

Bijz. Koninkl.

VADERLAND.

HISTOR

TWAALFDE DEEL

VADERLANDSCHE
HISTORIE,
VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
H O L L A N D,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenk-
stukken samengesteld.

Met Konstplaat en Kaarten opgehelderd.

TWAALFDE DEEL,

*Beginnende, na 't sluiten der Munstersche Vrede, in 't
jaar 1648; en eindigende, met de Vrede in 't
Noorden, in 't jaar 1660.*

Te A M S T E R D A M,
By I S A A K T I R I O N.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland
en Westfriesland.*

M D C C L V.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Staat der voornaamste Mogendheden van Europa, ten opzigte der Vereenigde Gewesten, na de Munstersche Vrede. II. Wederzydsche klagten der Spaanschen en Staatschen. III. Twist over 't afgezonderd punt, den Koophandel betreffende. IV. De Staaten verdedigen zig, tegen de klagten der Spaanschen. V. Verschil wegens de opperste magt over de Kommandery van Gemert. VI. De Ridders van Maltha zoeken, in 't bezit hunner goederen, hier te Lande, hersteld te worden. VII. De Bãanderbeeren, Edeelen en Steden van Staatseh Brabant tragten deel te verkrygen aan de Regeeringe. VIII. Gezantschap naar Engeland. Verandering in de Regeeringe van dit Ryk. IX. Doreslaar, Gezant van 't Gemeenebest van Engeland, in den Haage, vermoord. Strikland kan geen gehoor krygen, by de algemeene Staaten. X. Handeling met Deenemarke. Verbond, en Verdrag van uitkoop wegens de Zondsche tollèn, met dit Ryk geslooten. XI. Filips de IV. zendt eenen Ambassadeur aan de Staaten. Verdrag van Zeevaart met Spanje. XII. Onlusten in Frankryk. Luik-
XII. DEEL. A sche

sche zaaken. Handeling der Staaten aan 't Fran-
 sche Hof. XIII. Oorsprong der Onlusten tus-
 schen Holland en Amsterdam in 't byzonder, en
 den Prins van Oranje. XIV. Raadpleeginge
 op de vermindering van 's Lands uitgaaven, en
 met naame op de vermindering van 't Krygsvolk.
 De Prins en de algemeene Staaten stellen zig
 hiertegen. Holland besluit r   entwintig ven-
 dels onbetaald te laten. XV. De algemeene
 Staaten geeven strydige bevelen. Besluiten tot
 eene bezending aan de Steden van Holland. De
 Prins verandert de wet te Nieuwmegen. XVI.
 Hy stelt zig aan 't hoofd der bezendinge. Uit-
 slag der bezendinge te Dordrecht. XVII. Zy
 komt te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Gouda.
 Te Briele. Te Rotterdam. Te Schiedam. Te
 Delft. In de Steden van 't Noorderkwartier,
 behalve te Medenblik. Te Amsterdam en te Haar-
 lem wordt haar gehoor geweigerd. Zy komt te
 Leiden. Klagte van zyne Hoogheid, over Am-
 sterdam. XVIII. De Stad verdedigt zig. De
 Staaten van Holland verbieden het ontvangen
 van diergelyke bezendingen. XIX. De algeme-
 ne Staaten handelen met die van Holland over
 't aanneemen van den Staat van oorloge. Staat
 van 't geschil tusschen Holland en den Prinse.
 XX. De Admiraal de Witte wordt in hegtenis
 genomen. Geslaakt. XXI. De Staaten van Hol-
 land schryven aan de andere Gewesten. XXII.
 De Prins doet zes Afgevaardigden ter Verga-
 deringen van Holland in hegtenis neemen, en
 naar Loevestein voeren. XXIII. Aanslag van
 zyne Hoogheid op Amsterdam. Een gedeelte der
 Ruiterye, derwaards geschikt, dwaalt van den
 weg. De aanslag wordt rugtbaar in de Stad. Zy
 stelt

stelt zig in staat van tegenweer. XXIV. De Prins schryft aan de Regeering. Zy doet eene bezending aan Graave Willem Fredrik. XXV. De Prins komt voor Amsterdam. De algemeene Staaten zoeken zyne Hoogheid naar den Haage te doen keeren. XXVI. Hy sluit een Verdrag met Amsterdam. De Bikkers ontslaan zig van de Regeeringe. Wederzydsche laster. XXVII. De zes gedingen worden geslaakt, mids zig onthoudende van de Regeeringe. XXVIII. De Prins geeft reden van zynen handel, in een Geschrift, welk beslooten weggelegd wordt. XXIX. De Gewesten besluiten tot eene eenpaarige af-danking. XXX. Onderzoek, of zyne Hoogheid gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen kryg in te wikkelen. XXXI. Hy krygt de kinderpokjes, en sterft. XXXII. Zyne afbeelding.

E Munstersche Vrede, een einde 1648.
gemaakt hebbende van eenen oor-
log, die, naar men rekende (1), Staat der
tagtig jaaren geduurd hadt, selde voor-
de Vereenigde Gewesten, in een naamste
nen staat van rust, veiligheid en vryheid, dien Mogend-
niemant onder de Landzaaten beleefd hadt. 't heden
Gemeenebest ontving 'er eenen nieuwen luis-ropa met
ter door, en werdt ook van zulke Mogendhe-
den, die, na 't sluiten van het twaalfjaarig Be-
stand, nog scheenen te twyfelen aan de opper-
Gewes-
ste ten, na 't

(1) Men begon deeze rekening, met den vyfden van Zomermaand des jaars 1568, dag, op welken de Graaven van Egmond en Hoorne onthalsd waren, en eindigdeze, op den zelfden dag des jaars 1648, op welken de Munstersche Vrede, hier te Lande, afgekondigd werdt.

1648.
sluiten
der Mun-
stersche
Vrede,
als van

ste magt der Staaten, zo dra Filips de IV. voor altoos, van allen regt op de verbonden Landen afgestaan hadt, met een ander oog, aangezien. De belangen van Spanje waren, sedert den oorlog met Frankryk, die nog duurde, zo zeer veranderd, dat men weinig kommer hadt, voor het breeken der Vrede van den Spaanschen kant. Maar 't leedt niet lang, of de Staaten werden in eenen oorlog ingewikkeld, met nabuuren, welker vriendschap zy, eertyds, sterk gezogt en hoog geschat hadden. Doch eer wy vervolgen te verhaalen, wat deezen kryg vooringing en veroorzaakte, zal 't niet ondienstig zyn, dat we het oog, ter loops, gaan laten, over den tegenwoordigen toestand der voornaamste Mogendheden van Europa, en over het belang, welk de Vereenigde Gewesten by deezen toestand hadden, na het treffen der Munstersche Vrede.

Frank-
ryk.

Van de eerste opkomst van deezen Staat af, hadt men op geene nabuurige Mogendheden sterker gesteund, dan op Frankryk en Engeland, die beide den Landen ook, nu en dan, merkelyke diensten gedaan hadden. Ook hadden zy 't beide, voorheen, van hun belang gerekend, Spanje, door middel van deezen Staat, afbreuk te doen en klein te houden; tot dat Groot-Britanje, vreezende, dat Frankryk te magtig mogt worden, wanneer Spanje te zeer vernederd werdt, naliet, deezen Staat te ondersteunen, en meer dan één Verbond sloot met Spanje. In Frankryk was ook de staat der zaaken derwyze veranderd, dat men, hier, weinig gediend was, met het gene ons voor onderstand tegen Spanje werdt aangerekend.

Frank-

Frankryk hadt, van 't sluiten van het twaalf-
 jaarig Bestand af, reeds toeleg gemaakt, om
 zig, ten koste van Spanje, uit te breiden in de
 Nederlanden, en, ten dien einde, een Ver-
 bond te sluiten, met de Vereenigde Gewesten.
 Doch de ontydige dood van Henrik den IV,
 de minderjaargheid van Lodewyk den XIII,
 en de Spaanschgezindheid, gelyk men sprak,
 der Koninginne Moeder stremden de uitvoe-
 ring van deezen toeleg. Maar zo dra was Ri-
 chelieu niet in 't bewind geraakt, of men ver-
 anderde van maatregels. De Kardinaal bragt te
 wege, dat 'er een Verbond tegen Spanje geslo-
 ten werdt, tusschen Frankryk en deezen Staat,
 waarvan men zig, wederzyds, merkelyke voor-
 deelen beloofde. De Staaten bespeurden nog-
 tans, door den tyd, dat Frankryk, Stad op Stad
 wegneemende in de Nederlanden, gevaarlyker
 nabuur voor hun stondt te worden, dan Span-
 je geweest was, welks meeste magt uit afge-
 legen' Ryken herwaards gevoerd moest wor-
 den; daar Frankryk grensde aan de Nederlan-
 den. Men haakte, hierom, naar vrede met
 Spanje, vooral, na dat Fredrik Henrik, door
 het veroveren van eenige Steden, de grenzen
 van Holland en Zeeland gedekt hadt, tegen de
 Spaansche Nederlanden; die zig beter tegen
 Frankryk zouden kunnen beschermen, en zelfs
 een soort van Voormuur voor deezen Staat
 verstreken, wanneer men, met Spanje, be-
 vredigd zou zyn. Men verdroeg zig dan, met
 zynen ouden en verzwakten vyand, te Mun-
 ster, zeer tegen den zin van 't Fransche Hof,
 welk 'er zig, ongetwyfeld, gevoeliger over
 getoond zou hebben, zo 't niet, met den kryg

1648. tegen Spanje en den Keizer belemmerd gebleven was. En, zo dra was de Vrede met den lasten niet getroffen, of het Ryk werdt geschud, door binnenlandsche beroerten, gereezen uit het misnoegen, welk de Prins van Condé opgevat hadt tegen den Kardinaal Mazarin, die hem, zyns oordeels, geen deel genoeg gaf aan 't bewind. Hierdoor werdt zelfs de kryg tegen Spanje slaauwer voortgezet dan te vooren. En hadt men, in Frankryk, geene gelegenheid, om zyne gevoeligheid tegen deezen Staat anders te toonen dan door het gedoogen der Kaaperyen in de Middellandsche zee, tegen het Verdrag van Zeevaart, welk, op den vyfden van Grasmaand des jaars 1646, te Parys, geslooten was (a). De handeldryvende Ingezetenen der Vereenigde Gewesten, met naame die van Amsterdam werden merkelyk benadeeld, door deeze kaaperyen (b). Ook verboodt de Koning, in Wynmaand des jaars 1648, den invoer van vreemde geweeven' Stoffen, die, by verscheiden' overeenkomsten, tusschen Henrik den IV. en deezen Staat getroffen, toegelaaten geweest was. Doch dit verbod verloor zyne kragt, na dat de binnenlandsche onlusten in Frankryk gestild waren (c). Ondertusschen, bespeurde men, aan deeze twee staaltjes, hoe merkelyk de vriendschap tusschen Frankryk en deezen Staat verkoeld ware, sedert het sluiten der Munstersche Vrede. Omtrent het einde des jaars, werdt zelfs, in Holland, verspreid, dat Frankryk met Spanje in onderhandeling getreden

(a) Zie het by AITZEMA III. Deel, bl. 124.

(b) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 82.

(c) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 89.

den was, over een Verbond tegen deezen Staat. 1648.
Doch de Resident Brasset deedt zyn best, om
de Staaten te doen gelooven, dat zulks een
louter uitstrooifel ware (d). Ook vind ik niet,
dat het eenigen grond hebbe gehad.

In Groot-Britanje, hadt men, daarentegen, <sup>Groot-
Britanje.</sup>
de Vrede tusschen Spanje en deezen Staat, met
onverschillige oogen, aangezien. De verwar-
ringen, die dit Ryk, sedert eenige jaaren, be-
roerden, gedoogden niet, dat men zig daar
moeide met uitheemsche zaaken. De zaaken
des Konings waren, na den slag by Nazeby,
waarvan wy, in 't voorgaande Boek (e), ge-
waagden. meer en meer, agter uit geloopen.
Zyn Leger was, andermaal, geheellyk geslaa-
gen, en hy hierdoor genoodzaakt, op nieuws,
in onderhandeling te treden met het Parle-
ment. Doch alzo men elkanderen niet verstaan
kon, was hy genoodzaakt geweest, om zig te
stellen in de handen der Schotten, die met een
Leger in Engeland gekomen waren, en hem,
in 't begin des jaars 1647, overleverden aan
het Parlement van Engeland, welk aangenomen
hadt, de agterstallen aan 't Schotsche
Krygsvolk, ter somme van veertigduizend pon-
den sterlings, te zullen voldoen. Het Engelsch
Leger onder Fairfax, naderhand oneenig ge-
worden met het Parlement, welk in beraad ge-
legd hadt het zelve af te danken, maakte zig
meester van den persoon des Konings, die, se-
dert, eenen tyd lang, zorgvuldig bewaard
werdt. Doch, in Slagtmaand des gemelden
jaars,

(d) Resol. Holl. 18 Decemb. 1648. bl. 441.

(e) XI. Deel, bl. 378.

1648.

jaars, gelegenheid gevonden hebbende om te ontsnappen, week hy naar 't Eiland Wight; alwaar hy, nogtans, tegen de hoop, die hem gegeven was, wederom, in de magt van 't Parlement raakte, en van zyne huisbedienden beroofd, en onder dubbele wagt gesteld werdt. De Schotten, ziende, dat de Engelschen 't Verdrag niet hielden, welk zy met hen gemaakt hadden, waren sedert wederom met een Leger in Engeland getrokken, zonder egter iet te verrigten. De Koning zag zig, eindelyk, genoodzaakt, byna alles aan het Parlement toe te staan, wat op hem begeerd werdt. Doch het Engelsche Leger, bestuurd door Kromwel, gedoogde niet, dat men floote met den Koning. Ook waren veele Leden van het Parlement bedugt, dat hy zyne beloften niet houden zou. Men kwam dan tot geen verdrag. Midlerwyl, was de Hertog van Jork, 's Konings tweede Zoon, heimelyk, uit Londen, geweeken naar Holland, daar men niet zeer gediend was, met zyne komste. De algemeene Staaten deden hem egter, door twee Gemagtigden, begroeten te Hellevoetsluis. De Kolonel *Bamfield*, die hem derwaards hadt gebragt, hadt voor, den jongen Hertog, met eenige schepen, die in de Maaze lagen, en van de zyde van 't Parlement tot 's Konings zyde overgegaan waren, te voeren naar Wight, om zynen Vader te verlossen. Immers *Bamfield* verklaarde dit sedert. Doch sommigen hielden hem verdagt van eenen toeleg, om den Hertog, in Schotland, voor Koning te doen uitroepen. Wat hiervan zy; de Prins van Walles, oudste Zoon des Konings, die zig, te Parys, by de Konin-

gin-

ginne, zyne Moeder, onthieldt, door Willem, 1648.
 Prinse van Oranje, onderrigt geworden zyn-
 de, dat de Hertog van Jork zig hier en op de
 Engelsche Vloote bevondt, kwam, in Hooi-
 maand, insgelyks, herwaards. De algemeene
 Staaten booden hem hunnen dienst aan, hoe-
 wel die van Holland verstaan hadden, dat men
 zo ver niet behoorde te komen (f). De Prins
 van Walles liep, sedert, met zyne Vloote, in
 zee en naar de Engelsche kusten; doch keerde,
 eerlang, zonder iet verrigt te hebben, in de
 Maaze, te rug. De Graaf van Warwik volgde
 hem, met de Vloote van 't Parlement (g). De
 Prins, eenigen onderstand van de algemeene
 Staaten begeerd hebbende, werdt, op het aan-
 houden van die van Holland, heuschelyk, af-
 gewezen. Ook bragten de Staaten, door ern-
 stige vermaaningen, en door het uitrusten van
 eenige Oorlogschepen (h), te wege, dat de
 Prins en Warwik niet handgemeen raakten,
 in den mond der Maaze, waarvoor men, met
 reden, bedugt geweest was. Warwik hieldt
 sterk aan by de Staaten, dat aan de Vloote, die
 onder den Prinse van Walles stondt, de havens
 deezer Landen ontzeid werden, houdende hy
 de schepen deezer Vloote voor muitelingen,
 om datze de zyde des Parlements verlaaten had-
 den. Walter Strikland en Izaak Dorislaus of
 Doreslaar, afgezondenen van 't Parlement, had-
 den hierop, insgelyks, gedrongen (i). Doch de

(f) Resol. Holl. 23 July 1648. bl. 257.

(g) Resol. Holl. 30 Sept. 6, 8 Octob. 1648. bl. 331, 347, 350.

(h) Resol. Holl. 30 Sept. 1648. bl. 332.

(i) Resol. Holl. 19, 26 Sept. 9, 13 Octob. 1648. bl. 311,
 328, 353, 359.

1648.

de Staaten van Holland verstonden, dat zulks met de onzydigheid, die zy beloofd hadden, stryden zou. Ook bewoogen zy, sedert, beide de Vlooten, om hunne kusten te verlaten. Warwik, die zesentwintig zeilen onder zig hadt, vertrok de eerste. Daarna, gingen de Konings schepen, niet meer dan veertien sterk, onder zeil (k). De Prinsen Robert en Maurits, Broeders van den Keurvorst-Paltsgraave, begaven zig op de Vloote, met welke zy verscheiden ongelukkige togten deden. De Prins van Walles vertrok naar den Haage, daar hy zig eenigen tyd onthieldt (l). De Hertog van Jork begaf zig naar Frankryk (m). De Prins van Oranje deedt zyn best, om de algemeene Staaten te beweegen, tot het handhaaven der zaaken des Konings; doch die van Holland en Zeeland, ziende het Parlement zo sterk aanwassen in magt, konden niet besluiten, zig het zelve te vyand te maaken. Men beschouwde de zaaken van Engeland, het gantsche jaar, met dit zelfde oog, tot dat de verandering, die 'er, op 't einde des jaars, in kwam, de Staaten, in 't volgende voorjaar, nog eenige poogingen deedt aanwenden, om, ware 't mogelyk, den ongelukkigen Koning te redden.

Portugal.

Met Portugal, was deeze Staat, onaangezien het Bestand van den jaare 1640, in merkelyke onlust geraakt. De Portugeezen gedroegen zig, in Oostindie, met naame op het Eiland Ceilon, vyandelyk, tegen de onderzaaten der Vereenigde

(k) AITZEMA III. Deel, bl. 296.

(l) Resol. Holl. 19, 20 Nov. 1648. bl. 383, 384, 387.

(m) RAPIN Tom. VIII. p. 554, 555, 566, 570, 577, 586, 617, 657-660, 681, 692-696. WICQUEF. Livr. II. p. 91-97.

de Gewesten (*n*), onaan gezien men daar reeds 1648.
 wist, dat het Bestand getroffen was. Van den
 anderen kant, hadt, gelyk wy te vooren (*o*)
 verhaald hebben, de Westindische Maatschap-
 py eenige Plaatsen in Afrika en het Eiland S.
 Thomé veroverd op de Portugeezen: ook wa-
 ren de vyandlykheden vervolgd, na dat men, in
 Brazil, kennis gekreegen hadt van het sluiten,
 schoon nog niet van 't bekragtigen van 't Be-
 stand met Portugal. De Koning deedt, hiero-
 ver, ernstelyk klaagen, door zynen Gezant, in
 den Haage (*p*). Doch de Staaten, van hunne
 zyde niet minder te onvrede, over het bedryf
 der Portugeezen in Oostindie, vonden onge-
 raaden, de Westindische Maatschappyy tot het
 afstaan der ingenomen' Plaatsen te verpligten.
 Hierop was de opstand in S. Thomé en in Bra-
 zil gevolgd, die, voornaamlyk, toegeschree-
 ven werdt, aan de slegte gesteldheid der Ne-
 derlandsche Regeeringe in Brazil, welke, voor-
 al na 't vertrek van Graave Joan Maurits, ge-
 komen was in handen van kooplieden, die zig,
 naar men zeide, niet verstonden op zaaken van
 Landbestier. De Portugeezen, die onder 's Ko-
 nings gehoorzaamheid zaten in Brazil, span-
 den heimelyk samen, met hunne Landslieden,
 die den algemeenen Staaten onderdaanig wa-
 ren; en deezen stonden openlyk op tegen de
 Nederlandsche Regeering, in den Zomer des
 jaars 1645, terwyl'er maar één Hollandsch schip
 op 't Recif van Fernambuk lag, en kleine voor-
 raad van krygsbehoeften was, in de magazy-
 nen.

(*n*) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 28 enz.

(*o*) XI. Deel, bl. 315.

(*p*) Resol. Holl. 6 May 1643. bl. 156.

1648.

nen. Hunne Landsluiden ondersteunden hen, met zo veel moed, dat het grootste gedeelte van Brazil, zo ver het door de onzen bemagtigd geweest was, den Portugeezen wederom in handen viel (*q*). Ook veroverdenze de Sterkte op Kaap S. Augustyn: die de onzen, te voren, hadden ingenomen (*r*). Men zondt, op de tyding van dit verlies, in de jaaren 1646 en 1647, eenigen onderstand, van hier, naar Fernambuk, die kleinen dienst deedt (*s*). Graaf Joan Maurits, toen wederom verzogt geweest zynde tot de reize naar Brazil, hadt zig, hiertoe, ongenegen verklaard (*t*). Men twyfelde, hier te Lande, niet, of de opstand in Brazil was onder de hand bewerkt, door het Hof van Portugal (*u*), schoon *Francisko de Sousa Coutinho*, Portugeesche gezant in den Haage, zulks styf en sterk ontkende, met verklaring, dat de Koning, zyn meester, overboodig was, om de gewonnen Plaatsen den Staaten te rug te geven, en de muitelingen te doen straffen, zo ver hyze wist te bekomen. Doch hy weigerde den Staaten, tot verzekering van 't gene hy verklaarde, de Bahia of het Eiland Tercera in handen te doen stellen (*v*). Niet lang hierna, nam hy zyn afscheid. 't Bleek, klaarlyk, van agteren, dat zyne goede woorden enkelyk aan-

ge-

(*q*) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 30 enz.

(*r*) Notul. Zeel. 27 Nov. 1645. bl. 487.

(*s*) Resol. Holl. 2, 20 Dec. 1645. bl. 268, 311. AITZEMA III. Deel, bl. 89, 103, 205.

(*t*) Resol. Holl. 3, 7, 10, 11 Sept. 1647. bl. 202, 213, 225, 227.

(*u*) Zie de Stukken in de Negotiat. Secret. touch. la Paix de Munst. Tom. IV. p. 533.

(*v*) Resol. Holl. 14 Sept. 17 Octob. 1647. bl. 235, 245. AITZEMA III. Deel, bl. 210. WICQUEF. Livr. I. p. 37-41.

gelegd waren geweest, om de Staaten te wederhouden van het uitrusten eener magtige Vloote naar Brazil, waarover men, ten deezen tyde, ernstelyk, raadpleegde (w). Ondertus- 1648.
schen, was het met de zaaken der Maatschap-
pye in Brazil zo verre verlopen, dat zy, toen
de Munstersche Vrede geslooten werdt, niet
meer dan drie Sterkten in dit Gewest bezat, op
het Recif, in Rio Grande en in Paraiba.

De Vereenigde Gewesten waren, met de Zweeden
twee Noordsche Kroonen, Zweeden en Dee- en Dee-
nemarken, beurtswyze, naauwer of minder nemarke.
naauw, verbonden geweest, naar dat hun't be-
lang van den Staat of van den Koophandel naar
deeze of gene zyde bewoog. Ten tyde van 't
sluiten der Munstersche Vrede, neigden zy tot
het maaken van een nader Verbond met Dee-
nemarken, welk Ryk, sedert eenigen tyd, meer
uit nood dan uit onwil, eene andere zyde dan
de Staaten gekooren hadt, in den Duitschen
oorlog; doch, merkelyk vernederd door Zwee-
den, nu met de Staaten in nieuwe handeling
getreden was. Zweeden, daarentegen, moedig
op de voordeelen, in verscheiden Gewesten,
door de wapenen, behaald, en behouden, in
gevolge der Osnabrugfche Vrede, gedagt, naar
men 't hier inzag, te weinig aan den onder-
stand, van deezen Staat bekomen, en gedroeg
zig niet volkomenlyk naar het Verdrag van den
jaare 1640. Ook bleef dit Ryk te naauw ver-
bonden met Frankryk, waarvan zig deeze Staat,
door het sluiten van een afzonderlyk Verdrag
met

(w) Resol. Holl. 25, 29 Oct. 1647. bl. 263, 270. 16 Jan.
10, 24 Maart 1648. bl. 9, 12, 59. WICQUEFORT Livr. II. p.
115-117.

1648. met Spanje, wat loffer gemaakt hadt. Alle welke veranderingen den handel met Deenemarke bevorderden, tot dat dezelve, in 't volgende jaar, zyn beslag kreeg.

den Kei-
zer.

Met den Keizer en de Roomsche Ryksvorsten, die, ten deezen tyde, voor 't grootste gedeelte, 's Keizers zyde hielden, hadden de Staaten, geduurende den oorlog met Spanje, in naam, vrede gehad; schoon men elkanderen, ter wederzyde, dikwils, merkelyke nadeelen hadt toegebracht. Terwyl de Legers der Staaten den Duitschen bodem betrokken, en bezetting wierpen in eenige sterke Plaatsen van het Duitse Ryk, en terwyl de Keizerlyke Legers, somtyds, doordrongen tot in de Vereenigde Gewesten, hadt men, wederzyds, voorgegeven, eene stipte onzydigheid te willen bewaaren, en alleenlyk zynen bondgenooten en vrienden te willen ondersteunen. De Munstersche Vrede veranderde de gedaante der zaaken, en 't was te verwagten, dat de Staaten, met den Keizer zo wel als met Spanje, goede vriendschap en nabuurschap onderhouden zouden. Doch alzo de Staaten nog bezetting bleeven houden in sommige Ryks Steden, was 'er, ook na het treffen der Vrede, geene groote vriendschap tusschen hen en eenige Ryksvorsten te hoopen.

Nieuw-
burg.

Filips Willem, Hertog van Nieuwburch, was meest te onvrede op de Staaten, die altoos de zyde van den Keurvorst van Brandenburg, zynen mededinger naar de Kleefsche en Guliksche nalaatschap, hadden voorgestaan, en nog bezetting hielden in de Stad Ravestein, die, schoon in Brabant gelegen, tot de Guliksche

fche nalaatenschap behoorde, en hem toege- 1648.
weezen was. Hy vorderde, na 't sluiten der
Munsterfche Vrede, het ontruimen deezer
Plaats, te vergeefs, van de Staaten (x).

Ferdinand, Aartsbisschop van Keulen en Keulen.
Bisschop van Luik, Paderborn, Hildesheim en
Munster, hadt 's Keizers zyde onder de hand
begunstigd, gedurende den oorlog; hiertoe
meest genoopt, door 't belang van zynen Gods-
dienst. Voor 't overige, zocht hy met de Staa-
ten in goede nabuurschap te leeven; schoon 't
hem in den kropstak, dat zy, sedert veele jaa-
ren, en nog tegenwoordig, bezetting hielden
in de Stad Rynberk, die onder zyn Aartsstigt
van Keulen behoorde. Na 't sluiten der Mun-
sterfche Vrede, deedt hy hun, een en ander-
maal, verzoeken, dat zy Rynberk van bezet-
ting ontledigen, en hunnen Bevelhebber over
Maastricht belasten wilden, om hem, diē, in
de hoedanigheid van Bisschop van Luik, de
halve Heerlykheid van Maastricht bezat, den
eed van getrouwheid te doen; gelyk voormaals
geschied was. Doch zyne gezanten werden,
met goede woorden, te rug gezonden (y). Ook
kreēgen de Staaten, eerlang, nieuwe stof van
misnoegen tegen hem, doordien hy zig mag-
tigen liet, om Anthon Gunter, Graaf van Ol-
denburg, te bevestigen in den tol op de We-
zer: by het heffen van welken, men zig hier
zo zeer benadeeld rekende, dat men, hierom
alleen, den Graaf, van de zyde der Staaten,
niet

(x) Resol. Gener. 14, 31 Aug. 1648. by WICQUEF. *Preuv.*
Tom. I. p. 382, 383.

(y) Resol. Gener. 29 July 1648. 3, 11 Aug. 1649. by WICQUEF.
Preuves, Tom. I. p. 379, 380, 381. AITZEMA III. Deel, bl. 282.

1648. niet hadt willen begrypen in de Munstersche Vrede, waarin hem, nogtans, de Koning van Spanje begreepen hadt (z).

Branden- Fredrik Willem, Keurvorst van Branden-
burg. burg, die, in 't jaar 1646, met eene Dogter van Fredrik Henrik, Prinse van Oranje, gehuwd was, scheen, uit deezen hoofde, naauw verbonden aan den Staat der Vereenigde Gewesten, van welken zyn Vader en hy, in den twist met den Hertoge van Nieuwburg, over de Guliksche nalaatenschap, ook merkelyke diensten ontvangen hadden. Doch hy zag ongaarne, dat de Staaten bezetting bleeven houden, in de Steden Wezel, Rees, Emmerik en Gennep, die hem, uit de genoemde nalaatenschap, waren toegewezen. De Staaten rekenden, daarentegen, van hun belang, dat zy deeze Steden bezet hielden, tot zy voldaan zouden zyn, wegens de penningen, welken zy den Hui-ze van Brandenburg verstrekt hadden, en die, met den Intrest en den Intrest van Intrest, tot eene geweldige somme, waren opgelopen. Ook hadt de Graaf van Zwartsenburg, eerste Staatsdienaar van Fredrik Willem, den Keurvorst, zynen meester, van tyd tot tyd, doen neigen tot de Oostenryksche zyde. Men merkte hem, derhalve, na't sluiten der Munstersche Vrede, aan, als eenen Vorst, die, uit nood, vriendschap hieldt met deezen Staat, en naar de gelegenheid verlangde, om zig te ontslaan van de soort van de afhankelijkheid, waarin hem de Vereenigde Gewesten, tot hiertoe,

ge-

(z) Resol. Gener. 23 May 14 July 1648. 5 Octob. 1649. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 384, 385, 386. Zie ook AITZEMA III. *Deel*, bl. 193, 289.

gehouden hadden, door het bezetten zyner
 sterke Plaatsen. Kort na 't sluiten der Mun- 1648.
 stersche Vrede, zondt hy een Gezantschap her-
 waards, om op de ontruiming dezer Plaatsen
 aan te houden, en om de Staaten tot een nader
 Verbond met hem te beweegen. Doch alzo dit
 Verbond ook op zyne Pruissische, Pomerische
 en Mark-Brandenburgsche Landen, en niet,
 gelyk de voorigen, alleen op de Kleeffchen en
 Gulikschcn, zou moeten zien, toonde Holland,
 inzonderheid, kleine genegenheid tot het zel-
 ve. Ook werdt het verzoek van den Keurvorst,
 om eenen nieuwen onderstand van tweehon-
 derdduizend Ryksdaalers op den Pillauschen
 tol, beleefdelyk, afgeslaagen (a).

De Hanze-Steden, die, eertyds veel grooter De Han-
 getal uitgemaakt hebbende, nu tot op Lubek, ze-Ste-
 Breemen en Hamburg verminderd waren, wer- den.
 den, by de Vereenigde Gewesten, aangezien
 als vrienden, die hun eigen belang altoos ge-
 zocht en gevonden hadden, by de Verdragen,
 welken men, in de jaaren 1613 en 1614, met
 hen, gemaakt, en, in de jaaren 1645 en 1646,
 vernieuwd hadt, zonder dat deeze Staat, im-
 mer, eenig voordeel van hunne vriendschap
 hadt getrokken. Men hielt wederzyds Resi-
 denten by elkanderen, die toezigt namen, op
 de onderhouding der gemaakte Verdragen.
 Doch men ondervondt, dikwils, dat de drie
 Steden, welken, gemeenlyk, eenerlei belang
 hadden, zig van de eerste voorkomende gele-
 genheid bedienden, om den handel der Veree-
 nig-

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 269, 270, 280, 281, 297. WIG-
 QUEF. Livr. II. p. 117, 119, 120, 121.

1648. nigde Gewesten, in het Noorden en in de Oostzee, te belemmeren. Men kon, hierom, weinig staat maaken, op haare vriendschap.

Musko-
vie.

Met den Czaar of Grootvorst van Muskovie, thans *Alexis Michaelowitz*, hadden de Vereenigde Gewesten een Verbond van Koophandel gezogt te sluiten, ten dien einde, derwaards zendende, op het einde des voorleeden jaars 1647, Albert Koenraadsz. Burg, Burgemeester van Amsterdam; die, kort na zyne aankomst, te Novogrod, overleedt. Zyn Zoon, *Koenraad Burg*, die hem op de reize verzeld hadt, volgde hem op, in zyne waardigheid; doch zag zig, eerlang, genoodzaakt, onverrigter zaake, herwaards te keeren (*b*). Men meent, dat zyne jongkheid hem veragtelyk gemaakt hadt, by deezen woesten Landaart (*c*), die, eerst in onzen tyd, de beschaafdheid der andere Europische Volken heeft begonnen aan te neemen.

Venetie. De Staaten waren, voorheen, in verbond geweest, met de Republyk van Venetie, welk, in 't. jaar 1619, geslooten was, en vyftien jaaren duuren moest. Volgens dit Verbond, moesten de twee Staaten elkanderen, in geval een van beide beoorloogd werdt, met geld, ondersteunen; gelyk de Vereenigde Gewesten, sedert, meer dan eens, deden. Ook verwierven zy, in den jaare 1622, eenigen onderstand van Venetie; die egter, naderhand, agterbleef. De Regeering van Venetie weigerde, sedert, den Staatschen Gezanten den rang en titel, wel-

(*b*) Resol. Gener. 11 Maart 6 Nov. 1648. by WICQUEFORT *Pieuv. Tom. I. p. 389, 390. AITZEMA III. Deel, bl. 213-224, 227-234.*

(*c*) WICQUEFORT *Livr. II. p. 130.*

welken men, hier, verftondt, hun toe te komen. 't Een en 't ander bragt te wege, dat de vriendschap tuffchen de twee vrye Staaten merkelyk verkoelde. Men zondt elkanderen geene gezanten meer. De Vereenigde Staaten weigerden Venetie te onderfteunen tegen den Turk, die, in 't jaar 1646, in Kandie gevallen was: en tegenwoordig leefden de twee Staaten, omtrent elkanderen, in volkomen' onverfchilligheid.

Wy hebben, tot op 't laaft, uitgefteeld, te Spanje. fpreken van de betrekking der Vereenigde Geweften tot Spanje, en tot de Spaanfche Nederlanden, om dat het verflag hiervan ons aanleiding geeven zal, tot het hervatten van den draad onzer Hiftorie. De Koning van Spanje was, door eenen langduurigen kryg, en door den afval van Katalonie en Portugal, waaraan het verlies van een deel zyner bezittingen in Ooft- en Weftindie verknogt was, buiten adem gebragt, toen hy vrede floot met den Vereenigten Staat. De Spaanfche Nederlanden, die, federt veele jaaren, het tooneel des oorlogs geweest waren, en nog waren, hadden het grootfte deel van hunnen Koophandel verloorren, en zouden zig, voortaan, van een merkelyk deel hunner behoeften moeten voorzien uit de Vereenigde Geweften, die, volgens het Munfterfche Verdrag, de Schelde geflooten mogten houden. De aanhoudende oorlog tuffchen Frankryk en Spanje verbondt de belangen van Spanje en deezen Staat nader aaneen, dan zy, zonder deezen oorlog, zouden hebben konnen verbonden geweest zyn. Men begon elkanderen, derhalve, met andere oogen, aan

1648. te zien, dan te vooren. Men gedoogde, eerlang, dat 'er, voor Spanje, drie schepen, te Amsterdam, werden uitgerust, die, zo men zeide, tegen Frankryk, gebruikt zouden worden (*d*). De gemoeden neigden zig, wederzyds, tot nadere vereeniging. Doch eer 't hier toe komen kon, moest het Munstersche Verdrag ter uitvoeringe gebragt worden: waarin zig nog merkelyke zwaarigheden op deeden.

II.
Gevol-
gen der
Munster-
sche
Vrede.

De Vrede was zo dra niet bekragtigd, of de Staaten maakten gebruik van het Regt van Opperste magt, over de Meiereye van 's Hertogenbosch en andere deelen van Brabant en Vlaanderen, die hun, by het derde Lid van 't Verdrag, waren afgestaan (*e*). De Priesters en Monniken, die zig, terstond na het tekenen der Vrede, gesteld hadden in 't bezit hunner Kerken en Kloosteren aldaar, kreegen bevel, om dezelve, binnen agt dagen, te ruimen (*f*). Wat laater, werden de voorige Plakaaten, tegen de Paapen, Monniken en Jezuiten, vernieuwd, by een Plakaat (*g*), welk niet eenpaariglyk was vastgesteld (*h*), en in Holland niet afgekondigd werdt. De inkomsten des Konings van Spanje uit de genoemde Landen werden opgenomen, en in de schatkist der algemeene Staaten gebragt. Maar in de Landen van Overmaaze, die, volgens het Verdrag, bly-

(*d*) Resol. Holl. 18 Decemb. 1648. bl. 441.

(*e*) Resol. Gener. 26 May 1648. by WICQUEF. *Preuv. Tom.*

I. p. 335.

(*f*) Groot-Plakaarb. I. Deel, kol. 257.

(*g*) Zie Groot-Plakaarb. I. Deel, kol. 103. AITZEMA III. Deel, bl. 398.

(*h*) Resol. Gener. 15 Apr. 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. p. 339.

blyven moesten in den staat, waarin zy waren, ten tyde van het tekenen deszelfs, tot dat de 1648. tweeledige Kamer, die nog niet opgereg't was, uitspraak zou gedaan hebben over het regt tot deeze Landen; vielen, van tyd tot tyd, verschillen voor, tusschen de wederzydsche bezettingen van Limburg ter eener, en van Valkenburg, Daalhem en 's Hertogenrade, ter ander zyde, die geschaapen scheenen, de Vrede te zullen stooren, zo Holland niet sterk gedreeven hadt, dat deeze Landen van te weinig belang waren, dan dat men zig, om het bezit derzelve, in nieuwe moeilykheden zou behoeven te steeken (i). Men besloot, derhalve, zig aldaar niet geweldiglyk te verzetten, tegen eenige kleine ongeregeldheden, die, van de Spaansche zyde, mogten gepleegd worden; terwyl men behieldt, 't gene men bezat.

Midlerwyl, vielen 'er, terstond, van weder zyde, klagten, dat het Verdrag niet werdt naar over 't gekomen. Van den kant der Staaten, zeide niet naar-
men „ dat de Spaanschen den Koophandel en ^{der Mun-}steische
„ Zeevaart der Vereenigde Gewesten belem-
„ merden, tollèn heffende op de Maaze, zo te Vrede,
„ Navagne in Luikerland, als te Roermonde; ^{door de}
„ en de Franschvaarders opbrengende, in de ^{Spaan-}
„ haven van Oostende; schoon de handel op ^{schen.}
„ Frankryk, volgens het afgezonderd punt van
„ 't Verdrag, vrystondt; mids men maar gee-
„ ne gewassen van Spanje derwaards voerde.
„ Dat zy de Sterkten in Vlaanderen niet dee-
„ den flegten, en zwaarigheid maakten, om
„ den

(i) Resol. Gener. Jan. 4 May, 24 Decemb. 1648. by WICQUEFORT *Preuv. Tom. I. p. 341, 343, 344.* AITZEMA III. Dec., bl. 296.

1648. „ den ftroom de Zoute af te dammen. Dat
 „ de Koning van Spanje den Staaten geene
 „ kennis gaf van het Verdrag, laaft geflooten,
 „ tuffchen Spanje en Groot-Britanje. noch
 „ van de geheime punten, door den Konftabel
 „ van Kafilie, in Engeland, beraamd. Dat
 „ hy de titels nog voerde van de Geweften,
 „ welken hy, plegtiglyk, afgeftaan, en op welken
 „ hy verklaard hadt, niets meer te eifchen
 „ te hebben. En, eindelyk, dat het Hof van
 „ Bruffel, Wagtendonk en eenige andere Sloten,
 „ Landeryen, regten en tolln van het
 „ Overkwartier van Gelder te koop veilde,
 „ onaangezien, by het Verdrag, beftemd was,
 „ dat dit Kwartier, binnen zes maanden na het
 „ aanftellen der tweeledige Kamer, tegen de
 „ waarde, zou uitgewiffeld worden.” Men
 „ hadt ook aangemerkt, dat 's Keizers Verklaaring,
 „ dat hy de Vereenigde Geweften voor goede
 „ nabuuren hieldt, wat te lang wég bleef (k).
 „ Doch zy werdt den Staaten, eerlang, behandigd.
 „ Diergelyke Verklaaring weet ik egter niet,
 „ dat de Ryksvorften, immer, naar behooren,
 „ gegeven hebben (2): 't zy dat Filips geene
 „ behoorlyke moeite hebbe aangewend,
 „ om-

(k) Refol. Holl. 8 Aug. 1648. bl. 292. *Voiez* WICQUEFORT *Preuv. Tom I. p. 346.*

(2) In 't jaar 1654, leverde *Richard*, Geheimschryver des Konings van Spanje, den Staaten eene Verklaaring over, die, door den Rykskanselier te Ments, bezegeld was. Doch deeze Verklaaring was, gelyk uit den inhoud blykt, niet in de behoorlyke orde gefeld, en werdt, hierom, niet aangenomen. *Zie* AITZEMA III. Deel, bl. 1130. *THURLOES Papers*, Vol. II. p. 237.

omze te verwerven, gelyk hy beloofd hadt; 1648.
 'tzy dathyze niet heeft konnen magtig worden.
 Dit alleen is my gebleeken, dat de Staaten van
 Holland, in 't byzonder, verscheiden' jaaren
 na deezen, nog poogingen gedaan hebben, om
 zulk eene Verklaaring te bekomen (1).

Van deeze klagten was, ongetwyfeld, de III.
 voornaamste, die, welke het neemen der Twist o-
 Franschvaarderen betrof. Ook vaardigden de ver den
 Staaten terstond iemand (3) af aan den Aarts- zin van 't
 hertoge Leopold, om de genomen' schepen te afgezon-
 rug te eischen. Hy vertoonde den Graaven van derd
 Fuenfaldagna en Pegnaranda, met welken hy, punt, den
 te Antwerpen, in onderhandeling tradt, „ dat Koop-
 „ de handel op Frankryk, by het afgezonderd handel
 „ punt, zo vry was gesteld, als hy te vooren betref-
 „ geweest was: dat de woorden *te vooren* fende.
 „ geenszins konden gepast worden op den tyd
 „ van den jongsten oorlog, wanneer alle han-
 „ del zonder onderscheid belet werdt; maar
 „ noodzaakelyk zagen op den tyd van 't Be-
 „ stand, wanneer alle handel op Frankryk,
 „ zelfs in *Contrebande* goederen, hadt vryge-
 „ staan: en dat immers 's Konings oogmerk,
 „ noch het oogmerk van zyne Gevolmagtig-
 „ den tot de Vredehandeling niet kon geweest
 „ zyn, de ingezetenen der Vereenigde Gewes-
 „ ten enger te bepaalen by een Verdrag van
 „ Vrede, danzy, by een Verdrag van Bestand,
 „ bepaald geweest waren.”

Doch de Spaanschen stemden den zin niet
 toe,

(1) Resol. Holl. 25 Febr. 24 Maart 1649. bl. 29, 88. 31
 Aug. 1652. bl. 399. 23 July 1658. bl. 187. AITZEMA III. Deel,
 bl. 1130. V. Deel, bl. 305.

(3) Sr. Johan Copes.

1648. toe, die, van onzen kant, aan de woordjes *te vooren* gegeven werdt. Zy merkten aan „ dat „ men den ingezetenen der Vereenigde Gewesten, ten tyde van 't Bestand, allerlei waaren naar Frankryk hadt laten voeren, om „ dat de twee Kroonen toen in vrede waren; „ maar dat men nu oorlog met Frankryk hadt, „ en dat de Koning noch zyne Gevolmagtigden geenszins konden beoogd hebben, den „ Staaten, by een Verdrag van Vrede, regt te „ laten, om hem te blyven beoorloogen, door „ zyne vyanden van oorlogsbehoeften te voorzien.” Op deeze redenen, scheen niet veel verzet te zyn: Pegnaranda nogtans, die 't Verdrag zelf getekend hadt, en zig verluiden liet, dat hy 't, ook in de moeilykste punten, wilde doen naarkomen, bragt te wege, dat de genomen' schepen te rug gegeven werden (*m*). Maar de Aartshertog, willende toonen, dat hy dit ontslag als eene byzondere gunst zocht te doen aanmerken, zondt hierna *Louis Descortes* naar den Haage, om den Staaten aan te zeggen „ dat men, van de Spaansche zyde, niet „ beruſtte in de uitlegging, die, hier, aan 't „ afgezonderd punt, gegeven werdt; en zelfs „ verſtondt, dat de goederen van ingezetenen „ der Vereenigde Gewesten, die in een vyandelyk ſchip werden gevonden, prys verklaard „ mogten worden.” Door zulk eene Verklaaring, werdt het afgezonderd punt genoegzaam te niet gedaan. Men begreep, derhalve, dat het noodzaakelyk was, te arbeiden aan een
nieuw

(*m*) Resol. Gener. 4, 21 Aug. 1648 by WICQUEFORT *Prouv.*
Tom. I. p. 348, 349.

nieuw Verdrag van Zeevaart en Koophandel: waarvan, nog in dit zelfde jaar, een ontwerp gemaakt werdt; doch 't liep aan tot in 't jaar 1650, eer 'er de laatste hand aan werdt gelegd (n). 1648.

De Spaanschen klaagden, ondertusschen, van hunnen kant, insgelyks, dat de onzen het Verdrag niet naarkwamen naar behooren. „Zy hadden, zeiden ze,” by monde van den Raadsheer *Pieter Stokmans*, ten deezen einde, herwaards gezonden „verscheiden' Brabantsche Geestelyken ontzet van derzelver tienden en andere inkomsten uit de Meierye van 's Hertogenbosch en van elders, welken hun egter, by het Verdrag, waren toegewezen. Zy strekten het gebied der Meierye te wyd uit, en zогten ook aan het Markgraaffschap van Bergen op Zoom Dorpen te trekken, die tot het Kwartier van Antwerpen behoorden. Hunne amptenaars pleegden veel gewelds, in deeze oorden, zig alles toeëigenende, wat zy konden magtig worden, en de Geestelyken aldaar met meer strengheid handelende, dan de Priesters in de Vereenigde Gewesten gehandeld werden.” De Raadsheer voegde hier by „dat dit de weg niet was, om de uitwisseling van het Overkwartier van Gelder te bevorderen.” Eindelyk, zeide hy „dat de Staaten, in de Landen van Overmaaze, hunne eigen' Regters waren, in stede van de uitspraak der tweeledige Kamer aftewagten.”

De

(n) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 106. AITZEMA III. *Deel*, 61. 347, 348, 349, 350, 351.

1648.

Hun ant-
woord.

De Staaten antwoordden hem „ dat, het
 „ geestelyk en weereldlyk gebied over de
 „ Meierye hun zynde afgeftaan, zy aldaar niets
 „ gedaan hadden, dan 't gene hun, volgens het
 „ Verdrag, vryftondt. Dat de opgezetenen der
 „ Meierye geene vreemde befcherming noch
 „ voorfpraak verzoeken mogten, en dat de
 „ Koning van Spanje zig niet te fteeken hadt,
 „ in 't gene, tuffchen deeze opgezetenen en
 „ derzelver hooge Overheid, te doen viel.
 „ Omtrent de andere punten, gedroeg men
 „ zig aan de tweeledige Kamer (o).” Stok-
 mans keerde met dit befcheid naar Bruffel.

V.

Verschil
over het
opper-
regt tot
de Kom-
mandery
van Ge-
mert.

Omtrent deezen tyd, bevondt zig ook in den
 Haage de Licentiaat *Verbeye*, met laft van den
 Aartshertoge Leopold, als Groot-Meefter der
 Duitsche orde, om de *Kommandery van Gemert*
 te rug te eifchen. De Aartshertog verftondt,
 dat deeze Kommandery afhing van het Bal-
 juwſchap van de *Biefen* of *hooge Biefen* in Lui-
 kerland (p). Zy werdt, ten tyde van het flui-
 ten der Munfterſche Vrede, bezeten door den
Baron van Hondſbroek; doch was hem, ter oor-
 zaake van zeker gefchil met den Baljuw van
 de Biefen, onlangs af handig gemaakt, en aan
 twee andere Kommandeurs uit de nabuurfchap
 te beftieren gegeven. Hy hadt zig hierop ver-
 voegd by den Aartshertoge, die hem aan zynen
 Baljuw gewezen hadt. Doch alzo hy ligtelyk
 voorzien kon, dat hy hier niet naar zynen zin
 te regt raaken zou, keerde hy zig tot de alge-
 meene Staaten, welken hy vertoonde, dat Ge-
 mert,

(o) Refol. Holl. 14 Off. 1648. bl. 362. WICQUEF. Livr. II.
 p. 107, 108. AITZEMA III. Deel, bl. 353, 356.
 (p) Vide MIRÆI Oper. Diplom. Tom. II. p. 988.

mert, in de Meierye van 's Hertogenbosch ge-
 legen zynde, onder hun oppergebied behoor- 1648.
 de; te gelyk verzoekende, door hen, in het be-
 zit der Kommanderye, hersteld te mogen wor-
 den. Men voldeedt aan dit verzoek, en be-
 loofde, hem te zullen handhaaven in 't her-
 kreegen bezit. Dus stondt het met deeze zaak,
 toen Verheye in den Haage kwam. Hy be-
 weerde „ dat Gemert geenszins tot de Meie-
 „ rye behoorde, en dat de Staaten, al ware 't
 „ schoon zo, over deeze Kommanderye, geen
 „ meer regt hebben konden, dan de Koning
 „ van Spanje, als Hertog van Brabant, over
 „ dezelve gehad hadt. Dat deeze Hertogen
 „ nimmer hadden voorgegeven, de Komman-
 „ deurs der Duitsche orde te mogen ontslaan
 „ van de afhangkelykheid van derzelver Bal-
 „ juwen: waaruit hy besloot, dat Hondsbroek
 „ wederom uit het bezit van Gemert gesteld
 „ moest worden.” De Raad van Brabant in
 den Haage, over dit geschil gehoord zynde,
 verklaarde, eerlang „ dat Jan, Hertog van Bra-
 „ bant, in den jaare 1270, erkend hadt, dat
 „ Gemert aan de Duitsche orde behoorde, en
 „ dat hy 'er geen ander regt over hadt, dan
 „ dat van bescherminge: dat zyne opvolgers
 „ egter, naderhand, zig, nu en dan, als *Souve-*
 „ *rainen* over Gemert, gedraagen hadden;
 „ doch dat niet bleek, op wat grond, zy zig
 „ dit regt hadden toegeëigend, en of zy 't,
 „ door koop, door verjaaring, of op eenige
 „ andere wyze, verkreegen hadden. Ook was
 „ 't niet klaar, of Gemert tot de Meierye be-
 „ hoorde, of niet.” De zaak werdt hierop aan
 den

1648. den Hoogen Raade in Holland gesteld (q), daar zy lang fleepende genouden werd.

VI. Ten deezen zelfden tyde, deeden ook de Rid-
 ders van Maltha nieuwe poogingen, om de
 goederen, hier te Lande, wederom magtig te
 worden, op welke hunne Orde oordeelde een
 gegrond regt te hebben. Lodewyk Willem,
 Prins van Portugal, Neef van Prinse Maurits,
 Ridder van Maltha geworden zynde, hadt zig,
 reeds in 't jaar 1625, volmagt doen geeven,
 om deeze goederen te rug te vorderen: doch hy
 slaagde kwalyk, te Haarlem, daar de Wethou-
 derfchap weigerde, de goederen der S. Jans
 Heeren, gelyk men hier de Ridders van Mal-
 tha noemde, te rug te geeven. In Gelderland,
 hadt men 't anders verstaan, en de Ridders in
 't bezit bevestigd der Kommanderye van Arn-
 hem. Ook was Nieuwmegen, door 't Hof,
 veroordeeld, om de Kommandery aldaar aan
 de Orde weder te geeven. *Walraven van Me-
 rode*, Ridder van Maltha en Kommandeur te
 Arnhem, hadt, in 't jaar 1638, ook volmagt
 gehadt, om de goederen der Orde, geregtelyk,
 te rug te eiffchen; doch hy vorderde luttel, en
 deedt, ondertuffchen, veele kosten, die hem
 niet werden goedgeaan. Maar niet lang na't
 fluiten der Munsterfche Vrede, kwam her-
 waards *de Souvré*, Baljuw en Kommandeur der
 Orde in Frankryk, met den titel van buiten-
 gewoonen Ambaffadeur. Hy gaf den Staaten
 kennis van zyne aankomst te Rotterdam, in
 Oogftmaand. Men liet hem weeten,, dat men
 ,, ge-

(q) Resol. Gener. 17 April 1649. by WICQUEF, *Preuv. Tome*
 I. p. 351. AITZEMA III. *Deel*, bl. 296-34.

„ gereed was, hem alle eer te bewyzen, wel- 1648.
 „ ke men aan Gezanten van vreemde Mo-
 „ gendheden, gewoonlyk, bewees; doch hy
 „ moest niet vreemd vinden, dat men hier het
 „ regt niet erkennen kon, welk de Groot-
 „ Meester der Orde over de Kommanderyen
 „ deezer Landen voorgaf te hebben.” De Sou-
 „ vré, verstoord over dit antwoord, zondt den
 Staaten eene scherpe *Protestatie* toe, en keerde,
 terstond, naar Frankryk te rug. De Staaten
 ontvingen de *Protestatie* niet: doch die van
 Holland, overweegende, dat de Ridders van
 Maltha hunnen handel in de Middellandsche
 zee, ligtelyk, zouden kunnen bekommeren,
 droegen ter algemeene Staatsvergaderinge
 voor, dat het niet betaamlyk ware, een’ Ge-
 zant van den Groot-Meester der Ridderen van
 Maltha, die, by alle Mogendheden van Europa,
 voor een’ *Souverainen* Vorst, gehouden werdt,
 op zulk eene wyze, te bejegenen, en brag-
 ten te wege, dat men hem iemant nazondt, die
 hem zou aanzeggen, dat hy gehoor krygen kon,
 als ’t hem behaagde, zonder van de voorwaar-
 de te reppen, waarvan te vooren gewaagd was;
 schoon deeze voorwaarde, op sterk aanhouden
 van die van Utrecht, van de Stad Nieuwme-
 gen in Gelderland, en van de Stad Haarlem in
 Holland, gesteld werdt, in het Register van
 de geheime Besluiten der algemeene Staaten
 (r). De Provincie van Utrecht bezat de meeste
 goederen, die der Orde van Maltha plagten toe
 te komen, en die, of verkogt waren, of in handen
 ge-

(r) Resol. Gener. 1, 19 Sept. 1648. by WICQUEB. *Prem.*
Tr. I. p. 354, 355. Resol. Holl. 23, 24 Sept. 1648. bl. 322, 323.

1648.

geraakt van zulken, die thans het voornaamste deel hadden aan de Regeeringe. De Wethouderschap van Nieuwmegen hadt de Kommandery in haare Stad nog niet teruggegeven; schoon zy, hiertoe, by Sententie van den Hove van Gelderland, veroordeeld was. En Haarlem bleef even ongezind, om de S. Jans goederen af te staan. Doch de Souvré was reeds vertrokken, eer men hem het genomen besluit kon bekend maaken. Hy hieldt zig zo zeer beledigd door de Staaten, dat hy hun, aan 't Fransche Hof, zo veel ondiens deedt, als hy kon. Ook zocht hy den Groot-Meester tegen hen op te stoken. Doch deeze gedroeg zig bescheidenlyk, en vergenoegde zig, sedert, met het vorderen van de belangen der Orde, door minzaame onderhandeling, in den Haage (s).

VII. Men bespeurde, midlerwyl, aan alle deeze De Baan-handelingen, dat de Staaten zig dagten te hand-derheeren, haaven, in het Regt van opperste magt, welk Ede-zy, door de wapenen, verkreegen hadden, en le en Ste-den van welk hun, by de Munstersche Vrede, afge-Slaatsch staan was. 't Was dan geen wonder, dat zulke Brabant Edelen en Steden, die 'er eenigen grond toe zoeken meenden te hebben, deel zогten te verkrygen deel te aan dit hoogste Regt tot de Regeeringe. Immers de Baanderheeren, Edelen en Steden van verkrygen aan de Regeeringe. Brabant, die, gedeeltelyk, door de wapenen, gewonnen, gedeeltelyk, met deezen Staat, in 't begin des oorlogs, vereenigd geweest waren, vervoegden zig, in Grasmaand deezes jaars (t),

ge-

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 283. WICQUEFORT Livr. II. p. 110-115.

(t) Refol. Holl. 23 April 1648. bl. 134. AITZEMA III. Deel, bl. 248.

gelyk zy, reeds te vooren (u), gedaan hadden, wederom, met een Vertoog, aan de algemeene Staaten: waarby zy zitting verzogten in derzelver Vergadering, of, ten minste, de vryheid, om zig zelve te regeeren, en hunne eigen' geldmiddelen te bestieren. Zy staafden hun verzoek, met de volgende redenen: „ Dat „ Bergen op Zoom en Willemstad zig nim- „ mer der Utrechtsche Vereeniging onttrok- „ ken hadden. Dat 's Hertogenbosch deeze „ Vereeniging aangenomen en afgekondigd „ hadt. Dat Breda dezelve, insgelyks, hadt „ getekend, en 'er, niet dan zyns ondanks, „ en, door vyandelyk geweld, was uitgerukt: „ waarom het niet redelyk zyn zou, dat deeze „ Steden, als overwonnen, gehandeld werden. „ Dat de Staaten zig, by het Verdrag met „ Frankryk van den jaare 1635, verbonden „ hadden, om alle Steden, die 't Spaansche „ juk zouden afwerpen, in hun Verbond, aan „ te neemen; tevens beloovende, dat men van „ drie of vier Steden, die zig vrywilliglyk sa- „ menvoegden, één Lighaam maaken zou, „ welk vry zou zyn, en niet afhangen van de „ andere Gewesten.” Eindelyk klaagden zy over 't opregten van den Raad van Brabant in den Haage, welk, reeds in 't jaar 1591, geschied was, en waardoor de Brabanders genoodzaakt werden, buiten hun Gewest, in Holland, te komen pleiten (v). De Brabanders beloofden zig veel vrugt van dit Vertoog, alzo zy niet twyfelden, of de Prins van Oranje; die,

(u) Zie IX. Deel, bl. 345.

(v) Vertoog by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 248.*

1648.

die, als Baron van Breda, en als geregtigd tot het Markgraaffchap van Bergen op Zoom, waarvan hy egter de bezitting, omtrent deezen tyd, by voorraad, afstondt aan de Prinsesse van Hohenzollern (w), merkelyk belang hadt, by 't gene zy begeerden; zou'er de hand aan houden. Doch zy vonden zig, wederom, bedroogen. Men wees hun aan, dat 's Hertogenbosch en Maastricht, niet slegts op den Koning van Spanje, veroverd waren, maar ook op de ingezetenen; die deeze Steden, hardnekkiglyk, verdedigd hadden. Ook toonde men hun, dat zy 't Verdrag van den jaare 1635 kwalyk te pas bragten, also het zelve alleen sprak van Steden, die zig vrywilliglyk der Spaansche overheerschinge onttrekken zouden. Van Breda, Bergen op Zoom en Willemstad, repte men niet. Doch 't bleek genoeg, dat de Staaten niet geneigd waren, 't getal der oppermagten van hun Bondgenootschap te vermeerderen. Ook zou zulks het Bondgenootschap zwakker en onaanzienlyker gemaakt hebben, dan het was. De Brabantsche Edelen en Steden werden, derhalve, afgewezen (x), zonder dat men agt sloeg, op het belang, welk de Prinshadt, by hun verzoek. Ook vind ik niet, dat zyne Hoogheid zig bemoeid heeft, om het te doen inwilligen.

VIII. Terwyl dit, in Holland, verhandeld werdt, Verandering der Regeeringe in Engeland. liepen de zaaken des Konings van Groot-Britanje, langs hoe meer, te rugge. Het Leger, opgehitst door Kromwel, vorderde, eindelyk, in Slagtmaand, dat men hem te regt stelde, en drong.

(w) AITZEMA III. Deel, bl. 278.

(x) WICQUEFORT *Livr.* II. p. 75, 76.

drong 'er, eerlang, het Parlement toe. Men voerde den ongelukkigen Vorst, uit Wight, naar 't Slot te Hurst; vandaar naar Windsor, en eindelyk, in 't begin des volgenden jaars, naar Londen (y). Midlerwyl, was 'er, door het Huis der Gemeenten, buiten bewilliging van het Hoogerhuis, eene Regtbank opgerecht, welke beschuldigingen innam tegen den Koning. De Prins van Walles, die zig nog in den Haag bevondt, dit droevig nieuws vernomen hebbende, bewoog de algemeene Staaten, welken hem, op den drie-entwintigsten van Louwmaand, plegtiglyk, gehoor verleenden (z), tot het afvaardigen van een buitengewoon Gezantschap naar Engeland, waartoe Adriaan Pauw, Heer van Heemstede, en der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi, die thans in den Haag was, benoemd werden (a). Zy kwamen, op den vyfden van Sprokkelmaand, te Londen, kort voor dat het vonnis des doods uitgesproken werdt over den Koning, dien men van hoog verraad beschuldigd hadt, zonder dat hy hadt kunnen goedvinden, de Regtbank, voor welke hy gebragt werdt, te erkennen, of zig, voor dezelve, te verantwoorden. 's Daags voor de uitvoering van dit vonnis, hadden de Gezanten gehoor, by beide de Huizen, op den agtsten van Sprokkelmaand. Zy verklaarden, uit naame der Staaten, dat zy niet voorhadden, zig te steeken in de byzondere zaaken des Koningkryks; maar alleenlyk, uit medelyden, ver-

1648.
1649.
De alge-
meene
Staaten
zenden
een bui-
tenge-
woon Ge-
zantschap
der-
waards.

zog-

(y) RAPIN *Tom. VIII. p. 699, 703, 705, 710.*

(z) *Resol. Gener. 22, 23 Januar. 1649. by WICQUEFORT
Prew. Tom. I. p. 330, 331.*

(a) *Resol. Holl. 22, 23 January 1649. bl. 15, 18.*

1649. zогten, dat men 's Konings leeven wilde spaaren; waaraan zy verstonden, dat de rust van Groot-Britanje hing, gelyk zy aannamen nader te doen zien, zo men goetvinden mogt, Gemagtigden te benoemen, om met hen in byzondere onderhandeling te treden. De Heeren van 't Hoogerhuis antwoordden, dat zy, terstond, over hunnen voorslag, met het Huis der Gemeenten, wilden raadpleegen. Doch wegens dit Huis, werdt hun geantwoord, dat men, dien dag, hunnen voorslag, by gebrek van tyd, niet overweegen kon. De Gezanten, den voorslag in 't Engelsch hebbende doen overzetten, zonden dien aan 't Huis der Gemeenten, daar dezelve, nogtans, niet gelezen

Karel de
I. wordt
onthalsd.

werdt (b). En des anderendaags, den negenden van Sprockelmaand, werdt Koning Karel de I, in 't openbaar, door beuls handen, onthalsd (c). Terstond hierop, verboodt het Huis der Gemeenten, op straffe des doods, *Karel Stuart*, 's Konings oudsten Zoon, voor Koning te verklaren. 't Hooger-Huis werdt vernietigd, en 't Huis der Gemeenten, welk den naam van *Parlement* aannam, verklaarde, dat de Koninglyke waardigheid, voortaan, afgeschaft zou blyven, als, in zig zelve „ nutteloos, lastig en „ gevaarlyk, en dat de Staat van Engeland, „ op de wyze van een Gemeenebest, geregeerd „ zou worden, zonder Hooger-Huis, door af- „ gezonden des volks, in een Huis der Gemeenten vergaderd (d).” De algemeene Staaten

De Staa-
sen be-

(b) Resol. Holl. 13 Maart 1649. bl. 57. AITZEMA III. Deel, bl. 298, 299.

(c) RAPIN Tom. VIII. p. 718, 719, 720.

(d) RAPIN Tom. IX. p. 3, 4, 5.

ten beslooten, op het ontvangen der tydinge van 's Konings dood, den Prins van Walles, met den titel van *Koning Karel den tweeden*, zonder verdere byvoeging, den rouw te beklagaan en wegens zyne komst tot de Kroon geluk te wenschen. Die van Holland begroetten hem afzonderlyk, in merkelyken getale, by monde van den Raadpensionaris Kats; doch zonder gelukwensching, en op verre na zo breed niet, als de algemeene Staaten (e); in welker Vergadering ook voorgeslaagen was, dat men de Gezanten uit Engeland, terstond, behoorde te herroepen; doch Holland dreef door, dat Pauw alleen te rug ontbouden werdt. 't Belang van den Koophandel liet niet toe, dat dit Gewest of Zeeland de tegenwoordige Regeering van Engeland verder verstoorde (f). Om de zelfde reden, werdt ook kwalik genomen (g), dat de Predikanten van den Haage zig onderwonden, eene aanspraak te doen aan den Prinse van Walles, waarin zy, met scherpe bewoordingen, uitvoeren tegen hen, die den Koning ter dood gebragt hadden (h). De Prins van Walles, die nu den naam van *Koning* voerde, welken wy hem, voortaan, ook geeven zullen, bespeurde haast, dat men, in Holland, geen goed oog op hem hadt: hebbende men, hier, zynen voorslag, om de Verbonden, met zynen Vader gemaakt, met hem te vernieuwen (i), onbe-

(e) Resol. Holl. 22, 25 Febr. 1649. bl. 25, 29.

(f) AITZEMA III. Deel, bl. 323, 324, 329.

(g) Resol. Holl. 26 Febr. bl. 30. *Voiez aussi* WICQUEFORT Livr. III. p. 155.

(h) *Zie deeze Aanspraak by* AITZEMA III. Deel, bl. 329.

(i) *Voiez les Memoires chez* WICQUEFORT *Prem. Tom. I. p. 563, 565.*

1649. beantwoord gelaaten (*k*): doch hy wist niet, werwaards hy zig wenden zou. Eerst, hadt hy 't oog op Ierland, daarna, door de Schotten, tot Koning verklaard zynde, op Schotland geworpen: doch eindelyk begaf hy zig, in Zomermaand, naar het Eiland Jernsei, daar hy zig, eenige maanden, onthieldt (*l*).

IX. Der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi Dore- bleef, midlerwyl, in Engeland, zonder dat men slaar, Re- nog hadt kunnen besluiten, hem andere fident Ge- loofsbrieven toe te zenden. Maar van het nieuw van 't Ge- Gemeenebest kwam, in 't begin van Bloei- meene. best van maand, andermaal, herwaards, als Resident, Engeland, in Izaak Dorislaus of Doreslaar, eens Predikants den Haag, in Zoon van Enkhuizen, die zig te Londen neder- ge, ver- gezet hadt, en als een der Fiskaalen tegen den moord. Koning gebruikt was. Hy was maar twee of drie dagen in den Haage geweest, toen hy, op eenen avond, in zyne herberge, door vyf of zes Perfoonen, die men hieldt Schotten geweest te zyn (*m*), onverhoeds, overvallen en vermoord werdt. Het Hof beloofde, uit last der Staaten van Holland (*n*), duizend guldens aan elk, die de moorders zou aanwyzen; doch zy werden nimmer agterhaald. Naderhand, verstondt men, dat de moord, door zekeren *Whitford*, begaan was (*o*). Ondertuffchen, nam het Parlement zeer kwalyk, dat men geen fcherp onderzoek naar de moorders deedt

(*k*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 365, 366, 376.

(*l*) RAPIN *Tom.* IX. p. 9, 15, 16. AITZEMA III. *Deel*, bl. 367, 377.

(*m*) RAPIN *Tom.* IX. p. 19. *see also* LUDLows *Memoirs Vol.* I. p. 251, 269.

(*n*) *Resol. Holl.* 13 May 1649. bl. 128.

(*o*) THURLOE's *Papers Vol.* V. p. 315. *Vol.* VIII, p. 348, 429.

deedt (p). Doch de Gezant Joachimi wees, 1649.
 fchriftelyk, aan, wat 'er, van der Staaten zy-
 de, verrigt ware, om de daaders te ontdekken;
 waarin het Parlement genoeg schein te nee-
 men. Ondertusschen, hadt hy, in zyn Geschrift,
 het Parlement eenigszins erkend; 't welk hem,
 door eenige Leden der Staaten, kwalyk werdt
 afgenomen (q). Doch het nieuw Gemeenebest
 werdt wel haast zo magtig, dat de voornaam-
 ste Mogendheden van Europa, en ook deeze
 Staat deszelfs vriendschap ernstelyk zогten. 't
 Leedt egter nog eenigen tyd, eer men 'er, in Strikland
 den Haage, toe besluiten kon, en Strikland, ^{keert,}
 die zeven jaaren wegens het Parlement in den ^{zonder}
 Haage geweest, en, al voor het ombrengen ^{by de al-}
 van Dorellaar, door de Staaten van Holland, ^{gemeene}
 op zyn verzoek, in byzondere bescherminge ^{gehoor}
 genomen (r) was, keerde, in den Zomer des ^{verwor-}
 volgenden jaars, naar Londen, te rug, ^{ven te}
 ter algemeene Staatsvergaderinge, ^{hebben,}
 hebben kunnen verwerven; hoewel de Staaten ^{naar En-}
 van Holland, hierop, tot zo verre, gedrongen ^{geland te}
 hadden, dat zy, op den zevenentwintigsten ^{rug.}
 van Herfstmaand deezes jaars, schriftelyk ver-
 klaarden „ de andere Gewesten schuldig te zul-
 „ len houden aan de onheilen, welken uit de
 „ weigeringe van gehoor aan den Resident
 „ Strikland, die behoorlyk gelast was van de
 „ tegenwoordige Regeeringe van Engeland,
 „ volgen mogten.” De andere tegenwoordig
 zynde Afgevaardigden deden, hiertegen, aan-
 tekenen, dat zy, zonder byzonderen last hun-
 ner

(p) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 174.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 376-378, 398.

(*) Resol. Holl. 1 Maart 14 May 1649. bl. 34, 131.

1649.

ner magtigers, 'tbegeerde gehoor niet hadden kunnen toestaan (s). Zeeland zelf was, meent men, gewonnen, door den Prinse van Oranje, om zig tegen Holland te verklaaren. Doch deeze weigering zette kwaad bloed in Engeland, tegen de Vereenigde Gewesten in 't gemeen; hoe zeer Strikland, in alle zyne Brieven, aan den Raad van Regeeringe, Holland verontschuldigde, met aanwyzinge, dat het Gemeenebest van Engeland meer gelegen was aan de vriendschap van Holland alleen, dan aan die van alle de andere Gewesten met elkanderen (t).

X.
Hande-
ling met
Deene-
marke.

* Re-
demptie.

Wij hebben, te vooren, aangemerkt, dat de Staaten, na 't sluiten der Munstersche Vrede, genegen werden, tot het aangaan van een nader Verbond met Fredrik den III, Koning van Deenemarke. Hiertoe kreegenze gelegenheid, in de Lente deezes jaars. Korfits Ulefeld, die 't jongste Verdrag wegens den Zondschen tol geslooten hadt, uit Frankryk herwaards gekeerd zynde (u), floeg den Staaten een verdedigend Verbond voor, waarnaar men, terstond, luisterde. Doch zig nader openende, verklaarde hy, dat de Koning, zyn meester, ook gezind was een Verdrag van * Uitkoop wegens den Zondschen tol te maaken met de Staaten, voor tweehonderdduizend Ryksdaalers in 't jaar, mids men den Koning, vooraf, vierhonderdduizend Ryksdaalers verstrekte, af-

(s) Resol. Holl. 21 July 7, 9 Sept. 1649. bl. 191, 241, 249. Resol. Gener. 27, 30 Sept. 1649. by WICQUEFORT *Preuv. Tom. I. p. 555, 558.* AITZEMA III. *Deel*, bl. 386, 387.

(t) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 113, 114, 117, 118, 120, 127. A& Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 118-123.

(u) Resol. Gener. 29, 31 Maart 1649 by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 632, 633.*

afteleggen in twintig jaaren, met twintigduizend Ryksdaalers in 't jaar, die van de penningen van uitkoop zouden ingehouden worden. Fredrik de III. en de Staaten van Holland in 't byzonder hadden belang by zulk een Verdrag. By het jongste Verdrag tusschen Zweeden en Deenemarke, was bedongen, dat de Zweeden vry zouden zyn van den Zondschen tol. Met dit beding, deden eenige Hollandsche Koopluiden hun voordeel. Sommigen kogten het Burgerregt in Zweeden, en voerden, daarna, hunne waaren vry door de Zond. Anderen deden 't bedekter, op Zweedsche naamen. Op de eene en de andere wyze, werdt de Koning verkort in zyne tollèn, en meende hierom zyne rekening beter te zullen vinden, in een Verdrag van Uitkoop, volgens welk, hy op eene vaste somme zou kunnen staat maaken. De Staaten van Holland neigden, insgelyks, tot zulk een Verdrag (v). Zo als de handel thans gedreeven werdt, trokken eenige byzondere Koopluiden voordeel van 't ontwyken der Zondsche tollèn; terwylander, die zwaarigheid maakten, om Zweedsche burgers te worden, of onder Zweedsche naamen te handelen, nimmer tegen de eersten markten konden. Maar wanneer men een Verdrag van Uitkoop sloot, zou de tol, door allen, op eenen eenpaarigen voet, betaald moeten worden, eer de schepen van hier vertrokken; waarvan het Land, dagt men, merkelyk voordeel trekken zou, inzonderheid, als men den Koning bewee-gen kon, om zig met eene minder somme te ver-ge-

(v) Resol. Holl. 7, 30, 31 Juny 1649. bl. 153, 208, 209.

1649. genoeg, dan de Gezant gevorderd hadt. Men besloot, derhalve, ter Vergaderinge van Holland, zo wel een Verdrag van Uitkoop, op de voordeeligste wyze, als een verdedigend Verbond te sluiten met Deenemarke. Gelderland en Friesland waren 't met Holland eens. Maar Zeeland, Utrecht en Overijssel, die geen' handel dreeven op de Oostzee, merkten aan, dat men der Kroone van Zweeden stof tot misnoegen geeven zou, door het sluiten van een verdedigend Verbond met Deenemarke, en weigerden te bewilligen in de somme, die de Koning, vooraf, gevorderd hadt. Van Groningen was niemant tegenwoordig. De Afgevaardigden van Gelderland, Holland en Friesland slooten egter twee Verdragen met den Deenschen Gezant, op den negenden van Wynmaand (w), te weeten een verdedigend Verbond, en een Verdrag van Uitkoop wegens den Zondschen tol, beide voor den tyd van zesendertig jaaren. By het eerste, beloofde men, elkanderen, des noods, met vierduizend man, of met vier Ryksdaalers ieder ter maand, te zullen bystaan, alles nogtans, zonder te kort te doen aan de Verbonden, wederzyds, met Frankryk, Zweeden en de Hanze-Steden gemaakt (x). De Staaten spraken, byzonderlyk, van de Hanze-Steden, om dat zy zig aan deezen verbonden hadden, tot het handhaaven van de vrye Vaart op de Wezer, die, door den tol des Graaven van Oldenburg, belemmerd werdt. Doch de Koning van Deenemarke was vermoedely-

ke

(w) Resol. Gener. 30 Sept. 1649. by WICQUEF. *Prew. Tom. I. p. 637.* AITZEMA III. *Deel, bl. 330, 331, 332.*
 (x) *Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 332.*

ke erfgenaam van den Graave van Oldenburg, 1649.

waarom men hem niet verplichten kon, iet, met duidelyke woorden, te belooven, dat, in gevolg van tyd, met zyn belang zou kunnen ftryden. By het Verdrag van Uitkoop, werden alle fche-
pen en goederen, die uit de Vereenigde Ge-
westen door de Zond gevoerd werden, tolvry
verklaard, mids de Schippers alleenlyk hunne
Zeebrieven en Pond-Ceduls toonden. Voorts,
mogten de Staaten vyf Oorlogsfchepen door
de Zond voeren, zonder den Koning daarvan
tol.

Verdrag
van Uit-
koop,
wegens
den
Zond-
fchen

vooraf te verwittigen; en eene gantsche Vloot, mids zy hem, drie weeken te vooren, kennis gaven, en 't Slot Kroonenburg, met twee fchooten, en met het ftryken van het topzeil van de groote mast, deden begroeten. Doch, zo men aldaar eene Deenfche Vloot mogt aantreffen, zou de groete, ter wederzyde, flegts met twee fchooten, gefchieden. Van alle andere fchepen en goederen, die voorheen niet tolvry verklaard waren, verbondt zig de Koning, voortaan, tol te zullen vorderen. Ook zou hy de vuuren, tonnen en bakens, op de kusten van Jutland, Deenemarke en Schoonen, blyven onderhouden, op zyne kosten. Voor het genot deezer tolvryheid, zouden hem de Staaten, jaarlyks, driehonderdenvyftigduizend guldens Hollandfch, en vooraf, op rekening, zevenhonderdenvyftigduizend guldens doen tellen, waartegen, vyftien jaaren agtereen, vyftigduizend guldens jaarlyks, van de Uitkooppenningen, zouden ingehouden worden (y). Ulefeld keerde, onmiddelyk na 't fluiten der
twee

(y) Zie het Traët, by AITZEMA III. Deel, bl. 335.

1649. twee Verdragen, naar Deenemarke (z). De Koning boodt aan, dezelve terstond te bekrachtigen, zendende zelfs, binnen den bestemden tyd, herwaards *Christiaan Roch*, die de uitwisseling der bekrachtigingen doen zou. De Afgevaardigden van Zeeland beslooten het Verbond van Verdediging te bekrachtigen; doch omtrent het Verdrag van Uitkoop, aarzeldenze, voorwendende, dat 'er, tegen de orde der Regeeringe, slegts door drie Gewesten, in afzyn of weerwil van vier anderen, toe bewilligd was. Nogtans, gaven zy te verstaan, dat zy hierover stappen zouden, zo de andere Gewesten goedvinden konden, de Westindische Maatschappy te ondersteunen, tegen den Koning van Portugal, tot behoudenis van 't gene de Staat nog bezat in Brazil (a).

Zweeden Midlerwyl, hadt Pieter Spiering, Resident kant zig der Koninginne van Zweeden in den Haage, tegen de last gekreegen, om den handel van Ulefeld te handeling met strekken, en, reeds in Herfstmaand, gezogt Deene- het sluiten der twee Verdragen te voorkomen marke. (b). Men vreesde, naamlyk, aan 't Zweedsche Hof, dat de Zweedsche Onderdaanen, door 't Verdrag van Uitkoop, van ter zyde, onderworpen gemaakt zouden worden aan 't betalen van den Zondschen tol. *Laurens Kanterstein*, Spierings opvolger, dreef ook, in den aanvang des volgenden jaars, dat de Verdragen, met Deenemarke gemaakt, onbestaanbaar wa-

(z) Resol. Gener. 12 Octob. 1649. by WICQUEF. *Preuves*, Tom. I. p. 661.

(a) Resol. Gener. 20 Dec. 1649. 29 Maart 1650 by WICQUEFORT *Preuv.* Tom. I. p. 662, 663.

(b) AITZEMA III. *Deel*, bl. 300.

waren, met de Verdragen, met Zweeden geflooten. *Harald Appelboom*, die, wat laater, herwaards kwam, sprak dezelfde taal (*b*). De Hanze-Steden van gelyken (*c*). Doch hunne redenen vonden geen en ingang. De Staaten verstonden, dat, Zweeden, sedert eenigen tyd, te magtig geworden zynde, het evenwigt in 't Noorden bewaard moest worden, door Verdragen, waarby Deenemarke, wat meerder, bevoordeeld werdt. Ook waren de Hanze-Steden, met naame Hamburg, zo gewoon, den Staaten afbreuk te doen in den Koophandel, dat men haare redenen hier weinig gelden liet. De Verdragen werden, ondertusschen, niet bekragtigd, hoe zeer 'er Deenemarke op aanhieldt. Zeeland bleef ongenegen, zo lang Holland agterlyk was, in 't ondersteunen van Brazil. Rotterdam zelf aarzelde. Ook het Kwartier van Zutphen. Overyssel was 'er vierkant tegen; zo dat het werk steeken bleef. Ondertusschen, voeren onze schepen door de Zond, zonder jert te betaalen. Eindelyk, geschiedde de bekragtiging, in Grasmaand des jaars 1651 (*d*); hoewel 't Verdrag van Uitkoop niet lang stand hieldt, gelyk wy, ter zyner plaatse, verrekenen zullen.

De Koning van Spanje, zyne betrekking tot XI.
dezen Staat, door het sluiten der Munstersche ^{Filips}
Vrede, zo merkelyk veranderd ziende, vondt ^{de IV.}
^{zendt ee-}
^{gen Am-}

(*b*) Resol. Gener. 6. Sept. 1649. 8 Jan. 23 Sept. 1650. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. 664, 666, 667. AITZEMA III. Deel, bl. 383, 403.

(*c*) Resol. Gener. 2 Nov. 1649. by WICQUEFORT *Preuves*, Tom. I. p. 673. AITZEMA III. Deel, bl. 387, 405.

(*d*) AITZEMA III. Deel, bl. 403, 405, 406, 470, 471, 472, 654, 655.

1649. geraaden, eenen gewoonlyken Ambassadeur
 herwaards te zenden, om zyne belangen in den
 Haage waar te neemen. Men hadt, in 't eerst,
 verspreid, dat de Graaf van Pegnaranda be-
 kleed zou worden, met deeze waardigheid;
 doch 't zy, dat het deel, welk Spanje nam in de
 beroerten van Frankryk, hem derwaards riep;
 't zy hy kleinen lust hadt, om een Gezantschap
 te bekleeden, welk, vooreerst, niet bestaan zou,
 dan in klaagen over 't niet naarkomen van het
 Munstersche Verdrag; Antoni Brun, die, ne-
 vens hem, dit Verdrag geslooten hadt, kwam,
 in Zomermaand, in den Haage, bekleed met
 den titel van gewoonlyken Ambassadeur des
 Konings van Spanje, die, in zynen Geloofsbrief,
 de Staaten *zeer waarde en groote Vrienden* noem-
 de; schoon de Gezant hun, in zyne eerste aan-
 spraak, alleenlyk met den naam van *myne Hee-
 ren* begroette. Zeeland en Utrecht hadden be-
 weerd, dat men hem, voor als nog, niet be-
 hoorde toe te laten (e); doch de andere Ge-
 westen, vooral Holland, verstonden, dat men
 't niet weigeren kon. Men deedt hem dan de
 eer aan, die men den Ambassadeuren van ge-
 kroonde Hoofden gewoon was aan te doen (f).
 Hy drong, in de eerste onderhandelingen met
 de Gemagtigden van deezen Staat, zeer op de
 opregting der tweeledige Kamer, waartoe hier
 langzaam beslooten werdt. Voorts, kwam men
 met hem overeen, wegens de uitwisseling der
 gevangenen, welken men van elkanderen be-

ko-

(e) Resol. Gener. 5 Juny 1649. by WICQUEFORT *Preuves*,
 Tom. I. p. 589.

(f) Resol. Gener. 26 Juny 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom.*
 I. p. 590.

Hande-
 ling met
 hem.

komen hadt, in de Landen van Overmaaze. 1649.
 Maar omtrent het regelen van 't bezit der Geestelyke goederen in deeze Landen, kon men elkanderen niet verstaan. Brun vorderde, dat men de Geestelyken in 't bezit dier goederen liete. Doch de Staaten, die 'er de hand op gelegd hadden, wilden de uitspraak der tweeledige Kamer afwagten (g). Brun, ondertusschen een' keer naar Frankryk gedaan hebbende, kwam in Wynmaand wederom in den Haage, en leverde toen den Staaten de Verklaaring des Keizers over, die in het drie-envyftigste Lid der Munsterfche Vrede beloofd was, en van welke wy, te vooren, gewaagd hebben. In Slagtmaand, gaf hy hun, plegtiglyk, kennis van het Huwelyk des Konings van Spanje met *Maria Anna* van Oostenryk, Dogter van Keizer Ferdinand den III. en van Maria, 's Konings Zuster (h). Doch 't voornaamste, welk met hem gehandeld werdt, betrof een Verdrag van Zeevaart. Men was, hierover, sedert eenigen tyd, in onderhandeling geweest, met Louis Descortes; doch Brun gaf wat meer toe, dan deeze gedaan hadt. 't Liep nogtans aan, tot op 't einde des volgen- Verdrag
 den jaars, eer men 't volkomen eens werdt. 't van Zee-
 Verdrag werdt, eerst op den zeventienden van vaart,
 Wintermaand des jaars 1650, getekend, en be- met
 helsde, dat de ingezetenen der Vereenigde Spanje.
 „ Gewesten, alomme, en zelfs in Frankryk,
 „ zouden mogen handelen, in alle zulke goe-
 „ de-

(g) Resol. Gener. 6 Aug. 1649. I, 2 Febr. 1650. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 591, 594, 598. AITZEMA III. Deel, bl. 341, 342, 409, 473.

(h) Resol. Gener. 16 Nov. 1649. by WICQUEF. *Preuves*, Tom. I. p. 594. AITZEMA III. Deel, bl. 345, 379.

1649.

„ deren, waarvan de handel vrygestaan hadt,
 „ voordat de twee Kroonen in oorlog waren,
 „ zulke Spaansche gewassen uitgenomen, van
 „ welken men zig zou kunnen bedienen, te-
 „ gen den Koning van Spanje. Naar alle an-
 „ dere Landen, met Spanje in oorlog zynde,
 „ zouden zy allerlei goederen mogen voeren,
 „ Contrebande waaren uitgezonderd, bestaan-
 „ de in allerlei wapentuig, krygsgereedschap
 „ en paarden; doch mondbehoefsten bleeven
 „ vry. De Schippers zouden, met hunne zee-
 „ brieven en paspoorten, bewyzen moeten,
 „ in welke havens, en welke waaren zy gela-
 „ den hadden, in geval zy naar eenige vyand-
 „ lyke haven wilden; doch in volle zee, of op
 „ eenige reede des Konings van Spanje, zou-
 „ den zy niet mogen bezogt worden, ten ware
 „ men eenig vermoeden hadt, dat zy Contre-
 „ bande goederen voerden. Goederen van in-
 „ gezetenen der Vereenigde Gewesten, be-
 „ vonden wordende in schepen, aan vyanden
 „ des Konings van Spanje toebehoorende,
 „ zouden, zo wel als de schepen, verbeurd ver-
 „ klaard worden; doch vyanden goederen,
 „ mids geene Contrebanden zynde, gelaaden
 „ in schepen van ingezetenen der Vereenigde
 „ Gewesten, zouden aan geene verbeurdver-
 „ klaaring onderworpen zyn. Alle de voordee-
 „ len, by dit Verdrag bedongen, zouden, door
 „ de wederzydsche onderzaaten, genooten
 „ worden (i).” Met dit Verdrag, rekende men
 de duisterheid van het afgezonderd punt der
 Mun-

(i) Zie, het Tract. in 't Groot-Plakaatb. I Deel, kol. 109. en
 by AITZEMA III. Deel, bl. 480.

Munsterfche Vrede genoegzaam opgehelderd.

De binnenlandfche onlusten in Frankryk ^{1649.}
 waren, in de twee naaft verloopen' jaaren, fterk ^{XII.} Onlusten
 toegenomen. Het Parlement hadt zig verklaard, in Frank-
 tegen't Hof en den Kardinaal Mazarin. De Stadryk.

Parys floeg, meer dan eens, aan 't muiten; zo dat de Koninginne Moeder genoodzaakt werdt, om, met den Koning, naar elders te wyken. Het Parlement van Rouan volgde, eerlang, het voorbeeld van dat van Parys, welk den Kardinaal reeds voor vyand des Konings verklaard hadt. Doch in de Lente des jaars 1649, verzoende het Hof zig met het Parlement. De haat des Prinzen van Condé tegen den Kardinaal bleef egter duuren; doch de laafte wift het Hof te beweegen, om den Prins in hegtenis te doen neemen. In Louwmaand des jaars 1650, werdt hy vastgezet, op 't Kasteel in 't Bosch van Vincennes(k). De Vereenigde Staaten kreegen van dit gewigtig voorval kennis, door den Resident Brasset(l). Ook verdedigde de Koninginne Moeder, eerlang, dit vangen, in een openbaar Gefchrift. Condé werd beschuldigd, dat hy 's Konings hoogheid gezogt hadt te kwetsen. Onder andere byzonderheden, lei men hem te last, dat hy zynen broeder den Prins van Conti, met geweld, zogt te doen verkiesen, tot Medehelper des Biffchops van Luik(m). De gevolgen van zynen handel, in dit opzigt, betroffen ook den Staat der Vereenigde Gewesten: waarom 't niet ondienftig zyn zal,

(k) WICQUEF. *Livr.* II. p. 83-91. *Livr.* III. p. 163-169.

(l) *Refol. Gener.* 31 Jan. 1650. by WICQUEF. *Preuves*, Tom. I. p. 574.

(m) WICQUEF. *Livr.* III. p. 169.

1649. zal, hier eenige korte opening van deeze zaak te doen.

Luiksche zaaken. Het Bisdom van Luik was, sedert veele jaaren, bezeten geweest door het Huis van Beieren, welk, naauw verbonden zynde met het Huis van Oostenryk, Frankryk, sedert het ontstaan van den Duitschen oorlog, veel nadeels gedaan hadt. De Kardinaal de Richelieu hadt, hierom, zyn werk gemaakt, om de Wethouderschap van Luik, door middel van den Abt *de Moufon*, 's Konings Resident aldaar, in de Fransche belangen te brengen, of ten minsten over te haalen, tot eene volkomen' onzydigheid. En 't zou hem gelukt zyn, zo de Graaf van Warfusé, van wiens wankelen aart wy, by gelegenheid van 't verhaal van 's Graaven van den Berghs afval van Spanje, te vooren ⁽ⁿ⁾, gewaagd hebben, geen middel gevonden hadt, om den Burgemeester *Ruelle*, verraderlyk, te doen vermoorden. Dit gebeurde, in 't jaar 1637 ^(o). Der Franschen aanhang verloor eger den moed slegts voor eenen tyd. Hy wies, eerlang, zo sterk aan, dat eenige Kanonniken, die de andere zyde hielden, genoodzaakt werden, de Stad te ruimen, en naar Huy te wyken. Onder voorwendfel van deezen te herstellen, bragt de Bisschop, in dit jaar 1649, een Leger op de been, met welk, hy 't beleg deedt slaan, voor Luik. In deezen staat der dingen, verzocht de Stad den Koning van Frankryk, om eenige troepen tot onderstand, onder den Prinse van Conti. Doch Mazarin, 't zy om dat hy den Hui-

(n) XI. Deel, bl. 149, 160.

(o) AITZEMA II. Deel, bl. 505 enz.

Huize van Condé zo veel gezags misgunde, ^{1649.}
't zy om andere redenen, bragt te wege, dat
'er, op dit verzoek, geen antwoord kwam,
naar genoegen. Toen nam de Wethouder-
schap van Luik haare toevlugt tot de Staaten
der Vereenigde Gewesten. De Prins van O-
ranje was van gedagten, dat men, terstond,
een aanzienlyk getal knegten en paarden, on-
der 't geschut van Luik, moest doen legeren.
Maar de Staaten vonden raadzaamer, eenig
Krygsvolk af te danken, welk, daarna, in dienst
van die van Luik, zou kunnen treden (p).
Doch eer men 'er eenig nut van hebben kon,
was de Stad aan den Bisschop overgegaan, op
den negenentwintigsten van Oogstmaand dee-
zes jaars. Hy stigtte 'er, federt, een Kasteel,
waardoor hy de ingezetenen in bedwang
hieldt (q).

Terwyl men, in Frankryk, nog belemmerd De Sta-
was met de inwendige beroerten, hadt het Hof ten zen-
eenige opening gedaan tot onderhandeling met den Bo-
Spanje, over eene vrede tusschen de twee Kroo- reel als
nen. Hierop, was de bezending van Pegnaran- gewoon-
da en Brun gevolgd, van welke wy reeds, in 't Ambassa-
voorbygaan, gewaagd hebben. Van wege de deur
Staaten, vertrok, in Zomermaand des jaars naar
1650 (r), naar Frankryk, als gewoonlyke Am- Frank-
bassadeur, Willem Boreel, Pensionaris van Am- ryk.
sterdam, in de plaats van den Heere van Ooster-
wyk, die, op zyn verzoek, ontslaagen was (s).
Bo-

(p) Resol. Holl. 28, 31 Aug. 1649. bl. 228, 231.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 381, 382. WICQUEF. Livr. III.
p. 170, 171.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 426, 472, 476-479.

(s) Resol. Gener. 17 Maart. 1648. by WICQUEFORT Privv.
Tom. I. p. 292.

1649.

Zyne
hande-
ling al-
daar.

Boreel hadt last, om het oog te houden op de handeling tusschen de twee Kroonen, en om der Staaten bemiddeling aan te bieden. Sommigen spreken van hem, als van een' zeer bekwaam' Staatsdienaar, die, hierom zelfs, te Amsterdam, daar veele bekwaame luiden in de Regeeringe waren, en daar men, zelden, schrandere Pensionarissen, lang agtereen, plagt aan te houden, te ligter geloosd werdt(t). Doch anderen roemen zyne eerlykheid en opregtheid hooger dan zyne schrandereheid (u). Wat 'er van zy; de handel hadt traagen voortgang. Spanje scheen de bemiddeling der Staaten wel niet af te wyzen(v); doch zocht ook de Vrede niet ernstelyk, en stookte, onder de hand, het vuur der binnenlandsche onlusten in Frankryk. Het Fransche Hof toonde zig, daarentegen, genegen, om de geschillen tusschen de twee Kroonen te verblyven aan de bemiddeling der Staaten; doch gaf den Ambassadeur Boreel, daarenboven, te kennen, dat men iet meer, van der Staaten zyde, verwachtte, de voldoening en onderstand, naamlyk, tot welken de Staaten zig, by de voorige Verdragen, verbonden hadden(w). De Staaten, die deezen eisch wel verwacht hadden, hadden Boreel gelast, te antwoorden „ dat zy, by het Verdrag „ van Compiègne van den jaare 1642, alleen- „ lyk verbonden waren, om den Koning, bin- „ nen negen jaaren na 't sluiten met Spanje, „ zy-

(t) WICQUEFORT *Livr. II. p. 82.*

(u) *Brief. van den Raadp. DE WITT. I. Deel, Voorr.*

(v) *Resol. Gener. 30 Aug. 5, 17, 19 Sept. by WICQUEF. Preuv. Tom. I. p. 608, 619, 606, 607.*

(w) *Voiez WICQUEFORT Preuv. Tom. I. p. 601.*

„ zyne uitgeschooten' penningen te rug te gee- 1649.
 „ ven; welke tyd niet verſtrecken was: dat zy,
 „ aan hunne verbindtenis, om den Koning met
 „ Oorlogſchepen te onderſteunen, reeds in 't
 „ jaar 1625, voldaan hadden, door de uitrust-
 „ ting onder Hautain, die den Staat een mil-
 „ lion zevenhonderdenzeftigduizend guldens
 „ gekoſt hadt; welke ſomme met den Intreſt
 „ zo veel beliep, als Frankryk van den Staat
 „ te eifchen hadt; vooral, als men 'er hon-
 „ derdenveertigduizend guldens byvoegde,
 „ die hier aan de Franſche Krygsoverſten be-
 „ taald waren, midsgaders den beloop van
 „ het Vice-Admiraals ſchip, welk voor Ro-
 „ chelle gebleeven was, en van zeventien me-
 „ taalen ſtukken, geborgen uit een geſtrand
 „ Oorlogſchip, en naar Calais gevoerd." Het
 voordraagen en aandringen deezer redenen gaf
 den Ambaſſadeur eenig werk. Hy moeſt, daar-
 enboven, aanhouden, op vergoeding der ſcha-
 de, die 's Konings ſchepen den Koopvaarde-
 ren deezer Landen, in de Middellandsche zee,
 aandeeden; welke ongeregeldheid, door den
 Koning, of bevolen, of gedoogd werdt, om
 dat 'er de handel der Staaten op Spanje en Ita-
 lie door werdt belemmerd. De ſchade, die de
 Amſterdamsche Koopluiden hierby geleeden
 hadden, werdt, in 't begin des jaars 1651, op
 zeven en een halve millioen begroot (x). De
 Stad verſtondt toen, dat men 'er zig met ge-
 weld tegen behoorde te verzetten (y); doch
 de andere Steden meenden, dat men zig in

(x) Brief van het Koll. ter Admir. te Amſt. by WICQUEF.
 Preuv. Tom. I. p. 879.

(y) Reſol. Holl. 23 Juny 1651. bl. 311.

1649.

geenen kryg steeken moest tegen Frankryk. Men hieldt zig dan te vrede met de vernieuwing van het Verdrag van 't jaar 1646, welk slegts voor vier jaaren gemaakt was, tot dat men, wegens een ander en algemeen Verdrag, zou overeengekomen zyn (z). Het bemiddelen van een Verdrag tusschen de twee Kroonen bleef toen het voornaamste, dat Boreel te ver-
 rigten hadt. De Prins van Oranje hadt geoordeeld, dat men den Spaanschen Gezant Brun behoorde aan te zeggen, dat de Koning, zyn meester, niet vreemd vinden moest, dat men zig voor Frankryk verklaarde, volgens de voorgaande Verbonden, indien hy niet goedvinden kon, der Staaten bemiddeling te aanvaarden. Maar Holland hadt te wege gebragt, dat de aanbieding tot bemiddeling, aan beide de Mogendheden, in gelyke beleeft bewoordingen, geschied was (a). Nogtans verliepen 'er nog verscheiden jaaren, eer de Vrede getroffen werdt. Midlerwyl, raakte Frankryk inwendig een weinig in rust, nadat Condé en andere voornaame Staatsgevangenen geslaakt waren, en de Kardinaal Mazarin het Ryk verlaaten hadt; 't welk, in de Lente des jaars 1651, voorviel (b).

Doch de inwendige beweegingen van Frankryk betroffen deezen Staat veel minder, dan de binnenlandsche tweespalt, die Holland in 't byzonder, omtrent deezen tyd, ontroerde, en de Stad Amsterdam in merkelyke verlegenheid bragt. 't Zal hierom noodig zyn, dat wy, de
 uit-

(z) Resol. Gener. 10 Juny 1651. by WICQUEF. *Præv. Tom. I. p. 382.*

(a) WICQUEFORT *Livr. II. p. 178.*

(b) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 228, 230.*

uitheemsche zaaken, voor eene geruime wyle, uit onze gedagten stellernde, den oorsprong, voortgang en uitflag deezer huisselyke onlusten, uitvoeriglyk, ontvouwen. 1649.

Men heeft, uit het voorgaande gedeelte dezer Historie, ligtelyk, kunnen bespeuren, dat'er sedert verscheiden jaaren, nu en dan, verschil van begrip geweest was, over zaaken van vrede, oorloge en Regeeringe, tusschen de meeste Leden van Holland, en wylen zyne Hoogheid, Fredrik Henrik. Holland, zwaar belast met schulden (c), hadt meermaalen de kosten des Spaanschen oorlogs zoeken te verminderen, door het verminderen der troepen, die't Land in dienst hadt. De Prins hadt, daarentegen, doorgaans, sterk gedrongen, op het aanhouden of vermeerderen van 's Lands Krygsmagt (d). Holland, door 't belang des Koophandels, en door den slegten staat van 's Lands geldmiddelen, gepraamd, hadt, meer dan eenig Gewest, geyverd voor de Vrede. De Prins verstondt, daarentegen, dat men den oorlog behoorde door te zetten; tot dat hy, eindelyk, afgemat, door de jaaren, en door de ongemakken zyns lighaams, en, mogelyk, gewonnen, door zyne Gemaalinne, tot de Vrede riedt (e). Amsterdam, onder de Leden van Holland, verre het meest draagende in de gemeene lasten, hadt groot gezag in de Vergadering van dit Gewest, en de gevoelens, waarin de meeste Leden met zyne Hoogheid verschilden, ernstigst, gedreeven; gelyk het belang van deeze Stad ook

(c) XI. Deel, bl. 403.

(d) XI. Deel, bl. 235, 278.

(e) XI. Deel, bl. 400, 432.

1649.

ook meest bevorderd werd, als het belang van den Koophandel werd voorgestaan, door het sluiten eener veilige vrede, en als 's Lands uitgaaven, waarvan zy een groot gedeelte opbrengen moest, besnoeid werden, door vermindering der troepen. Sommigen hebben geschreeven, dat Holland of Amsterdam in 't byzonder, door heimelyke wegen, het winnen van Antwerpen, waarop de Prins zeer gezet was, hadt weeten te beletten (f). Doch voor de waarheid van dit schryven zou ik geenszins durven instaan. Ook waren de andere genoemde verschillende inzigten genoeg in staat geweest, om, by wyle, eenig misnoegen te wekken, tusschen den overleeden Prinse en de Staaten van Holland, of Amsterdam in 't byzonder. Want schoon de Regeering deezer Stad, in den aanvang van 's Prinses Stadhouderfchap, reden meende te hebben, om zyn Hoogheid, in veele opzigten, aan de hand te gaan (g), oordeelde zy zig, hiertoe, minder gehouden, nadat zy gezag en sterkte genoeg dagt verkreegen te hebben, om, daar het belang van Land en Stad zulks, haars oordeels, vorderde, veilig te mogen verschillen van den Prinse. En schroomde zy, naderhand, niet, op afdanking en vrede te staan, hoe zeer 'er zyne Hoogheid tegen mogt zyn. In deeze gesteldheid der gemoeden, overleedt Fredrik Henrik. De jonge Willem, zyn Zoon en Opvolger, was 'er niet onkundig van, toen hy aan 't bewind kwam. Hy vondt de meeste Gewes-

ten,

(f) XI. Deel, bl. 269, 427, 428.

(g) XI. Deel, bl. 79.

ten, maar Holland boven al, ſterk geneigd tot vrede. 't Scheen zelfs, en miſſchien geloofde hy, dat men uitſtelde, hem als Stadhouder van dit Geweſt te beëdigen, tot dat de Vrede zo goed als getekend ware (*b*), op dat hy, eerder bevestigd zynde in zyne hooge waardigheid, geen middel vinden mogt, om de Vrede te verwylen. Terwyl hy vuuriglyk haakte naar 't openen van den veldtogt, moest hy zien, dat hem eene geringe beweeging met eenig Krygsvolk naar den kant van Hulst kwalyk genomen werdt, door die van Holland (*i*). De Vrede werdt, eindelyk, geſlooten, bekragtigd en afgekondigd: ook in Zeeland, daar hy 't langſt tegenhieldt. En ſchoon hy een byzonder Verdrag gemaakt hadt met den Koning van Spanje; waarby hy eenige voordeelen, voor zig en voor de Prinſeſſe, zyne Moeder, bedongen hadt, verbrak Holland, terſtond, één der punten van dit Verdrag, welk men oordeelde, te kort te doen aan de opperſte magt der Staaten van dit Geweſt (*k*): 't welk het onderling misnoegen deedt aanwaffen. Hier kwam by, dat Holland, ſedert verſcheiden jaaren, in de geſchillen tuſſchen Koning Karel den I, Schoonvader des Prinſen van Oranje, en het Parlement, of, zig ſlegts onzydig gedraagen hadt, of zelfs allengskens begon te neigen naar de zyde des Parlements, en thans geene gezindheid altoos toonde, om de belangen van Karel den II. te onderſteunen; 't welk het ongenoe-gen van zyne Hoogheid, tegen de Staaten van Hol-

(*b*) XI. Deel, bl. 443.

(*i*) XI. Deel, bl. 450.

(*k*) XI. Deel, bl. 489.

1649. Holland en tegen de voornaamste Steden, sterk deedt vermeerderen. 't Was dan minder te verwonderen, dat het, langs verscheiden' wegen toegenomen, eindelyk, ter gelegenheid van een nieuw geschil over de afdanking van 't Krygsvolk, tot hevige daadelykheden uitborst: 't welk wy, vervolgens, omstandiglyk, verhaalen zullen.

XIV. De Staaten van Holland hadden, terstond Raad- na het afkondigen der Munstersche Vrede, pleegin- begonnen te raadpleegen, op het punt der *Me-* gen op nage, of vermindering van 's Lands uitgaaven: 't de ver- welk redelyk was, zo, omdat veele van deeze minde- ring van 's uitgaaven of nu geheel nutteloos, of, ten minste, niet noodzaakelyk waren, als, om dat de inkomsten van den Staat in 't gemeen, door de Vrede, in eenige opzigten, waren verminderd. De algemeene Ontvanger hadt te kennen gegeven, ** Confiscation.* dat hy, geduurende den oorlog, uit * verbeurd- *† Contributien.* verklaringen. † brandschattingen, § vrywaaringen en † vrygeleibrieven, zevenhonderdenveertigduizend guldens plagt te ontvangen, *§ Sauve-garden.* die hy gewoon was te besteeden aan de Intresten der penningen, opgenomen door de Generaliteit, en nu te kort zou komen: te gelyk, *† Paspoorten.* vraagende, waar hy deeze somme voortaan vinden zou (1). De Raad van Staate, hierop en op het gehoord, verstondt „ dat Staatsch Brabant, belasten „ niet langer verplicht zynde brandschattingen van „ of vrywaaringen te betaalen aan de Spaan- Staatsch „ schen, nu, van wege deezen Staat, zou kon- Brabant. „ nen belast worden, met de gewoonlyke Ver- „ pon-

(1) Resol. Holl. 25 Juny 1648. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 391.*

„ pondingen op huizen en landeryen, en met
 „ Imposten op de middelen van verteeringe, 1649.
 „ mids men onderscheid maakte, tusschen
 „ Plaatsen en Plaatsen; Breda, by voorbeeld,
 „ niet zo zeer belastende, als 's Hertogen-
 „ bosch; daar men zo veel betaalde, als in Hol-
 „ land; om dat, in 't jaar 1637, beloofd was,
 „ dat de eerstgemelde Stad niet hooger belast
 „ zou worden, dan zy, van 't jaar 1590 tot
 „ het jaar 1625, gedraagen hadt: en de Meie-
 „ ry ook weinig belastende, als meest uit hei-
 „ land bestaande, opdat men de opgezetenen
 „ niet vandaar verdryven mogt naar Luiker-
 „ land: welke aanmerkingen, dagt men, ge-
 „ wigtig genoeg waren, om, hier en in Breda,
 „ geene zwaarer lasten te heffen, dan men 'er,
 „ geduurende den oorlog, geheeven hadt, tot
 „ dat de Vereenigde Gewesten eens zouden
 „ zyn, om, volgens het vyfde Lid der Utrecht-
 „ sche Vereeniging, de gemeene lasten, alom-
 „ me, te heffen op eenen eenparigen voet(m).”

De Staaten van Holland, 't gevoelen des Welk ge-
 Raads van Staate overwoogen hebbende, oor- schiedt,
 deelden, daarentegen „ dat men op de ge- naar 't
 „ wonnen' Landschappen zo zwaare lasten gevoelen
 „ leggen moest, als in Holland, daar de mid- van Hol-
 „ delen van verteeringe meest belast waren, land.
 „ gedraagen werden.” Zy weezen aan „ dat de
 „ onvrugbaarheid van den grond der Meie-
 „ rye wel in aanmerking kwam, als men het
 „ Land, niet, als men de middelen van ver-
 „ teeringe belasten zou; dat men niet te vree-
 „ zen

(m) Advys van den Raad van Staate, by WICQUEF. *Preuv.*
Tom. I. p. 392.

1649. „ zen hadt, dat de opgezetenen het Land ver-
 „ laaten zouden, om dat de arbeidsloozen ver-
 „ meerderden, naar gelang dat de middelen op
 „ de verteeringe zwaarer belast werden; doch
 „ dat men, veeleer, dugten moest, dat de Hol-
 „ landers naar Brabant verhuizen zouden, als
 „ men daar beter koop leeven kon, dan hier.
 „ Dat men deeze zwaarigheid niet wegnam,
 „ als men de Lakens en Stoffen, die, ten plat-
 „ ten lande van Brabant, gemaakt werden,
 „ zwaarer belastte; also men, daardoor, de op-
 „ gezetenen buiten 't gebied van deezen Staat
 „ dryven zou. Dat men Breda zou kunnen ver-
 „ pligten, om de lasten te betaalen, die, in de
 „ andere deelen van Brabant, geheeven wer-
 „ den, mids men deeze Stad, in andere op-
 „ zigten, by haare Privilegien, bewaarde (n).”
 En deeze redenen woogen zwaarer, dan die der
 Raads van Staate. Staatsch Brabant moest zig
 vlyen naar den wil zyner tegenwoordige Hoo-
 ge Overheid, en dezelfde lasten betaalen, die
 in Holland geheeven worden.

Holland en de al-
 gemeene
 Staaten
 vermin-
 deren de
 Intresten
 hunner
 schulden.

Doch hiermede werdt slegts geboet, 't gene
 de Staat in 't gemeen, by de Vrede, verlooren
 hadt. Men moest, daarenboven, 's Lands in-
 komsten bezuinigen, tot verligting van den be-
 zwaarden staat der gemeene schatkiste. De
 Staaten van Holland hadden, in 't jaar 1644,
 den Intrest hunner schulden verminderd, van
 den penning zestien, tot den penning twintig;
 dat is, van zes en een vierde, tot vyf ten hon-
 derd: 't welk de algemeene Staaten, in den
 jaa-

jaare 1649, gelukkiglyk, waren nagevolgd (o). 1649.
 Ter gelegenheid, dat 'er, in Bloei maand deezes jaars, geene uitheemsche gezanten in den Haage waren, die den titel voerden van *Ambassadeur*, beslooten de algemeene Staaten ook, den Ambassadeuren geene vrye woening meer te bezorgen (p). Ook waren 'er eenige noodelooze Jagten en andere Vaartuigen afgeschaft (q).

Maar de zwaarste last van den Staat, het Verminderings van 't Krygsvolk, bleef nog drukken. Holland alleen was 'er, in den aanvang des jaars 1649, drie millioen zeshonderd zestigduizendeen honderd zestien guldens agttien stuivers aan schuldig (r). De andere Gewesten ook merkelyke sommen. 't Krygsvolk van den Staat bestondt, ten tyde van het sluiten der Vrede, uit agt en zestig kornetten paarden, behalve de Lyfswagt van zyne Hoogheid, uit twee Kompagnien bestaande; en dertig Regementen, bestaande uit vierhonderdelf Kompagnien voetvolk. Onder deeze Regementen waren 'er vyftien van Landzaaten, vyf Franschen, vier Engelschen, drie Schotschen en drie Hoogduitschen. De Raad van Staate hadt toen voorgeslaagen, dat men de Ruitery, veertig man, en het Voetvolk, ten deele vyftig, ten deele dertig man, op elke Kompagnie, zou kunnen verminderen, 's Prinsens Lyfswagt op haar getal laatende. Hierdoor, zou men zes en twintighonderd Ruiters, en

(o) Resol. Gener. 6 May 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 403.*

(p) Resol. Holl. 1 May 1649. bl. 109. AIFZEMA III. *Deel, bl. 363.*

(q) Resol. Holl. 29, 30 Juny 1648. bl. 165, 168.

(r) Resol. Holl. 2 Oct. 1649. bl. 291.

1649. en agttienduizendvyfhonderdzeventig kneg-
ten minder te betaalen hebben, en jaarlyks twee
millioenen vyfhonderdvierenveertigduizend-
eenhonderdnegenenzeventig guldens bespaar-
ren. Doch de Staaten van Holland oordeelden
deze vermindering te klein, en verstonden,
dat men vyftig man van elke Kompagnie voet-
volk behoorde af te trekken, de Lyfwagt van
den Prinse van Oranje, van den Stadhouder
van Friesland en van den Veldmaarschalk in
haar geheel latende. Zy stelden hunne mee-
ning den Prinse voor, die 'er in bewilligde, na
dat hy den Raad van Staate gehoord hadt.
Maar de Afgevaardigden der andere Gewesten
aarzelden, by gebrek van last. Holland, hier-
op, geenens kans ziende, om den Staat der
geldmiddelen langer buiten verwarring te hou-
den, deedt de vermindering, op eigen gezag,
den Oversten van 't Krygsvolk, ter betaaling
van dit Gewest staande, aanschryvende, dat
het, na den twintigsten van Hooimaand des
jaars 1648, niet dan volgens den voet der ver-
mindering, betaald zou worden. De andere
Gewesten verstoorden zig zeer over het ge-
drag van Holland, het zelve uitmaakende,
voor eene verbreeking van 't Verbond van Ver-
eeniging; doch zy bedaarden, eindelyk, en be-
willigden allen in de vermindering, door Hol-
land voorgeslaagen (s).

Holland De Staaten van dit Gewest zогten, vervol-
dringt op gens, de wedden van veele hooge en mindere
verdere Krygs- en andere Amptenaaren te verminde-
vermin- ren;

(s) Resol. Holl. 24 Juny 3, 4, 8, 10, 28 July 1648. bl. 157,
197, 200, 203, 209, 220, 263. ALTZEMA III. Deel, bl. 273,
352, 353.

ren; de waardigheid van Generaal der Ruite-
 ry te niet te doen, als vervangen wordende, ^{1649.}
 door die van Kapitein-Generaal, en andere ^{dering of}
 veranderingen te maaken. De Prins, Graaf ^{afdan}
 Willem Fredriken de Raad van Staate kantten ^{king van}
 zig hiertegen, oordeelende, dat men de dien- ^{'t Krygs-}
 sten van de hooge en mindere Krygsbevelheb- ^{volk.}
 bers, geenszins, op zulk eene wyze, behoor-
 de te vergelden (t). De raadpleegingen hier-
 over bleeven, derhalve, steeken. Maar de
 Staaten van Holland, die reeds verklaard had-
 den, dat zy de voorige vermindering, slegts
 by voorraad, en tot dat de Gewesten, over
 grooter vermindering, of over eene eigenlyke
 afdanking zouden overeenkomen, gedaan had-
 den, vervoegden zig by den Prinse, in Bloei-
 maand dezes jaars, hem vertoonende, dat zy
 den Staat hunner geldmiddelen, onmogelyk,
 voor verwarring konden hoeden, zo zy gee-
 ne vyftig Kompagnien uitheemsch voetvolk
 afdankten, in de plaats van vyftig Kompag-
 nien Landzaaten, die, in den jaare 1628,
 voor zes maanden aangenomen, en tot nu toe,
 in dienst gebleeven waren. De Prins hieldt hun
 voor, dat zulk eene afdanking niet geschieden
 kon, zonder 't Land in gevaar te stellen, over-
 mids de nabuuren nog gewapend bleeven,
 en magtige Legers byeen trokken, omtrent de
 grenzen (u). Zy lieten zig, hierdoor, naar 't
 schein, gezeggen; doch, in Wynmaand, floe-
 genze den algemeenen Staaten en den Prinse
 wederom voor, „ dat men de Kompagnien Kui-

„ ras-
 (t) Resol. Holl. 7 Aug. 1648. bl. 278 enz. AITZEMA III.
 Deel, bl. 295, 346.

(u) Resol. Holl. 6 May 1649. bl. 113.

1649. „ *rasfiers*, zynde eene foort van Benden van
 „ Ordonnantie, of zwaar gewapende Ruiters,
 „ behoorde te veranderen in *Harquebusers*,
 „ of ligte paarden; dat men de *Logysgelden*,
 „ op den jongften Staat van oorloge, ten lafte
 „ der byzondere Gewesten gebragt, moest af-
 „ fchaffen, en den Krygsluiden daarentegen
 „ de volle soldy, zynde elf guldens agttien
 „ stuivers ter maand, betaalen; dat men de
 „ uitheemsche regementen, die uit drie-en-
 „ twintig, agttien, zeventien, veertien en tien
 „ vendelen bestonden, allen op tien vendelen
 „ bragt, waardoor nog vyfenvyftig vendelen
 „ zouden afgedankt worden; dat men vyf-
 „ honderdvyfentagtig koppen verminderde
 „ op twee-entwintig vendelen, die, te voo-
 „ ren, niet verminderd geweest waren, en
 „ dat men, eindelyk, de helft, immers een
 „ groot gedeelte der Ruiterye afdankte; die
 „ toch weinig dienst deedt, en veel kostte (v).”

De Prins en de al-
gemeene
Staaten
stellen 'er
zig tegen.

Doch de algemeene Staaten en zyne Hoog-
heid stelden zig hier ernstelyk tegen (w). De
Gekommitteerde Raaden, nogtans, schreeven
den Bevelhebberen der vreemde vendelen aan,
dat zy nog twintig man van elk vendel had-
den af te trekken, waardoor vyfhonderden-
tagtig man werden uitgewonnen. De Bevel-
hebbers vielen deswege klagtig aan de alge-
meene Staaten, die, den Prins, Graaf Willem
Fredrik, en den Raad van Staate gehoord
hebbende, verstonden „ dat men den gewoon-
„ lyken Afgevaardigden van Holland ter Ver-

„ ga-

(v) Resol. Holl. 2 Octob. 1649. bl. 294. enz.

(w) Resol. Holl. 6 Octob. 1649. bl. 303.

„ gaderinge der algemeene Staaten behoorde
 „ af te vraagen, om welke reden, zy, tot deeze 1649.
 „ vermindering, beflooten hadden.” Deezen
 beriepen zig op den laft hunner magtigers. De
 Raad van Staate oordeelde toen „ dat men
 „ de Gekommitteerde Raaden vermaanen
 „ moest, om het besluit der Staaten van Hol-
 „ land niet ter uitvoeringe te brengen, zon-
 „ der toestemming der algemeene Staaten.”
 Doch de gewoonlyke Afgevaardigden van
 Holland gedoogden niet, dat men, hierover, ter
 algemeene Staatsvergaderinge, raadpleegde,
 terwijl zy voorzaten. De andere Leden begree-
 pen egter, dat men voortgaan moest. Die van
 Holland begeerden, eindelyk, dat men, tot 's
 anderendaags, toefde, op dat zy de Gekom-
 mitteerde Raaden eerst nader hooren mogten.
 Vergeefs. De Afgevaardigden van Holland
 verlieten toen de Vergadering, om, in een an-
 der vertrek, met de Gekommitteerde Raaden,
 te raadpleegen. Maar terwijl zy uitwaren, nam
 de eerste Afgevaardigde van Gelderland, de
 voorgaande week voorgezeten hebbende, de
 Presidents stoel in, vervolgde de raadpleeging,
 en besloot, met zes Gewesten, dat men den
 Staaten van Holland, en, in derzelver afzyn,
 den Gekommitteerden Raaden aanschryven
 zou „ dat zy, op 't ontvangen van dit schry-
 „ vens, den laft, dien zy tot vermindering ge-
 „ geven hadden, herroepen zouden; en zo zy
 „ dit weigerden, gelyk wel te wagten was, zou
 „ men den Krygshoofden belasten, dat zy, zon-
 „ der op de orde van Holland te passen, hun-
 „ ne vendels voltallig hadden te houden.” De
 Afgevaardigden van Holland *protesteerden*, een
 en

1649. en andermaal, tegen dit besluit, en tegen deeze gantsche wyze van handeling (x). 't Hielp niet. De Staaten van Holland, in Slagtmaand wederom vergaderd zynde, bleeven aanhouden op de vermindering; doch stonden toe, dat zy, gelyk inderdaad gebruikelyk was, door den Raad van Staate, uit den naam der algemeene Staaten, geschiedde. De Prins van Oranje bewilligde toen in de vermindering op deezen voet (y). 't Verschil zou dus beslist geweest zyn, zo men, te gelyk, geene andere openstaande geschillen tusschen Holland en de andere Gewesten hadt moeten afdoen, waaraan meer werks vast was.

Holland besluit, negenen-
twintig
vendels
onbetaald te
laten.

De Prins doet een
anderen
voorslag,

De Staaten van Holland, negenentwintig vendels uitheemschen te betaalen hebbende van de vyftig, die zy gaarne afgedankt zagen, hadden den Prinse voorgelaten, dat zy genoodzaakt zouden zyn, dezelve onbetaald te laten, zo de andere Gewesten langer weigerden, de af-danking nevens hen te doen. De Prins, die de uitheemschen gaarne in dienst hieldt, zocht die van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de Afgevaardigden der andere Gewesten, hun, midlerwyl, eenen anderen voor-slag van vermindering doende, waarby de Staat nog een millioen driehonderdvyftigduizendzevenhonderd guldens, jaarlyks, uitwinnen zou. Hy voegde 'er by, dat, zo zy in deezen voor-slag bewilligden, hy zig sterk maakte, om de andere Gewesten ook te doen stemmen in de vermindering van vyfhonderdvyfentagtig man.

(x) Résol. Gener. 26 Octob. 1649. by WICQUEF. *Préau, Tom. I. p. 427, 432.*

(y) WICQUEFORT *Livr. III, p. 138.*

man, waartoe Holland, afzonderlyk, beslooten hadt. Men moest, besloot hy, de *Menage* 1649.
alleen niet zoeken, in de vermindering van Krygsvolk; maar in aanmerking neemen, dat 'er meer dan zestig sterke Plaatsen te bewaaren waren, en dat men zo veel volks niet afdanken kon, zonder een gedeelte van den Staat in een blykbaar gevaar te stellen. Maar de Staaten van Holland, overleggende, dat hunne uitgaaven hunne inkomsten nog verre te boven gingen, en dat men, om den Staat hunner geldmiddelen te verbeteren, de vendels niet slegts verminderen moest, wanneer men de Officiers, die veel kostten, in dienst hieldt, maar geneelyk afdanken; weezen's Prinzen voorslag en de die Hol-
aangeboden' onderhandeling van de hand, en land niet
namen alleenlyk aan, over alles, nader te schry- aanstaat.
ven aan de Steden (z).

In Louwmaand des jaars 1650, werdt nog, Holland
vrugteloos, getragt, om de Staaten van Hol- stelt de
land te beweegen, tot eene onderhandeling afzonder-
met de andere Gewesten. Zy vreesden, dat lyke af-
men, hierdoor, de afdanking dagt te verwy- danking
len: en, den Prins van Oranje, wederom ver- nog ee-
geefs, hebbende voorgehouden, dat zy tot nigen tyd
zonderlyke afdanking zouden moeten komen, uit.
zo de andere Gewesten weigerden, met hen 1650.
overeen te stemmen, gaven zy, eindelyk, den
Gekommitteerden Raaden last, om de beslui-
ten op de afdanking, te vooren genomen, voor
Paasschen, ter uitvoeringe te brengen. De al-
gemeene Staaten verzogten den Prinse, dat hy
zorg

(z) Resol. Holl. 1, 3, 8, 10 Dec. 1649. bl. 326, 329, 340, 345, 347.

1650. zorg draagen wilde, dat een byzonder Gewest geen Krygsvolk afdankte, welk, by eede, aan hun verbonden was. Ook schreeven zy aan de Gekommitteerde Raaden, in zulke bewoordingen, dat de afdanking, tot op de naaste Vergadering der Staaten van Holland, werdt uitgesteld (a). In Bloemaand, deedt zyne Hoogheid een' nieuwen voorslag van vermindering en afdanking, nader komende aan 't gevoelen van Holland; doch hy begeerde, dat men be- looven zou, van geene verdere vermindering te zullen spreken, voor dat de Vrede tusschen Frankryk en Spanje getroffen was; en dat zy dan, niet dan met eenpaarige stemmen van alle de Gewesten, geschieden zou. Ook zou men moeten bewilligen, in de jaargelden, die de algemeene Staaten en de Raad van Staate den Officieren der verminderinge hadden toege- legd: voorts, in den Staat van Oorloge, die, tot hiertoe, by Holland, nog niet aangenomen was. Doch deeze voorslag vondt geenen ingang (b). De meeste Leden neigden tot de voorgenomen' afdanking. De Edelen en eenige Steden stemden 'er tegen. Leiden deedt, hierop, een' voorslag tot bemiddeling, die den Prinse niet behaagde. Holland kwam toen nog een weinig nader, doch vondt geene toe- stemming by de algemeene Staaten; waarop de meeste Leden beslooten, zonder de alge- meene Staaten meer lastig te vallen, de voori- ge besluiten in 't werk te stellen, en een ge- deel-

Nieuwe
voorslag
van zyne
Hoog-
heid.

Vindt
geen'
ingang.
Opening
van Lei-
den be-
haagt den
Prinse
niet.

(a) Resol. Gener. 3 Jan. 10 April 1650. by WICQUEFORT
Prev. Tom. I. p. 443, 449. Resol. Holl. 21 Jan. 26 Maart
8, 9, 28 April 1650. bl. 26, 93, 115, 119, 123.

(b) Resol. Holl. 7, 11, 12 May 1650. bl. 132, 135, 138.

deelte van 't Krygsvolk, ter hunner betaalinge staande, met der daad onbetaald te laten. De 1650. algemeene Staaten lieten hun toen verzoeken, dat zy de afdanking nog eenigen tyd verwylen wilden; doch kreegen geen ander antwoord, dan dat men hun de meening der Vergadering, door de gewoonlyke Afgevaardigden in de hunne, zou laten weten. Men deedt hun, door dezen, dezelfde aanbieding, die men hun, eenige dagen te vooren, gedaan hadt, en toen deeze wederom afgeweezen werdt, vaardigde men, terstond, de brieven af, aan de Kapiteinen en Ritmeesters van 't Voetvolk en de Ruiterye, welken men onbetaald laten wilde; waarby hun bekend gemaakt werdt, dat men hen bedankte voor hunnen dienst, en dat zy op geene verdere betaaling te rekenen hadden (c). De Vergadering van Holland scheidde, terstond hierna, ter oorzaake van het Pinksterfeest.

Holland geeft last, om het vorig besluit op de afdanking uit te voeren.

Des anderendaags, eersten Pinksterdag, verscheen de Raad van Staate, met den Prinse van Oranje en Graave Willern Fredrik aan 't hoofd, in de Vergadering der algemeene Staaten, verhaalende „ dat zy, vernomen hebbende, dat de „ Staaten van Holland, voor 't scheiden der „ Vergaderinge, veel Krygsvolk hadden afgedankt; ingevolge van eenen voorgaanden last van hunne Hoog-Mogendheden, den „ Kapiteinen hadden aangeschreeven, dat zy „ den eed, met welken zy aan de algemeene „ Staaten verbonden waren, zouden indagtig „ zyn,

XV. De algemeene Staaten geeven regt srydige bevelen.

(c) Resol. Holl. 13, 24, 28, 29, 30 May, 3, 4 Juny 1650. bl. 140, 151, 156, 158, 161. 175, 177, 178.

1650. „ zyn, en zig niet, zonder derzelver laft, laa-
 „ ten afdanken.” Te gelyk verzogt de Raad,
 dat de algemeene Staaten den Bevelhebberen
 der fterke Plaatsen, alwaar dit Krygsvolk be-
 zetting hieldt, wilden aanschryven, dat zy de
 uitvoering van den laft der Staaten van Hol-
 land zouden hebben te voorkomen; voorts, te
 bedenken geevende, dat men op middelen be-
 hoorde verdagt te zyn, om de ruft van den
 Staat te bewaaren. De Afgevaardigden der
 zes Gewesten, neigende meest allen tot het ge-
 voelen van zyne Hoogheid, namen, hierop,
 met meerderheid van ftemmen, het merkwaar-
 dig en gewigtig besluit van den vyfden van
 Zomermaand, welk, door den Griffier Korne-
 lis Musch, opgefteld werdt, en behelsde „ dat
 „ men, overeenkomstig met den voorflag des
 „ Raads van Staate, aan de Bevelhebbers
 „ fchryven zou; dat men eene plegtige bezen-
 „ ding zou doen aan de Steden van Holland,
 „ om dezelve te doen afftaan van het besluit
 tot byzondere afdanking, en dat de Prins
 deeze bezending, en de perfoonen, uit wel-
 ke zy bestaan zou, zou regelen, wordende
 zyne Hoogheid, te gelyk, verzogt en* gemag-
 tigd, om alle noodige orde te ftellen, en die voor-
 ziening te doen, ten einde dat alles in goederus-
 te en vrede werde § bewaard: en inzonderheid
 † gehandhaafd en vastgehouden de Unie, met
 den gevolge en aankleeven van dien, en in te-
 gendeel geweerd en te gemoet getreden, dat
 „ daartegen zou mogen worden voorgenomen.”
 De Afgevaardigden van Gelderland, Holland
 en Utrecht hadden niet bewilligd in dit Be-
 fluit. Men was, in Gelderland, nogtans, mer-
 ke-

besluiten
 tot eene
 bezen-
 ding aan
 de Ste-
 den van
 Holland,

en magti-
 gen zyne
 Hoog-
 heid, om
 op de ge-
 meene
 ruft te
 voor-
 zien.
 * geau-
 thori-
 seert.
 § gecon-
 serveert.
 † gemain-
 teneert.

kelyk meer op de zyde van zyne Hoogheid, dan kort na 't sluiten der Munstersche Vrede. ^{1650.}
 De Wethouderschap en Burgery van Nieuw- ^{veran-}
 megén hadden toen den Prinse, in eene pleg ^{dert de}
 tige bezending, bedankt voor de moeite, wel- ^{Wet, te}
 ke de Stádhouders, tot hiertoe, aangewend ^{Nieuw-}
 hadden, om tot hunnent de Wet, jaarlyks, te ^{megen.}
 veranderen, en verklaard, dat zy, voortaan,
 dit werk zelven op zig neemen, en, volgens
 de oude Privilegien, uitvoeren zouden. Wy
 hebben, te vooren (*d*), verhaald, dat men, ten
 tyde van Prinse Maurits, diergelyk oogmerk
 in deeze Stad gehad hadt; doch dat zyne Door-
 lugtigheid het hadt weeten te sluiten. 't Zelfde
 gelukte ook nu Prinse Willem. De bezetting van
 Nieuwmegen eerst merkelyk hebbende doen
 versterken, hadt hy zig, in Louwmaand des
 jaars 1649, derwaards begeven, de dienende
 Wethouderschap bedankt, en eene andere ge-
 steld naar zyn genoegen (*e*). Doch deeze veran-
 dering verhinderde niet, dat men, van wege
 Gelderland, nog niet bewilligen kon, in het ge-
 wigtig besluit van den vyfden van Zomer-
 maand. Die van Holland hadden 'er zig, uit-
 drukkelyk, tegen verklaard. Zeeland stemde
 'er voor. Friesland, Overysfel en Groningen,
 insgelyks. Doch sommigen tekenen aan, dat
 'er, van ieder der twee eerstgenoemden dee-
 zer drie Gewesten, slegts één, van het derde
 twee Afgevaardigden tegenwoordig waren (*f*).
 Des anderendaags, verklaarde zyne Hoogheid,
 dat

(*d*) X. Deel, bl. 106.

(*e*) AITZEMA III. Deel, bl. 294, 295. WICQUEFORT Livr. IV. p. 207.

(*f*) WICQUEFORT Livr. III. p. 142.

1650.

dat hy zig selv' dagt te stellen aan het hoofd der bezendinge naar de Steden. Tot zyn gezelschap verloor hy vier Leden uit de algemeene Staatsvergadering, *Aartsbergen*, *Mauregnault*, *Renswoude* en *Klant*, en, uit den Raad van Staate, *Asperen*, *Lukasz* en den Thesaurier-Generaal *Brasser*. De Vergadering bedankte den Prins voor zyne zorg, hem verzoekende, dat hy, door alle mogelyke middelen van * overreding, de Leden van Holland wilde doen afzien van de byzondere afdanking. De Afgevaardigden van Holland hadden, in dit alles, niet bewilligd. Naderhand, zeiden zy, dat de bezending aan de Steden eene nieuwigheid was, en niet overeenkwam met de gewoonte der Regeeringe, daar by voegende, dat zy de Staaten van hun Gewest, terstond, beschryven wilden, wanneer men hun dezelfde redenen voordraagen kon, die men van zins was den Steden voor te houden. Maar die van Gelderland verklaarden nu, dat zy, door de tegenwoordigheid en redenen van zyne Hoogheid, bewoogen waren, om het besluit van den voorgaanden dag, zo als het lag, aan de Staaten van hun Gewest bekend te maaken (g).

* *induc-
sien.*

XVI.
De Prins
stelt zig
aan 't
hoofd
der be-
zending.
Hy komt

De bezending ging dan voort. Zyne Hoogheid en de genoemde Heeren vertrokken, op den agtsten van Zomermaand, uit den Haage, gevolgd van een groot getal van Krygsoversten (h); hunnen weg eerst neemende naar Dordrecht. De Regeering deezer Stad was, na de

(g) Resol. Gener. 5, 6, 7 Juny 1650. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 467, 471, 473.*

(h) AITZEMA III. *Deel*, bl. 428. *Heft. Leenw. bl. 15 van den druk in Folio.*

de Vrede, sterk geneigd geweest tot *Menage*. 1650.
 Sommigen hadden, te vooren, reeds verander- te Dor-
 ring aldaar in de wet gezogt te maaken; waar- drecht.
 schynlyk, met oogmerk, om de eerst stemmen-
 de Stad van Holland te brengen tot eensge-
 zindheid met de algemeene Staaten en met zy-
 ne Hoogheid. Doch wy hebben, elders (i), ge-
 zien, dat zulks mislukt was. De Prins zelf hadt,
 in 't voorleeden jaar, de goede luiden van ag-
 ten, zynde agt perfoonen, aan welken en den
 Oud-Raad de verkiezing van Burgemeesteren
 staat, tegen den zin der Regeeringe, en zonder
 het Hof van Holland te kennen, naar zyn ge-
 noegen, veranderd (k). Doch de Stad bleef,
 desonaangezien, zeer geneigd tot de afdan-
 king, tegen 't gevoelen des Prinsfen. Men ver-
 leende 'er nu zyner Hoogheid en 't verder ge-
 zelschap gehoor, op den negenden van Zomer-
 maand, in den vollen Oud-Raad. Een der Bur-
 gemeesteren hadt, nogtans, vooraf, verklaard,
 dat men dit gehoor alleenlyk toestondt, uit ag-
 ting voor zyne Hoogheid, zonder eenige kren-
 king van de opperste magt der Staaten van
 Holland, en van de vryheid van stemminge in
 derzelver Vergaderinge. Het schriftelyk voor- Voorstel
 stel der bezendinge werdt der Vergaderinge in den
 voorgelezen door *Alexander van den Kapelle, Hee-* Oud-
re van Aartsbergen, en behelsde „ dat de Staa- Raad al-
 „ ten van Holland den Staat in groote ver- daar.
 „ warringe gebragt hadden, door, uit eigen
 „ hoofde, eenige Kompagnien Ruitery en
 „ Voetvolk af te danken, onaangezien de an-
 „ de-

(i) *XL. Deel, bl. 443.*

(k) *AITZEMA III. Deel, bl. 391. WICQUEFORT Livr. IV. p. 208.*

1650.

„ dere Gewesten zig, tegen zulk een bedryf,
 „ als ftrydende met de Unie, ernftelyk, hadden
 „ aangekant. Dat de Afgevaardigden der Stad
 „ Dordrecht in deeze byzondere afdanking
 „ hadden bewilligd, fchoon zy regt ftrydigen
 „ laft van de Wethouderschap hadden ontvan-
 „ gen. Dat deeze onderneeming van eene en-
 „ kele Provincie den Prinfe en den Raad van
 „ Staate te bekommerder gemaakt hadt, om
 „ dat 'er de verbreeking der Unie, 't bederf
 „ van den Staat en van de Ingezetenen, en
 „ by gevolge de ondergang van den Hervorm-
 „ den Godsdienst uit te dugten was. Dat men,
 „ hierom, tot deeze bezending beflooten hadt,
 „ aan welker hoofd de Prins zig wel hadt wil-
 „ len ftellen, om met zo veel te meer nadruk
 „ en vrugt voor te draagen, wat de voorou-
 „ ders, ter liefde van de belydenis der waare
 „ Leere, hadden willen ondergaan. Dat Wil-
 „ lem, Prins van Oranje, uit medelyden met
 „ 's volks elende, de Gewesten in de wapenen
 „ geholpen, en als tot één lighaam vereenigd
 „ hadt. Dat deeze vereeniging den Staat ont-
 „ zaglyk hadt gemaakt voor zyne vyanden,
 „ en geëerd by al de wêereld; maar dat de eer-
 „ fte jaaren van de Vrede dien nu met eene
 „ verandering dreigden, die de rust zouftoo-
 „ ren, zo men gedoogde, dat de Gewesten
 „ den band braken, die hen vereenigd hieldt.
 „ Dat de Raad van Staate, om zulks te voor-
 „ komen, eenen staat van 't Krygsvolk, welk
 „ in de bezettingen vereifcht werdt, aan de
 „ Gewesten gezonden hadt; doch dat Hol-
 „ land dien niet hadt willen aanneemen, wei-
 „ gerende zelfs in onderhandeling te komen,
 „ met

„ met de andere Gewesten. Dat hierop eene 1650.
 „ byzondere afdanking van een groot deel
 „ Krygsvolk gevolgd was, onaan gezien zulks,
 „ door eenige voornaame Leden van de Ver-
 „ gadering van Holland zelve, was tegenge-
 „ stemd: Dat de Prins en de Raad van Staate
 „ hierop te raade geworden waren, om zulk
 „ een ongewoon gedrag; door ongewoone
 „ middelen, tegen te gaan; onder welken men
 „ geen bekwaamer hadt konnen uitvinden,
 „ dan het doen eener bezendinge aan de Ste-
 „ den. Dat men niet twyfelde aan den bezwaar-
 „ den staat der geldmiddelen van Holland;
 „ doch dat de andere Gewesten in 't zelfde
 „ geval waren. Dat een kryg van omtrent
 „ eene eeuw het Land in deezen staat gebragt;
 „ doch den Landzaaten te gelyk de dierbaare
 „ vryheid verschaft hadt, welke zy nu genoo-
 „ ten. Dat men Holland verligten moest; doch
 „ dat de Bondgenooten hiertoe, eenpaariglyk,
 „ behoorden te bewilligen. Ten besluite, werd
 „ de Wethouderschap van Dordrecht verzogt,
 „ agt te willen slaan op dit alles, onscheidbaar
 „ verbonden te willen blyven aan de Unie, en
 „ te willen herstellen, 't gene strydig met de
 „ Unie gedaan was (1).” Op dit Vertoog kwam Ant-
 „ geen ander antwoord, dan dat men 'er over
 raadpleegen zou, en 't gevoelen van de Stad woord
 inbrengen, ter Vergaderinge der Staaten van van den
 Holland, die, midlerwyl, beschreeven waren. Oud-
Raad.
 Doch de bezending, zig met dit algemeen ant-
 woord

(1) Zie deze Propos. welke ook afzonderlyk gedrukt wordt,
 by AITZEMA III. Deel, bl. 429. Herft. Leeuw, bl. 15. WIC-
 QUEFORT Presv. Tom. I. p. 480.

1650.

Scherpe
aan-
spraak
van
Aartsber-
gen,

woord niet konnende laten genoeg, be-
geerde, des anderendaags, voor de tweede rei-
ze, gehoor. Aartsbergen verklaarde toen, in
eene aanspraak, die den Oud-Raad *scherp, bit-
ter en onverdraaglyk* voorkwam, „ dat zy niet
„ uit de Stad zouden gaan, voordat men hun,
„ met duidelyke woorden, schriftelyk, ver-
„ klaard hadt, of men zig dagt te houden aan
„ de Unie, van welke men zig afgescheiden
„ hadt, of niet; en voor dat de Heeren van
„ Dordrecht eene vaardige en wezenlyke her-
„ stelling hadden gedaan, over 't krenken der
„ Unie, waaraan zy, zo wel als veele andere
„ Steden van Holland, zig hadden schuldig
„ gemaakt, en waarover zy strafbaar waren
„ geworden, aan lyf en goed.” Hierby voeg-
de hy nog „ dat hy eene andere taal voeren,
„ en andere openingen doen zou, zo zy, op
„ staande voet, geene voldoening gaven.”

Die gee-
ne vrugt
doet.

Doch deeze vinnige aanspraak deedt geene
vrugt altoos. De Regeering van Dordrecht
antwoordde „ dat zy zig zeer gebelgd hieldt,
„ over de *scherpe* en dreigende woorden, met
„ welken Aartsbergen haar bejegend hadt:
„ dat zy zig, deswege, in alle gelegenheden,
„ gevoelig zou toonen, en dat, voor zo ver,
„ hy ook tegen de opperste magt en vryheid
„ van de Provincie, en tegen de goede mee-
„ ning der Steden, waaruit zy bestaat, hadt
„ gesproken, zy, daarvan, ter naaſter Dag-
„ vaart, verslag zou doen, en herstelling vor-
„ deren.” De Prins zocht den Oud-Raad te be-
weegen, om in nadere onderhandeling te ko-
men; maar men besloot, met eenpaarige stem-
men,

men, de afgezonden niet verder te hoo-
ren (m) 1650.

Van Dordrecht, toog de bezending naar Go-
rinchem en Schoonhoven, daar men een be-
sluit nam, overeenkomstig met den voorslag, XVII. De be-
zending komt te
die in 't wezen dezelfde was, als die, welken, Gorin-
chem.
men, te Dordrecht, gedaan hadt. Van Schoon-
hoven kwam de bezending te Gouda, daar men te
eerst beslooten hadt haar gehoor te weigeren; Schoon-
hoven.
doch zyne Hoogheid, sommige Leden der te Gouda.
Vroedschap by zig ontbooden hebbende, bragt
verandering te wege in dit besluit. Evenwel
gaf men hier, gelyk te Dordrecht, slegts mon-
deling en algemeen antwoord. De Wethou-
derschap van Amsterdam hadt, midlerwyl, Amster-
dam ver-
zoekt,
twee Burgemeesters, *Antoni Oetgens van Wa-* dat de be-
zending
aldaar
niet ko-
me.
veren en *Pieter Hasselaar*, afgezonden aan den
Prinse, die hem, te Gorinchem (n), en niet,
gelyk sommigen schryven, te Gouda aantrof-
fen, en verzogten „ dat hy de moeite spaaren
„ wilde van naar hunne Stad te komen, also
„ men hem, met zyn gezelschap, als Afge-
„ vaardigden der algemeene Staaten, aldaar,
„ niet zou kunnen ontvangen, en ondertus-
„ schen, ongaarne, iet doen zou, welk mogt
„ schynen te stryden, met de agting, welke
„ men zynen Hoogheid verschuldigd was.”
Maar de Prins liet niet na, zynereis te vervor-
deren. In den Briele en te Rotterdam, ver- Zy trekt
naar Brie-
le en Rot-
terdam.
leende men der bezendinge gehoor; doch gaf,
insgelyks algemeen antwoord, zig gedraagende,
de,

(m) Notulen, te Dordrecht gehouden, by WICQUEF. *Preuv.*
Tom. I. p. 475.

(n) Propos. van zyne Hoogh. en Br. van Amst. by AITZEMA
Herst. Lecuw. bl. 23, 30. en III. Deel, bl. 434, 441.

1650. de, tot het gene men, op de Dagvaart, stondt
 Komt te Schiedam. in te brengen. Te Schiedam, werdt alleenlyk
 te Delft. het zelfde geantwoord, zonder dat ik vinde,
 in de Steden van 't Noorderkwartier. dat de bezending, aldaar, gehoord werdt, in
 de Vroedschap. Te Delft, begeerde men den
 Prins wel, als Stadhouder, te hooren in de
 Vroedschap; maar geenszins de andere Hee-
 ren; welken zelfs onthaal en huisvesting ont-
 zeyd werdt: voorts gaf men'er ook algemeen
 antwoord. De bezending, van hier, naar den
 Haage gekeerd, begaf zig; kort hierop, naar
 Alkmaar, en naar de andere Steden van 't Noor-
 derkwartier; in de meesten van welken zy, met
 veele staatsie, ontvangen werdt: doch slegts
 algemeen antwoord kreeg. Te Hoorn, scheen
 egter het onthaal niet te breed geweest te zyn
 (o). Te Medenblik, kwam zyne Hoogheid
 niet, hebbende de Wethouderschap hem haar
 antwoord, welk ook algemeen was, en zig ge-
 droeg aan 't gene men, in den Haage, inbren-
 gen zou, te gemoet gezonden; hem, voorts,
 biddende, dat hy, ter oorzaake der slegte we-
 gen en van de kleinheid der Stad, zig de moeite
 niet geeven wilde, van derwaards te komen.
 Te Me- denblik komt zy- ne Hoog- heid niet.
 Tweede verzoek van Am- sterdam, De Vroedschap van Amsterdam, de bezending
 ziende naderen naar haare Stad, besloot, an-
 dermaal, den Oud-Burgemeester *Jan Korne-
 liszoon Geelvink*, en den President Schepen
Henrik Dirkszoon Spiegel, verzeld van eenen Se-
 kretaris, den Prinse te gemoet te zenden. Zy
 troffen hem aan te Edam, en boodschapten
 hem, dat hy, als Stadhouder van Holland, in Am-
 sterdam begeerende te komen, met alle eere,
 ont-

ontvangen zou worden. Doch zyne Hoogheid 1650.
antwoordde, dat hy 'er komen zou, met zyn
gezelschap, en in alle die hoedanigheden, met
welken hy zig bekleed vondt. Ook kwam hy
'er, terstond hierna, verzoekende, nevens de
andere Heeren, als Afgevaardigden der alge-
meene Staaten, in den vollen Raad, gehoord
te worden. Doch Burgemeesteren weigerden,
den Raad te beroepen. De Prins begeerde toen
gehoor, als Stadhouder; doch also hy tevens
verklaarde, dat hy zyne hoedanigheid van
Afgevaardigde der algemeene Staaten niet dagt
af te leggen, en voorhadt, over den inhoud
van zynen last, te handelen, werdt zyn ver-
zoek afgeslaagen. Te Haarlem, verleende men
der bezendinge ook geen gehoor, in de Vroed-
schap. Maar te Leiden, verwierf zy gehoor en
antwoord, naar genoegen (p). In 't verslag
deezzer bezendinge, welk, den zevenentwin-
tigsten van Zomermaand, door Aartsbergen,
ter algemeene Staatsvergaderinge, geschied-
de, werdt gezeid „ dat sommige Steden ver-
„ klaard hadden, te willen blijven by de Unie;
„ dat anderen hiervan naauwlyks, anderen ge-
„ heel niet gewaagd hadden; en dat men, te
„ Haarlem, te Delft, te Amsterdam, en te Me-
„ denblik, der bezendinge gehoor geweigerd
„ hadt (q).” Maar drie dagen hierna, ver-
scheen zyne Hoogheid, in persoon, in de Ver-
gadering van Holland, daar hy een schriftelyk
voorstel deedt, welk men, naderhand, ver-
stondt, door den Griffier Musch, ingesteld te
zyn.

(p) AITZEMA III. Deel, bl. 432. Herft. Leeuw. bl. 20.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 433. Herft. Leeuw. bl. 21.

1650. zyn. Het behelsde eene scherpe klagte, over
 't gedrag der Amsterdamsche Regeeringe,
 „ die den Prinse, een en andermaal, hadt doen
 „ aanzeggen, dat men hem, in haare Stad,
 „ niet zou kunnen ontvangen; en na dat zyne
 „ Hoogheid daar egter gekomen was, hem,
 „ zelfs in de hoedanigheid van Stadhouder der
 „ Provincie, gehoor geweigerd hadt; al't welk
 „ hy hieldt te stryden met de agting, welke
 „ men hem verschuldigd was, en zelfs met den
 „ Staat en Hoogheid deezer Provincie: waar-
 „ om hy begeerde, dat de Vergadering de
 „ Stad Amsterdam bewilligde en hieldt, tot
 „ het geeven van behoorlyke herstelling en
 „ voldoening (r).”

XVIII. Dit voorstel werdt, terstond, gedrukt, en
 De Stad onder 't volk verspreid; zeer tegen den zin
 verde- der Stad Amsterdam, die, wat laater, den
 digt zig. Staaten van Holland, schriftelyk, vertoonde,
 „ hoe wee't haar deedt, dat men hadt kunnen
 „ goetvinden, het volk kennis te geeven van
 „ zaaken, die best bedekt gebleeven waren;
 „ en dat men haar alleen, openlyk, beschul-
 „ digd hadt, daar de Prins, ter algemeene
 „ Staatsvergaderinge, hadt verklaard, over
 „ verscheiden' Steden, zo wel als over Am-
 „ sterdam, te onvrede te zyn. Dat deeze han-
 „ del haar noodzaakte te zeggen, dat zyne
 „ Hoogheid, het oor leenende aan eenige kwa-
 „ lyk gezinden, last genomen hadt van de al-
 „ gemeene Staaten, om, in de Steden van Hol-
 „ land, te doen vernietigen besluiten, die,
 „ door

(r) Propos. by AITZEMA III. Deel, bl. 434. Herft, Lecuw.
 bl. 22. Zie ook Resol. Holl. 30 Juny 1650. bl. 187.

„ door de Staaten der Provincie, genomen wa- 1650:
 „ ren, tot verligting van derzelver geldmid-
 „ delen. Dat hy, uit den Haage vertrokken
 „ was, tegen de vertoogen der Afgevaardig-
 „ den van Holland, die aangeboden hadden,
 „ de Starten, ten eerften, te doen beschryven.
 „ Dat hy, daarna, in haare Stad was gekomen,
 „ verzeeld van veele Afgevaardigden uit de
 „ algemeene Staaten en uit den Raad van Staa-
 „ te, met oogmerk, om zig te stellen tegen de
 „ uitvoering der gemelde besluiten van de
 „ Staaten, Souverainen van 't Gewest. Dat
 „ men zyne komst, vergeefs, gezogt hebben-
 „ de te voorkomen, met eenpaarige stem-
 „ men, raadzaam gevonden hadt, hem ge-
 „ hoor te weigeren, ten ware hy zulks, als
 „ Stadhouder der Provincie, begeeren mogt.
 „ Doch dat, hy te gelyk als Afgevaardigde
 „ der algemeene Staaten willende erkend zyn,
 „ men beslooten hadt, hem, in deeze hoeda-
 „ nigheid, geen gehoor te geeven. Dat dee-
 „ ze weigering niet streedt met de agting,
 „ welke zy den Prinse schuldig was, konnen-
 „ de zy hem, zonder verlof der Staaten van
 „ Holland, niet erkennen in de hoedanigheid
 „ van Afgevaardigde der algemeene Staaten,
 „ alzo zy, in den Lastbrief van zyne Hoog-
 „ heid, niet gevonden hadt, dat hem magt
 „ gegeven was, om, wanneer 't hem behaag-
 „ de, te verschynen in de Vroedschappen der
 „ Steden, die, nevens de Edelen, de Souve-
 „ rainiteit der Provincie uitmaakten. Voorts,
 „ hieldt men zig ook verzekerd, dat de Staa-
 „ ten van Holland niet zouden goedvinden,
 „ dat de Stadhouder, die, uit hunnen naam, 't
 „ Ge-

1650.

„ Gewest bestierde, de vryheid nam, om van
 „ Stad tot Stad te reizen, en de Vroedschap-
 „ pen, door bedreigingen, gelyk Aartsbergen,
 „ te Dordrecht, gedaan hadt, af te schrikken
 „ van het uitvoeren van besluiten, staatswyze
 „ genomen. Dat, in allen geval, zulk eene be-
 „ zending zou moeten geschieden aan Burge-
 „ meesteren, die dan konden oordeelen, of er
 „ de Raad op behoorde vergaderd te worden,
 „ gelyk zy, in 't jaar 1639, gedaan hadden;
 „ wanneer hun gedrag, door de Staaten van
 „ Holland, was goedgekeurd (s).”

Holland
 verbiedt
 het ont-
 vangen
 van be-
 zending-
 gen der
 algemeene
 Staaten
 aan de
 Steden.

De verdediging van Amsterdam gaf den
 Staaten genoeg: 't welk wel te verwagten
 was, alzo zy zo dra niet byeengekomen waren,
 of zy namen een besluit, met meerderheid van
 stemmen, waarby de gantsche handel der al-
 gemeene Staaten in deeze gelegenheid veroor-
 deeld werdt, en te gelyk verbooden, in het
 toekomende, diergelyke bezendingen te ont-
 vangen, in de Steden (t).

Het
 voorstel,
 in de
 Vroeds-
 schappen
 gedaan,
 wordt
 weder-
 legd.

Midlerwyl, was het voorstel, welk Aarts-
 bergen te Dordrecht gedaan hadt, ook, in druk,
 uitgegeven. Doch 't werdt, binnen weinige
 dagen, door die van Holland, insgelyks in
 openbaaren druk, wederlegd: in welke weder-
 legging onder anderen werdt aangemerkt, dat
 men 't gevaar, welk de Godsdienst loopen zou,
 zo 't gevoelen van Holland doorging, gantsch
 kwalyk te pas bragt in het voorstel; alzo de
Menage en afdanking van 't Krygsvolk niet
 gemeens hadden, met het leezen der Heilige

Schrift

(s) Zie het Antw. van Amst. by AITZEMA III. Deel, bl. 440.
 Herft. Leeuw. bl. 29.

(t) Resol. Holl. 2 Juny 1650. bl. 189.

Schrift (u). Doch sommige Predikanten voeren, omtrent deezen tyd, ook zeer uit, tegen het gedrag der Staaten van Holland. *Jakobus Stermont*, in den Haage, geklaagd hebbende op den Predikstoel, over zulken, die het *bloedige zweet* en den *manhaftigen arbeid*, met *ondankbaarheid*, wilden betaalen, werdt, op bevel der Staaten, scherp bestraft, door den Raadpensionaris Kats (v). Hy ging egter voort met hekelen der Staaten, die, daarna, middel vonden, om hem bescheidenheid te leeren (w).

1650.

De algemeene Staaten hadden die van Holland, zo dra dezelve byeengekomen waren, verzogt, om, nevens de andere Gewesten, te bewilligen in het onderhoud van 't volk van oorloge, volgens de voorstellen van zyne Hoogheid en van den Raad van Staate. Doch die van Holland konden, hiertoe, niet verstaan. Zy deden egter eenen nieuwen voorslag, op den twaalfden van Hooimaand, zeer na komende aan dien van zyne Hoogheid. Doch de Prins vondt 'er geen behagen in. Ook nam hy kwalijk, dat de Staaten van Holland van de bezing gesproken hadden in bewoordingen, waardoor hy zig beledigd hielt. Sedert, deedt hy zelf eenen voorslag, die verder afweek van 't gevoelen van Holland, dan de voorslag, voor deezen, door hem ingebragt. Men kwam egter, van Hollands zyde, zo zeer by, dat het verschil bygelegd scheen, toen het Lid der Edelen van Holland verklaarde, te verstaan, dat men

XIX.

De algemeene Staaten handelen met die van Holland, over 't aanneemen van den Staat van oorloge.

(u) Zie AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 17.

(v) Resol. Holl. 29, 30 May 1650, bl. 160.

(w) AITZEMA III. Deel, bl. 423. WICQUEFORT Livr. III. p. 148.

1650. men zig aan den laatsten voorflag des Raads van Staate, waarin alle de andere Gewesten bewilligd hadden, behoorde te houden. De Steden deeden veel moeite, om de Edelen af te brengen van deeze gedagten. Doch alles was vergeefs. Men sloeg verscheiden andere middelen voor, om de algemeene Staaten te doen veranderen; doch met gelyken vrugteloozen uitflag (x). 't Verschil tusschen de Staaten van Holland en zyne Hoogheid, over 't stuk der afdankinge, was egter, tegenwoordig, van klein belang. Holland begeerde, dat men twintig kornetten paarden afdankte, en de vendels voetvolk, die zeventig koppen sterk waren, op zestig; die zestig, op vyftig, verminderde. De Prins en de Raad van Staate wilden maar zestiën kornetten paarden afgedankt hebben, en dat men, van tweehonderd en een vendels, vyf man op ieder vendel af trok; zo dat de Prins drieduizend Ruiters, en zesentwintigduizend driehonderdenvyftien knegten; en Holland slegts zevenentwintighonderd Ruiters, en een weinig minder dan zesentwintigduizend knegten in dienst wilde houden. De Prins begeerde, dat men een jaargeld van twaalfhonderd guldens gawe aan de Kapiteinen der verminderde Kompagnien Ruiterye, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mids zy zig verbonden, om den Staat, des noods, te dienen. Maar Holland wilde maar duizend guldens aan de eersten, en zevenhonderd aan de laatsten geeven, zonder hen te verpligten, om

(x) Resol. Gener. 29 Juny 1650 by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 515.* Resol. Holl. 29 Juny 5, 12, 15 July 1650. *bl. 185, 194, 197, 205, 209, 212.*

om zig dienstvaardig te houden; oordeelende men, hier, dat men hunnen dienst, in tyd van van vrede, niet noodig hadt. De Prins verstondt, dat men de helft der Logysgelden bleefve betaalen; dat de wedden der Bevelhebberen van 's Hertogenbosch, Maastricht, Breda en Sluis, op tweehonderden vyftig guldens; die der Bevelhebberen van Wezel, Bergen op Zoom en Huist, op tweehonderd, en die des Bevelhebbers van Willemstad, waaronder ook Klundert behoorde, op vyftig guldens, ter maand, geregeld werden: dat de tegenwoordige Kolonels tweehonderd, en hunne opvolgers honderd vyftig guldens ter maand zouden trekken; en dat men het getal der Kolonellen en Majoor's der Ruiterye liete uitserven tot op zes, en die van 't Voetvolk op twee-en vyftig. De Staaten van Holland begeerden, daarentegen, dat men geheel geene Logysgelden betaalde, en dat al het overige geregeld werd, op den voet, door den Prinse zelven, voorgeslaagen, in Wintermaand des jaars 1648 (y). Men ziet, hieruit, hoe klein een verschil de Gewesten onderling, en Holland en zyne Hoogheid, tegenwoordig, verdeelde; doch de gemoeden waren, door 't lang en hevig twisten, en vooral na de bezending, verbitterd tegen elkanderen. Ook was 'er, onlangs, iet voorgevallen, welk de hevigheid nog verder hadt doen toeneemen.

De Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, XX.
 de Westindische Maatschappy, op de kust van De Ad-
 Brazil, gediend hebbende, was, zonder verlof miraal
Witte
van Korne-

(y) WICQUEFORT *Livr. III. p. 151.*

1650. van den Raad van Regeeringe aldaar, her-
 waards gekomen. Terftond na zyne aankomft,
 hadt hy zig vervoegd by den Prinfe, als Ad-
 miraal-Generaal, om verflag zyner verrigtingen te doen. Maar zyne Hoogheid, by raade van eenigen uit de algemeene Staaten, deedt hem, kort hierop, in zyne herberge, in den Haage, vafhouden, en daarna op de Gevangenpoort brengen. Ten zelfden tyde, hadt de Admiraliteit te Amftterdam, op laft der algemeene Staaten, eenige Kapiteinen van het Esquader van de Witte doen vatten; over welken, zo wel als over de Witte, Regters gefteld werden, door hunne Hoog-Mogendheden, uit alle de Admiraliteits Kollegien. De Staaten van Holland hielden dit alles voor eene blykbaare krenking van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne opperfte magt in Holland. Zy fpraken 'er den Prinfe over (2); doch kreegen geene voldoening. De Wethouderschap van Amftterdam ging verder. De Admiraliteit hebbende doen vermaanen tot het flaaken der gevangenen, en weigerend antwoord bekomen hebbende, deedt zy de hegtenis opbreken, en de Kapiteinen op vrye voeten ftellen. De algemeene Staaten, hierover, ten hoogfte gebelgd, vertoonden den Staaten van Holland, fchriftelyk, dat zy, in 't vatten van de Witte en de Kapiteinen, niets gedaan hadden dan 't gene zy, federt vyftig jaaren, waren gewoon geweest te doen, in diergelyke gelegenheden. Doch die van Holland antwoordden „ dat de algemeene Staaten, geen Regts- „ gebied hebbende binnen de byzondere Ge-

„ wes-

(2) Refol. Holl. 21, 23 May 1650. bl. 146, 148.

Ook eenige Kapiteinen.

Wat hier over te doen viel.

1650.
 lizoon
 de Witte
 wordt in
 hegtenis
 genomen.

„ westen, niemand aldaar mogten aantasten, 1650.
 „ zonder verlof van de Staaten van elk Ge-
 „ west, of van den Regter, die hunnen per-
 „ soen verbeeldde. Dat de ingezetenen, vol-
 „ gens de Privilegien, ook niet geoordeeld
 „ mogten worden dan voor hunnen natuurly-
 „ ken en bevoegden Regter. Dat de algemeene
 „ Staaten geen regtsgebied hadden dan
 „ over luiden van oorloge, en zulks alleen by
 „ voorkominge en overzaaken, derzelver be-
 „ roep aangaande. Dat Brazil reeds geheel
 „ gewonnen was door de Portugeezen, waar-
 „ om de algemeene Staaten ook geen regts-
 „ gebied hadden, op de plaatse, daar de mis-
 „ daad in geschil zou begaan zyn. Dat de by-
 „ zondere Staaten zelven hunnen onderzaaten
 „ geene byzonderlyk aangestelde Regters
 „ mogten geeven, maarze voor den gewoon-
 „ lyken Regter te regt moesten stellen. Zo
 „ men 't somtyds, van wege de algemeene
 „ Staaten, gedaan hadt, was het, met toe-
 „ stemminge der Staaten van 't Gewest, of
 „ van derzelver Afgevaardigden, geschiedt.
 „ Dat deeze laatsten hierin bewilligd hadden,
 „ of met, of zonder last van hunne magtig-
 „ ers. Zo 't laatste, dan hadden zy 't belang hunner
 „ Provincie verraaden: en zo de Staaten zel-
 „ ven hiertoe last gegeven hadden, kon zulks
 „ niet, dan uit slosheid, of uit onkunde, of
 „ uit byzondere inzigten, geschied zyn: in al-
 „ len geval, hadden zy niets kunnen doen,
 „ waardoor de hoogste magt der Provincie ver-
 „ kort werdt (a).” Men liet het niet by dit ant-
 „ woord;

(a) Resol. Holl. 27 May 1650. bl. 155.

1650. woord; maar verzogt den Prins, de Witte naar Rotterdam te doen voeren, en voor zynen bevoegden Regter, de Admiraliteit op de Maaze, te doen oordeelen. En als zyne Hoogheid aarzelde, besloot men den gevangen, door den Prokureur-Generaal zelven, van de Voorpoorte te doen haalen: 't welk de Prins egter voorzigtelyk voorkwam, zelf bevel geëvende, om de Witte wederom in zyne voorige herberge te brengen (b). Sedert heeft men Regters over hem benoemd, en Sylla tot Fiskaal (c). Doch met dit alles werdt zo lang gedraald, dat de dood van zyne Hoogheid tusschen beide kwam; waarna hy op vrye voeten gesteld werdt.

XXI. Men kan ligtelyk opmaaken, dat dit voorval de verbittering, over 't stuk der *Menage* ontstaan, niet weinig deedt toeneemen. Maar terwyl de Staaten van Holland het Krygsvolk, een' Brief door hen in 't byzonder, zo goed als afgedankt, ter hunner verdediging aan de zes andere Gevesten. onbetaald lieten, vondenze geraaden, hun gedrag, in dit opzigt, te verdedigen in eenen Brief, die den zevenentwintigsten van Hooimaand getekend was, en aan de andere Gevesten afgezonden werdt. Hy behelsde „ dat „ de Staaten van Holland, van de opregting „ van 't Gemeenebest af, hunnen yver voor „ den Staat, voor den Godsdienst en voor de „ Vryheid overvloediglyk hadden doen blyken, gedoogende zy zelfs, tegen het vyfde „ Lid der Utrechtsche Unie, welk vordert, „ dat de regten en belastingen, door alle de „ Ge-

(b) Resol. Holl. 30, 31 May 1650. bl. 160, 163. AITZEMA III. Deel, bl. 416. WICQUEFORT Livr. III. p. 152.

(c) Resol. Holl. 27 Sept. 1650. bl. 300.

„ Gewesten, geheeven werden, op eenen 1650.
 „ eenpaarigen voet; dat hun Gewest, in allen
 „ deele, zo zwaar, belast werdt, dat het alleen
 „ meer opbragt, dan alle de andere te samen.
 „ Dat zy, daarenboven, zwaare sommen ver-
 „ schooten hadden, voor rekening der andere
 „ Gewesten, en ten dienste van den Staat. Dat,
 „ de staat hunner geldmiddelen, hierdoor, mer-
 „ kelyk ten agteren geraakt zynde, zy, ter ge-
 „ legenheid der Vrede, gedrongen geweest wa-
 „ ren, om op het bezuinigen hunner inkomsten
 „ verdagt te zyn, ten zelfden tyde, nogtans,
 „ niet verzuimende, voor het behoud van den
 „ Staat, en het sterken der grenzen te zorgen;
 „ die beide vergaan moesten, in tyd van vre-
 „ de, zo wel als in tyd van oorlog, zo men de
 „ noodelooze uitgaaven niet besnoeide. Dat
 „ zy, nogtans, zo sterk niet op vermindering
 „ en afdanking gedrongen hadden, of zy had-
 „ den nog zevenentwintighonderd Ruiters en
 „ zesentwintigduizend knechten in dienst wil-
 „ len houden. Dat zy, met reden, gehoopt
 „ hadden, de andere Gewesten, tot eenpaa-
 „ righeid met hen, te zullen hebben kunnen
 „ beweegen, doordien zy hun hadden doen
 „ zien, dat men den Staat te gronde deedt
 „ gaan, als men meer Krygsvolk op de been
 „ hieldt, dan men betaalen kon; doch dat der-
 „ zelfver Afgevaardigden zelfs niet hadden
 „ willen toestaan, dat men, by voorraad, de
 „ Kompagnien afdankte, waartoe alle de Ge-
 „ westen en de Raad van Staate bewilligd had-
 „ den. Dat deeze weigering hen genoodzaakt
 „ hadt, te zorgen voor het belang hunner

1650.

„ Provincie, en dat zy aan de Oversten van
„ eenige Kompagnien, ter hunner betaalinge
„ staande, hadden aangeschreeven, datze gee-
„ ne verdere betaaling te wagten hadden. Dat
„ 'er Afgevaardigden ter Generaliteit geweest
„ waren, die verstonden, dat zulks aan eene by-
„ zondere Provincie niet vrystondt; dat zulk
„ een ophouden met betaalen eene soort van
„ afdanking was, die niet dan eenpaariglyk
„ geschieden moest, en dat Holland zelf zulks,
„ eertyds, zo begreepen hadt, hebbende, ne-
„ vens de andere Gewesten, den Prins en den
„ Raad van Staate de magt gegeven, om
„ Krygsvolk te ligten en af te danken. Doch
„ dat zy, Staaten van Holland, vertrouwden,
„ dat de Staaten der andere Gewesten 't stuk
„ anders zouden inzien, dan hunne Afgevaar-
„ digden, also zy allen, nevens de opperste
„ magt, ook de vrye bewilliging tot het hef-
„ fen van penningen aan zig behouden had-
„ den; behalve dat het den Prinse en den Raad
„ van Staate ook niet vrystondt, buiten be-
„ williging der Gewesten, Krygsvolk te lig-
„ ten, of af te danken. Dat de Gewesten den
„ Raad van Staate wel toelieten, den eed van
„ getrouwheid te ontvangen van de Officie-
„ ren; doch alleen in den naam van den Staat
„ en van de Gewesten, en tot wederopzeggens
„ toe. Dat de Staaten van Holland, of derzel-
„ ver Afgevaardigden, voor deezen, wel be-
„ let hadden, dat een byzonder Gewest de troe-
„ pen, die het betaalde, afdankte; doch dat
„ dit gedaan was, om dat de afdanking ge-
„ schiedde, tegen voorgaande bewilliging, of
„ zon-

„ zonder dat men 'er kennis van gave aan de 1650.
 „ Bondgenooten. Dat Holland, geduurende
 „ de Vrede, ten minste, het regt behouden
 „ moest, welk het, midden in den oorlog, ge-
 „ bruikt hadt. Dat het besluit van dit Gewest
 „ tot welzyn van den Staat strekte, alzò het
 „ Krygsvolk, welk men in dienst hieldt, be-
 „ ter betaald zou worden: t welk oorzaak zyn
 „ zou, dat men, in geval van nood, ligtelyk,
 „ goede troepen zou kunnen bekomen. Dat
 „ zy, eindelyk, niets gedaan hadden, waarvan
 „ zy, vooraf, geene kennis hadden gegeven
 „ aan hunne Bondgenooten, nadatze 'er toe
 „ gedrongen geweest waren, door den uiter-
 „ sten nood, en om zig in staat te houden van
 „ te kunnen voldoen aan 't gene zy verschul-
 „ digd waren aan de Unie, aan welke zy ver-
 „ klaarden onafscheidbaar verknogt te willen
 „ blyven (d).”

Terwyl men 't antwoord op deezen Brief te XXII.
 gemoet zag, en eer men weeten kon, wat vrugt De Prins
 'er van te wagten ware, nam de Prins, opge- doet zes
 zet, zo men meent, door eenigen, die 'er hun Afge-
 eigen voordeel in zогten (4), een besluit, daar vaardig-
 't gantsche Land en de nabuurige Vorstendom- den in de
 men en Staaten van gewaagden, en dat den Staat Staaten
 met eene gevaarlyke omkeering dreigde. Hy en Ge-
 ondernam, zonder byzonderen last, zes Afge- kommit-
 vaardigden in de Vergaderingen van Holland, teerde
 van Hol- Raaden
 land in
 ter- hegtenis
 neemen.

(d) Resol. Holl. 27 July 1650. bl. 225. AITZEMA III. Deel, bl. 438. Herft. Leeuw, bl. 27.

(4) Onder deezen, vind ik, in sommige schriften van deezen tyd, genoemd de Heeren van Aartsbergen, van Renswoude en van Sommelsdyk.

1650. terwyl de Staaten zaten, te doen vatten, en de Stad Amsterdam, by verrassing, in te neemen. 't Eerste gelukte hem; maar niet het tweede. Doch 't beleid en de uitslag deezer gewigtige onderneemingen moet hier, wat duidelyker, ontvouwd worden.

Op Saturdag den dertigsten van Hooimaand, 's morgens ten agt uuren, ontboodt de Prins by zig Jakob de Witt, toen Oud-Burgemeester van Dordrecht, en Afgevaardigde in de Gekommitteerde Raaden, voorgeevende, hem, eer hy naar de Vergadering ging, eens te willen spreken. 't Was gebruikelijk, dat de Stadhouders zulks, voor den aanvang der Vergaderinge, deden, als zy eenige zaak hadden voorgedraagen, waarop zy wenschten, dat, by de Vergadering, een besluit genomen werdt, naar hun genoegen. De Witt kon, derhalve, de boodschap niet vreemd vinden. Gelyk verzoek geschiedde ook aan *Jan de Waal*, Burgemeester, en aan *Albert Ruil*, Pensionaris van Haarlem; aan *Jan Duijst van Voorhout*, Burgemeester van Delft, en zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden; aan *Nanning Keizer*, Pensionaris van Hoorn, en aan *Nikolaas Stellingwerf*, Pensionaris van Medenblik. Zy verscheenen, de een na den ander', tusschen agt en negen uren, in de Zyd-kamer van zyne Hoogheid; vanwaar zy, door eenen Kamerdienaar, geleid werden, naar byzondere Vertrekken van de Koningklyke Prinsesse, die toen op 't Land was. *Kuik van Meteren*, Luitenant-Kolonel van 's Prinzen Lyfwagt, nam hen, hier, een vooreen, in hegtenis, uit last van zyne Hoogheid, hen plaat-

sen-

fende, ieder in een byzonder Vertrek van de ^{1650.} tweede verdieping, onder eene wagt van drie foldaaten. De Prins was gestoord op de Witt, ^{Welke} om dat deeze de Aanspraak van Aartsbergen, ^{reden} in den Oud-Raad te Dordrecht, met klemmen-^{zyne} de taale, beantwoord hadt. De Waal, Ruil, ^{Hoog-} Duist van Voorhout en Keizer werden, om ^{heid} geene andere reden, vastgehouden, dan om dat ^{hiertoe} de Prins, in de jongste bezending, te Haarlem, te Delft, en te Hoorn, niet naar zyn genoegen, ontvangen was. Stellingwerf hadt zig laten gebruiken, om zyne Hoogheid, uit naame van die van Medenblik, te verzoeken, dat hy zig niet derwaards begeeven wilde. Ook getuigt men, dat hy, in de Vergadering van Holland, over 't stuk der afdankinge, eene taal gevoerd hadt, te vrymoedig voor Vorsten ooren. Zo ^{Hy geeft} dra zy zaten, ontboodt de Prins den Raadpen-^{'er den} sionaris Kats, hem belastende, den Staaten van ^{Staaten} Holland aan te zeggen „ dat hy, het slegt ge-^{kennis} „ drag van eenige Gemagtigden ter Dagvaart, „ die tweedragt zaaiden tusschen de Steden en „ Gewesten, niet langer konnende verdraagen, „ zes van de voornaamsten in hegtenis hadt „ doen neemen, ten deezen einde naar den „ Haage ontbiedende vyf Kolonels Kompag- „ nien, en de wagten van 't Hof versterken- „ de.” Hy voegde hierby „ dat hy Graaf Wil- „ lem, Stadhouder van Friesland, met een „ goed getal Paarden en Knegten, afgezonden hadt, om Amsterdam in te neemen, en „ dat hy zelf, nog dien zelfden dag, derwaards „ dagt te gaan, niet twyfelende, of het Krygs- „ volk was 'er reeds binnen (e).” Aan de al-
ge-

1650. gemeene Staaten, deedt hy zeggen, door den
 voorzittenden Heere *Bronkhorst*, die hem naar
 gewoonte was komen zien, dat hy, uit kragte
 „ van derzelver Besluit van den vyfden van
 „ Zomermaand, eenige Afgevaardigden ter
 „ Dagvaart van Holland hadt doen in hegte-
 „ nis neemen, en dat hy eenig Krygsvolk on-
 „ der Graave Willem geschikt hadt naar Am-
 „ sterдам; beide om gewigtige redenen, wel-
 „ ken hy hun, schriftelyk, dagt mede te dee-
 „ len (f).” ’t Laatste hadt hy ook doen zeggen
 aan de Staaten van Holland, die, over dit on-
 verwagte nieuws, geweldig ontsteld waren,
 en, ziende den Haage en ’t Hof bezetten met
 Krygsvolk, welk, onder dekfel van naar de
 schyf te schieten, in de duinen samengekomen
 was, terstond beslooten, voor een gedeelte,
 naar huis te keeren, om, over twee dagen, de
 Vergadering, die, ondertusschen, als byeen
 zynde, werdt aangemerkt, te vervolgen. De
 zes gevangenen bleeven onder ’s Prinsfen be-
 waaring, tot ’s anderendaags ’s avonds, wan-
 neer hyze, onder een sterk geleide van Ruite-
 ren en Knegten, deedt voeren naar ’t Slot te
 Loevestein, daar zy, elk afzonderlyk, bewaard
 werden (g). Doch eer wy verhaalen, wat hun
 verder bejegende, moetenwe bezien, hoe ’t
 met den aanslag op Amsterdam afliep.

De ge-
vange-
nen wor-
den naar
Loeve-
stein ge-
bragt.

XXIII. Drie of vier weeken voor deezen tyd, had-
 Aanslag den verscheiden’ Haarlemsche en Amsterdam-
 van zyne sche Koopluiden brieven van Londen, van
 Hoog- Dant-

(f) Resol. Gener. 30 July 1650. by WICQUEF. *Prew. Tom.*
 I. p. 683.

(g) AITZEMA III. *Deel*, bl. 444. Herft. Leeuw. bl. 33, 36.
 WICQUEFORT *Livr.* IV. p. 187-189.

Dantzig, en van elders bekomen, waarin van 't beleg van Amsterdam, als van iet, welk tegenwoordig was, gewaagd werdt (*b*): 't zy, dat men deezen toeleg reeds zo vroeg gehad, en niet bedekt genoeg gehouden hebbe, of, dat het voorneemen, om deeze Stad, nevens andere Steden, te bezenden, buiten 's Lands, gerugt als van een beleg hebbe gemaakt; of dat men zulk een gerugt, voorbedagtelyk, heeft willen laten loopen, om Amsterdam te verbaazen; of dat 'er nog andere redenen van dit gerugt geweest zyn, welken wy nu niet bedenken kunnen; zy, die de gelegenheid van Amsterdam kennen, weeten, dat deeze Stad niet door beleg; maar alleen, door verrassing, in te neemen is, als leggende in eenen laagen en moerassigen grond, die, op verscheiden' wyzen, onder water gezet kan worden, en niet, dan langs dyken en enge wegen, genaakbaar. Ook hadt zyne Hoogheid voor, de Stad, eer men 'er op verdagt kon zyn, te overrompelen. Gentillot, Majoor van een Regiment Franschen van Douchant, was, op bevel van den Prinse, verzeld van vyftig uitgelezen karels van verscheiden' Landaart, gewapend alleen met zinkroers en zydgeweer, op den negenentwintigsten van Hooimaand, in de Stad gekomen (*i*), of, zo anderen schryven (*k*), en my geloofwaardiger voorkomt, dien dag, met de nagtschuit, van Utrecht vertrokken, om, des anderendaags, vroegtyds, aan de Reguliers Poort te zyn. Gentillot, een wakker krygsman,

(*b*) Holl. Merk. van 1650. bl. 31.

(*i*) WICQUEFORT *Livr.* IV. p. 189.

(*k*) AITZEMA *Herft, Leeuw.* bl. 32. III. Deel, bl. 444.

1650.

en bekwaam tot diergelyken aanslag, hadt bevel, om deeze Poort te bemagtigen; ware't mogelyk, zonder vyandlykheid te pleegen. Verscheiden' kornetten paarden, te Nieuw-megen, te Arnhem en elders in bezetting leggende, hadden heimelyken last van den Prinse, om, op den dertigsten van Hooimaand, vroegtyds, te zyn voor Amsterdam, zonder dat zy wisten, tot welk een einde. De bezetting van Utrecht moest, des avonds te vooren, uittrekken, onder deksel van de Koningklyke Prinsesse in te haalen, en, te gelyk met de Ruitery, zyn voor de Reguliers Poort, daar Gentillot de troepen inlaaten zou, die, eer men 'er op verdagt was, het Stadhuis, den Dam en de voornaamste Plaatsen zouden hebben kunnen bezetten; terwyl de Ruitery, door de Stad trekkende, alle famenrottingen zou hebben belet. Kort hierop, zou zyne Hoogheid gevolgd zyn, om de Wet te veranderen, en Amsterdam, daardoor, tot eenpaarigheid met de andere Leden, te noodzaaken. De troepen hadden uitdrukkelyken last, om zig van vyandlykheid te onthouden. Zy moesten, in't intrekken, roepen, *dat zy vrienden waren, en als vrienden kwamen*, en niet schieten, al werdt 'er ook op hen geschooten, ten ware de burgerij het te grof maaken mogt (1),

Wat de
Prins 'er
mede
voor-
hadt.

Een ge-
deelte
der Rui-
terye,
naar Am-
sterdam

Graaf Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, die 't opperbevel over den aanslag hadt, begaf zig, den negenentwintigsten, des nademiddags, uit den Haage, naar Abkoude; daar de Ruitery, begeleid door de Kolonellen,

Kor-

Kornelis van Aarsens van Sommelsdyk en Fredrik, Baron van Dona, den eersten een' boezem-^{1650.}
vriend, den tweeden een' vollen Neef van den ^{geschiedt,}
Prinse van Oranje, omtrent middernagt, van ^{ver-}
Scherpenzeel op de Veluwe, aankomen ^{dwaalt in}
moest. Vier Kompagnien Paarden bevonden ^{Gooi-}
'er zig, ten bestemden tyde, nevens Sommels-
dyk en Dona. Doch de Ruitery van Nieuw-
wegen en Arnhem, die, door den Ritmees-
ter *Mom*, onder den Kolonel Sommelsdyk,
aangebragt moest worden, was, in Gooi-
land, verdwaald geraakt, en kwam, twee of
drie uren te laat, te Abkoude: wanneer 't
reeds schoon dag was (*m*). 't Zal der moeite ^{Oorzaak}
wel waardig zyn, dat wy de oorzaak van dit ^{van dit}
dwaalen, waardoor de aanslag verbrod werdt, ^{dwaalen:}
uit mondelinge overlevering van luiden van
eere, diese, uit oude en geloofwaardige lui-
den, verklaarden verstaan te hebben, hier,
kortelyk, aantekenen. De wegen, op de Ve-
luwe, en vooral in Gooiland, eng en bogtig
loopende, waren, by nagt, voor onkundigen,
moeilyk te vinden: waarom men of een' gids
noodig hadt, of eenig ander middel bedenken
moest, om niet te dwaalen. Maar aan een' be-
kwaamen gids ontbrak het den troepen; 't zy,
dat men 'er zig op geenen hadt durven verlaa-
ten; 't zy, dat men, 'er geenen hadt kunnen
aantreffen. Men was, hierom, op een ander
middel bedagt geweest, om niet van den weg
te raaken. In Gooiland, stondt, aan den weg,
dien men langs wilde, op eene afgelegene
plaats,

(*m*) AITZEMA III. Deel, bl. 443. Herft. Leeuw. bl. 32. WIG-
QUEF. Livr. IV. p. 189.

1650. plaats, by Hilversom, zeker Huis, sedert, zo my berigt is, afgebroken; doch toen bewoond by eenen Heelmeeſter. Twee of drie Officieren, in 't opneemen van den weg, bevonden hebbende, dat men, omtrent dit huis, het meeste gevaar van dwaalen liep, hadden deezen Heelmeeſter, door geld en goede beloften, bewoogen, om, des nagts na den negenentwintigſten, licht te plaatſen voor een zynner hoogſte glasraamen, voorgeevende, dat iemand hunner vrienden, die een' manſlag begaan hadt, de vlugt langs deezen weg dagt te neemen, en op dit licht aangaan zou. Dus meendemen 't werk, voorzigtiglyk, belegd te hebben. Maar 't werdt, dien avond, 'zulk buijg en regenig weder, en zo pikdonker, onaan gezien de nagten, anders, in dit jaargetyde, kort en helder vallen, dat de Heelmeeſter, vaſtſtellende, zo hy naderhand voorgaf, dat niemand, in zulk weder, onderneemen zou op reis te gaan, omtrent elf uren, zyn licht wegnam en uitdeedt. De aankomende Ruitery, onder tuffchen, nergens licht verneemende, raakte aan 't dwaalen op de Gooiſche Heide, en kwam veel te laat, ter beſtemder plaatſe. Onder dit ſukkelē, kreeg men, in de Stad, berigt van den aantogt der troepen, door den Hamburger Poſtbode, die, met het aanbreeken van den dag, onder de dwaalende Ruiterye geweest was, en verſtaan hadt, dat zy naar Amſterdam wilde. Mom, geen' laſt hebbende om iemand op te houden, en zelf onkundig van den aanſlag, dien weinigen wiſten, hadt den Bode laaten ryden, die, eerſt aan 't Poſthuis, en toen aan Burgemeeſter *Kornelis Bikker*, Heere van

Men
krygt te
Amſter-
dam ken-
nis van
den aan-
ſlag.

Ob. 26. Oct. 1661.

JOHAN HUYDECOPER,
RIDDER, HEER VAN MAARSEVEEN ENZ.
Burgermeester en Raad der Stad
Amsterdam.

J. Houbraken fec. naar de Orig. Fr.

van Zwieten, kennis gaf van 't gene hy vernomen hadt (n). Men vermoedde, in 't eerst, dat de Zweedsche troepen, die thans in Lui-kerland lagen, of eenige Lotharingschen, van welken, meermaalen, ongeregeldheden ge-pleegd waren op de grenzen, nu naar Amster-dam kwamen, om de Stad te plonderen. Nie-mant dacht om zyne Hoogheid, of om 't Krygs-wolk van den Staat (o). Burgemeester Bikker, de eenigste der regeerende Burgemeesteren, die in de Stad was, zig bedienende van den raad en hulp van den Schepen *Joan Huidekoo-per*, Heere van Maarleveen, deedt, terstond, de valbruggen ophaalen, de poorten dicht hou-den, 't geschut naar de wallen sleepen, en de schutterij en soldaaten in de wapenen kom-men. Ook werdt de trom geroerd, en volk ge-worven, ten dienste van de Stad. In weinige uuren, hadt men eenige vendels geligt, alzo veelen, vreezende voor een beleg, welk hun beletten zou hun brood te winnen, gereedelyk, of voor soldaaten, of voor matroozen, op een gaadje van tien en twintig stuivers 's daags, dienst namen. Agt Oorlogschepen werden in staat gesteld, om het Y te beschermen, eenige gewapende uitleggers, in den Amstel voor de Stad, gelegd. Elk was in beweeging, om dienst te doen. Eenige gilden booden vrywilliglyk aan, te arbeiden aan de vesten (p). De Doops-gezinden zelven yverden, voor den gemeenen welstand, en voegden zig, zo sommigen schry-ven, gewapend, op de posten, die hun werden

1650.

De Stad
stelt zig in
staat van
tegen-
weer.

aan:

(n) AITZEMA III. Deel, bl. 443. Herst. Leeuw. bl. 32.

(o) WICQUEFORT Livr. IV. p. 190.

(p) AITZEMA III. Deel, bl. 443, 444. Herst. Leeuw. bl. 32, 33.

1650. aangewezen: hoewel anderen, sedert, hebben aangetekend, dat eenige Gildebroeders uit deeze gezindheid alleenlyk tot den arbeid aan de borstweeringen gebruikt werden (q).

XXIV. Graaf Willem, de Ruitery, midlerwyl, by een gekregen hebbende, was, laat op den voor-
 zyne middag, langs den Amstel, digt onder de Stad,
 Hoog- gekomen; doch de Poort geflooten in alles in
 heid aan beweeging vindende, oordeelde hy niet ra-
 de Wet- zaam, iet geweldigs te onderneemen. Gentil-
 houder- lot ook, die, by tyds, voor de Poort geweest
 schap. was, hadt niets durven bestaan, om dat hy
 Graaf Willem niet vernam. De Graaf zondt,
 nogtans, eenen Brief van den Prinse naar de
 Stad, schoon hy last hadt, om dien zelf te o-
 verhandigen. Zyne Hoogheid schreef, in dee-
 zen Brief „ dat hy, de laatste reize, zo vreemd
 „ in Amsterdam bejegend zynde, om zulks niet
 „ meer onderworpen te zyn, Graaf Willem,
 „ aan 't hoofd van eenig Krygsvolk, der-
 „ waards gezonden hadt, met last, om alles, al-
 „ daar, in rust te houden, op dat hy, door eeni-
 „ ge kwalykgezinden, niet belet werdt, voor
 „ te draagen, 't gene hy, ten dienste van den
 „ Lande, nog te zeggen hadt(r).” De Wethou-
 derschap, den Brief gelezen hebbende, zondt,
 terstond daarna, de Schepens Huidekooper van
 Maarseeven en *Simon van der Does*, in een gewa-
 pend Jagt, af aan Graave Willem, dien zy, aan
 den Amstel, digt onder de Stad, voor de Hofftede
 van *Dirk Wuitiers*, *Welna* genoemd, aantroffen.

Maar-

(q) WACQUEF. *Livr. II. p. 190.* Zie ook P. DE FVNE *Traët. II. Deel, bl. 610.* en COMMELIN *Amst. II. Deel, bl. 1130.*

(r) Zie den Brief by AITZEMA *III. Deel, bl. 444.* Herft-
 Leeuw. *bl. 32.*

Bezen-
ding aan
Graave
Willem
Fredrik.

Onderhandeling tusschen twee Afgevaardigden der Regeeringe van Amsterdam en Graave Willem Fredrik van Nassau, voor de Hofstede Welna aan den Amstel, in 't jaar 1650.
Le Triumv. exult.

Maarseveen voerde het woord, zeggende, 1650.
 „ dat de Heeren Burgemeesters den Brief van ^{Vrymoe-}
 „ zyne Hoogheid ontvangen; doch wel ge- ^{dige taal}
 „ wenscht hadden, dat dezelve niet zo aan- ^{van Maar-}
 „ zienlyk verzeld ware geweest; dat zy nog- ^{seveen.}
 „ tans den Raad byeengeroepen, en sedert aan
 „ de Afgevaardigden der Stad op de Dag-
 „ vaart, en aan de Staaten zelven; gezonden
 „ hadden, om derzelver goeden raad in te nee-
 „ men, zonder welken, zy zig niet in staat
 „ vonden, om den Brief van zyne Hoogheid
 „ te beantwoorden. Midlerwyl verzogtenze,
 „ dat zyne Doorlugtigheid de Stad verschoo-
 „ nen, en niet nader komen wilde, of zy zou-
 „ den genoodzaakt zyn, zig te beschermen
 „ met de wapenen, die God en de natuur hun
 „ verleend hadden.” Graaf Willem, verzet,
 „ naar 't schein, over deeze aanspraak, zweeg
 „ er stil op; waarna Maarseveen hernam „ dat
 „ hy, tot hiertoe, volkomenlyk gesproken
 „ hadt, volgens den last van Burgemeesteren;
 „ doch dat hy, uit zig zelven, den Graave wel
 „ gantsch vriendelyk en gediensstelyk wilde
 „ raaden, ten beste doenlyk, te rug te trekken,
 „ also hy daar niet was, zonder groot gevaar;
 „ dat de Stad vol was van vreemd soort van
 „ luiden, die ligtelyk iet onderneemen zou-
 „ den, dat zyne Doorlugtigheid schadelyk en
 „ Burgemeesteren niet aangenaam zou zyn,
 „ wordende daar binnen zulk eene taal ge-
 „ voerd, dat Burgemeesteren, misschien, hoe
 „ zeer tot hun leedwezen, genoodzaakt zou-
 „ den kunnen worden, om de uiterste midde-
 „ len in 't werk te stellen.” Inderdaad, men ^{Een deel}
 „ hadt, in de Vroedschap, voorgeslaagen, of ^{lands}
 „ ^{om de} men Stad

1650.
wordt
onder
water ge-
zet.

men den Zeedyk, omtrent de S. Antonis Poort, niet behoorde door te steeken; en 't haperde slegts aan twee stemmen van de zesendertig, dat hiertoe niet beslooten werdt. Om 't volk te voldoen, liet men egter, sedert, twee sluizen openen, en hier en daar een Polder doorsteeken; waardoor zo veel van 't naaste land onderliep, dat men, in 't Leger, genoeg begreep, dat het aan de Stad stondt, die door middel van 't water, te verdedigen, zo zy niet wilden aftrekken. Graaf Willem hadt, ondertusschen, op de vrymoedige aanspraak van Maarseveen, geantwoord, dat hy niets gedaan hadt, dan op last van zyne Hoogheid, dien hy van alles berigt geeven zou (s).

De Prins
en de Af-
gevaar-
digden
van Am-
sterdam
in den
Haage
krygen
kennis
van 't
misluk-
ken des
aanlags.

Terwyl de Prins over de maaltijd zat, kreeg hy tyding van 't mislukken des aanlags op Amsterdam, die hem zo diep trof, dat hy, terstond, oprees, en zig, in zyn Kabinet, sloot, zonder de maaltijd te willen voleindigen. Niemand wist toen nog, in den Haage, hoe 't met Amsterdam stondt, zelfs niet de Afgevaardigden wegens deeze Stad, die daar gebleeven waren, te weeten de Vroedschap Dr. *Frans Banning Kok*, en de Pensionaris *Kornelis Boom*. Doch, 's nagts omtrent elf uuren, (ik verhaal dit, uit eene geloofwaardige overlevering, die haaren oorsprong aan den Heere Kok zelven verschuldigd is) werden deezen twee, of een van beide ten Hove ontbooden, daar zeker Heer hen verzogt te spreken. Zy twyfelden niet, of deeze Heer was zyne Hoogheid, en stelden vast, dat men hen, gelyk de anderen

zes,

zes, in hegtenis dagt te neemen. Overleggen-
de nogtans, dat 'er geen middel was, om te
ontkomen, zo de Prins beslooten hadt, hen
vast te houden, greep Kōk eenen moed, en
tradt ten huize uit. Doch gekomen omtrent
het Stadhouders-Kwartier, daar alle de lichten
uitgedaan waren, werdt hy, in 't donker, ge-
groet van eenen Heer, dien hy bezwaarlyk
niet bekennen kon; en die hem
eerst verhooning verzogt, dat hy hem zo
laat ontbooden hadt, en daarna aanzeide, dat
de aanslag op Amsterdam mislukt was, en dat
de Prins, stampvoetende van spyt en der hoed
tegen den grond werpende, zig, zonder ie-
mant te willen zien, in zyn vertrek hieldt. Dit
gezeid hebbende, keerde hy Kok den rug toe,
en vertrok, zonder dat men naderhand heeft
konnen te weten komen, wie den Afgevaar-
digden in den Haage deeze gewigtige tyding
eerst hadt medegedeeld.

Des anderendaags na de Preeke, begaf zig XXV.
zyne Hoogheid, in persoon, op reize naar Am- De Prins
sterdam, in meening, om de Stad, met een komt
langduurig beleg, te dreigen, en dus tot on- voor Am-
derwerping te brengen. De twee hooge Ge- sterdam.
regtshoven hadden hem de reis ontraaden;
doch hy beriep zig op den last der algemeene
Staaten, aan welken hy de Gerechtshoven wees,
zo zy verstonden, dat men eenen anderen voet
te volgen hadt (t). Ook hadt hy, voor zyn
vertrek, eenen Brief afgevaardigd, aan de
Staaten der zes Provinciën, waarin hy ver-
klaarde, in gevolge van de begeerte der alge-
meene

(t) Kefol. Holl. 1 Aug. 1650. bl. 237.

1650. „ meene Staaten, begreepen in derzelver Be-
 „ sluit van den vyfden van Zomermaand (5),
 „ zes Afgevaardigden ter Vergaderinge van
 „ Holland in hegtenis genomen, en eenig
 „ Krygsvolk naar Amsterdam gezonden te
 „ hebben (u).” Hy verwagte op dit schry-
 ven een antwoord, waarby, 't gene hy gedaan
 hadt, goedgekeurd werdt, en hem de hand
 geboden, tot het gene hy verder dien-
 vondt, te onderneemen. Hy kwam, nog dee-
 zen zelfden avond, te Amsterveen, werwaards
 Graaf Willem te rug gekeerd was. 't Land
 tusschen den Amsterveener en Ouwerkerker
 weg tot aan den Uithoorn toe ondergeloop-
 pen zynde, hadt de Heer van Sommelsdyk
 zig, met eenige Ruitery, geworpen in 't Huis
 ter Hart tusschen Amsterdam en Haarlem (v).
 Hier heen hadt, naar 't schynt, zyne Hoog-
 heid ook zynen weg genomen. Lodewyk van
 Nassau, Heer van Beverweerd, die, zo men
 wil, geene kennis van 's Prinsfen toeleg op
 Amsterdam gehad hadt, vertoonde hem, hier,
 't gevaar, waarin zyne troepen zyn zouden, zo
 de Amsterdammers den S. Antonis dyk, die,
 omtrent Jaap-Hannes, reeds gedeeltelyk, weg-
 gedolven was, geheel doorstaken; 't welk den
 Prinse, schryft men, dermaate ontstelde dat hy
 Beverweerd, terstond, naar den Haage zondt,
 met last, om de algemeene Staaten te bewe-
 gen,

Zyne
 verlegen-
 heid.

(u) Zie den Brief by AITZEMA III. Deel, bl. 445. H. T. Leeuw. bl. 34.

(v) Holl. Merkur. van 1650. bl. 34.

(5) Zie den inhoud der Besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand, hier voor bl. 68. en 70.

gen, dat zy den Prins lieten verzoeken, om af te trekken met de troepen; waartoe de Heer van Mathenesse, zyne poogingen aanwendde (w). 't Bezetten van 't Huis ter Hart maakte, ondertuffchen, die van Haarlem verlegen. Doch de Prins gaf aan eene bezending uit de Wet'ouderschap, die hem te Amsterveen aantrof, verzekering, dat hy 't op haare Stad niet gemunt hadt (x).

1650.

De Algevaardigden van Holland ter Gene-De alge-
raliteit, verneemende, dat zyne Hoogheid meene
zig beriep op den last der algemeene Staaten;
verzogten, dat deezen orde wilden stellen, tot
weering van verder onheil, en tot wegne-
ming der drukkende zwaarigheden. Doch zy be-
weezen 't, in 't eerst, van de hand. Des ande-
rendaags nogtans, na dat Beverweerd in den
Haage geweest was, lieten zy zig overhaalen
tot het besluit, om, door eene aanzienlyke be-
zending, te verzoeken, dat de Prins naar den
Haage te rug kwame, de vyandlykheden deede
ophouden, en den Koophandel van Amster-
dam zynen vryen loop liete hebben. Tot deeze
bezending, werden benoemd Aartsbergen,
Paats, Renswoude, Osinga en Mulert (y).
Omtrent den aftogt der troepen, was niets
beslooten, opdat, zo sommigen meenen, de
vergadering de vryheid behouden zou, om 's
Prinsens bedryf te pryzen, of te laaken, na dat
men den uitlag van 't beleg zou vernomen
hebben. Voorts beoogde men, de Stad Am-
ster-

(w) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 192.*(x) *Holl. Merkur. van 1650. bl. 34.*(y) *Resol. Gener. Mari. 2 Aug. 1650. WICQUEF. Preuves, Tom. I. p. 693.*

1650. Amsterdam en de andere Steden van Holland, door deze bezending, te beweegen, om zig te voegen naar de andere Gewesten, in 't stuk der afdankinge. Maar 't voornaam oogmerk der bezendinge was, meent men, den Prinse te behaagen, die reeds, door Beverweert, te verstaan gegeven hadt, dat hy gaarne met eere, in den Haage te rug zou willen zyn (z).

XXVI. Terwyl dit, in den Haage, voorviel, Zyne floot de Prins zelf in onderhandeling te treeden, met Amsterdam. Hy schreef dan aan de Hoogheid hantelt zelf met Amsterdam. Wethouderschap, dat hy in de Stad begeerde te komen. De Regeering vaardigde hierop *Kornelis de Graaf*, Burgemeester, *Simon van der Does* en *Nikolaas Tulp*, Schepens, en *Pieter Kloeck*, Raad, af aan den Prinse; die, zig nader verklaarende, zeide, dat hy, met Krygsvolk, in de Stad komen wilde, en dezelve bezet laten. Die van de Stad begeerden, daarentegen, dat hy 't Krygsvolk, welk voor de Stad lag, te rug zondt. Hy verklaarde zig hiertoe genegen, mids men elkanderen verstonde, over de voorwaarden. Toen ging men een en andermaal over en weder, en, op den derden van een Verdrag. Oogstmaand, werdt, te Amsterveen, een Verdrag getekend, behelzende „ dat Amsterdam, „ zo wel als de zes Gewesten, bewilligen zou „ in den staat van oorloge, dien de Prins zou „ tragten te regelen, volgens den voorslag, „ door hem en den Raad van Staate, den vyftienden van Hooimaand, gedaan; en die, op „ den zelfden voet, blyven zou, zo lang de oorlog tusschen Frankryk en Spanje duurde; „ loch

„ doch ten langſte , drie of vier jaaren ; na 1650.
 „ welken tyd , de Geweſten zig , deswege ,
 „ onderling , nader verdraagen zouden . Dat
 „ de Stad toetſtaan zou , dat de agterſtallen aan
 „ het Krygsvolk , door Holland in 't byzon-
 „ den afgedankt , betaald werden , en zorg hel-
 „ pen draagen , dat het ook , in het toekomen-
 „ de , betaald werdt , naar behooren . Dat de
 „ Prince begeerende in de Stad te komen , al-
 „ daar ontfangen zou worden , gelyk zyne
 „ voorzaaten , de Stadhouders van Holland ,
 „ plagten ; en dat men hem , zo hy 't goed-
 „ vondt , gehoor in de Vroedſchap verleenen
 „ zou , in de genoemde hoedanigheid . Dat
 „ de Stad haar beſt doen zou , om de oude
 „ vriendschap en 't vertrouwen te herſtellen ,
 „ in de Vergadering van Holland , en dat ,
 „ terſtond na het tekenen deezer punten , de
 „ troepen zouden aftrekken , en het volk , door
 „ de Stad , geworven , worden afgedankt .”

Doch by een geheim punt werdt verdraagen , De Bik-
 „ dat de Broeders Andries en Kornelis Bikker , kers ont-
 „ de eerſte oud en de tweede regeerend Bur- ſlaan zig
 „ gemeester , vrywillig en voor altoos , af- van de
 „ ſtand zouden doen van de Regeering , zon- Regee-
 „ der dat zy egter , hierdoor , in hunne eer of ringe.
 „ goeden naam gehoond gerekend zouden mo-
 „ gen worden (a).” Sommigen meenen , dat
 „ het byzonder belang van eenigen medewerk-
 „ te , om dit Verdrag , en vooral het geheim punt
 „ te doen fluiten (b) , t welk wy niet zouden dur-
 „ ven verzekeren . Amsterdam hadt reden om
 „ het

(a) Zie AITZEMA III. Deel , bl. 447 , 448. Herſt. Leeuw.
 bl. 3.

(b) WICQUEFORT Livr. IV. p. 194.

1650.

Weder-
zydsche
lafter.

het beleg spoedig te doen opbreken. De handel en 't geloof der Koopluiden buiten 's Lands zou eenen geweldigen krak gekreegen hebben, zo het langer geduurd hadt. En schoon men 't verdelgen der troepen in zyne hand hadt, zou het gebruiken van zulk een geweldig middel het gantsche Land, en by gevolge ook Amsterdam zelf in groot gevaar gesteld hebben, behalve dat men het beste Weiland van Holland en Utrecht zou hebben moeten bederven, en beide deeze Gewesten op zwaare kosten jaagen. Men zag zig, om alle deeze redenen, wel genoodzaakt, om den Prinse byna alles wat hy begeerde toe te geeven. De Stad bedong, by 't Verdrag, niets van 't gene, waarop zy, te vooren, zo zeer gestaan hadt, dan alleen, dat zy den Prins, niet dan in de hoedanigheid van Stadhouder, zou behoeven te hooren in de Vroedschap. Terwyl 't beleg duurde, was 'er een Geschrift verspreid, behelzende eenige punten van een Verdrag, tuschen het Parlement van Engeland en de Stad Amsterdam geflooten. Doch 't bleek haast, dat het kwaadaartiglyk verdigt was, om de Wet-houders gehaat te maaken by de Burgerye (c), die gantsch geen goed oog hadt, op de tegenwoordige Regeering van Engeland. Maar tegen den Prinse, werden, in Amsterdam, ook veele verdigtsels uitgestrooid, als, onder anderen, dat hy voorhadt, de Bank en de rykste Koopluiden van gereede penningen te berooven, om, met dezelve, Koning Karel den II, op den Troon van Groot-Britanje; te ners-
stelen.

(c) Holl. Merkur. van 1650. bl. 33, 40.

stellen (*d*): dingen, die, by de voorzigtigen, geheel geen geloof vonden. Terstond na 't sluiten van 't Verdrag met Amsterdam, keerde de Prins naar den Haage. De troepen trokken insgelyks, af. Doch de soldaaten, die de Stad aangenomen hadt, bleeven nog eenige dagen in dienst. Men was bedugt, dat zyne Hoogheid, die misnoegd bleef op de Stad, bewoont mogt worden, om ras, wederom, te onderneemen, 't gene hem nu mislukt was. Uit deeze vrees, sproot ook, dat men de Stad, in verscheiden opzigten, begon te versterken, en de Schuttery, die voorheen maar uit vierentwintig vendelen bestaan hadt, onder viervyftig vendelen verdeelde. Zelfs werden 'er twee sterke houten blokhuzen gestigt op den Amstel, die nogtans den vryen loop van 't water te zeer belemmerden, en, hierom, in 't jaar 1654, wederom geslegt werden (*e*). De Stad bewilligde, eerlang, volgens het Verdrag, in den voorslag van den Prinse en den Raad van Staate, op 't stuk der afdankinge (*f*). De bezending van wege de algemeene Staaten, aan den Prinse geschied, vernam, op de reize, dat men met Amsterdam verdraagen was, en keerde, hierop, terstond te rug, zonder zyne Hoogheid gesproken te hebben. Holland hadt den Heer van Schagen, afzonderlyk, aan den Prins geschikt; die, te Amsterveen gekomen, den Prins en het Leger niet meer vondt, en toen ook naar den Haage keerde (*g*).

Op

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 456. *Herst. Leeuw*. bl. 42.

(*e*) THURLOES *Papers* Vol. II. p. 390, 451.

(*f*) WICQUEFORT *Livr*. IV. p. 196.

(*g*) *Recl. Holl.* 3, 4, 5, 6 *Aug.* 1650. bl. 239, 240, 241.

1650.
XXVII.
Hande-
ling over
't ont-
flaan der
zes ge-
vange-
nen,

Op deeze wyze, liep de aanflag op Amster-
dam af, tot klein genoegen voor den Prinse
en voor de Stad. De tyding van de gevange-
nis der zes Heeren werdt, in de Steden, uit
welken zy afgevaardigd waren, niet evereens
opgenomen. Dordrecht nam een hertig besluit
om den Oud-Burgemeester de Witt in vryheid
te doen stellen. Men vondt nogtans geraaden,
den Prinse te gemoet te gaan, in het aannemen
van zynen jongsten voorslag op 't stuk
der afdankinge, schoon men, te gelyk, ver-
klaaren wilde, dat de Witt niets, wegens dit
stuk, gestemd hadt, dan op uitdrukkelyken
last der Stad, die aannam hem en zynen kin-
deren vergoeding te doen, wegens al de scha-
de, die hem, in zyn' persoon of goederen,
mocht worden toegebracht. Volgens dit besluit,
werden de Gemagtigden ter Dagvaart gelast,
de vereischte poogingen aan te wenden, tot
het slaaken der gevangenen. Zelfs mogten zy
zig in geene raadpleegingen inlaaten, voor dat
de gevangenen in vryheid, en in hunne voo-
rige waardigheden hersteld waren. Doch toen
zy in den Haage kwamen, was zyne Hoog-
heid reeds naar 't Leger voor Amsterdam ver-
trokken; zodat zy weinig konden uitvoeren.
Ook werden zy kwalyk ingevolgd van de an-
dere Steden, die, vooral nadat het Verdrag
met Amsterdam getroffen was, wel zagen, dat
zy zig, naar het voorbeeld van deeze aanzien-
lyke Stad, zouden moeten voegen. Delft
kwam eerst by, begeerende de vryheid van
Duist van Voorhout, mids hy zig onthield
van de Regeeringe. Hy hadt dit zelf aange-
loot.

booden, alzo hy ryk van middelen was, maar één kind hadt, en reeds meer dan negenen-^{1650.} zestig jaaren bereikte, om welke laatste reden, hy volgens de gewoonte van Delft, toch, binnē weinige maanden, van zelf, ontslaagen geweest zou zyn. De anderen volgden zyn voorbeeld. De Witt verzogt der Wethouders-
schap van Dordrecht, dat zy hem van zyne plaats in de Gekommitteerde Raaden ontslaan wilde: 't welk zy verklaarde, met weêrzin, te doen, en niet, dan onder uitdrukkelyke betui-^{die allen op vrye} ging, dat hy den rang behouden zou, welken voeten hy in de Stad bekleedde, en in zyne eer en gesteld goeden naam ongekrenkt blyven. Diergelyke^{worden,} verklaringen deden ook de andere Steden, ^{mids zig onthou-} die allen gezonden werden aan zyne Hoog-^{dende} heid, waarna hy bevel gaf, om de gevangenen ^{van de} op vrye voeten te stellen; gelyk terstond ge-^{Regee-} schiedde (b).^{ringe.}

Eenige dagen te vooren, hadt de Prins aan XXVIII. de Staaten van Holland, en, wat laater, aan De Prins de algemeene Staaten, een Geschrift overge-^{geeft re-} leverd, behelzende de redenen, welken hem ^{den} bewoogen hadden, tot het aantasten der zes ^{van zy-} Heeren, en tot de onderneeming op Amster-^{nen han-} dam; hierop uitkomende „ dat eenige luiden, „ ^{een Ge-} welken zyne Hoogheid niet noemt „ eenen ^{schrift,} „ aanhang gemaakt hadden in den Staat, die „ bekwaam was, om dien geheellyk te beder- „ ven, te gelyk met de Unie en Godsdienst; „ dat de algemeene Staaten, die, zegt hy, de „ hoogste Regeering zyn van de Landen, hem, „ hierop, gemagtigd hadden, om de geschil- „ len,

1650. „ len, door alle wegen, by te leggen; dat hy,
 „ hiertoe, eerst zagte middelén hadt aange-
 „ wend; doch vergeefs: dat hy, eindelyk,
 „ noodig oordeelende, de verderfelyke oeg-
 „ merken der gemelde luiden tegen te gaan,
 „ hadt moeten besluiten, om zig van eenigen
 „ der voornaamste belhamels te verzekeren,
 „ en de Stad Amsterdam, door Krygsvolk, te
 „ noodzaaken, om eenige weinige Periclen,
 „ die, te vooren, belet hadden, dat hem gehoor
 „ verleend was, te ontslaan van de Regeerin-
 „ ge; dat hy, tot deeze uiterste hulpmiddelen,
 „ hadt moeten besluiten, in den uitersten nood,
 „ even als men, in eenen gevaarlyken brand,
 „ eenige huizen om verre haalt, om eene ge-
 „ heele straat of Stad te behouden, zullende
 „ hy anders hebben kunnen aangezien wor-
 „ den, als of hy zig niet behoorlyk van eed en
 „ plicht gekweeten hadt. Dat hy, eindelyk, de
 „ byzondere punten van bezwaarnisse tegen de
 „ gevangenen, niet onder de voorgaande alge-
 „ meene aanmerkingen, hadt kunnen vervat-
 „ ten; maar ten zynen tyde openleggen zou*(i)*.^o
 „ Doch de Staaten, beide van Holland (*k*) en al-
 „ gemeenen, vonden ongeraaden, dit Geschrift
 „ te leezen, in de Vergaderingen, om de wonde,
 „ die zig tot geneezen begon te zetten, niet we-
 „ derom op te krabben. Men floot het dan weg.
 „ Die van Holland stelden ^c, verzegeld, in han-
 „ den van den Raadpensionaris Kats (*l*), en wy
 „ zullen hierna zien, wat 'er over te doen viel.

welk, ge-
 flooten,
 wegge-
 legd
 wordr.

't Ge-

(i) Zie Redenen en Motiven *eng. by* WICQUEF. *Preuves*,
 Tom. I. p. 722.

(k) Resol. Holl. 9, 16 Aug. 1650. bl. 243, 251.

(l) AITZEMA III. Deel, bl. 449. Herst. Leeuw. bl. 6.

't Gevolg van 's Prinſen onderneeming was, 1650.
 midlerwyl, het vaſtſtellen van den Staat van ^{XXIX.}
 oorloge, met eenpaarige ſtemmen van alle de ^{De Ge-}
 Geweſten, volgens den jongſten voorſlag van weſten
 zyne Hoogheid en den Raad van Staate. Men beſluiten
 beſloot, vyfenvyftig Kompagnien Voetvolk tot eenen
 en twaalf Kompagnien Ruitery af te danken, eenpaari-
 uit naam van den Prinſe en den Raad van Staa- gen voet
 te. ~~De vier~~ Kompagnien Paarden en omtrent ^{van af-} danking.
 duizend Knechten, waarover 't geſchil geweest
 was, zouden niet langer in dienſt blyven, dan
 tot dat de Provinciën haare meening, deswe-
 ge, nader zouden hebben verklaard, 't welk,
 ten langſte, binnen zes weeken, zou moeten
 zyn, en zo 't dan nog niet geſchied ware, zou-
 den zy, met der daad, afgedankt worden. Alle
 wedden, gaadjē, agterſtallen en andere poſten,
 vervat in den Staat van oorloge van den jaare
 1621, en 't Krygsvolk, vermeld op de Staaten
 van oorloge van 1626 en 1627, zouden, tot den
 laaſten van Wintermaand des jaars 1648, be-
 taald worden, waarna de laaſte Staat van oor-
 loge beginnen zou. Geene byzondere Gewe-
 ſten zouden, in het toekomende, eenige afdan-
 king mogen doen; maar de algemeene Staaten,
 by raade van den Raad van Staate, daarmede
 bewoeden laaten, behoudens nogtans de vry-
 heid der Geweſten, om te bewilligen of niet,
 tot onderhoud van het volk van oorloge. Doch
 Frieſland en Groningen hadden dit beſluit niet
 toegeſtemd, dan onder voorwaarde, dat men
 allen uitheemsche troepen afdanken zou. De
 Prinſ, wel ziende, dat de meeste Provinciën
 neigden tot het gevoelen van deezen twee, be-
 floot

1650.

floot'ertoe, doch ongaarne; en werden, hierop, twintig Fransche, twee-entertig Engelsche, en drie Schotsche vendelen afgedankt (m). De zes weeken, binnen welken, de Gewesten zig wegens verdere afdanking uiten moesten, verstreken zynde, drongen die van Holland zagtelyk, op de uitvoering van het besluit, deswege genomen. Doch alzo de Prins toen niet in den Haage was, durfde niemand de eerste zyn, om Holland toe te vallen (n): weshalve 'er geene verdere afdanking geschiedde.

De meeste Gewesten schryven aan den Prins, wegens 't gebeurde.

Midlerwyl, hadden de meeste Gewesten den Prins geantwoord, op den Brief, dien hy hun, op zyn vertrek naar 't Leger voor Amsterdam, hadt toegezonden. De Staaten van Zeeland keurden 's Prinses bedryf goed, in alle opzichten, bedankten hem plegtiglyk, en verzogten hem, voort te gaan, in het geeven van blyken van yver voor 't welzyn van den Staat (o). Die van Gelderland bedankten hem, insgelyks, zonder egter zyn bedryf volstrektelyk goed te keuren, of te mispryzen. Die van Friesland keurden 't goed, in algemeene beoordeelingen. Die van Overijssel bedankten hem, wegens de moeite, die hy genomen hadt, niet twyfelende, of hy zou zeer gewigtige redenen gehad hebben, om zig van de zes Heeren te verzekeren, en de wapenen van den Staat te gebruiken tegen Amsterdam. De Staaten van Utrecht schreeven, dat zy, vernomen hebbende, wat hy, in deeze gantsche zaak, hadt

(m) Resol. Holl. 13 Aug. 1650. bl. 247. Resol. Gener. 18 Aug. 1650. by WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 728.

(n) WICQUEFORT *Livr.* IV. p. 201.

(o) Notul. Zeel. 14 Aug. 15 Sept. 1650. bl. 130, 141, 155.

hadt gedaan, sedert verstaan hadden, dat hy den algemeenen Staaten de redenen van zyn gedrag, schriftelyk, hadt ter hand gesteld; welke redenen, schoonze tot nog toe geheim gehouden werden, zy niet twyfelden, of zouden goed en kragtig zyn; in welk vertrouwen, zy hem wel bedanken wilden, wegens de moeite, die hy hadt gelieven op zig te neemen. Die van Groningen schreeven niet, om dat de Staaten niet verraderd waren (p).

Op den zevenentwintigsten van Oogstmaand, vertrok zyne Hoogheid naar de Veluwe, om zig met de jagt te verlustigen (q), en om 't oog te houden op den Landdag van Gelderland, die thans te Zutphen gelegd was. Hy hadt, hieromtrent, onlangs, den eigendom verkreegen van het Land en de Heerlykheid van Dieren, welk zeer gelegen was tot de jagt; en sommigen meenen, dat hy toeleg maakte, om zig, op den Zutphenschen Landdag, uit hoofde van deeze Heerlykheid, tot eersten Edele van Gelderland, te doen verkiezen; hoewel my hiervan niets, met zekerheid, gebleeken is. In Herfstmaand, was hy wederom in den Haage (r), en in 't begin van Wynmaand of eerder, schynt hy andermaal naar Dieren gekeerd te zyn. also men getuigd vindt, dat hy, op den zevenentwintigsten der genoemde maand, aldaar, drie weeken, met jaagen, bezig geweest was (s). 't Zal terstond blyken, waarom wy den

(p) Zie de Brieven by AITZEMA III. Deel, bl. 454, 455. Herst. Leeuw. bl. 38-40.

(q) AITZEMA Herst. Leeuw. bl. 38. III. Deel, bl. 454.

(r) AITZEMA Herst. Leeuw. bl. 40. III. Deel, bl. 456.

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 456. Herst. Leeuw. bl. 40.

1650. den tyd van 's Prinſen reize, hier, zo byzonderlyk, aantekenen.

Onderzoek of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, heimelyk gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen oorlog in te wikkelen met Spanje.

't Verdrag met Amſterdam en 't gene'eren gevolgd was, vooral het beſluit, dat geene byzondere Geweſten eenig Krygsvolk zouden mogen afdanken, hadt aan den Prinſe groot gezag gegeven, over de Oorlogsmagt van den Staat. 't Was ook bekend, dat de Munſterſche Vrede tegen zynen zin geſlooten was, en dat hy veel liever gezien zou hebben, dat de Staat in oorlog gebleeven was met Spanje. Sommigen hebben, hierom, geloof geſlaagen aan 't gene men, naderhand, verhaald heeft, dat hy, naamlyk, ten deezen tyde, heimelyk, arbeidede, om de Vrede met Spanje te verbreeken, en den Staat, te gelyk met Frankryk, in te wikkelen, in eenen nieuwen kryg tegen Filips den IV (t). Drie ſtukken worden 'er te berde gebragt, om deeze gedagten te beveſtigen. 1. Een Brief van zyne Hoogheid aan den Graave d'Eſtrades. 2. Een Brief van den Kardinaal Mazarin aan den zelfden Graave; en 3. een Ontwerp van een Verdrag, tuſſchen den Prinſe en d'Eſtrades geſlooten. In den Brief van zyne Hoogheid, afgezonden door eenen *Deschamps*, die 't geheim van den Prinſe hadt, wordt d'Eſtrades verzogt „ onder deksel van 't vorderen zyner agterſtallen, ten ſpoedigſte, in den Haag te willen komen, daar hem de Prins zeer gewigtige zaaken te zeggen hadt, die zynen Hoogheid, in perſoon, betroffen (u).” De Kardinaal Mazarin ſchryft „ dat hy den Brief „ van

(t) WICQUEFORT *Livr. III. p. 176.*

(u) D'ESTRADES *Tom. I. p. 99.*

„ van den Prinse van Oranje gezien, en aan de 1650.
 „ Koninginne vertoond hadt, die d'Estrades
 „ beval, terstond, naar Holland te vertrekken.
 „ Voorts, zendt hy den Graave volmagt, om
 „ met den Prinse van Oranje te sluiten, zo hy
 „ hem, inderdaad, geneigd vinden mogt, om
 „ met Spanje te breeken: welk de Kardinaal
 „ verklaart, zeer gaarne te zullen zien, en
 „ waartoe d'Estrades al zyn vermogen aan-
 „ wenden moest (v).” By het Ontwerp van het Ontwerp
 „ Verdrag, het gewigtigste stuk van de drie, be- van een
 „ looft de Koning „ tegen den eersten van Bloei- Verdrag,
 „ maand des jaars 1651, een Leger van tien- deswege.
 „ duizend knegten en zesduizend paarden te
 „ velde te zullen brengen, om Brugge aan te
 „ tasten. De Prins verbindt zig, om, tegen
 „ den zelfden tyd, met tienduizend knegten
 „ en vierduizend paarden, Antwerpen te be-
 „ legeren. De Koning en de Prins belooven dan
 „ ook met Kromwel te zullen breeken, hun best
 „ te zullen doen, om den Koning van Engeland,
 „ in zyne Ryken, te herstellen, en den oorlog
 „ tegen de wederspannelingen te vervolgen.
 „ Voorts, zouden zy niet sluiten met Spanje,
 „ dan met gemeene bewilliging.” By gehei-
 „ me of afgezonderde punten was bestemd „ dat
 „ de Koning tweeduizend paarden, by's Prin-
 „ sen Leger, voegen zou, zo dra Antwerpen
 „ berend zou zyn; dat, na't bemagtigen van
 „ Antwerpen en Brugge, de Legers zig ver-
 „ eenigen zouden, om Brussel aan te tasten,
 „ terwyl's Konings Leger, dat op de grenzen
 „ van Pikardye lag, Bergen in Henegouwen
 „ be-

(v) D'ESTRADES *Tom. I. p. 100.*

1650. „ belegeren zou. Dat de Koning den Prins tot
 „ Luitenant-Generaal zou verklaaren, met ge-
 „ lyke magt, als zyne voorzaaten gehad had-
 „ den. Dat de Prins Antwerpen en het Mark-
 „ graaffschap des H. Ryks, voor zig en zyne
 „ erfgenaamen, behouden zou, en dat de Ko-
 „ ning geene vrede zou maaken, voor dat dit
 „ punt ware toegestaan. Dat de Prins vyftig
 „ Oorlogfchepen, in 't Kanaal, zou doen
 „ houden, van 't begin van Blozimaand tot
 „ het einde van Slagtmaand, om beide den Ko-
 „ ning van Spanje en de Engelsche wederspan-
 „ nelingen te keer te gaan. Dat het Verdrag
 „ van verdeeling van den jaare 1635, tuffchen
 „ Lodewyk den XIII. en de Staaten getroffen,
 „ ftand zou grypen: en zo de Legers, een van
 „ beide, Plaatsen bemagtigen mogten, die niet
 „ tot derzelver aandeel behoorden, zouden-
 „ ze dezelfen, tot op het fluiten der Vrede,
 „ bewaaren; doch in geval de vereenigde Le-
 „ gers famen eenige Plaats innamen, zouze
 „ terftond overgegeven worden, aan dieze,
 „ by 't Verdrag, was aanbedeeld (w).”

Zodanig is de inhoud van dit gewigtig Ont-
 werp. Men zou 'er ligtelyk verfcheiden' aan-
 merkingen over maaken konnen, zo deszelfs
 egtheid en de egtheid der twee brieven zeker
 genoeg beweezen ware. Doch de tyden plaats
 van 't fchryven van 's Prinzen Brief en van het
 maaken van dit Ontwerp laaten, in den geest
 van een' opmerkzaam' onderzoeker, eenigere-
 den van twyfel overig, aan de egtheid van
 bei-

(w) *Projet de Traité dans les Mem. de D'ESTRADES Tom. I.
 p. 101. Corps Diplom. Tom. VI. P. I. p. 563.*

beide deeze stukken. 's Prinsen Brief is gedagtekend, uit den Haag, den tweeden van Herftmaand. Maar op den zevenentwintigften van Oogftmaand, was hy eerft, van daar, naar Dieren vertrokken. Hy zou, derhalve, zeer spoedig te rug gekeerd moeten zyn. Dit is egter niet onmogelyk. Zelfs weet men, van elders, dat hy in den Haag geweest is, omtrent den tyd van 't veranderen der Regeeringe van Haarlem (x), welk, op den zevenden van Herftmaand, geschiedt. De Brief van Mazarin is, den vyftienden van Herftmaand, te Parys, gedagtekend, na welken tyd, d'Eftrades zou moeten vertrokken zyn; wanneer hy zyne Hoogheid nog in den Haag zou hebben kunnen vinden. Maar 't Verdrag is, ook in den Haag, op den twintigften van Wynmaand, gedagtekend, en op dien zelfden tyd, heeft 'er de Prins niet konnen zyn, zo hy, gelyk men getuigd vindt, drie weeken agtereen, voor den zevenentwintigften van Wynmaand, met jaagen op de Veluwe, heeft doorgebracht: ten ware men wilde zeggen, dat dit getuigenis, niet naar de letter, moest aangedrongen worden, en dat zyne Hoogheid het jaagen wel voor een' dag of drie zou hebben kunnen ftaaken, om een' fchielyken keer te doen naar den Haag: waartoe hem ook de toefland zyner Gemaalinne, die, op 't uiterfte, zwanger was, een bekwaam voorwendsel verftrekken kon. 't Zou ook konnen zyn, dat hy, by het opstellen van 't

(x) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 40.

1650. 't Ontwerp, in persoon, niet tegenwoordig geweest was.

XXXI. Wat 'er van zy, wy hebben niet konnen
De Prins nalaaten, gewag te maaken van deeze drie
wordt merkwaardige stukken, zonder dat wy on-
ziek. derneemen te besliffen, of zyne Hoogheid,
ten deezen tyde, met zulke gewigtige voor-
neemens hebbe zwanger gegaan, of niet.
Zeker is 't, dat hyze niet heeft uitgevoerd.
Op den meergemelden zeventwintigsten
van Wynmaand, vermoeid van de jagt ko-
mende, gevoelde hy beginsels van koorts.
Hy liet zig, des anderendaags, te water, naar
den Haage voeren, daar hy, den negenen-
Krygt de twintigsten, aankwam. Men vernam haast,
Kinder- dat hy de Kinderpokjes onder de leden hadt,
pokjes. die, door de ervaarenste Geneesmeesters, naar
Sterft. de konst, behandeld werden. Men rekende
hem byna buiten gevaar, toen hy, in groo-
te benaauwdheid, door aanhoudende koort-
sen veroorzaakt, op Zondag, den zesden van
Slagtmaand, des avonds ten negen uren, den
geeft gaf, in den ouderdom van vierentwintig
jaaren en zes maanden (y).

Vershil- De tyding van deezen dood, die, 's ande-
lende ge- daags, 't gantsche Land doorklonk, verwek-
dagten te verschillende beweegingen van droefheid
over zyn of vreugde in de gemoeden, naar dat elk ge-
ne dood. zind ware. 's Prinsfen byzonderste vrienden,
al 't volk van oorloge, een groot deel der ge-
meente waren troosteloos. In zulke Steden,
daarentegen, daarmen, onlangs, merkelyk
meende geleeden te hebben van den Prinse,
straal=

straalde veelen een heimelyk genoeg ten oog-
 gen uit. Te Amsterdam in 't byzonder, schee-
 nen sommigen, in de dood van den Prinse, 's
 Lands vryheid herbooren te zien. De Diakens
 der Hervormde Kerke vonden, aldaar, in een
 der zakjes, in welken de aalmoessen, onder de
 preeke, verzameld worden, eenige stukken
 gouds in een papier, waarby geschreeven
 stondt, *dat de gaave grooter was gemaakt, om dat*
'er, in tagtig jaaren, geene blyder tyding dan die van
's Prinsen dood gekomen was (z). Ook hadt men,
 hier, sedert het beleg der Stad, zo veel
 kwaads gesproken van den Prinse, dat het
 gemeen zelf zig niet wederhouden kon van
 vreugde te toonen, over zynen onverwag-
 ten dood. In de nabuurige Ryken, werdt
 'er ook verschillend over geoordeeld. Span-
 je en de tegenwoordige Regeering van En-
 geland ontvingen de tyding van 's Prinsen o-
 verlyden, met een heimelyk genoeg. Zelfs
 wil men, dat Brun, Spaansche gezant in den
 Haage, die, terstond na 's Prinsen dood,
 naar Brussel keerde, openlyk gezeid zou heb-
 ben, dat de Koning, zyn meester, in Kata-
 lonie, in de Nederlanden, of in Italie, dit
 jaar, geene voordeelen bevogten hadt, die
 eenigszins haalen konden, by het voordeel,
 welk hy, uit deezen dood, te wagten hadt.
 Maar in Frankryk was men, daarentegen, treu-
 rig over 's Prinsen afsterven; welk zelfs,
 door den Kardinaal, geoordeeld werdt, niet
 natuurlyk geweest te zyn. Immers, men ge-
 tuigt,

(z) AITZEMA Hist. Leeuw. bl. 43.

1650.

tuigt, dat hy, in openbaare gezelschappen, de behendigheid proes van hun, die zig den Prins, ter regter tyd, hadden weeten kwytte maaken (a). Doch 't speet hem, veelligt, te zeer, dat hy zyne bedekte oogmerken, door 's Prinzen dood, op 't onverwagtt, verrydeld zag.

XXXII.

Zyne af-
beelding.

Willem de tweede, Prins van Oranje, werdt, op dat wy ook iet van zyne persoonlyke hoedanigheden zeggen, van zyne tydgenooten, gehouden voor eener Vorst, die, in zulke jonge jaaren, als hy nog maar bereikte, zynen voorouderen niet behoefde te wyken, in uitmuntende hoedanigheden. Hy was stoutmoedig, wakker en onvermoeid, schoon een weinig verzwakt, door zwaare lighaamelyke oefeningen, waaraan hy zeer overgegeven was: voorts, beleefd en mild, tot zo verre zelfs, dat 'er zyne byzondere zaaken om leeden (b). Sommigen meenen, dat het Engelsch Huwelyk hem staatzugtge gedagten ingeboezemd hadt (c), welken men nadeelig hieldt voor de vryheid der Vereenigde Gewesten. De Prins was, wyders, van lighaam wel geschaapen, schoon en gezond; doch niet zeer matig in 't eeten, en daardoor veel aan hoofpyn onderworpen. Hy was een groot liefhebber van jaagen, kaatsen en andere spelen met den bal: ook van zwemmen of baaden in koud water, en dierge-

(a) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 203, 220, 221.*(b) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 203.*(c) AUBERY *Memoir. p. 332.*

WILLEM DE TWEDE
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland,
Utrecht, Overysael en Groningen enz.

A. Schenk del. naar Original van Haerthorst, op't Nijf in 's Gravenhage.

J. Houbraken fec.

gelyke vermoeijende oefeningen. In Hooimaand deezes jaars, hadt hy nog eens de koorts gehad, welke men oordeelde veroorzaakt te zyn geweest, door onvoorzigtig baaden, in den vyver te Ryswyk (*d*). Zyne laatste ziekte werdt toegeschreven aan het aanhoudend jaagen, in ruw en gantsch ongunstig weder, zynde zyne Hoogheid nimmer gewoon geweest, zyn lighaam te ontzien. Hy liet geene kinderen, maar eene hoogzwangere Gemaalinne agter. Zyn Lyk werdt niet openlyk ten toon gesteld, zynde het aangezigt te zeer geschonden door de pokjes (*e*); maar, op den agtsten van Lentemaand des volgende jaars, in 't voorouderlyk Graf te Delft, met de gewoonlyke staatsie, bygezet (*f*). My is een Affchrift ter hand gekomen van eenen uitersten wil des Prinsen, waarby hy, by mangel van kind of kinderen, zyne oudste Zuster Louise, Keurvorstin van Brandenburg, tot zyne erfgenaame aanstelt, en den Lyftogt der Koningklyke Prinsesse, zyne Gemaalinne, van tien, tot vyftienduizend, of, zo hy geene kinderen nalaaten mogt, tot twintigduizend ponden sterlings vermeerdert: de Heerlykheden Buuren, Leerdam, Yffelstein, Naaldwyk en verscheiden anderen, voor de voldoening daarvan, verbindende. Doch alzo dit Affchrift geen hoofd, noch dagtekening heeft, weet ik niet, hoe veel

(*d*) AITZEMA III. Deel, bl. 438.

(*e*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 42.

(*f*) AITZEMA III. Deel, bl. 552.

1650.

veel staats 'er op te maaken zy. Waarschynlyk, moet men 't voor een Afschrift van van den onvolkomen uitersten wil houden, waarvan wy, in 't volgende Boek, nog een woord zullen melden.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Orde op de Regeeringe, na de dood van zyne Hoogheid. De ontslaagen' Regenten worden hersteld in 't bewind. II. De Staaten van Holland doen eene bezending aan de byzondere Gewesten. Geboorte van eenen Prinse van Oranje. Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden. De Staat van eersten Edele in Zeeland vernietigd. III. De Steden van Holland bekomen Oktroi, tot bestellinge haarer Wethouderschap. De andere Gewesten stellen hierop ook orde. IV. Twist over de Voogdyschap des jongen Prinse van Oranje. Overeenkomst deswege. Verdrag aangaande het Markgraafschap van Bergen op Zoom. V. Oproer te Middelburg. Onderzoek, of de Prinszen van Oranje de Wet, te Vlissingen en te Veere, als Markgraaven, of als Stadhouders, besteld hebben. Eenige Zeeuwsche Edelen zoeken, vergeefs, stem in de Staatsvergaderinge te verkrygen. VI. Aanvang der GROOTE VERGADERINGE. Holland en Zeeland handelen over 't aanstellen van eenen Stadhouder. Aanspraak van den Raadpensionaris Kats. Friesland zoekt de

de onderhandeling te stremmen. VII. Aanmerkingen over de drie hoofdpunten van handeling, de Unie, Religie en Militie. VIII. Gelderlands gevoelen over de Unie en bevestiging der geschillen. Gevoelen van Zeeland, Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overijssel. Gevoelen van Holland. Friesland beweert, dat men een' Stadhouder behoort te kiezen. Vertoog der Prinsesse Weduwe. IX. Gevoelens en besluit der Gewesten, op 't stuk van den Godsdienst. X. Aanmerkingen over dit besluit. XI. Gevoelens van zes Gewesten, over 't punt der Militie. XII. Holland levert 'er een wydluftig Vertoog over in, en beweert de noodeloosheid van 't aanstellen van eenen Kapitein-Generaal. XIII. 't Verschil over 't beleid der Krygszaaken bemiddeld. Handeling tusschen Holland en Zeeland, over 't Kapitein-Generaalschap. XIV. Die van Staatsch-Brabant en Drente zoeken wederom, vergeefs, deel in de Regeeringe. XV. Besluit op 't gebeurde in 't jaar 1650. Sommelsdyk zuivert zig, wegens den aanslag op Amsterdam. Algemeene vergiffenis, waarin hy begreepen wordt. XVI. De groote Vergadering wordt beslooten. XVII. Handeling met Portugal, wegens Brâzil. Verdrag met Salee. XVIII. Onlusten tusschen Brandenburg en Nieuwbург. XIX. Staat der Engelsche zaaken. XX. Misnoegen tusschen Engeland en den Staat. Het Parlement zendt een Gezantschap herwaards, welk onverrichter zaa-ke te rug keert. XXI. Akte van 't Parlement, tot benadeeling van den Hollandschen en Zeeuwschen Koophandel. Gezantschap naar Engeland. Kats legt het Raadpensionarischap neder, welk, door Pauw, andermaal, aanvaard wordt. XXII.

Han-

*Handeling in Engeland. XXIII. Toerusting der Staaten, ter zee. Ontmoeting tusschen Blake en Tromp, voor Douvres. XXIV. De kryg tegen Engeland wordt voortgezet. Pauw raakt, by 't gemeen, in haat. Zeegevechten tusschen As-
kue en de Ruiter: tusschen Blake en de Witte, en tusschen Blake en Tromp. XXV. Aanslag om 's Lands schepen in de havens te vernielen. XXVI. Beweegingen in Holland en in Zeeland. Oproer te Amsterdam. XXVII. Zeeland besluit, den Prins van Oranje te voorschikken tot Stadhouder. Bezending van Holland, om dit besluit te voorkomen. XXVIII. Pauw sterft. Joan de Witt wordt Raadpensionaris. XXIX. Zeeslag van drie dagen, tusschen Blake en Tromp. XXX. Van Gaalen veroverd en verbrandt eenige Engelsche schepen. Hy sneuvelt. Zeeslag voor Nieuwpoort: voor Duinkerken. XXXI. Gevegt voor Katwyk. Zeeslag voor de Maaze. Tromp sneuvelt. 's Lands Vloot zwaar beschadigd door storm. Verval van Koophandel te Amsterdam. XXXII. Binnenlandsche beroerten.*

Erstond na 't overlyden van zyne 1650.
Hoogheid, beriep Joan van Gend, I.
die, wegens Gelderland, nog tot De alge-
middernagt, voorzitten moest, de meene
algemeene Staaten: welken hy de Staaten
onverwagte verandering, die, door deezen stellen
dood, in den staat van 's Lands Regeeringe, eenige
gekomen was, op eene beweeglyke wyze, orde, na
voordroeg, te gelyk vraagende, wat best, tot de dood
's Lands dienst, in deezen toestand der din- van zyne
gen, behoorde gedaan te worden. Zeker, 't Hoog-
Gemeenebest bevondt zig, door dit afsterven, heid.
in

1650. in eenen ſtaat, waarin het, nimmer, federt zyne opregting, geweest was. 't Was vòór deezen niet gebeurd, dat een Stadhouder, of hooge Overheid, gelyk Willem de I. geweest was, aflyvig was geworden, zonder eenen Zoon van bekwaamen ouderdom, of eenen Broeder na te laaten, aan wien men, terſtond, het Stadhouder- en Kapitein-Generaalschap opdraagen kon. Maar tegenwoordig bevondt men zig, in deeze ongewoone omſtandigheid. Willem de II. was overleeden, zonder Zoonen of Broeders gehad te hebben. Hy liet alleenlyk eene hoogzwangere Gemaalinne agter, en 't was onzeker, of deeze eene leevende of doode vrugt, en zo de eerſte, een' Prins of Prinſes ter weereld zou brengen. En veelligt verhinderde deeze onzekerheid, dat ſommigen eenen der Neeven van zyne Hoogheid tot Stadhouder en Kapitein-Generaal voorſloegen. De meeſte Geweſten bevonden zig, derhalve, zonder Stadhouder; het Krygsvolk zonder Kapitein-Generaal, en de meeſte Leden der hooge Regeeringe zagen zig, willens of onwillens, in de verpligting gebragt, om, ten minſte vooreerſt, geenen Stadhouder aan te ſtellen: 't welk noodwendig merkelyke verandering maaken moeſt, in den vorm der Regeeringe. Men raadpleegde, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot dat het twaalf uren floeg; wanneer de Heer van Gend aanbodt, de Preſidents ſtoel, die elk Geweſt eene week bekleedt, aan Holland in te ruimen; doch de Afgevaardigden van Holland begeerden, dat hy de raadpleeging vervolgde, terwyl zy vòornamen, 't be-

Quit

sluit derzelve op te maaken: gelyk geschiedde (a). Men kwam overeen, dat men den byzonderen Gewesten, terstond, kennis geeven zou van 's Prinses afsterven, hun te gelyk verzoekende, om nieuwen last voor derzelver Afgevaardigden in den Haage. Ook werdt Graave Willem Fredrik, Stadhouders van Friesland, den Veldmaarschalk Brederode en allen Bevelhebbers der sterke Plaatsen, daar Staatse bezetting lag, aangeschreeven, dat zy goede zorg voor dezelve zouden hebben te draagen, en zig te kwyten van den eed, waardoor zy aan den Staat in 't gemeen verbonden waren (b).

Doch de Staaten van Holland, die, terstond De Heer na 't overlyden van zyne Hoogheid, gewoonren, die, lyk, vergaderd waren, hadden, voor 't groot-ter be-
ste gedeelte, byzondere inzigten op den vorm-geerte
der Regeeringe; die zig, door den tyd, open-van zyne
baarden. Te Dordrecht, was, twee dagen na-Hoog-
's Prinses dood, de gewezen' Burgemeester de-heid, ont-
Witt hersteld in den Oud-Raad der Stad, en in-slaagen
zyne verdere waardigheden (c). Delft volgde waren
dit voorbeeld, eerlang, herstellende den Bur-
gemeester Duist van Voorhout. 't Zelfde ge-
schiedde ook te Haarlem, en te Medenblik, worden
omtrent de Waal, Ruil en Stellingwerf. Kei-
zer van Hoorn was, reeds voor 's Prinses dood, in dezel-
tot Raad en Advokaat Fiskaal der Admirali-
teit in 't Noorderkwartier aangesteld. Sommi-
gen merken aan, dat Amsterdam, zig gemaatig-

(a) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 204.*

(b) *Resol. Gener. Domin. 6 Novemb. 1650. by WICQUEFORT. Prew. Tom. I. p. 737.*

(c) *Extr. uit het Reg. van den Oud-Raad van Dordr. van Nov. 1650. by WICQUEFORT Prew. Tom. I. p. 739.*

1650.

tigder willende toonen dan de andere Steden, langzaam kwam tot herstelling der Broederen Bikker (d). Nogtans vind ik, dat Kornelis Bikker, zo wel als de Witt, de Waal, Ruil, Duist van Voorhout, Keizer en Stellingwerf, deeze eerste Dagvaart na 's Prinzen overlyden reeds heeft bygewoond (e).

II.
Voorslag
van Hol-
land ter
Generaliteit, om
de by-
zondere
Gewes-
ten te be-
schryven
in den
Haage.

Men bespeurde, ondertusschen, aan deeze verandering, met welke gesteldheid, deeze Steden ter Dagvaart verscheenen. De Staaten van Holland waren 't genoegzaam eens, om de Regeering, op eenen nieuwen en vasten voet, te hervormen. Doch alzo zy, hiertoe, de toestemming der andere Gewesten behoefden, en klein vertrouwen hadden, op derzelver gewoonlyke Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge, die in de jongste maatregelen van wylen zyne Hoogheid getreden waren, beslooten zy, te wege te brengen, dat 'er, uit elk Gewest, een merkelyk aantal van andere Afgevaardigden naar den Haage gezonden werdt, met last, om op de vaststelling van den Staat, in de tegenwoordige omstandigheden, te raadpleegen en te besluiten. In gevolge van dit Besluit, verscheenen zy, den twaalfden van Slagtmaand, in merkelyken getale, in de algemeene Staatsvergaderinge, om te verklaaren,

„ dat zy opregtelyk voorhadden, en met der

„ daad toonen zouden, eenigheid, liefde,

„ vriendschap, goed verstand en vertrouwe-

„ lykheid, met de Gewesten onderling, te wil-

„ len verwekken en onderhouden. Dat zy vas-

„ te-

(d) AITZEMA Heft. Leeuw. bl. 45.

(e) Resol. Holl. 9 Nov. 1650. bl. 324, 324, 326, 327.

„ telyk gezind waren, den Godsdienst, zo als 1650.
 „ dezelve, in de Sinode van Dordrecht, vast-
 „ gesteld was, en thans, in de openbaare Ker-
 „ ken, geleerd werdt, te handhaaven. Dat de
 „ Unie van den jaare 1579, heiliglyk, naar-
 „ gekomen, en dat de Krygsmagt van den Staat
 „ aangehouden zou worden, volgens den voet,
 „ by de *Resolutien* op de voorafgaande punten
 „ tot de Vrede, voor deezen, beraamd.” Na
 „ deze verklaring, verzogtenze „ dat de by-
 „ zondere Staaten in den Haage beschreeven
 „ mogten worden, met last, om op de voor-
 „ gemelde zaaken, de *Unie*, de *Religie* en *Mi-*
 „ *litie* betreffende, te besluiten; waartoe zy
 „ zelfs hadden goedgevonden, de byzondere
 „ Gewesten te bezenden.” Ook begeerden-
 „ ze „ dat hunne goede meening, door ernstige
 „ brieven der tegenwoordige Afgevaardigden
 „ ter algemeene Staatsvergaderinge, mogt on-
 „ dersteund worden, en dat alle zaaken, den
 „ Staat betreffende, midlerwyl, in den tegen-
 „ woordigen vorm blyven, mogten, tot dat
 „ daarop nader besluit genomen werdt, by de *Pro-*
 „ *vincien* (f).” In de plaats deezer laatste woor-
 „ den, hadt men, in ’t eerste ontwerp van deezen
 „ voorslag, gesteld, tot dat de *Koningklyke Prinse*
 „ *verlost* zou zyn van de vrugt, die zy tegenwoordig
 „ droeg. Doch ’t werdt veranderd; om dat som-
 „ migen oordeelden, dat ’er eene soort van ver-
 „ bindtenis in lag, die zy dagten, dat men niet
 „ behoorde op zig te neemen. De voorslag van
 „ Holland werdt niet ongunstiglyk gehoord.
 „ Ook maakten de Staaten van dit Gewest hun
 „ werk;

(f) Resol. Holl. 12 Nov. 1650. bl. 332.

1650. werk, om zulken onder de Bondgenooten, die meest op de zyde van den overleeden' Prinse geweest waren, met naame Zeeland, te winnen (g), geevende, by alle gelegenheden, te kennen, dat zy 't voorleedene vergeten wilden, en loffelyk gewaagende van de verpligting, die de Staat hadt aan het doorlugtig Huis van Oranje (h). Ondertusschen, benoemden zy tot de bezending naar Gelderland en Overysfel, *Jakob van Wassenaar*, Heer van Obdam, den Oud-Burgemeester van Amsterdam, *Kornelis de Graaf*, en *Franco* of *François Riccen*, Pensionaris van Purmerende; naar Zeeland, *Nikolaus Ruijsch*, Pensionaris van Dordrecht, *Karel van Zyl*, Vroedschap en Schepen van Gorinchem, en *Kornelis van Zonneveld*, Oud-Burgemeester van Alkmaar; naar Utrecht, den Heer van Brederode, *Kornelis van Beveren*, Heer van Strevelshoek, en *Hieronimus van Beverningk*, Schepen van Gouda; en naar Friesland en Stad en Lande, *Koenraad van Beuningen*, Pensionaris van Amsterdam, *Willem Nieuwpoort*, Vroedschap van Schiedam, en *Kornelis Ripperts*, Burgemeester van Hoorn (i). Doch deeze Heeren waren nog in den Haage, toen de Koningklyke Prinse, op Maandag den veertien den van Slagtmaand, tusschen agt en negen uren des avonds, gelukkiglyk, beviel van eenen Zoon, die, den vyftienden van Louwmaand des volgenden jaars, gedoopt, en *Willem Henrik* genoemd werdt. Terstond na zyne geboorte, werden de klokken geluid. De Staaten

Holland doet eenen bezen- ding aan de anderen Ge- westen.

Geboorte van eenen Prins van Oranje.

(g) Resol. Holl. 11 Nov. 1650. bl. 331.

(h) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 43.

(i) Resol. Holl. 12 Nov. 1650. bl. 333.

ten vergaderden, en gaven van deeze geboorte kennis aan de Gewesten (*k*). De Prinses, ^{1650.} Hy wordt Weduwe van Fredrik Henrik, schreef, op den Staaten den twintigsten, eenen Brief aan de Staaten ten aan- der byzondere Gewesten, waarin zy, aangebevolen. merkt hebbende, dat de schade, geleeden by het afterven van wylen zyne Hoogheid, eenigszins geboet was, door de geboorte van eenen jongen Prinse, verzogt, dat de Staaten deezzen in gedagten wilden houden, wanneer zy zouden raadpleegen, op de verkiezing van eenen anderen Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat, en van eenen anderen Stadhouder over de byzondere Gewesten; ter oorzaake van de gewigtige diensten, door zyne voorouders, aan de Landen beweezen (*l*).” Doch deeze Brief deedt het nut niet, welk de Prinses ’er zig van beloofd hadt. Graaf Willem Fredrik, Graaf Joan Maurits, en de Veldmaarschalk Brederode hadden, Willem Fredrik wordt reeds te vooren, hunnen dienst den algemeenen en byzonderen Staaten, in onbepaalde be- Stadhoud- woordingen, aangeboden. En ’t gelukte den der van eersten, kort hierna, tot Stadhouder van Groningen en de Ommelanden verkooren te worden (*m*). Zyn aanzien steeg, eerlang, nog hoger, door zyn Huwelyk met *Albertina Agnes*, Hy tweede Dogter van Fredrik Henrik, Prinse van trouwt Oranje; welk, in den Zomer des jaars 1651, eene Dogter geslooten (*n*), en in Bloei maand des vol- van Fre- gen- drik Henrik.

(*k*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 43. III. Deel, bl. 459, 551.

(*l*) Zie den Brief by AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 44.

(*m*) Resol. Gener. 11 Nov. 1650. by WICQUEFORT *Preuv. Tom. I. p. 772.* AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 45. III. Deel, bl. 461.

(*n*) AITZEMA III. Deel, bl. 650.

1650. genden jaars, te Kleeve, voltrokken werdt (o).
 In Zeeland, 's Prinzen geboorte, vastgesteld „ dat de hoe-
 land, „ danigheid van eersten Edele, met welke,
 wordt de „ wylen zyne Hoogheid bekleed was geweest,
 Staat van „ enkel perfoonlyk ware, en, door de Prinzen
 eersten „ van Oranje, niet geëischt kon worden, uit
 Edele „ hoofde van eenig goed, welk zy in Zeeland
 vernie- „ bezaten; dat zy hun alleen opgedraagen was,
 tigd ver- „ uit aanmerking hunner hooge geboorte, per-
 klaard. „ foonlyke hoedanigheden, en gewigtige
 „ dienften, den Staat beweezen: waarom zy
 „ moest aangemerkt worden als vernietigd,
 „ met de dood van den jongst overleeden
 „ Prinse (p).” In gevolge van dit Besluit,
 werdt, door de Steden, den Heere de Knuit,
 de plaats van eersten Edele, welke hy, in Zee-
 land, bekleedde, duidelyk, ontzeid. Hy zocht
 zig, in dezelve, te handhaaven, door middel
 van eene *Acte* der Raaden van zyne Hoogheid,
 en verscheen in de Vergaderinge der Staaten,
 op zyne gewoonlyke plaats; doch toen hy
 merkte, dat men geweldige middelen gebruikt
 zou hebben, omze hem te doen ruimen, bleef
 hy agter, nadat hy, ernstelyk, *geprotesteerd*
 hadt, tegen 't besluit der Vergaderinge. Hy
 raakte tevens alle de andere waardigheden
 kwyt, welken hem, van wege de Provincie,
 waren opgedraagen (q). De tyding der geboor-
 te van eenen jongen Prinse maakte geene ver-
 an-

(o) Holl. Merk. van 1652. bl. 27.

(p) Notul. Zeel. 14, 15, 16 Nov. 1650. bl. 171, 173, 176.
 Extr. uit de Notul. van Wette en Raede van Veré 15 Novemb.
 1650. MS.

(q) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 45. III. Deel, bl. 46.

andering in het besluit der Staaten van Zee-land; en hieruit was, ligtelyk, te voorzien, dat de Brief der Prinsesse, aldaar, weinig uitwerken zou. Ook werdt 'er, by de andere Gewesten, genoegzaam geen agt op geslaagen (r).

De bezending hadt, ondertusschen, voortgang gehad. De afgezonden waren, alomte, in de Gewesten, zeer beleefd en minzaam bejegend. De verschillen, die, tusschen de meeste byzondere Staaten en Holland, geweest waren, scheenen, met de dood des Stadhouders, geheellyk, bygelegd te zyn. De Staaten van Zeeland verklaarden, onder anderen, dat „ zy die van Holland aanmerkten, als hunne „ oudste en getrouwste Bondgenooten, met „ welken zy, in veele opzigten, dezelfde be- „ langen hadden; dat zy de bewyzen van der- „ zelve yver voor den Hervormden Gods- „ dienst en voor de behoudenis der Unie, met „ veel blydschap, ontvingen, en dat zy niet „ verzuimen zouden, hunne Afgevaardigden, „ met den eersten, te zenden naar den Haage, „ om, met die van Holland, voor 't openen „ der algemeene Vergaderinge, te overleggen, „ 't gene het belang der twee Gewesten in 't „ byzonder betrof (s).” De andere Gewesten gaven allen diergelyk antwoord, en de afgezonden keerden, zeer voldaan, in den Haage, te rug, voor het einde van Slagdmaand. De Staaten van Utrecht alleen hadden be- geerd, dat de groote Vergadering binnen hun- ne

(r) Zie Resol. Gener. 21 Nov. 1650. by WICQUEF. Preuv. Tom. I. p. 768.

(s) Notul. Zeel. 17, 18 Nov. 1650. bl. 180, 183, 194. Resol. Gener. 25 Nov. 1650. by WICQUEF. Preuv. Tom. I. p. 743.

1650. ne Hoofdstad gehouden werdt, volgens het negentiende punt der Unie; doch zy lieten zig, ligtelyk, beduiden, dat dit punt alleen op dien tyd zag, toen de algemeene Staaten nog niet gewoon waren, geduuriglyk, en in den Haage, te vergaderen (t). De vyftiende van Wintermaand was, in 't eerft, door die van Holland, voorgeslaagen, tot het openen der groote Vergaderinge (u); doch 't liep nog tot in Louwmaand des volgenden jaars aan, eer de Staaten, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de gezamenlyke onderhandelingen te beginnen.

III. Midlerwyl, vonden de Staaten van Holland geraaden, binnen hunne Provincie, orde te stellen op de benoeming en verkiezing der jaarlyksche Wethouderschap, en steeds aanblyvende Raaden, in de stemmende en andere Steden. De Schepens plagten, alomme, door den Stadhouder, als hoofd van 't hoog Geregthof, gekooren te worden. In veele Steden, stelde hy ook Burgemeesters. Doch sommigen hadden, van ouds, het regt verkreegen, om haare eigen' Burgemeesters te stellen. De dood des Stadhouders moest, hierin, noodwendig verandering maaken, vooral, om dat men nog niet gezind scheen, eenen anderen te verkiezen. De Staaten beslooten, derhalve, op den agtsten van Wintermaand, „ dat alle Steden en „ Plaatsen, het voorregt hebbende, om haare „ eigen' Wethouderschap te bestellen, zig van „ dit voorregt, voortaan, zouden mogen be- „ die-

(t) Resol. Holl. 24 Nov. 7 Dec. 1650. bl. 346 enz. 365. enz.

(u) Resol. Gener. 25 Nov. 1650. by WICQUEF. P. *uv. Tem.* I. p. 743.

„ dienen, en het zelve onverbreekyk behou- 1650.
 „ den. Dat de stemmende Steden in't byzon-
 „ der, zulk een voorregt niet hebbende, ha-
 „ re Wethouderschap zouden mogen bestel-
 „ len, op zulk eene wyze, als zy, ten meesten
 „ dienste van de Steden, zouden bevinden te
 „ behooren, zullende het haar vrystaan, daar-
 „ toe, byzonder Oktroi te verzoeken aan de
 „ Vergadering der Staaten: over't verleenen
 „ van welke Oktrojen, men, met meerderheid
 „ van stemmen, besluiten zou. Zo, ondertus-
 „ schen, eenige Steden niet geraaden mogten
 „ vinden, zig naar dit Besluit te voegen, zou
 „ de verkiezing der Wethouderen, in dezel-
 „ ven, moeten geschieden, op haaren voorslag
 „ of benoeming, door de Vergadering der
 „ Staaten, of, in derzelve afzyn, door de
 „ Kollegien der Gekommitteerde Raaden, elk
 „ in zyn Kwartier. Dat de Steden en Plaatsen,
 „ geene zitting of stem hebbende in de Ver-
 „ gadering der Staaten, en geen voorregt heb-
 „ bende, om haare eigen' Wethouderschap te
 „ bestellen, zig aan de Staaten, of, in derzel-
 „ ver afzyn, aan de Gekommitteerde Raaden
 „ zouden vervoegen, die, op haare benoe-
 „ ming, de verkiezing zouden mogen doen.
 „ Dat, eindelyk, alle andere Ampten van Re-
 „ geeringe, buiten de Wethouders-Ampten,
 „ begeven zouden worden, door de Staaten,
 „ zulken alleenlyk uitgenomen, waarvan de
 „ begeevening bevonden werdt, voorheen, aan
 „ andere Kollegien verbleeven te zyn ge-
 „ weest (v).” Sedert, trokken de Staaten van Zy be-
 „ Hol-houden,

(v) Afsol. Holl. 3 Dec. 1650. bl. 371.

1650. Holland ook het begeeven van alle hooge Krygsampten, die de Provincie betaalde, tot dat van Kapitein ingeflooten, aan zig. Ook besloottenze het Reëtoraatschap van 's Lands Hoogeschoole te Leiden, op den voorslag van den Akademie-Raad, en het Luitenant-Houtvesterfchap, op den voorslag van het Lid der E. delen, zelven te zullen begeeven, liet gene tot de waardigheid van Opper-Houtvester behoorde aan zig behoudende. Aan de Lyfwagt te paarde van den overleeden' Prinfe gaven zy, eerlang, den naam van *Lyfwagt der Staaten van Holland*, regtende van de Lyfwagt te voet een Regiment op van tien vendelen. Alle gunften, vergiffeniffen en uitwiffchingen van misdaden, die, voor deezen, door den Stadhouder, verleend waren, moesten, voortaan, van de Staaten zelven verzogt worden (w). 't Besluit op het beftellen der Wethouderen in de Steden ontmoette, alleenlyk, eenige zwaarigheid, van wege het Hof van Holland, welk oordeelde, by mangel van eenen Stadhouder, deeze beftelling te moeten doen, gelyk van ouds. Doch de Staaten verftonden 't anders (x), en 't Hof vondt ongeraaden, zig fterk te kanten tegen den wil der Staaten; die, thans, meer dan immer te vooren, toonden, dat zy zig, als *Souverainen* der Provincie, gedraagen wilden. 's Daags na 't neemen van het besluit op de beftelling der Wethoudersfchap, verwierf'er Alkmaar Oktroi toe van de Staaten. Daarna Rotterdam, Delft, Gouda, Amfterdam, Schiedam: en in 't vol-

(w) Refol. Holl. 10 Decemb. 1650. bl. 376. 14, 24 Febr. 7 April 1651. bl. 74, 98, 186.

(x) Refol. Holl. 24 Febr. 1651. bl. 97.

gende jaar, Schoonhoven; Briele, Purmerende, Edam, Haarlem, Leiden en Monnikendam. 1650. Dordrecht en Gorinchem, in 't jaar 1652. Medenblik schynt zig aan der Staaten algemeen besluit gehouden te hebben, zonder, op nieuws, Oktroi te verzoeken. Alleenlyk, verwierf deeze Stad, in 't jaar 1660, eene uitlegging van een punt haarer Privilegien op 't beftellen der Wet van 's Lands Staaten. Enkhui-zen verkreeg, niet voor 't jaar 1666, Oktroi, en Hoorn in 't jaar 1667 (y). Men ziet hieruit, dat genoegzaam alle de ftemmende Steden van Holland geraaden gevonden hebben, zig, door nieuwe Oktrojen van 's Lands Staaten, te doen ftellen, of te doen bevestigen in het Regt, om haare eigen' Wethouderschap te beftellen. On-
 dertuffchen, gaf deeze verandering aanleiding tot oproer in sommige Steden, met naame te Dordrecht en in den Briele: werwaards de Heer van Brederode en eenige andere Gemag-
 tigten, in Hooimaand des jaars 1651, gezonden werden, door de Staaten (z). Zy bevonden, dat men, onder deksel van Privilegien, verandering zocht te maaken in de Regeeringe deezer Steden, waartoe men, door famenrottingen, en door 't ftrooijen van schimpichriften, den weg dagt te baanen. Doch na dat eenigen der voornaamfte belhamels gevat, anderen gevlugt waren, ftilde de beroerte, door den tyd, geheellyk (a). Twee Gemagtigden der
 Gil-

(y) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 426, 412, 401, 407, 406, 418, 420, 422, 434, 430, 399, 402, 431, 394, 414, 433, 429, 428. AITZEMA III. Deel, bl. 467.

(z) Refol. Holl. 12, 14, 28 July 9 Aug. 1651. bl. 367, 372, 416, 420, 425.

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 651. Holl. Merk. van 1651. bl. 67, 68.

1651. Gilden van Dordrecht, vergaderingen belegd en bygewoond, en verscheiden' buitenspoorige dingen beslooten en uitgevoerd hebbende, werden, door 't Hof van Holland, uit Dordrecht,

De andere en drie mylen in 't ronde, gebannen (*b*). In de meeste andere Gewesten, volgde men het voorbeeld van Holland, in het bestellen der Wethouderschap. Nieuwmegen, welker van ouds regt toe gehad had, nam het, met het begin deezes jaars, wederom aan zig. Tiel verwierf 'er Oktroi toe van 's Lands Staaten. De andere Steden van Gelderland en alle de Overijsselsche Steden hielden zig aan het oud gebruik, volgens welk zy haare eigen' Wethouders stelden. Zo deedt ook de Stad Groningen, onaan gezien men daar eenen Stadhouder hadt. Te Utrecht werdt *onverbreekelyk* beslooten, dat de aanstelling van Burgemeesteren, Raaden en Schepenen, *ten eeuwigen dage*, staan zou aan de Vroedschap alleen, zonder dat men 't gemelde Regt immer aan iemand anders zou mogen opdraagen (*c*). In Zeeland, hadt men meer moeite, om de Wet te bestellen. Wy zullen, terstond, zien, wat 'er aanleiding toe gave.

IV. Kort na de geboorte van den tegenwoordigen Prinse van Oranje, was 'er verschil ontstaan, over de Voogdyschap van 't Kind, en van de Heerlyke goederen, welken hem waren aanbestorven. De Koningklyke Prinses, zyne Moeder, oordeelde, dat haar deeze Voogdys-

(*b*) Regist. der Sentent. van den Hove, *gequot.* B. f. 223 *versf.* 230.

(*c*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 636, 651. *Herft. Leeuw* bl. 213, 214. THURLOE'S Papers *Vol.* I. p. 187.

dyfchap, van regtswege, toekwame. Zy be-
 riep zig op een' onvolkomen uiterften wil van ^{1651.}
 den Prinfe, waarin zy tot Voogdefse benoemd ^{van O-}
 was. Ook lag 'er een Codicil van wylen zyne ^{ranje,}
 Hoogheid, gemaakt omtrent het einde des ^{tuffchen}
 jaars 1649, waarby de Lyftogt der Prinfeffe ^{de Ko-}
 verhoogd was, van tienduizend, op vyftien- ^{ningkly-}
 duizend ponden fterlings 's jaars, zo 'er kinde- ^{ke Prin-}
 ren nabieeven, en zo niet, op twintigduizend ^{seffe,}
 ponden, of tweehonderdduizend guldens ^(d):
 waaruit zy opmaakte, dat haar Egtgenoot haar
 groote agting toegedraagen hadt. Dat hy,
 daarenboven, groot vertrouwen in haar ftelde,
 bleek, dagt zy, uit een beflooten Papier ^(e),
 welk eerft na 's Prinzen dood geopend mogt
 worden, en waarby Fredrik, Graaf van Do-
 na, thans Bevelhebber van de Stad Oranje,
 laft kreeg, om dezelve, na het overlyden van
 zyne Hoogheid, voor de Prinfeffe, zyne Ge-
 maalinne, te bewaaren, en haare bevelen al-
 leen op te volgen. Hoewel men, in 't voorby-
 gaan, aanmerken moet, dat de Graaf van Do-
 na, die een Zufters Zoon was van de Prinfeffe,
 Weduwe van Fredrik Henrik, welke wy, voort-
 aan, korthedshalve, Prinfeffe Weduwe zul-
 len noemen, zig niet veel kreunde aan de be-
 velen der Koningklyke Prinfeffe; en zyner
 Moeije en den Keurvorft van Brandenburg,
 wiens onderdaan hy was, en op wiens Gemaal-
 lin, Oranje, volgens den uiterften wil van
 Fredrik Henrik, verfterven moest, meer naar
 de

(d) Zie deeze Codicil Refol. Holl. 22 Dec. 1650. bl. 396.
 en by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 782.*

(e) *Voiez ce Brevet dans WICQUEFORT Preuv. Tom. I. p.*
781. en by AITZEMA Hist. Lceuw. bl. 129.

1651.

de oogen zag. De Koningklyke Prinses zocht
 zig, sedert, te vergeefs, door beleid van zekere
Rafaëlis, te doen stellen in 't bezit van O-
 ranje. Dona wist zig, door middel der Staaten
 des Prinsdoms, verscheiden' jaaren te handhaa-
 ven in 't bewind, tot dat hy 'er eindelyk by
 verdrag van afstondt (f). De Koningklyke
 Prinses verklaarde den Staaten van Holland,
 dat zy haar regt tot de Voogdyschap over haar
 Zoon verblyven wilde aan het Hof van
 Holland, welk zy den uitersten wil des Prinzen
 zou doen ter hand stellen (g).

en de
 Prinsesse
 Wedu-
 we.

* Cura-
 tor.

Daarentegen, beweerde de Prinsesse We-
 duwe,, dat de Voogdyschap niemant toekwam
 „ dan haar; dat haare Schoondogter, minder-
 „ jaarig zynde, zelve eenen Voogd, of ten
 „ minsten eenen * Bezorger noodig hadt, en
 „ hierom geene Voogdes zyn kon; dat de ui-
 „ terste wil haars Zoons, zeer onvolkomen,
 „ begreepen was in het Papier, welk men daar
 „ voor wilde doen doorgaan, en in het opstel-
 „ len van welk, men geheel geene gebruike-
 „ lykheden van Regte hadt waargenomen,
 „ zynde het zelfs zonder dag- en naamteke-
 „ ning: waarom het hooger niet dan eene klad-
 „ de, zonder kragt of gezag, te houden was.”
 Van de zyde der Koningklyke Prinsesse, werdt
 hiertegen ingebracht,, dat haare hooge geboor-
 „ te en haar Huwelyk haar moesten doen aan-
 „ merken als meerderjaarg; dat het genoeg
 „ was, dat de Prins, haar Egtgenoot, haar
 „ bekwaam gekeurd hadt tot de opvoeding
 „ hun-

(f) WICQUEFORT *Livr. IV. p. 213.* AITZEMA *III. Dec.*
bl. 556.

(g) *Resol. Holl. 2 Dec. 1650. bl. 359*

„ hunner kinderen, en tot het bestier van der-
 „ zelve goederen; en dat, uit de laatste daaden 1651.
 „ zyns leevens, byzonderlyk, uit het bevel aan
 „ den Graave van Dona, bleek, dat hy groot
 „ vertrouwen in haar gesteld hadt.”

Terwyl de twee Prinsessen over dit punt
 verschilden, deden zig nog andere mededin-
 gers op, naar de Voogdyschap. *Filips Lodewyk* Andere
 en *Fredrik Lodewyk van Beieren*, Paltsgraaven mededin-
 aan den Ryn, beweerden tot dezelve geregtigd gers naar
 te zyn, de eerste als een Zoon van Juliana van de Voog-
 van Nassau, ende de andere als een Zoon van Emilia dyschap.
 van Nassau, beide Dogters van Willem den I.
 Prinse van Oranje, zynde Juliana, met Fredrik
 den IV. Paltsgraave, en Emilia met Fredrik
 Kasimir, uit den tak van Tweebrugge, ge-
 trouwd geweest. Emanuel en Lodewyk Wil-
 lem, Prinsen van Portugal, gebooren uit eene
 volle Zuster van wylen Prinse Maurits, die
 met Emanuel, Prinse van Portugal, gehuwd
 geweest was, oordeelden, insgelyks, regt te
 hebben tot de Voogdye (b). Doch na de twee
 Prinsessen, kwam niemant nader in aanmer-
 king, dan Fredrik Willem, Keurvorst van Bran-
 denburg, die de oudste Zuster van wylen zyne
 Hoogheid tot zyne Gemaalinne hadt. De
 Keurvorstin moest, volgens den uitersten wil
 van Fredrik Henrik, de goederen van het Huis
 van Oranje erven, zo de jonggeboorene, zon-
 der nakomelingen, overleedt: waarom haar
 Egtgenoot oordeelde, zorg te moeten draagen,
 dat 's Prinsen nalaatenschap niet vervreemd,
 of verminderd werdt; waartoe de Koningkly-
 ke

(b) MATZEMA III. Deel, bl. 462-466.

1651. ke Prinfes, veelligt, bewoogen zou worden, door het deel, welk zy nam in de zaaken van Groot-Britanje. De Keurvorst voegde zig dan by de Prinseffe Weduwe, aanbiedende de Voogdyschap op zyne eigen' kosten te willen waarneemen (i). Hy kwam zelfs in persoon in den Haag, en verzocht de Koningklyke Prinfes, ernstiglyk, dat zy zig, met de Prinseffe Weduwe en met hem, over 't stuk der Voogdyschap, wilde verdraagen. Aan Lodewyk van Nassau, Heere van Beverweerd, en aan Joan van Kerkhoven, Heere van Heenvliet, welken hy hieldt, dat de Koningklyke Prinfes opstookten tegen de Prinseffe Weduwe, deedt hy, in Zomermaand deezes jaars, door tweezyner Raaden, van eenen Notaris verzeld, aanzeggen, dat zy zig, voortaan, niet zouden hebben te moeijen, met het geeven van raad aan de Koningklyke Prinseffe, in zaaken de Voogdyschap betreffende. Zy gaven, vrymoediglyk, te kennen, dat niemant hun dit zou konnen beletten. De eerste voegde 'erby, dat hy, niet aan den Keurvorst, maar aan de Staaten van Holland, verantwoording van zyn gedrag schuldig was. De tweede, wien, door wylen zyne Majesteit van Groot-Britanje, het bewind over de Hofhouding der Prinseffe aanvertrouwd was, verklaarde, dat hy zig op de bescherming des tegenwoordigen Konings verliet (k). Ondertusschen, namen de Staaten van Holland zeer kwalyk, dat de Keurvorst zig zulk een ongewoon gezag aangemaatigd hadt, bin-

(i) *Voiez WICQUEF. Preuv. Tom. I. p. 785.*

(k) *Zie de Infimuation by WICQUEF. Preuv. Tom. I. p. 787, 789. en by AITZEMA III. Deel, bl. 554, 555.*

binnen hun gebied. Zy deden 'er over klaagen aan de Prinsesse Weduwe, en gaven zelfs te verstaan, dat zy, voortaan, niet gedoogen zouden, dat zeeemde Vorsten binnen de Provincie kwamen, zonder hun, vooraf, kennis gegeven, en hunne toestemming verworven te hebben (l). 1651.

Het Hof van Holland, welk, volgens zyn Eindely-Berigtschrift, oordeelt van de geschillen, de ke over- Voogdyschap over minderjaargen betreffen- een- de, hadt, op last der Staaten, de kennis van komst, dit geschil, reeds in 't begin deezes jaars, aan wegens de Voog- zig genomen (m), en eerst getragt partyen te dyschap. bevredigen; doch zonder vrugt. Hierop was eene Uitspraak gevolgd, waarby de Koningklyke Prinses gehandhaafd werdt in de Voogdyschap, welke zy reeds aanvaard hadt. De Keurvorst van Brandenburg werdt haar toegevoegd als Medevoogd, en de Prinsesse Weduwe als toeziende Voogdesse. Doch deeze en de Keurvorst beriepen zig van deeze uitspraak op den Hoogen Raad, daar, in Hooimaand, geoordeeld werdt, dat de Koningklyke Prinses, de Keurvorst, de Prinses Weduwe en de Paltsgraaf Fredrik Lodewyk allen Voogden behoorden te zyn (n). De Koningklyke Prinses trok deeze uitspraak in *Revisie*. Doch eer 't geschil eindelyk beslist werdt, kwamen partyen overeen, dat de Voogdyschap waargenomen zou worden, door de twee Prinsessen en den Keurvorst, met uitsluiting van den Paltsgraave Fredrik

(l) Resol. Holl. 29 Juny 1651. bl. 321.

(m) Resol. Holl. 14 January 1651. bl. 20.

(n) *De de Sentent. van den Hove en Hoogen Raade by WICQUEFORT Prew. Tom. I. p. 794, 795.*

1651.

drik Lodewyk; doch dat de Koningklyke Prin-
ses daaraan alleen zo veel deel hebben zou als
de Keurvorst en de Prinse Weduwe te sa-
men (o).

Verdrag Kort na het treffen deezer overeenkomst;
wegens werd't er, door de Voogden, een Verdrag ge-
het Mark- maakt met den Koning van Spanje, wegens
graaf- het Markgraafschap van Bergen op Zoom,
schap van welk, door wylen zyne Hoogheid, afgestaan
Bergen was aan de Prinsesse van Hohenzollern, met
op Zoom. beding, dat zy't hem te rug geeven zou, zo dra
hy haar eene Heerlykheid van gelyke waarde
deedt opdraagen: waartoe hy Filips hadt ge-
zocht te beweegen; doch zonder vrugt (p). Nu
kwam men overeen, dat de Koning, aan den
jongen Prinse, vyfhonderdduizend guldens
eens betaalen zou, benevens eene jaarlyksche
Rente van tagtigduizend guldens, losbaar te-
gen den penning twintig (q). Het Markgraaf-
schap van Bergen op Zoom bleef, sedert, aan
de Prinsesse van Hohenzollern (r). In't jaar
1658, hadden de Staaten eenig verschil met
haar, ter oorzaake, dat zy Roomschen tot Wet-
houders en andere Amptenaars aanstelde. Ook
hadt zy toen de vlugt bevorderd van de Prin-
sesse Louise, Dogter der Koninginne van Bo-
heeme, die den Roomschen Godsdienst om-
helsde, en eerst naar Brabant, en daarna naar
Frank-

(o) Zie het Accoord by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 797.*
AITZEMA III. *Deel, bl. 551, 554, 555, 556, 557.* Herstelde
Leeuw. *bl. 123 enz.*

(p) *Resol. Gener. 23 Oct. 1648. 8 Nov. 1650. by WICQUE-*
FORT *Preuv. Tom. I. p. 765, 758.*

(q) Zie het Trakt. by AITZEMA III. *Deel, bl. 558. en by*
WICQUEFORT *Preuv. Tom. I. p. 760.*

(r) AITZEMA III. *Deel, bl. 658.*

Frankryk, in een Klooster, vertrok. De Staaten benamen der Prinsesse van Hohenzollern, ^{1651.} voor eenigen tyd, het regt tot de bestellinge der Wethouderschap; doch zy werdt 'er, eerlang, wederom in hersteld (s).

De Voogden des jongen Prinszen hadden v. grooter geschil met de Staaten van Zeeland, die, in navolging van die van Holland, voor- Verschiit over 't regt tot de bestellinge der Wethouderschap te geeven of te laten aan de Steden. De Stadhouder plagt, in alle de groote Steden van Zeeland, de Wet te bestellen, behalve te Goes (t). In Vlissingen en Veere, hadt hy 't als Markgraaf, niet als Stadhouder gedaan. Immers dus was het, tot hiertoe, begreepen by de meesten; hoewel 't sommigen nu anders verstonden. Doch de Staaten van 't Gewest hadden, gelyk wy te vooren gemeld hebben, eer zy nog kennis konden hebben van de geboorte eens Prinszen van Oranje, het Regt van eersten Edele vernietigd verklaard: en 't was wel te voorzien, dat zy ook 't Regt tot het bestellen der Wethouders niet aan de uitheemsche Voogden des jongen Prinszen zouden laten. Twee Burgemeesters van Middelburg, ^{Oproer te Middelburg.} Henrik Thibaut, Heer van S. Aagtenkerke, en Doktor Jan van Landsbergen, zeer geneigd tot het Huis van Oranje, arbeidden, daarentegen, om den jongen Prins te doen aanstellen, of ten minste voorschikken tot Stadhouder van Zeeland, waardoor hy, in tyd en wyle, de Wet in de Steden wederom zou kunnen stellen. Zy hadden,

(s) AINZEMA IV. Deel, bl. 248-254.

(t) Notul. Zeel. 24 Maart 27 April 1651. bl. 22, 68.

1651.

den, onder anderen, te wege gebragt, dat de twaalf Kiezers, die te Middelburg een dubbel getal plagten te noemen, waaruit de Stadhouder de Wethouders aanstelde, deze benoeming niet deeden uit de Burgerye, gelyk gebruikelijk was; maar, voor een gedeelte, uit de dienende Wethouders; op dat zulken, die, door wylen zyne Hoogheid, aangesteld geweest, en zynen Huize, meer dan sommige anderen, genegen waren, de meerderheid mogten behouden in de Wet. De Burgery nam dit kwalijk. En sommigen verzuimden niet, haar misnoegen, of op te wekken, of te voeden. Eenige Predikanten staken 'er zig in, en voeren 'er tegen uit, van den Predikstoel. 't Graauw werdt, eerlang, zo baloorig, dat het, den zesden van Zomermaand, aantrok op de Abtdye, daar de Staaten gewoon zyn te vergaderen, dreigende den Burgemeesteren Thibaut en Landsbergen de dood; doch deezen wisten zig, heimelyk, te bergen, en verlieten, eerlang, de Stad en de Provincie. 't Onstuimig volk koelde toen zynen moed aan het Huis van Landsbergen; daar boeken, schilderyen, porcelein en alles vernield en geplonderd werdt. 't Zelfde lot zou het Huis van Thibaut getroffen hebben; zo 't niet door eenige Predikanten belet was. De nieuwe orde op de benoeming der Wethouderen werdt terstond hierop vernietigd, en de Wethouderschap, te Middelburg, te Zierikzee, te Goes en te Thoolen, gelyk in Holland, gekooren, volgens Oktrojen, die elke Stad van de Staaten verkreegen hadt. Maar met de Steden Vlissingen en Veere hadt het een ander aanzien. De Voogden van den

Onder-
zoek of

den jongen Prinse, oordeelende, dat wylen zy-
 ne Hoogheid, in deeze Steden, de Wet besteld ^{1651.}
 hadt als Markgraaf, verstonden, dat men hun ^{de Prin-}
 dit regt niet betwisten kon. De vier Steden ^{fen van}
 van Zeeland, daarentegen, niet gaarne willen- ^{Oranje,}
 de zien, dat twee Steden, welker Wet, door ^{de Wet,}
 vreemde Voogden, besteld werdt, stem had- ^{in Vlis-}
 den in de Vergadering der Staaten, beweere- ^{singen en}
 den, dat de Prinsfen van Oranje, niet als Mark- ^{Veere,}
 graaven, maar als Stadhouders, de Wet in de ^{als Stad-}
 twee Steden besteld hadden; waarom zyze zog- ^{houders}
 ten te beweegen, tot het begeeren van Oktro- ^{of als}
 jen, om zelven haare Wet te bestellen. De ^{Mark-}
 Prinssessen schreeven, hierop, eenen Brief aan ^{graaven,}
 de Staaten van Zeeland, waarin zy, omstan- ^{plagten}
 diglyk, toonden, dat de Prinsfen van Oranje, ^{te be-}
 als Markgraaven, niet als Stadhouders, de Wet ^{stellen.}
 in de twee Steden hadden besteld. Nogtans
 bleeven de vier Steden by haar gevoelen. De
 Gekommitteerde Raaden van 't Gewest, ge-
 last om de redenen der Voogden te onderzoe-
 ken, verstonden, dat dezelyen 't Regt des
 Markgraafs, tot het bestellen der Wet in de
 twee Steden, geenszins beweezen. De Mark-
 graaven hadden hier, beweerden zy, geene an-
 dere regten gehad, dan welken men bevondt
 klaarlyk gehegt te zyn geweest aan het Leen,
 by brieven der hooge Overheid van den Lan-
 de. En zy verklaarden, niet gevonden te heb-
 ben, dat de Staaten van 't Gewest, by 't ver-
 vreemden der Heerlykheid van Veere en Vlis-
 singen, zig, ten behoeve der Markgraaven
 uit den Huize van Oranje, ontbloot had-
 den van het regt om aldaar de Wet te be-

1651.

stellen (u). De tegenwoordige omftandigheden en de heimelyke en openlyke poogingen der Staaten van Holland hielpen, veelligt, ook veroorzaaken, dat de redenen der Voogden te zwak bevonden werden by de meeste Leden. De Voogden leverden een Tegenberigt in (v), tegen het Berigt der Gekommitteerde Raaden. Doch men verftondt, dat het eer diende tot verfterking, dan tot ontzenuwing van het regt der Graaflykheid. De Raadpenfionaris, *Joan de Brune*, kreeg laft, om, met de meerderheid, te befluiten „ dat de Steden Vliffingen en Veere „ haare eigen' Wet zouden mogen beftellen, „ immers dat zulks niet van wege den jongen „ Prinfe, als Markgraave, zou mogen gefchieden. De twee Steden bleeven zig kanten tegen dit befluit, weigerende eene nieuwe fchikking op 't beftellen haarer Wethouderfchap te ontwerpen, en daar op Oktroi te verwerven van 's Lands Staaten. Ook was men 't, in de volgende Staatsvergaderingen, niet altoos eens met de tegenwoordige: waarom het befluit nu, door de vier Steden, doorgedrongen, voor eerft, niet ter uitvoeringe gebragt kon worden (w). Doch in 't volgende jaar, fchikten de twee Steden zig naar dit befluit, mids de Staaten haar vryhielden van de kosten van het Regtsgeding, zo de Voogden des jon-

(u) Notul. Zeel. 27, 28, 30, 31 *Offeb.* 9, 10, 15, 17 *Nov.* 1651. *bl.* 173, 179, 181, 198, 200, 207, 217, 223. *Schrift. Advys der Gecom. Raaden by WICQUEF. Preuv. Tom. 1. p. 203.* en by AITZEMA *Herft. Leeuw. bl. 200.*

(v) *Zie het by WICQUEF. Preuv. Tom. 1. p. 829.* en by AITZEMA *Herft. Leeuw. bl. 207.*

(w) Notul. Zeel. 2 *May* 23, 25 *Off.* 1652. *bl.* 100, 438, 444. *WICQUEFORT Livr. VI. p. 218, 219, 220.* AITZEMA III. *Deel, bl. 610, 611, 612, 613, 614, 615.* *Herft. Leeuw. bl. 197 enz*

jongen Prinse van Oranje geraaden mogten vinden, haar, hierover, in regten aan te spreken (1). 1651.

De verandering, die de dood des Stadhou-
 ders, in de Regeering van Zeeland, gemaakt
 had, en vooral de verklaring, dat de plaats
 van eersten Edele gehouden werdt voor ver-
 nietigd, gaf aan eenige Zeeuwſche Edelen, uit
 de Huizen van Kats, Borselen, Borselen van der
 Hooge en Tuil van Serooskerke, gelegenheid,
 om zig te keeren tot de Staaten van Zeeland,
 met een ſchriftelyk Vertoog, waarin zy aan-
 weezen, dat de Staaten van 't Gewest, oud-
 „ tyds, beſtaan hadden uit drie Leden, de E-
 „ delen, de *breede geërſden*, in wier plaats de Pre-
 „ laat van Middelburg gekomen was, die, na-
 „ derhand, het eerſte der drie Leden werdt,
 „ en de *Steden*. Dat aan een' Perſoon uit een
 „ der oude adelyke geſlagten de naam van eer-
 „ ſten Edele plagt gegeven te worden; hoe-
 „ wel deeze naam nooit aan eenig byzonder
 „ geſlagt was bepaald geweest, en de hoedanig-
 „ heid van eerſten Edele ook de andere E-
 „ delen niet plagt uit te ſluiten van de Regee-
 „ ringe. Dat Prins Willem van Oranje hooger
 „ gedagteniſſe, in den jaare 1562, twee Ede-
 „ len gemagtigd hadt, om de plaats van eer-
 „ ſten Edele, voor zynen Zoon, den Graaf
 „ van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk,
 „ te bekleeden, en om, nevens andere Edelen,
 „ op 's Lands welvaart, te raadpleegen. Dat
 „ Koning Filips, in 't jaar 1566, kooper ge-
 „ worden zynde van het Markgraaffſchap van
 „ Vee-

(1) De *WART* Brieven V. Deel, bl. 35.

1651.

„ Veere en Vlissingen, wel verstaan hadt, de
 „ plaats van eersten Edele, uit deezen hoof-
 „ de, te mogen doen bekleeden, door iemand
 „ van zynen wege; doch nimmer beoogd, de
 „ andere Edelen van de Regeeringe te verftee-
 „ ken. Dat zelfs, in 't jaar 1579, door de Ste-
 „ den verklaard was, dat het toelaaten van
 „ eenen Gemagtigde des Prinzen van Oranje,
 „ als eersten, niet strekte tot uitsluiting der
 „ andere Edelen. Dat, naderhand, de Gemag-
 „ tigten der eerste Edelen niet waren toege-
 „ laaten, dan onder uitdrukkelijke verklaa-
 „ ring, van wege de Steden, dat zy deeze hoe-
 „ danigheid niet hielden gehegt te zyn aan
 „ eenig geslagt of heerlyk goed, en onvermin-
 „ derd eens ieders geregtigheid. Dat de Ede-
 „ len egter, sedert de opkomst der beroerten,
 „ weinig of geen deel aan de Regeeringe ge-
 „ had hebbende, in den jaare 1615, begeerd
 „ hadden, in hun regt tot dezelve, erkend te
 „ worden; doch dat, hierop, ter oorzaake van
 „ de verdeeldheid in den Staat, niets gevolgd
 „ was. Dat de vertooners, na 't sluiten der
 „ Vrede, de gelegenheid ryp oordeelden, om
 „ te verklaaren, dat het nu de regte tyd was,
 „ om het Lid der Edelen wederom te herstel-
 „ len in den staat, waarin het oudtyds geweest
 „ was; waardoor Zeeland overeenkomen zou
 „ met de andere Gewesten, en ook een Lid
 „ hebben onder de Staaten, welk zorg droeg
 „ voor het platte Land. En schoon zy ver-
 „ stonden, dat dit regt, eigenlyk, tot de E-
 „ delen uit de oude stammen, zo ver die nog
 „ overig waren, behoorde; verklaarden zy,
 „ ten besluite, niet te zullen afkeuren, dat
 „ „ daar

„ daar by werden gevoegd eenigen uit de aan- 1651.
 „ zienlykste Ambagtsheeren, naar het goed-
 „ vinden der Staaten (y).”

Doch dit Vertoog vondt tegenwoordig zo weinig ingang als een diergelyk, in den jaare 1615, onder het Stadhouderlyk bewind van Prinse Maurits, gevonden hadt. De Steden, de Regeering federt lang in handen gehad hebbende, en, na de dood des jongsten Stadhouders, merkelyk toegenomen zynde in gezag; vonden nu, minder dan voorheen, geraaden, om dit haar gezag te deelen met de Edelen, hoe oud en gegrond derzelver regt anders ook schynen mogt.

De byzondere en huiffelyke zaaken, met VI.
 welker verhaal wy ons, eenen geruimen tyd, Aanvang
 bezig gehouden hebben, moesten noodzaakelyk der groot-
 vermeld worden, op dat men te bekwaamer te Vergaderin-
 zou kunnen oordeelen, over de gesteldheid, ge.
 met welke de Afgevaardigden der byzondere
 Gewesten verscheenen op de GROOTE VER-
 GADERING, van welker handelingen wy nu
 een omftandig berigt geeven zullen.

De Staaten van Zeeland hadden, reeds voor Afzon-
 't einde des jaars 1650, Afgevaardigden ge- derlyke
 zonden naar den Haage, om, met die van Hol- handeling
 land, in afzonderlyke handeling te treden, tusschen
 voor 't aanvangen der groote Vergadering, Holland
 en Zeeland, over
 Men raadpleegde, in 't byzonder, over 't be- land, over
 noemen van den jongen Prinse tot Stadhouder, 't aanstel-
 len van
 waartoe die van Zeeland, in 't eerst, scheenen eenen
 te Stadhou-
 der.

(y) Remonstr. der Ridderfch. en Edelen van Zeeland gedr.
 1652. en in de Notul. van Zeel. 8 Juny 1651. bl. 119. Zie
 dezelve ook by AITZEMA III. Deel, bl. 615 enz.

1651. te neigen (z); doch die van Holland beweerd-
 den „ dat zulks, voor als nog, ontydig was;
 „ dat men niet wist wat van den Prinse wor-
 „ den zou, als hy tot mannelyken ouderdom
 „ komen mogt; dat hy een goed en bekwaam
 „ Vorst kon worden; doch ook de voetstap-
 „ pen volgen van zynen Vader, in 't gene dee-
 „ ze tegen de Vergadering van Holland en
 „ tegen de Stad Amsterdam ondernomen hadt:
 „ of die van Prinse Maurits, in den jaare 1618.
 „ Dat men ook niet bekwaamlyk eenen Lui-
 „ tenant onder hem kon stellen, gelyk som-
 „ migen voorgeslaagen hadden; also deeze zig,
 „ geduurende 's Prinzen minderjaargheid, zo
 „ vast zou kunnen zetten, dat men hem, daar-
 „ na, bezwaarlyk zou kunnen doen opstaan.
 „ Dat de Prins den Staaten ook kleinen dank
 „ weeten zou, voor de eere, hem in zyne
 „ kindschheid aangedaan, en eerder oordee-
 „ len, datze hem erfelyk toekwame.” Som-
 „ migen melden, dat hierby ook, in 't heimelyk,
 „ werdt aangemerkt „ hoe de Prins, zo na ver-
 „ maagschapt met Frankryk, Groot-Britanje
 „ en andere Ryken, en groote goederen, hier
 „ te Lande, bezittende, reeds magtig genoeg
 „ was in den Vereenigten Staat, en dat hem
 „ nog hooger te verheffen gevaarlyk zyn zou
 „ voor de gemeene vryheid. Dat dit gevaar
 „ vooral te dugten was van een' Prins, wiens
 „ Vader en voorgangers, onder den naam van
 „ *Stadhouder*, hadden gestaan naar de opperste
 „ magt, die zy ook, zeide men, beide in 't be-
 „ stieren van den Staat en van de Legers, in
 „ hoo-

„ hooger maate dan de Graaven van ouds, 1651.
 „ bezeten hadden (a).” Door deeze en dier-
 gelyke redenen, lieten de Zeeuwen zig over-
 haalen, om, vooreerst, af te zien van de be-
 vordering des jongen Prinsfen. De twee Prin-
 sessen arbeidden ook te vergeefs, door haare
 vrienden, by de Staaten van Holland en Zee-
 land, om hem te doen benoemen tot de waar-
 digheden van wylen zyne Hoogheid.

De Afgevaardigden der andere Gewesten, Aan-
 midlerwyl, in merkelyken getale, in den Haa- spraak
 ge gekomen zynde (b), werdt de groote Ver- van den
 gadering geopend, op Woensdag den agttien- Raad-
 den van Louwmaand. De Staaten kwamen by- pensiona-
 een op de groote Zaal van 't Hof; die, voor- ris Kats.
 bedagtelyk, opgeruimd, en, met de vendels,
 kornetten en wimpels, in den tagtigjaarigen
 oorlog, op den Spanjaard veroverd, gestof-
 feerd was (c). Na eene korte aanspraak van
 den Heere *Pibo van Donia*, die, wegens Fries-
 land, op zyne beurt, voorzat (d), opende de
 Raadpensionaris Kats, van wege de Staaten
 van Holland, de Vergadering, met eene
 uitvoerige Rede: waarin hy „ God vooraf
 „ gedankt hebbende, dat deeze plechtige by-
 „ eenkomst gehouden mogt worden in de
 „ zelfde plaats, alwaar, weleer, de Koning
 „ van Spanje afgezwooren, en de grondslagen
 „ van 's Lands vryheid gelegd waren, en al-
 „ waar de tekens der behaalde zege elk nog
 „ bo-

(a) AITZEMA III. Deel, bl. 467. Herft. Leeuw. bl. 51.

(b) Resol. Holl. 16, 19, 30 Dec. 1650. bl. 383, 386, 421.
 AITZEMA III. Deel, bl. 498.

(c) Koll. Merk. van 1651. bl. 60.

(d) WICQUEFORT Livr. V. p. 239.

1651. „ boven 't hoofd zweefden; vervolgens, aan-
 „ wees, hoe de dood van Prinse Willem van
 „ Oranje, den Staat gebragt hadt in eenen
 „ toestand, waarin dezelve nimmer voorheen
 „ geweest was, zynde 'er niemand van het Huis
 „ van Oranje in leeven, bekwaam om te zyn,
 „ 't gene de voorige Prinzen van Oranje ge-
 „ weest waren. Dat de Staaten van Holland,
 „ die, van 't begin der Vereeniging af, zig
 „ treffelyk gekweeten hadden, tot voorstand
 „ van 't Gemeenebest, hunne kasse mildelyk
 „ openende, en zig zelfs uitputtende, ten dien-
 „ ste van den Staat; niet verslaauwd waren in
 „ hunnen yver, en, na ryp beraad, dienstig
 „ gevonden hadden, dat de hooge Magten der
 „ Vereenigde Nederlanden samengeroepen
 „ werden, om op het vaststellen van den Staat,
 „ in de tegenwoordige omstandigheden, te
 „ raadpleegen en te besluiten. Dat zy nu, tot
 „ hunne overgroote blydschap, deeze doorlug-
 „ tige Vergadering byeen zagen. Dat zy ander-
 „ maal verklaarden, onaangezien eenige val-
 „ sche en kwaadaartige straatmaaren, ten te-
 „ gendeele uitgestrooid, vastelyk gezind te
 „ zyn, om de liefde, vriendschap, eenigheid,
 „ goed verstand en vertrouwelykheid, tus-
 „ schen de onderlinge Gewesten, te onder-
 „ houden en aantekweeken, met woorden en
 „ daaden. Dat zy, ten deezen einde, dienstig
 „ oordeelden, drie hoofdzaaken vast te stellen,
 „ de *Unie*, *Religie* en *Militie*, welken allen drie,
 „ voor het aangaan van de Vrede, waren aan-
 „ gezien als noodzaakelyk, om vastgesteld,
 „ en onverbreekelyk onderhouden te worden.
 „ Dat hunne Edele Groot-Mogendheden dee-

„ ze

„ ze drie punten nog vast hielden, te weeten 1651.
 „ de Unie, zo als zy, in 't jaar 1579, te U-
 „ trecht, was beflooten; de Religie, gelyk de-
 „ zelve, alomme, in de openbaare Kerken hier
 „ te Lande, werdt gepredikt; en by de Sinode
 „ van Dordrecht, in de jaaren 1618 en 1619,
 „ opgehelderd was, en de Militie, gelyk de
 „ Resolutien op de voorafgaande punten tot
 „ de Vrede waren medebrengende. Dat in de
 „ twee eerste punten geene verandering geko-
 „ men was; waarom men vertrouwde, dat, o-
 „ ver dezelve, geen verschil vallen zou tus-
 „ schen de Gewesten. Dat het punt van de Mi-
 „ litie, voornaamlyk, in beraad zou moeten
 „ komen. Dat 'er thans drie zaaken famenlie-
 „ pen, die, van den aanvang van 't Gemeen-
 „ nebest af, nooit, op zulk eene wyze, byeen
 „ gezien waren; de Vrede, het ontbreken van
 „ iemand uit den Huize van Oranje, bekwaam
 „ tot het bekleeden der hoogste ampten van
 „ den Staat, en, dat 'er, in 't laatst van den
 „ oorlog, een Veldmaarschalk aangesteld was,
 „ om, by afwezendheid of andere beletfels
 „ van den Kapitein-Generaal, bevel te voeren
 „ over de Krygsmagt van den Staat. Dat
 „ hunne Edele Groot-Mogendheden verstonden,
 „ dat de Raad van Staate, wien, van 't
 „ begin des oorlogs af, 't beleid over krygszaa-
 „ ken aanvertrouwd geweest was, nevens den
 „ genoemden Veldmaarschalk en andere hoo-
 „ ge Krygsbevelhebbers, behoorde gelaaten
 „ te worden in het vol bezit van derzelver by-
 „ zondere Ampten. Dat nogtans de Staaten
 „ der byzondere Gewesten en derzelver Ge-
 „ committeerde Raaden *patenten* zouden mo-
 „ gen

1651.

„ gen geeven tot verplaatfing van het Krygs-
 „ volk , binnen de byzondere Gewesten leg-
 „ gende Dat , zo men eenige vendels begeer-
 „ de te ligten uit eene ftemmende Provincie,
 „ de Raad van Staate, hiertoe , vooraf verlof
 „ zou moeten verzoeken van de Staaten dier
 „ Provincie of van derzelver Gekommitteer-
 „ de Raaden, die de patenten zouden behoo-
 „ ren in te vullen en te tekenen. Dat de be-
 „ geerde vendels, hierop , terftond zouden
 „ uittrekken , ten ware de Staaten of Gekom-
 „ mitteerde Raaden zwaarigheid maakten ,
 „ om in 't verzoek des Raads van Staate te
 „ bewilligen, waarvan zy, terftond, den Raad
 „ de reden zouden moeten overfchryven ;
 „ doch zo deeze reden niet voldoende gevon-
 „ den werdt, zou men de vendels , op het
 „ tweede verzoek des Raads, terftond, moe-
 „ ten laten trekken, behalve wanneer zy ter
 „ betaalinge ftonden van de Provincie uit wel-
 „ ke menze begeerde te ligten, in welk ge-
 „ val, de bewilliging der Staaten of Gekom-
 „ mitteerde Raaden noodzaakelyk vereifcht
 „ zou worden. Dat men het zelfde in agt zou
 „ behooren te neemen, in geval van inlege-
 „ ring, doortogt en loopplaats. Dat het Krygs-
 „ volk, zo veel doenlyk ware, zou behooren
 „ gelegd te worden in en omtrent de Gewes-
 „ ten, door welken het betaald werdt, ten
 „ welken einde , aan ieder Gewest zekere
 „ grensveftingen zouden behooren toegewe-
 „ zen te worden. Dat de Raad van Staate en
 „ de Staaten van 't Gewest, welk deeze grens-
 „ plaatsfen toegewezen waren, de beftetin-
 „ gen in dezelfen zouden mogen verleggen ;
 „ doch

„ doch dat de Raad van Staate zulks aan de
„ gemelde Staaten zou behooren te verzoeken, en de Staaten daaryan alleen kennis
„ geeven aan den Raad. Dat de hooge Krygs-
„ ampten zouden behooren begeven te worden, door de Gewesten, ter betaalinge van
„ welken zy stonden, en die van den bodem
„ of het aandeel der Generaliteit, door hunne
„ Hoog-Mogendheden, de algemeene Staaten. Dat het Krygsvolk eed doen moest
„ aan de Generaliteit en aan de byzondere
„ Gewesten. Dat het aanstellen van eenen
„ nieuwen Stadhouder en Kapitein-Generaal tegenwoordig bedenkelijk gehouden
„ werd, door de Staaten van Holland, die eerder neigen zouden tot eenen vorm
„ van Regeeringe in Krygszaaken, geschikt naar het voorbeeld van Gods oude volk, de
„ Jooden; die, van den uittogt uit Egipte, tot op den tyd der Koningen toe, nooit vaste
„ Rigers of Kapiteinen-Generaal gehad hadden; maar gewoon waren, by elken togt,
„ een Legerhoofd aan te stellen: welk voorbeeld ook, van ouds en tegenwoordig, door
„ andere vrye Staaten, gevolgd was. Dat het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal,
„ tegenwoordig, ook om andere redenen, ongeraaden was, zo voor den Persoon,
„ dien men hiertoe zou mogen kiezen of voorschikken, als voor den Luitenant,
„ die zyne plaats zou moeten bekleeden, en voor den Staat zelven. Dat men, eindelyk,
„ met goedvinden der Gewesten, nieuwe Instructien zou kunnen maaken voor den
„ Raad van Staate, den Veldmaarschalk en
„ eeni-

1651. „ eenige andere Kollegien of Perfoonen (e).”
 Friesland Na't eindigen deezer aanspraake, waaruit de
 zoekt de inzigten van Holland op den tegenwoordigen
 onder, staat der Regeeringe klaar genoeg bleeken,
 handel- sloeg Friesland, welk andere inzigten hadt,
 in- gen te voor, dat men de Vergadering, eenigen tyd,
 doen op- behoorde op te schorten, om, ondertusschen,
 schorten. de bedenkingen der byzondere Gewesten in te
 zamelen. Doch de meesten stemden hiertegen
 (f). Ook leverden verscheiden' Gewesten, eer-
 lang, hunne bedenkingen, schriftelyk, over,
 aan de groote Vergadering. Doch eer wy hier-
 van nader verslag doen, zal't niet ondiensfig
 zyn, eenige aanmerkingen vooraf te laten
 gaan, over de drie hoofdpunten, welken de
 groote Vergadering bezig hielden. Zy betrof-
 fen de *Unie*, *Religie* en *Militie*; omtrent wel-
 ken, ter oorzaake van het afsterven des Stad-
 houders, en van het gene, kort voor zynen
 dood, gedreeven en gebeurd was, eenige na-
 dere verklaring, of vaststelling behoorde ge-
 maakt te worden.

VII. Wy hebben te vooren gezien, dat Holland,
 Aanmer- door het sterk dringen op afdanking van't
 kingen, Krygsvolk, tegen't gevoelen van veelen, zig,
 over de Krygsvolk, tegen't gevoelen van veelen, zig,
 drie by sommigen, verdagt hadt gemaakt van onge-
 hoofd- neigtheid tot handhaaving der vereeniging
 punten, met de andere Gewesten. 't Belang van den
 die op de Koophandel en andere redenen van Staat had-
 groote den de Staaten van dit Gewest ook, sedert
 Vergade- veele jaaren, bewoogen, om de hevigheid te-
 ring ver- gen

(e) Zie Resol. Holl. 18 Januar. 1651. bl. 15. AITZEMA
 Herft. Leeuw. bl. 52. III. Deel, bl. 498.

(f) Resol. Gener. 19 Jan. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.*
Tom. II. p. 11. Resol. Holl. 1, 3 Febr. 1651. bl. 52, 53.

gen, de Remonstranten te staaken, en zelfs omtrent de Roomschegezinden veel oogluiking te gebruiken, die niet verminderde na 't fluiten der Vrede; schoon men de Plakaaten tegen de Vergaderingen deezer gezindheden vernieuwd hadt. Doch deeze gemaatigheid hadt sommigen doen vermoeden en gelooven, dat men 't, in Holland, niet ernstig meende met den Godsdienst, zo als dezelve vastgesteld was, in de Synode van Dordrecht van de jaaren 1618 en 1619. Prins Willem en de andere afgezonden der algemeene Steden hadden, zelfs in den voorleeden Zomer, aan de Vroedschappen der Steden te verstaan gegeven, dat, uit het verminderen van 't Krygsvolk, waarop Holland drong, verval in den Godsdienst te dugten was (g). De dood van zyne Hoogheid maakte zo groote verandering in het bewind over de Krygsmagt van den Staat, dat, op dit punt, noodzaakelyk nieuwe orde beraamd moest worden. De Staaten van Zeeland hadden zelfs, reeds voor eenige jaaren (h), verstaan, dat men niet over vrede met Spanje behoorde te handelen, voor men, op de drie genoemde punten, eenige nadere vaststellingen gemaakt hadt, 't welk nu noodzaaklyker geoordeeld werdt, om dat de Vrede niet alleen geslooten; maar zyne Hoogheid, daarenboven, overleeden was, en de aanzienlykste Gewesten geene geneigtheid altoos toonden, om zynen Zoon te verkiezen tot zynen opvolger. De drie punten, van welken wy spreken, waren derhalve te ge-

1651.
handeld
werden;
te weeten

(g) Zie hier voor, bl. 72.

(h) Zie XI. Deel, bl. 411.

1651. gewigtig, dan dat men 'er tegenwoordig niet ernstelyk over geraadpleegd zou hebben.

de *Unie*, Het punt der *Unie* scheen haast afgedaan te zullen zyn. Zo dra de Staaten van Holland zig verklaard hadden, dat zy zig heiliglyk wilden houden aan het Verbond van den jaare 1579, scheen, hierover, niets meer te doen te zyn, hebbende de andere Gewesten ruim zo veel belang als Holland, om zig aan dit Verbond te houden. Doch daar waren eenige duisterheden in dit Verbond, die nadere opheldering verdienden. Eene der voornaamsten betrof het middel om de geschillen tusschen de byzondere Gewesten te beslegten; welk, zeker, onder zeven Staaten, die, ieder op zig zelve, gelyk men 't nu verstondt, de hoogste magt bezaten, niet gemakkelyk te vinden was; zo deeze Staaten zelve niet, wegens zulk een middel, overeenkwamen. Doch in het Utrechtsch Verbond was van dit middel niet zeer klaar gesproken, en 't gene 'er nog van gezeid werdte paste kwalyk op de tegenwoordige omstandigheden. De geschillen tusschen de Gewesten, over derzelver byzondere Privilegien, vryheden, regten en loffelyke gewoonten, moesten, volgens het *eerste* Lid van dit Verbond, door den gewoonlyken Regter, door goede mannen, of door minnelyk Verdrag, worden afgedaan: 't welk, gedeeltelyk, nog tegenwoordig geschieden kon; gedeeltelyk, nimmer hadt konnen geschieden; zynde 'er geenen gewoonlyken Regter erkend van Gewesten, die ieder op zig zelve bestonden, en onafhangkelyk waren van elkanderen. Doch by het *negende* Lid van het zelfde Verbond waren de geschillen over

zaa-

zaaken van Bestand, Vrede, Oorlog en Belastingen, by voorraad, onderworpen aan de Stadhouders, die'er toen waren. In het *zes- tiende* Lid, was verklaard, dat, over een geschil, welk slegts één Gewest betrof, de overigen uitspraak zouden doen; doch de uitspraak zou ook aan de Stadhouders staan, zo 't geschil alle de Gewesten aanging. In geval van duisterheid in het Verbond zelf, stondt de verklaring aan de eenpaarige stemmen der Bondgenooten, en zo deezen verschilden, moesten de Stadhouders 't geschil beslegten. Doch deeze onderscheiden' schikkingen van het Utrechtsch Verbond waren, gelyk men ligtelyk zien kan, in zig zelve niet klaar, en bezwaarlyk overeen te brengen. De gewigtigste geschillen zelfs werden, alleenlyk *by voorraad*, verbleeven aan de uitspraak der Stadhouders, *die'er toen waren*; en hoeze beslegt moesten worden, na de dood deezer Stadhouders, of wanneer 'er geheel geene Stadhouders waren, of wanneer 'er niet meer dan één was, bleek nergens. Ondertusschen, scheen de eendragt onder de Bondgenooten bezwaarlyk te kunnen bewaard worden, zo men geen bekwaam middel vaststelde, om de opkomende geschillen tusschen de Gewesten te beslegten; 't welk eene der voornaamste bezigheden der groote Vergaderinge geweest is.

In 't stuk van den *Godsdienst*, het tweede de *Rel-* hoofdpunt, welk, op de groote Vergadering, *gie.* verhandeld werdt, waren de Staaten der byzondere Gewesten, in het Utrechtsch Verbond, gelaaten by de vryheid, om, elk in hun Gewest, zulke schikkingen te maaken, als

1651.

zy, ten meesten dienste der Gewesten, zouden raadzaam oordeelen. Holland en Zeeland hadden, te vooren, by een byzonder Verbond, beloofd, den Hervormden Evangelischen Godsdienst alleen te zullen handhaaven. Doch de andere Gewesten waren by hunne vryheid gebleeven, en behieldenze, by de Utrechtsche Vereeniging. In laater' tyd, was wel eens geraadpleegd, om den Evangelischen Godsdienst, die toen in alle de Vereenigde Gewesten aangenomen was, alleen te handhaaven, en geene openbaare oefening van eenigen anderen Godsdienst te gedoogen (i). Doch hiervan was nimmer eenige algemeene Wet gemaakt. De Synode van Dordrecht, die, in de jaaren 1618 en 1619, gehouden werdt, was zelfs niet in allen deele aangenomen, by alle de Gewesten; noch den ingezetenen in 't gemeen, door 's Lands Overheid, tot eenen regel des geloofs voorgeschreeven. Veelen oordeelden, dat deeze onzekerheid op 't stuk van den Godsdienst den verschillenden gezindheden te groote vryheid liet, en den Roomschen in 't byzonder voet gaf, tot openlyker oefening hunner Godsdienstige plegtigheden. Zy verstonden, hierom, dat men eene nadere vaststelling behoorde te maaken, op 't stuk van den Godsdienst, waarvan, derhalve, een hoofdpunt der raadpleegingen op de groote Vergadering gemaakt werdt.

en de
Militie.

Wat omtrent het derde hoofdpunt, de *Krygszaaken* betreffende, meest in aanmerking kwam, heeft men, uit de eerste aanspraak van den

(i) Zie VII. Deel, bl. 503.

den Raadpenfionaris Kats, reeds konnen afneemen. De inzigten van Holland verfchilden, omtrent dit punt, van die der meeste andere Gewesten. Holland zocht het opperbeleid over zaaken van oorloge, met naame over het verleggen van het Krygsvolk en het uitgeeven der *Patenten*; daartoe noodig, te brengen aan den Raad van Staate, waarin dit Gewest drie Leden heeft, en de anderen maar een, of ten hoogften twee; en aan de byzondere Staaten, elk in zyn Gewest. Men hadt, in 't voorleeden jaar, ondervonden, wat 'er gebeuren kon, als de troepen verlegd konden worden, zonder dat 'er de byzondere Staaten kennis van hadden. Hiervoor, wilde men dan zorg draagen in Holland, en te wege brengen, dat zulks, voortaan, niet kon gefchieden, zonder behoorlyke kenniffe. Maar de meeste andere Gewesten verftonden, dat men den Raad van Staate zo veel gezags niet geeven moest in krygszaaken, als Holland gaarne gezien zou hebben. Holland was, huns oordeels, te fterk in den Raad van Staate. Zy wilden, hierom, een goed gedeelte van 't gezag deezes Raads overbrengen aan de Vergadering der algemeene Staaten, waarin elk Gewest evenveel te zeggen hadt. De raadpleegingen hierover maakten, derhalve, ook een voornaam gedeelte van de bezigheid der groote Vergaderinge uit.

Omtrent het eerste hoofdpunt, de behoudenis der Unie en eendragt aangaande, verftondt Gelderland „ dat de gefchillen tuffchen „ de Stelen en Leden van eenig Gewest verbleeven moesten worden aan de uitspraak der byzondere Geregthoven, zo

VIII.
Gelderlands ge-
voelen,
ver- over de
Unie en
besliffing
der ge-
fchillen,

1651. „ klaarlyk tot derzelver Regtsgebied behoor-
 „ de, met byvoeging van eenige Gekommit-
 „ teerden uit de Landschap; doch zo de Hoven
 „ geen Regtsgebied bleeken te hebben, zou
 „ de zaak, door gelyke Gekommitteerden,
 „ met byvoeging van onpartydigen uit andere
 „ Geregtshoven, moeten worden afgedaan.
 „ Dat, in geval van verschil tusschen twee of
 „ meer Gewesten, het Gewest, welk zig ver-
 „ ongelykt hieldt, zig zou behooren te ver-
 „ voegen aan de algemeene Staaten, die 't
 „ geschil zouden doen beslegten, door Ge-
 „ magtigden uit de Gewesten, welken 'er geen
 „ belang by hadden. En dat, in geval van ver-
 „ schil tusschen alle de Gewesten, uit alle de-
 „ zelve, Regters behoorden gemagtigd te
 „ worden, om de zaak, by minnelyk verdrag
 „ of eindelyke uitspraak, af te doen (k).” Ten
 „ zelfden dage, verklaarde Zeeland, by monde
 „ van den Raadpensionaris *Adriaan Veth*, te ver-
 „ staan „ dat de geschillen, tusschen de Gewes-
 „ ten ontstaande, of, door eenige Heeren uit
 „ de Geregtshoven, of door eenige ervaren'
 „ en bescheiden' Heeren uit de Regeeringe,
 „ hiertoe byzonderlyk gemagtigd, behoorden
 „ beslegt te worden (l).” Hierna, vertoonden
 „ die van Friesland „ dat men, om de eendragt te
 „ bewaaren, noodwendig komen moest tot het
 „ kiezen van eenen Stadhouder, in Gewesten,
 „ die 'er geen hadden; hebbende men ook,
 „ by het Utrechtsch Verbond, geen ander
 „ middel weeten te vinden, om de geschillen
 „ tus-

Ook dat
van Zee-
land,

Fries-
land,

(k) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 54. III. Deel, bl. 501.

(l) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 56. III. Deel, bl. 503.

„ tusschen de Gewesten te beslissen, dan de- 1651.
 „ zelve aan de uitspraak der Stadhouderen
 „ te verblyven. Dat de woorden, *by voorraad*,
 „ in het *negende* Lid van dit Verbond, bete-
 „ kenden, dat de *uitspraak* der Stadhouderen *by*
 „ *voorraad* zou *uitgevoerd* worden; niet dat de
 „ *Stadhouders* slegts *by voorraad* gesteld waren,
 „ om uitspraak te doen: en dat de woorden,
 „ *nu ten tyde wezende*, niet tot de Stadhouders,
 „ maar tot de Gewesten, die toen in 't Ver-
 „ bond waren, moesten gebragt worden. Dat
 „ de Gewesten, die geen Stadhouder hadden,
 „ hierom, ten eerste, treden moesten tot het
 „ aanstellen van eenen, en dat de gezamenly-
 „ ke Stadhouders, nog tegenwoordig, de uit-
 „ spraak over de geschillen behoorden te heb-
 „ ben, gelyk by het Verbond van altoosduu-
 „ rende eenigheid, te Utrecht, was vastge-
 „ steld (m).” In eene afzonderlyke onderhan-
 „ deling met die van Holland, hadden zy aan-
 „ gemerkt „ dat, schoon 'er thans niemand uit
 „ den Huize van Oranje ware, bekwaam om
 „ het Stadhouders-ampt te bekleeden; men
 „ egter, in den Huize van Nassau, Persoo-
 „ naadjen vinden kon, die met de vereischte
 „ bekwaamheden hiertoe voorzien waren (n).”
 „ Zy zagen, ongetwyfeld, op Graave Willem,
 „ hunnen Stadhouder. Groningen en de Omme-Stad en
 „ landen oordeelden, even als Friesland „ dat Lande,
 „ 'er Stadhouders behoorden te zyn, tot beslis-
 „ sing der geschillen; schoon zy de woorden,
 „ *by voorraad*, en *nu ten tyde wezende* in de ge-
 „ woo-

(m) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 62. III. Deel, bl. 510.

(n) Resol. Holl. 24 Januarij. 1651. bl. 35.

1651. „ woone betekenis opnamen (o).” Utrecht
 Utrecht, „ verstondt „ dat de geschillen tusschen de Le-
 „ den en Steden van eenig Gewest beslist be-
 „ hoorden te worden, gelyk by 't Utrechtsch
 „ Verbond bepaald was; die tusschen twee
 „ of meer Gewesten, door de anderen, welken
 „ buiten 't geschil waren, en die tusschen de
 „ Gewesten in 't gemeen, door drie uit de Re-
 „ geeringe en drie Regters of Regtsgeleerden,
 Overys- „ uit elk Gewest te benoemen (p).” Overys-
 sel, „ sel neigde zeer tot het gevoelen van Gelder-
 land, op de beslissing der geschillen; doch sloeg,
 daarenboven voor „ dat men een gelyk ge-
 „ tal van onzydige zegsluiden, nevens een
 „ hoofd over dezelve, zou kunnen kiezen,
 „ die 't geschil, binnen zekeren bestemden tyd,
 en Hol- „ zouden moeten afdoen (q).” De Staaten van
 land. „ Holland, uit de bedenkingen der byzondere
 Gewesten, bespeurende, dat 'er geenen waren,
 die het aanstellen van Stadhouders noodzaake-
 lyk hielden tot behoudenis der eendragt, dan
 Friesland en Stad en Lande, vonden geraaden
 hunne gedagten over 't stuk van de beslissing
 der geschillen open te leggen in de groote Ver-
 gadering. Zy verklaarden „ gezind te zyn, om
 „ de raadpleegingen deezer Vergaderinge zo
 „ spoedig te doen afloopen, als mogelyk ware,
 „ op dat, door eene bekwaame vervulling van
 „ 't gebrek, welk, in een aanmerkelyk deel
 „ der Regeeringe, voorgevallen was, voor al
 „ de weereld, getoond mogt worden de vast-
 „ heid en zekerheid van den Staat.” Zy voeg-
 den

(o) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 64. III. Deel, bl. 512.

(p) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 66. III. Deel, bl. 514.

(q) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 86. III. Deel, bl. 535.

den 'er by „ dat zulks niet geschieden kon; 1651.
 „ dan door het neemen van goede en spoedi-
 „ ge besluiten, regtschaapen, uitwerksels van
 „ wysheid en eenigheid. Dat zy, ten deezen
 „ einde, in hunnen eersten voorslag, gewaagd
 „ hadden van de punten van *Unie*, *Religie* en
 „ *Militie*; doch op de twee eersten naauwlyks
 „ hadden stilgestaan, om dat zy oordeelden,
 „ dat 'er geen verschil over vallen zou. Dat
 „ eenige Gewesten, met naame Friesland en
 „ Stad en Lande, nogtans begeerd hadden,
 „ dat zy zig over 't besliffen der geschillen ver-
 „ klaaren zouden, te gelyk, uit het gene, des-
 „ wege, by het Utrechtsch Verbond, bepaamd
 „ was, besluitende de noodzaakelykheid, om
 „ Stadhouders te stellen over alle de Gewes-
 „ ten. Dat zy, Staaten van Holland, deeze
 „ noodzaakelykheid geenszins konden zien, al-
 „ zo de byzondere Gewesten, *elks in den haaren*,
 „ de opperste magt bezaten, en, by de Unie,
 „ niet verkort waren in derzelver voorregten
 „ en vryheden, volgens welken, zy de deelen
 „ der hooge Regeeringe, door zig zelve of
 „ door anderen, mogten doen waarneemen,
 „ naar hun welgevallen. Dat de Gewesten, ten
 „ tyde van 't sluiten der Unie, den Koning van
 „ Spanje nog niet hebbende afgezwooren, niet
 „ konden denken, om elkanderen te verbin-
 „ den tot het stellen van Stadhouders, waartoe
 „ zy toen nog niet bevoegd waren, hebbende
 „ de Stadhouders toen nog last van den Koning
 „ van Spanje. Dat de besliffing der geschillen,
 „ hierom, ook slegts by voorraad, aan de Stad-
 „ houders, die 'er toen waren, verbleeven was,
 „ waaruit men kon afneemen, dat derzelver

1651.

„ opvolgers geen zodaanig regt hebben kon-
 „ den, ten ware het hun, by nader besluit,
 „ opgedraagen werdt. Dat de uitlegging, die
 „ Friesland aan de woorden *by voorraad* gaf,
 „ vierkant streeft met het *zestiende* Lid der
 „ Unie, waarin verklaard werdt, dat de uit-
 „ spraak der Stadhouderen agtervolgd zou
 „ worden, zonder dat men zig, daartegen, van
 „ eenige middelen van Regte zou mogen die-
 „ nen: 't welk egter vry zou hebben moeten
 „ staan, zo de uitspraak begreepen moest wor-
 „ den slegts by voorraad geschied te zyn. Dat
 „ ook de woorden *nu ten tyde wezende* niet kon-
 „ den gebragt worden tot de Vereenigde Ge-
 „ westen, om dat hieruit volgen zou, dat de
 „ Gewesten, die naderhand het Verbond zou-
 „ den aanneemen, zig aan de uitspraak der
 „ Stadhouderen van de andere Gewesten zou-
 „ den hebben moeten onderwerpen, zonder
 „ dat hunne eigen' Stadhouders mede gereg-
 „ tigd zouden zyn tot de uitspraak: welk on-
 „ gelyk gezag elk zou hebben afgeschrikt van
 „ de Unie; waarom men niet vermoeden kon,
 „ dat de Bondgenooten hierop zouden gezien
 „ hebben. Dat de Stadhouders ook niet vol-
 „ strekt noodzaakelyk waren, tot besliffinge
 „ der geschillen; maar dat men, hiertoe, de
 „ voorstellen van Gelderland, Zeeland of U-
 „ trecht zou kunnen volgen. Dat zy, onder-
 „ tusschen, verhoopten, dat de Staat, door 's
 „ Hemels zegen, in zo veele eendragt blyven
 „ zou, dat men niet ligt tot uitspraak over op-
 „ gereezen' geschillen zou behoeven te ko-
 „ men (r).” Wat laater, gaven dezelfde Staa-
 „ ten

(r) Zie AITZEMA Heist. Lecuw. bl. 35. III. Deel, bl. 534.

ten te verstaan „ dat zy het geschil over het 1651.

„ aanstellen of niet aanstellen van eenen Stad-
„ houder hielden voor zuiver Provinciaal, en
„ niet behoorende tot de raadpleegingen der
„ groote Vergaderinge, aan welke zy egter,
„ nevens eenige andere punten, laten wilden
„ het beraamen van een middel, om de ge-
„ schillen tusschen de Gewesten af te doen(s).”

Maar Friesland, vreemd vindende, dat men 't Friesland
stuk van 't Stadhouderschap buiten de Verga- beweert
dering houden wilde (t), beweerde, in een wyd- de nood-
lustig Vertoog „ dat de opregters der Utrecht- zaakelyk-
sche Vereeniging de Stadhouders wyslyk 't aanstel-
„ hadden gehouden, voor de beste beslissers len van
„ der onderlinge geschillen, en voor de be- eenen
„ kwaamste behouders der onderlinge een- Stadhou-
„ dragt. Dat de Vereeniging, by wege van der.
„ Verdrag, aangegaan was, op de onderstel-
„ ling, dat 'er Stadhouders waren, en zyn zou-
„ den; van welke onderstelling men niet kon
„ afwyken, zonder gemeene bewilliging van
„ alle de Bondgenooten, gelyk, uit het elfde,
„ eenentwintigste en twee-entwintigste Lidder
„ Unie, bleek. Dat de Stadhouders ook dien-
„ stig waren, tot voorkoming der al te groote
„ traagheid in 't besluiten, het gewoon gebrek
„ der veelhoofdige Regeeringen. Dat het ver-
„ anderen van den ouden vorm der Regeerin-
„ ge gevaarlyk was. Dat eene verbindtenis,
„ om altoos Stadhouders te stellen, niet meer
„ strekte tot krenking van de opperste magt
„ der byzondere Staaten, dan de verbindte-
„ nis om geen Bestand of Vrede te sluiten,

„ gee-
(s) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 87, 88. III. Deel, bl. 537, 538.
(t) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 91. III. Deel, bl. 541.

1651. „ geen en Oorlog aan te vangen, geene Ver-
 „ bonden met de nabuuren te maaken, geene
 „ Imposten op te stellen, noch de Munt te ver-
 „ anderen, dan met gemeene bewilliging van
 „ alle de Bondgenooten. Dat men, ten onreg-
 „ te, voorgaf, dat de Staaten niet bevoegd
 „ waren geweest, om Stadhouders te stellen,
 „ voor het afzweeren des Konings van Spanje;
 „ alzo hieruit volgde, dat al wat, voor dien
 „ tyd, tegen den Koning of deszelfs dienaars,
 „ ondernomen was, onwettig ware geweest,
 „ de Unie zelve niet uitgeslooten: behalve,
 „ dat Graaf Jan van Nassau toen reeds, op
 „ aanhouden der Staaten van Gelderland, door
 „ de algemeene Staaten, tot Stadhouder van
 „ dit Gewest, was beroepen.” ’t Vertoog werdt,
 „ wyders, beslooten, met eene verklaring, dat
 „ al wat de Afgevaardigden van Friesland
 „ hadden voortgebragt strekte, om den Staat
 „ dienst te doen; alzo zy, met schroom en bee-
 „ vinge, aanzagen tegen eenige veranderingen
 „ in de Regeeringe, die doorgaans grooter
 „ veranderingen naar zig sleepten, en zelden
 „ wel gedydden: ’t welk nu te eerder te wagten
 „ was, om dat de Staat zig, by den voorigen Re-
 „ geeringsvorm, zo wel bevonden hadt; waar-
 „ om de Vereenigde Gewesten zig, met regt,
 „ mogten binnen brengen, ’t gene van Rome
 „ gezeid werdt: *Moribus antiquis res stat Ro-*
 „ *mana virisque (u).*” Doch op dit Vertoog,
 „ werdt, myns weetens, van wege de Staaten
 „ van Holland, niet nader geantwoord. Zy za-
 „ gen klaarlyk, dat de meeste Gewesten onge-
 „ zind

(u) Zie AITZEMA Heft, Leeuw. bl. 92. III. Deel, bl. 542.

zind waren, om, vooreerst, tot het aanstellen van eenen Stadhouder te komen; waarom zy ^{1651.} noodeloos hielden, het Vertoog van Friesland te wederleggen. Zelfs was, omtrent deezen Vertoog tyd, een zeer eerbiedig Vertoog van de Prinsesse Weduwe, waarby zy haaren Kleinzoon der Prinsesse Weduwe. den algemeenen Staaten aanbeval, met verklaring, dat zy 't gene men voor hem doen wilde, als eene loutere gunst, zou aanzien, door de Gewesten alleenlyk overgenomen, zonder dat 'er iet op beslooten werdt (v). Men arbeidde, ondertusschen, onder de hand, om den Prins van Oranje te doen verkiesen, tot Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat. Doch 't verhaalen van 't gene hierover te doen viel zal eerst te pas komen, als wy verslag doen van 't gene, over het hoofdpunt, de *Militie* betreffende, op de groote Vergadering, gehandeld werdt.

't Liep aan tot in Hooimaand, eer de Gewesten eenige nadere bedenkingen inleverden, op het stuk van de besliffing der geschillen. Eenige Gekommitteerden hadden toen een ontwerp gereed, volgens welk, de geschillen aan de bemiddeling of uitspraak van een gelyk getal van Zegsluiden uit elk Gewest, die magt hadden om, des noods, eenen opperften zegsman te kiezen, verbleeven werden. Holland keurde dit ontwerp goed. Ook de vier andere Gewesten, op 't behaagen hunner magtiggers. Doch Friesland en Groningen verwierpen 't, inzonderheid, om dat de Stadhouders, die 'er nu waren, of namaals komen mogten, niet

(v) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 88, 89. III. Deel, bl. 538.

1651.

niet tot zegsmannen benoemd waren. Zy maakten, derhalve, een nieuw ontwerp, waarin de Stadhouders, tot vaste *Arbiters* of zegsluiden, werden benoemd. 't Ontwerp van Friesland werdt, daarna, nog een en andermaal veranderd. Holland voegde zig, eerlang, nader, naar de meening der twee Gewesten; doch begeerde het stuk der *Consenten* niet aan de uitspraak van gekoooren' zegsluiden, onder welken ook de Stadhouders zyn zouden, onderworpen te hebben. De vier Gewesten bewilligden, in Oogftmaand, in het ontwerp van Holland, behalve in de genoemde uitzondering: waarop Holland egter staan bleef. Friesland en Stad en Lande veranderden ook niet van gevoelen; zo dat 'er, op dit gewigtig stuk, niets vastgesteld werdt, in de groote Vergadering (w). Holland besloot, eerst in 't jaar 1663, in 't ontwerp, zo als het lag, te bewilligen; doch slegts voor zes jaaren (x). Maar de andere Gewesten namen geen genoegen in deeze bepaaing van tyd; waarom 'er, ook toen, niets beraamd werdt.

IX.

Gevoelen van
Gelderland, o-
ver 't
punt van
den
Gods-
dienst.

Het punt van den Godsdienst hieldt de groote Vergadering ook eenen geruimen tyd bezig. Gelderland verklaarde, te verstaan, „ dat „ de waare Hervormde Christelyke Gods- „ dienst, zo als dezelve, in den jaare 1619, by „ de Sinode van Dordrecht opgehelderd was, „ en thans, in de openbaare Kerken deezer „ Landen, geleerd werdt, behoorde vastge- „ steld te blyven, en, door de byzondere Ge- „ wes-

(w) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 183, 184, 186, 188, 189.

(x) Resol. van Confid. ten tyde van DE WITT, bl. 669 enz.

„ westen, elks in den zynen, met de magt van 1651.
 „ 't Land, gehandhaafd te worden, zonder te
 „ gedoogen, dat daarin, by iemant, eenige
 „ verandering wierdt gemaakt. Dat de Pla-
 „ kaaten tegen 't Pausdom in kragt behoorden
 „ te blyven, en op 't ongebonden inkomen der
 „ Geestelykheid een voet van maatiging be-
 „ raamd te worden, zonder krenkinge der
 „ Munstersche Vrede (y).” Zeeland stemde van Zee-
 het zelfde in kragt, met byvoeging „ dat de Sec-land;
 „ ten en gezindheden, die van de openbaare
 „ bescherming uitgeslooten waren, en alleen-
 „ lyk gedoogd werden, behoorden gehouden
 „ te worden, in alle orde en stilligheid; en op
 „ geene andere Plaatsen, dan daar zy tegen-
 „ woordig waren, te worden toegelaaten (z).”
 Het zelfde verzogten, ten deezen tyde, de Af-
 gevaardigden der Sinoden, aan welken gehoor
 verleend werdt, in de groote Vergaderinge.
 Zy verklaarden, te gelyk, te wenschen „ dat
 „ de krytende zonden en ergernissen, en, on-
 „ der anderen, het schenden van den *Heiligen*
 „ *Sabbath*, mogten geweerd worden.” Doch
 zy stonden, voornaamlyk, stil, op het weeren
 der Pauselyke bygeloovigheden: waartoe zy
 zelfs eenige middelen voorfloegen, die, groo-
 tendeels, uit 's Lands Plakaaten, genomen wa-
 ren (a). Verscheiden' Gewesten, met naame
 Friesland, Overijssel en Stad en Lande, von-
 den genoeg in den voorslag der Predikanten:
 doch de Staaten van Holland zouden liever ge-
 zien

(y) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 55. III. Deel, bl. 502.

(z) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 57. III. Deel, bl. 504.

(a) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 58, 60. III. Deel, bl. 505,
506, 509.

1651.

Van
Fries-
land,
Stad en
Lande,
Utrecht
en Over-
yssel.

Besluit
van Hol-
land en
de andere
Gewes-
ten op 't

zien hebben, dat zy, ten deezen tyde, agter-
gebleeven waren: alzo, gelyk wy reeds ge-
meld hebben, 't belang des Koophandels ver-
scheiden' Steden, met naame Amsterdam, be-
woogen hadt, om eenige oogluiking te gebrui-
ken, omtrent de Roomschegezinden. Van den
anderen kant, waren zy bedugt, dat de Predi-
kanten zig, op den Predikstoel, moeijen zou-
den, met zaaken van Regeeringe, en dringen
op de noodzaakelykheid, om eenen Stadhou-
der te kiezen, gelyk twee of drie reeds gedaan
hadden: waarom zy zig verpligt vonden, om
hun eenig genoeg te geeven (b). De andere
Gewesten, Friesland, Stad en Lande, Utrecht
en Overyssel, verklaarden zig, op 't stuk van
den Godsdienst, omtrent op dezelfde wyze, als
Gelderland en Zeeland gedaan hadden (c). Mid-
lerwyl, hadt Holland een besluit genomen van
gelyken inhoud; welk, op den zevenentwin-
tigsten van Louwmaand, in een besluit van
alle de Gewesten, veranderd werdt; hoewel
Overyssel, naderhand, voorfloeg, dat men
middel behoorde te vinden, om de Gewesten,
die, tegen vermoeden, weigerig of agterlyk
zyn mogten, in het uitvoeren der Plakaaten
tegen de Roomschegezinden, daartoe te nood-
zaaken (d): op welken voorslag, egter niets
werdt vastgesteld. Het Besluit, waarvan wy
spreeken, behelsde eene verklaring van de
Staaten der byzondere Gewesten, om „ *elks in*
„ *den haaren*, vast te houden en, *met de magt van*
„ *het Land*, te handhaaven den waaren Christe-
„ ly-

(b) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 61. III. Deel, bl. 509.

(c) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 62, 63, 65, 86.

(d) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 86.

„ lyken Hervormden Godsdienst, zo als dezel-
 „ ve, alomme, in de openbaare Kerken, ge- 1651.
 „ leerd werdt, en door de Sinode van Dor- stuk van
 „ drecht bevestigd was, zonder te gedoogen, den
 „ dat ooit, daarin, by iemant, eenige veran- Gods-
 „ dering gemaakt werdt. Dat de gezindheden, dienst.
 „ die uitgeslooten waren van de openbaare be-
 „ scherming, en alleenlyk gedoogd werden,
 „ zouden gehouden worden in alle goede orde
 „ en stilte, en op geene Plaatsen meer worden
 „ toegelaaten, dan daar zy tegenwoordig wa-
 „ ren. Dat de Plakaaten tegen de Pausgezinden
 „ in kragt blyven en uitgevoerd worden zou-
 „ den, en op het inkomen der Geestelykheid
 „ zulk eenvoet beraamd, als, zonder krenkinge
 „ der Vrede, best zou kunnen geschieden. Dat
 „ de Ambassadeurs en vreemde Staatsdienaars
 „ verplicht zouden worden, om, in hunne Hui-
 „ zen, geenen dienst of *Sermoenen* te laten
 „ doen, in de Nederlandsche spraake; maar
 „ alleen in de taale van hunne Heeren en Mees-
 „ teren, en dat zy niemant, dan die tot hun
 „ Huisgezin of gevolg behoorden, tot dezel-
 „ ven toegang zouden geeven. Dat de beslui-
 „ ten op de burgerlyke Regeeringe der Meie-
 „ rye van's Hertogenbosch, te vooren geno-
 „ men, eens, kragtdaadiglyk, ter uitvoerin-
 „ ge gebragt zouden worden, en aldaar geene
 „ Baljuwen, Schouten, Sekretarissen of Vor-
 „ sters geleeden, dan die belydenis deden van
 „ den Hervormden Godsdienst." Met dit
 „ Besluit, welk egter, op verre na, zo veel niet
 „ inhieldt, als de Predikanten begeerd hadden,
 „ lieten zy zig vergenoegen, en scheidden met
 „ dankzegginge: schoon Friesland en Stad en
Lan-

1651.

Lande gaarne gezien zouden hebben, dat zy nog wat langer hadden aangehouden (e). In Hooimaand, keerden zy nog eens weder, en deden een nieuw Vertoog aan de groote Vergadering, tegen de stoutigheden der Papisten, aan verscheiden' oorden (f). Doch ik vind niet, dat de groote Vergadering, na den zeventwintigsten van Louwmaand, iet, op 't stuk van den Godsdienst, beslooten heeft.

X.
Aanmer-
kingen
over dit
Besluit.

Aanmerkelyk is, ondertusichen, in dit Besluit, dat de Staaten verklaaren, den Hervormden Godsdienst, *elks in den haaren*, te willen handhaaven; welk byvoegsel, naar alle waar-schynlykheid, diende, om diergelyke ongelegheden, als men, in de jaaren 1618 en 1619, ondervonden hadt, in 't gevolg, te voorkomen. Sommigen hebben, naderhand, beweerd, dat de byzondere Staaten, slegts *verklaard*, niet *beloofd* hebbende, den Hervormden Godsdienst, volgens de uitlegging der Dordrecht-sche Sinode, alleen te zullen handhaaven; hier-toe niet eigenlyk verbonden zouden zyn. Zy verhaalen zelfs, dat de Griffier, het besluit instellende, en het woord *belooven*, by het woord *verklaaren*, gevoegd hebbende, uitdruk-kelyken last kreeg, om het woord *belooven* door te haalen; also dit woord, door niemant der byzondere Gewesten, gebruikt was (g). Anderen hebben hiertegen wel aangemerkt, dat deeze byzonderheid niet gemeld wordt, in het Register der Staatsbesluiten, en oordeelen, hierom, dat men de verklaring der Staaten,

om

(e) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 61, 62.

(f) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 146.

(g) Public Gebed. III. Deel, bl. 219.

om de Dordrechtsche Leer te beschermen, 1651.
 heeft aan te merken als eene onvolmaakte be-
 lofte, die eerlyke luiden gehouden zyn naar
 te komen, schoon men 'er hen, in Regte, niet
 toe zou kunnen noodzaaken (b). Doch zy heb-
 ber, veelligt, alleenlyk gezien op het Regis-
 ter der Generaliteits-Resolutien: want, in dat
 van Holland, staat, duidelyk, aangetekend,
 „ dat men het woord *belooven* begeerde geligt
 „ te hebben, uit de uitbreiding der Resolutie,
 „ om dat het, in de *Provinciale advisen* van Hol-
 „ land en Zeeland, niet gestaan hadt (i).” De
 poogingen van Overyffel en van eenige ande-
 re Gewesten (k), om de byzondere Staaten,
 door dwangmiddelen, te houden tot het hand-
 haaven van den Hervormden Godsdienst, be-
 wyzen ook genoegzaam, dat men hen, hier-
 toe, door het besluit van den zevenentwintig-
 sten van Louwmaand, niet sterk genoeg ver-
 bonden rekende.

Over het derde hoofdpunt van de handelinge- XI.
 gen der groote Vergaderinge, de Krygszaaken Gelder-
 betreffende, kwamen zo veele byzonderheden lands ge-
 in aanmerking, dat wy, om langwyligheid te voelen
 myden, alleenlyk van de voornaamsten zullen over het
 gewaagen. Zy betroffen 1. het hoog gezag o- punt der
 ver het Krygsvolk. 2. het begeeven der Krygs- Militie.
 ampten. 3. het verleggen der bezettingen, en
 4. de geheime verstandhouding, binnen en bui-
 tens Lands. Gelderland verstondt, omtrent
 deeze vier punten „ dat de algemeene Staa-
 „ ten

(b) C. V. BYNKERSHOEK *Quaest. Jur. Publici Libr. II. Cap. XVIII. p. 322.*

(i) *Resol. Holl. 28 January 1651. bl. 39.*

(k) AITZEMA *Hertf. Leeuw. bl. 61.*

1651.

„ ten, by raade van den Raad van Staate, het
 „ hoogst gezag over het Krygsvolk behoorden
 „ te hebben, en dat, wanneer men genood-
 „ zaakt werdt, in tyd van oorloge of andere
 „ dringende gelegenheid, een' Kapitein- of
 „ Luitenant-Generaal aan te stellen, zulks, niet
 „ dan na gehouden' raadpleeging en besluit
 „ der byzondere Staatsvergaderingen, zou be-
 „ hooren te geschieden. Dat de hooge Krygs-
 „ ampten, die, te vooren, door de algemeene
 „ Staaten, of door wylen zyne Hoogheid, be-
 „ geven waren, tot Kolonel uitgeslooten, zou-
 „ den staan ter begeevinge der byzondere Ge-
 „ westen, die, deswege, stemmen zouden, ter
 „ algemeene Staatsvergaderinge. Dat de min-
 „ dere Krygsampten, die, te vooren, zonder
 „ benoeming, door zyne Hoogheid, waren
 „ begeven, onder de Vereenigde Gewesten,
 „ gelykelyk, zouden verdeeld worden. Dat
 „ de Bevelhebberschappen van sterke Plaat-
 „ sen, gelegen binnen de Vereenigde Gewes-
 „ ten, zouden worden vervuld, door de Staa-
 „ ten dier Gewesten, op Lastbrief der alge-
 „ meene Staaten of des Raads van Staate; zul-
 „ lende deeze Bevelhebbers geen regt hebben,
 „ tot het bewaaren der sleutelen, openen der
 „ poorten of geevinge van 't woord aldaar: al
 „ 't welke alleen aan de Wethouders der Ste-
 „ den blyven zou. Ook zouden zy geen Regts-
 „ gebied mogen oefenen, dan over misdaden
 „ begaan in den Krygsdienst. De Gouverneur-
 „ schappen van Plaatsen, geen' stem in Staat
 „ hebbende, zouden staan ter begeevinge der
 „ Vereenigde Gewesten; de Kommandemen-
 „ ten van zulke Plaatsen, ter begeevinge van
 „ de

„de Vergadering der algemeene Staaten, en 1651.
 „de Majoorschappen, ter begeevinge van den
 „Raad van Staate. Het verleggen van Krygs-
 „volk, en 't vergaderen van Legers zou ge-
 „schieden, door de algemeene Staaten, by
 „raade van den Raad van Staate; mids, in
 „geval van 't verleggen der bezettingen,
 „by tyds kennis geevende aan de Staaten
 „der Gewesten, Steden en Plaatsen, daar
 „zy stonden gelegd te worden: zullende het
 „ook den byzonderen Staaten vrystaan, des
 „noods, eenige vendels, op hunne paten-
 „ten, te zenden van de eene Plaats naar de
 „andere, mids daarvan ook kennis geevende
 „aan de algemeene Staaten. Ook zouden de
 „bezettingen, voortaan, volgens het *zevende*
 „Lid der Unie, eed moeten doen aan de Wet-
 „houders der Steden. Dat de geheime ver-
 „standhouding vervolgd zou worden, by de
 „algemeene Staaten en den Raad van Staate,
 „door zodanige Perfoonen, als zy, daartoe, Gevoe-
 „bekwaamst zou oordeelen (1).” Wat Hol- lens der
 „lands gevoelen ware over 't punt der *Militie*, andere
 hebben wy boven gezien. Zeeland verklaarde Gewes-
 zig, op dit stuk, in 't eerst, niet byzonder.
 Doch 't bleek, naderhand, dat de Staaten van
 dit Gewest niet veel verschilden van die van
 Holland (m): ook hadden zy byzonder belang,
 om hun gezag te bewaaren, over de Sterkten
 Axel, Ter Neuze en Biervliet, in Staatsch
 Vlaanderen: waarover hun, in den jaare 1588,
 het opzigt aanvertrouwd was, door den Raad
 van

(1) AITZEMA Heft. Leeuw. bl. 53. III, Deel, bl. 300.

(m) AITZEMA Heft. Leeuw. bl. 75.

1651.

van Staate (n). Friesland hadt zig ook niet duidelyk verklaard. Alleenlyk drong dit Gewest ſterk, op de aanſtelling van den Prinſe van Oranje tot Kapitein-Generaal (o). Stad en Lande verſtondt „ dat men 't hoog gezag over „ Krygszaaken behoorde te ſtellen aan de Af- „ gevaardigden ter Generaliteit, by raade der „ Stadhouderen of des Raads van Staate, behoudende egter de byzondere Staaten en „ Stadhouders de magt, om de bezettingen, „ in hunne byzondere Geweſten, te verleg- „ gen.” Nog wilde dit Gewest het hoog gezag over de zeezaaken aan de algemeene Staaten, by raade der Admiraliteiten, verbleeven hebben, en de begeevening der Krygsampten geſteld aan de byzondere Staaten. Eindelyk drong het ook op de aanſtelling van den Prinſe van Oranje tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, en op de aanſtelling van eenen Luitenant in zyne ſtede, wien men de geheime verſtandhouding, op een redelyk Berigtschrift, zou kunnen toevertrouwen (p). Utrecht meende, „ dat men 't hoog bewind over Krygszaaken „ zou kunnen ſtellen aan de algemeene Staaten „ of aan den Raad van Staate, midſt ſtemmen- „ de, by Provinciën, en niet hoofd voor „ hoofd.” Ook floeg dit Gewest voor „ of „ men geen Berigtschrift behoorde vaſt te „ ſtellen, waarop men, in tyd van nood, over „ welken, ten minſte vyf Geweſten zouden „ moeten oordeelen, eenen Kapitein-Generaal zou kunnen kiezen. De vendels te voet „ en te paarde, die, te vooren, op benoeming „ van

(n) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 525.

(o) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 62. III. Deel, bl. 510.

(p) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 64. III. Deel, bl. 511.

„ van de Staaten-Betaalsheeren, door zyne
 „ Hoogheid, begeven waren, behoorden nu 1651.
 „ te staan ter begoevinge van de Staaten-Be-
 „ taalsheeren. De overige Krygsampten, hoo-
 „ gen en laagen, zouden door de byzondere
 „ Gewesten begeven worden: het geeven der
 „ patenten zou, op een Berigtschrift, door de
 „ Gewesten te beraamen, staan aan de alge-
 „ meene Staaten, of wel aan den Raad van
 „ Staate, midts stemmende by Gewesten, en
 „ niet hoofd voor hoofd: welk laatste ook
 „ plaats zou moeten hebben, zo deeze Raad,
 „ tot het beleiden der geheime verstandhou-
 „ ding, gemagtigd werdt.” In de overige op-
 „ zigten, kwam het gevoelen van Utrecht ge-
 „ noegzaam overeen met dat van Gelderland (q):
 „ met welk Gewest, Overyssel, naderhand, ook,
 „ in de voornaamste opzigten, samenstemde; te
 „ gelyk met Utrecht oordeelende, dat men een
 „ Berigtschrift behoorde op te stellen voor een-
 „ nen toekomenden Kapitein-Generaal, die egter
 „ niet moest gekooren worden, dan wanneer ten
 „ minste vyf Gewesten oordeelden, dat de nood
 „ zulks vereischte (r).

Midlerwyl, hadden de Staaten van Holland, XII.
 ziende hunne meening, in twee voornaame pun- Holland
 ten, het gezag van den Raad van Staate over levert
 Krygszaaken, en de ontydigheid van't verkiezen een Ver-
 van eenen Kapitein-Generaal tegengegaan door toog in,
 verscheiden' Gewesten, een wydlustig Verdoogbeleid
 ontworpen, welk, nog voor't einde van Louw- der
 maand, ingeleverd werdt. Het behelsde negen Krygs-
 zaaken.
 pun-

(q) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 66.

(r) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 86.

1651. punten, en wees aan, 1. ,, dat het beleid over
 ,, zaaken van oorloge niet bekwaamlyk ge-
 ,, steld kon worden aan de Vergadering der
 ,, algemeene Staaten, welker Leden in eed
 ,, en dienst der byzondere Gewesten waren;
 ,, maar behoorde te worden verbleeven aan
 ,, den Raad van Staate, welks Leden, by ee-
 ,, de, verbonden waren aan de Generaliteit,
 ,, en verklaard hadden, af te zullen zien van
 ,, het byzonder belang der Gewesten, waaruit
 ,, zy afgevaardigd waren: gelyk ook het be-
 ,, wind over Krygszaaken, in den jaare 1588,
 ,, aan deezen Raad was opgedraagen, en se-
 ,, dert door den zelven gevoerd. 2. Dat, uit
 ,, de oude Registers, bleek, dat de byzondere
 ,, Staaten en derzelver Gekommitteerde Raa-
 ,, den altoos gezag hadden gehad, over 't ver-
 ,, leggen der bezettingen, binnen derzelver
 ,, Gewesten: 't welk, met verscheiden' voor-
 ,, beelden, beweezen werdt, hebbende zelfs
 ,, de Kapiteinen-Generaal de bezettingen bin-
 ,, nen de byzondere Gewesten niet verlegd
 ,, dan als Stadhouders en Kapiteinen-Generaal
 ,, dier byzondere Gewesten; en, volgens ver-
 ,, scheiden' Berigtschriften, niet dan met
 ,, kennis van derzelver Staaten of Gekommit-
 ,, teerde Raaden: waaruit, 3. volgde, dat
 ,, de Raad van Staate, eenig volk willende
 ,, ligten uit eene stemmende Provincie, ge-
 ,, houden moest zyn, zig te vervoegen aan de
 ,, Staaten of Gekommitteerde Raaden dier
 ,, Provincie, en derzelver bewilliging te ver-
 ,, zoeken. Gelyk ook, 4. dat geen Krygsvolk,
 ,, in eenige stemmende Provincie, gelegd
 ,, mogt worden, dan met verlof en op Patent
 ,, van

„ van de Staaten of Gekommitteerde Raaden 1651.
 „ dier Provincie. 5. Dat, zo veel doenlyk
 „ ware, de vendels behoorden gelegd te wor-
 „ den, in en omtrent de Gewesten, door wel-
 „ ken zy betaald werden: en 6. dat de Raad
 „ van Staate, eenig volk willende ligten uit
 „ Grensplaatsen, zulks niet zou mogen doen,
 „ dan met verlof der Staaten of Gekommit-
 „ teerde Raaden dier Provincie, ter welker
 „ betaaling het Krygsvolk in deeze Grens-
 „ plaatsen stondt: 't welk beide, met egte stuk-
 „ ken, beweezen werdt, door de byzondere
 „ Staaten, voorheen, dus begreepen te zyn. 7.
 „ Dat de Krygsampten behoorden te staan ter
 „ begeevinge van de Staaten of Gekommit-
 „ teerde Raaden van die Provincie, door wel-
 „ ke zy betaald werden; de Bevelhebberschap-
 „ pen over sterke Plaatsen, ter begeevinge der
 „ Staaten van 't Gewest, waarin zy gelegen
 „ waren, en die over Plaatsen, onder de Gene-
 „ raliteit behorende, ter begeevinge der ge-
 „ meene Leden van de Unie: gelyk, uit ver-
 „ scheiden' stukken, bleek, der byzondere Staa-
 „ ten meening te zyn. 8. Dat het Krygsvolk,
 „ boven den eed aan de Generaliteit, ook ee-
 „ nen byzonderen eed behoorde te doen, aan
 „ de Staaten der Provincie, waarin het ge-
 „ legd werdt, en aan de Steden binnen de-
 „ zelve, midsgaders aan de Staaten, die
 „ het zelve betaalden: 't welk, met het *zeven-*
 „ *de* Lid der Unie en met andere stukken, be-
 „ vestigd werdt. En eindelyk 9. dat het ver-
 „ kiezen van eenen Kapitein - Generaal thans
 „ onnoodig en ongeraaden ware: waaromtrent
 „ aangemerkt werdt, dat 'er onderscheid was, van het

1651. „ tusschen een' *Gouverneur-Generaal*, gelyk de
 van ee- „ Graaf van Leicester geweest was, en een'
 nen Ka- „ *Kapitein-Generaal*: hebbende de magt van
 pitein- „ den eersten zig uitgestrekt over alle de Ver-
 Generaal. „ eenigde Gewesten, en die van den laatsten
 „ alleen over het voet- en paardevolk, welk
 „ de Gewesten in dienst hadden: voerende den
 „ eersten ook volstrekt gebied over de Stad-
 „ houders der byzondere Gewesten, den laat-
 „ sten niet; also de byzondere Stadhouders
 „ ook Kapiteins-Generaal waren, over het
 „ Krygsvolk, in hun Gewest leggende: en
 „ sluitende het Ampt van den eersten ook in
 „ het Admiraalschap over de Vereenigde Ge-
 „ westen; daar de laatsten het Admiraalschap-
 „ Generaal, over het volk van oorloge te wa-
 „ ter, als een afzonderlyk Ampt, en, somtyds,
 „ op byzonderen Lastbrief, bekleed hadden.
 „ Dat, zo de algemeene Staaten somtyds ook
 „ Lastbrief verleend hadden aan een' Kapi-
 „ tein-Generaal, deszels gezag alleenlyk
 „ moest begreepen worden gestrekt te hebben
 „ over 't volk van oorloge en de Legers, leg-
 „ gende buiten de stemmende Provinciën,
 „ hebbende de byzondere Stadhouders, bin-
 „ nen deeze Provinciën, het bewind over 't
 „ Krygsvolk aldaar, by raade van de Staaten
 „ of Gekommitteerde Raaden. Dat de alge-
 „ meene Staaten, ziende hoe zeer Leicester
 „ het ampt van *Gouverneur-Generaal* mis-
 „ bruikt hadt, beslooten hadden, dit Ampt te
 „ vernietigen; doch dat de Gewesten, sedert,
 „ het gebied over het volk van oorloge, te
 „ water en te lande, hadden opgedraagen aan
 „ Maurits, Fredrik Henrik en Willem, Prin-
 „ sen

„ fen van Oranje. Dat, de Vrede, daarna, 1651.
 „ getroffen zynde, de reden, waarom dit
 „ Ampt begeben geweest was, ophieldt. Dat
 „ ook 's Lands Krygsmagt in zulk een' staat
 „ was, dat men, zelfs by opkomenden oorlog,
 „ geen en Kapitein-Generaal behoeven zou.
 „ Dat de Veldmaarschalk, dien men thans in
 „ dienst hadt, met gezag genoeg bekleed was,
 „ om, in zulk een geval, de Legers van den
 „ Staat, als Overhoofd, te gebieden; doch zo
 „ hieraan iet ontbreken mogt, zou men hem,
 „ met goetvinden der Gewesten, breeder' last
 „ kunnen geeven." 't Vertoog werdt beslooten,
 „ met eene verklaring, dat de Staaten
 „ van Holland, in het beweeren der voorge-
 „ noemde negen punten, niet op het byzon-
 „ der belang van hun Gewest; maar op de egte
 „ gronden der Regeeringe het oog gehad had-
 „ den; waarom zy vertrouwd en, dat de andere
 „ Gewesten hunner meeninge zouden toe-
 „ vallen (s)."

Doch onder deezen, was het Zeeland alleen XIII.
 met Holland eens, om het beleid der zaaken Verschil
 van oorloge te verblyven aan den Raad van tusschen
 Staate. De andere Gewesten wilden 't verblee- Holland
 ven hebben, of aan de algemeene Staaten, of en de
 aan den Raad van Staate onder voorwaarden, meeste
 waarin Holland geen genoeg en scheppen kon, andere
 begeerende, onder anderen, Utrecht en O- Gewes-
 veryffel, zo veele Afgevaardigden in den Raad ten, over
 van Staate te zenden, als een der andere Ge- 't beleid
 westen (t), wanneer men, aldaar, niet by Pro- der
 vincien, maar hoofd voor hoofd, wilde blyven Krygs-
zaaken.
item-

(s) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 63. III. Deel, bl. 516.

(t) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 75, 90, 91, 92, 138.

1651.

Wordt
bemid-
deld.

stemmen. De Staaten van Holland dan, be-
speurende, dat zy 't bewind over Oorlogszaa-
ken, bezwaarlyk, zouden kunnen doen stellen
in handen van den Raad van Staate, bewil-
ligden, in Bloeimaand, in een Ontwerp, ge-
maakt om de verschillende gevoelens der Le-
den te vereenigen. Het werdt, ten zelfden
tyde, ook door alle de andere Gewesten goed-
gekeurd. Alleenlyk, begeerden Friesland en
Stad en Lande, dat men, in het zelve, by den
Raad van Staate, ook de Stadhouders voegen
zou. Ook hadt Stad en Lande nog eenige by-
zondere aanmerkingen over het bezetten van
Koeverden, waarin dit Gewest, met Overys-
fel, verschilde. Doch de verschillende Leden
lieten zig, eerlang, te vrede stellen. En het
ontwerp werdt in een besluit der Vergaderin-
ge veranderd. Volgens het zelve „ zou het
„ geeven der patenten aan 't Krygsvolk, by
„ voorraad, en tot nader' last der gezamenly-
„ ke Bondgenooten, staan aan de Vergadering
„ der algemeene Staaten, met voorgaanden
„ raad des Raads van Staate, en op een Be-
„ rigtschrift, te beraamen door de byzondere
„ Gewesten. Doch men zou geen Krygsvolk
„ uit de stemmende Provinciën mogen ligten,
„ dan met kennis van de Staaten of Gekom-
„ mitteerde Raaden; die, in zodanig geval,
„ de patenten zouden invullen. Ook werdt de
„ bewilliging der Staaten of Gekommitteerde
„ Raaden vereischt, om eenig Krygsvolk in
„ eene stemmende Provincie te doen trekken.
„ De byzondere Staaten mogten 't Krygsvolk
„ binnen hun Gewest, ook op eigen patent,
„ verleggen. 't Krygsvolk zou niet slegts aan
„ de

„De Generaliteit; maar ook aan de Staaten 1651.
 „van 't Gewest, daar het lag, en daar het door
 „betaald werdt, eed moeten doen:” gelyk
 sedert geschiedde (u). Men ontwierp, eerlang,
 een nieuw Berigtschrift voor den Raad van
 Staate (v); doch daar verlieden verscheiden
 jaaren, eer het zelve beëdigd werdt. Het
 oud Berigtschrift voor de Generaliteits-Re-
 kenkamer werdt ook overzien, en hier en daar
 veranderd (w). Op den voorslag van Zeeland,
 werdt, na veele raadpleegingen, ook een Pla-
 kaat gemaakt, tegen de omkoopingen, en tegen
 het ontvangen van geschenken, door Leden
 der hooge Kollegien (x). De daggelden en
 reiskosten van zulke Leden, in bezending gaan-
 de van wege den Staat, werden, insgelyks, ge-
 regeld (y). Men stelde ook een Plakaat vast op
 't stuk der Monsteringe van 't Krygsvolk (z),
 waarin, tot hiertoe, veele ongeregeldheden
 hadden plaats gehad, die nogtans, door dit
 Plakaat, niet geheellyk weggenomen werden.
 Op het begeeven der Krygsampten werdt niets
 vastgesteld (a); doch men volgde, sedert, ten
 deezen opzigte, de gevoelens der byzondere
 Gewesten, die na genoeg overeenkwamen (b).
 Het punt der geheime verstandhouding werdt
 aan

(u) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 112, 113, 114, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143.

(v) Zie hier in 't Groot Plakaatb. IV. Deel, bl. 125. AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 191 enz.

(w) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 193.

(x) Notul. Zeel. 21, 22 Maart 1651. bl. 11, 14, 22, 26 Febr. 1652. bl. 32, 44. AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 76, 84, 94, 143, 197.

(y) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 147.

(z) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 145, 155.

(a) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 185.

(b) Public Gebed; III. Deel, bl. 216.

1651.

aan de algemeene Staaten verbleeven. Doch over 't verleenen van verloven aan Krygsoversten rees geschil, tusschen de algemeene Staaten en den Raad van Staate, die beide oordeelden, hiertoe alleen gerechtigd te zyn: welk geschil nogtans onbeslist bleef (c).

Holland
zoekt
Zeeland
te over-
tuigen
van de
noode-
loosheid
eens Ka-
piteins-
Gene-
raal.

Holland moest dus een weinig toegeeven in 't punt van 't beleid over Krygszaaken, en gedoogen dat zulks, ten minste vooreerst, verbleeven werdt aan de Vergadering der algemeene Staaten; waarin dit Gewest niet meer te zeggen hadt dan de anderen; maar in 't punt van de noodeloosheid der aanstelling van eenen Kapitein-Generaal, waren 't de meeste Gewesten met Holland eens, schoon niemand zig, hiervoor, zo rondelyk verklaard hadt. Zeeland hadt 'er, tot hiertoe, niet van gerept, en men arbeidde, onder de hand, om dit Gewest te doen stemmen, tot het verkiezen van den jongen Prinse van Oranje tot Kapitein-Generaal. Friesland en Stad en Lande drongen hierop ook ernstelyk. De andere Gewesten hielden zig stil. De Staaten van Holland, bedugt dat, wanneer Zeeland bewoogen mogt worden, om zig by de twee Gewesten te voegen, de meerderheid haast voor het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal stemmen zou, deden, in Grasmaand, eene bezending naar Zeeland, die, door den Heere Jakob van Wassenaar, Heere van Obdam, *Joan de Witt*, Pensionaris van Dordrecht, Willem Nieuwpoort, Vroedschap van Schiedam, en Franco of François Riccen, Pensionaris van Purmerende, bekleed

kleed werdt, en den Staaten van 't Gewest, op den vyfentwintigsten, vertoonde „ dat 1651.
 „ men, in den tegenwoordigen tyd van vre-
 „ de, geen en Kapitein-Generaal noodig hadt;
 „ dat men, vooral, den jongen Prins van O-
 „ ranje niet behoorde te verkiezen tot deeze
 „ waardigheid, alzo de Larden, ligtelyk, zou-
 „ den kunnen komen in de noodzaakelykheid,
 „ om, geduurende zyne minderjaargheid,
 „ eenen anderen Kapitein-Generaal te ver-
 „ kiezen: waartoe zy zig egter de handen ge-
 „ bonden zouden hebben, zo zy hem tegen-
 „ woordig reeds aanstelden. Dat men hoopte,
 „ dat de Vrede lang zou duuren, waarom men
 „ den Prins ook niet behoefde te voorschik-
 „ ken tot Kapitein-Generaal, zynde het, daar-
 „ enboven redelyk, dat men den nakomelingen
 „ de vryheid liet, om hierin te doen of te laa-
 „ ten, 't gene zy, naar tyds gelegenheid, zou-
 „ den raadzaam oordeelen; alzo zulk eene
 „ voorschikking ligtelyk aanleiding kon gee-
 „ ven tot partyfchap en verdeeldheid in den
 „ Staat, wanneer de Prins van Oranje, op zulk
 „ eene belofte staat maakende, in tyden wyle,
 „ het Ampt, waartoe hy voorschikt was, goed-
 „ vondt te eifchen in omftandigheden, waar-
 „ in de Staaten niet raadzaam zouden mogen
 „ vinden, om het hem op te draagen: waarby
 „ nog kwam, dat 'er, by alle de Gewesten, wet-
 „ ten lagen, tegen het verleen en van het Regt
 „ tot de opvolging in eenige Ampten, met naa-
 „ me in het Kapitein-Generaalfchap, alzo zulk
 „ een regt niet plagt verkreegen te worden,
 „ dan door kuipery, of gunft van aanzienlyke
 „ Perfoonaadjen, zonder dat men aanschouw

„ na-

1651. „ name op 's Lands dienst en oorbaar: waarom
 „ vertrouwd werdt, dat hunne Edele Mogend-
 „ heden, in zulk eene gewigtige zaak, niets
 „ besluiten zouden, dan met gemeenen raad
 „ van beide de Provinciën.”

De Staaten van Zeeland beantwoordden deze aanspraak beleefdelyk; doch in algemeene bewoordingen. Zy beloofden hunnen Afgevaardigden op de groote Vergadering zulk een' last te zullen geeven, dat de gemeene rust bewaard en verzekerd werdt (*d*). Doch de verandering in de Regeeringe van Zeeland, die eenige maanden laater voorviel (*e*), bragt te wege, dat men aldaar zo weinig als in Holland geneigd was tot het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal: waarover, derhalve, op de groote Vergadering, niet verder gehandeld werdt: 't welk geheel naar den zin der Staaten van Holland uitviel.

XIV. De drie hoofdpunten, die op de groote Vergadering verhandeld waren, de Unie, Religie en Militie betreffende, werden, hiermede, afgedaan gerekend. De schikkingen, wegens het eerste en laatste punt inzonderheid, gaven den Staat eene andere gedaante, en bragten de Regeering op eenen voet, waarop menze, nimmer te vooren, gezien hadt. 't Bleek, klaarlyk, dat de aanzienlykste Gewesten, met naame Holland, door de dood des Stadhouders, veel meer gezags verkreegen over den Vereenigden Staat, dan zy, ooit te vooren, gehad hadden. De Regeering der Staaten nam eenen nieu-

(*d*) Resol. Holl. 23 April 1651. bl. 203. AITZEMA Heist. Leeuw. bl. 1:4-136.

(*e*) Zie hier voor, bl. 146.

nieuwen luister aan, welke sommigen, die 'er geen deel aan hadden, schoon zy 'er regt toe meenden te hebben, zo zeer in de oogen blonk, dat zy, ten deezen tyde, herhaalde poogingen deden, om 'er ook in gekend te worden. De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant, die, reeds in 't jaar 1648, verzogt hadden, om deel aan de hooge Regeeringe te mogen hebben, of ten minsten om zig zelve te mogen regeeren (f), vernieuwden hun verzoek aan de groote Vergadering, in Lentemaand deezes jaars; doch zy vonden nu zo weinig ingang, als te vooren (g). De Ridderfchap en Eigen-Erfdn van het Landschap Drente, welk met de zeven Gewesten vereenigd is, en het Utrechtsch Verbond getekend heeft, hadden zig, reeds eenige jaaren geleeden, en zelfs nog onlangs, by de byzondere Gewesten, vervoegd (h), en keerden zig, eindelyk, ook tot de groote Vergadering, met een Vertoog, waarby zy begeerden, erkend te worden voor een Lid der hooge Regeeringe. Zy scheenen, hiertoe, thans meer bevoegd, dan te vooren, om dat zy, by eenig toeval, of door onoplettendheid van den Griffier, daar 't op geschooven werdt, by brieven van den zesden van Slagtemaand des voorleeden jaars, tot de groote Vergadering beschreeven waren (i). Zy verscheenen 'er ook behoorlyk gemagtigd. Doch men vondt ongeraaden, hun zitting in de Verga-

(f) Zie hier voor, *bl.* 30.

(g) AITZEMA *Herft. Leeuw. bl.* 114-121.

(h) *Notul. Zeel. 5 Maart 1619. bl.* 24. *Resol. Holl. 23 Nov. 1650. bl.* 344.

(i) *Resol. Gener. 2, 16 Maart 1651. by WICQUEF, Prew. Tom. II. p.* 308, 309.

1651. gadering toe te staan. En schoon zy beweezen, dat zy, voorheen, als een Landschap op zig zelf, erkend geweest, en op de algemeene Dagvaarten geroepen waren, werden zy, zonder dat men goedvondt hunne redenen te wederleggen, stilzwygens, buiten de Vergadering gehouden (*k*). Ook hebben zy, tot hier toe, geen deel aan 's Lands gemeene Regeeringe kunnen verkrygen (*l*), schoon zy zig zelve regeeren, en als een onafhankelyk Gewest op zig zelve bestaan.

XV. 't Werk der groote Vergaderinge, in Hooimaand, meest afgeloopen zynde, begon men Voorflag van Friesland, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen. van scheiden te spreken, toen Friesland voorloeg, dat men, vooraf, eene algemeene vergiffenis behoorde vast te stellen van alles wat, in den voorleeden jaare, by eenige Gewesten of Persoonen, tegen anderen, mogt ondernomen of beslooten zyn (*m*). Gelegenheid tot deezen voorflag gaf, dat de Raadpensionaris Kats, voorhebbende zyn Ampt neder te leggen, het Geschrift, behelzende de redenen, die wylen zyne Hoogheid bewoogen hadden, tot het vastzetten van zes Heeren en tot de onderneeming op Amsterdam, welk Geschrift hy, tot hiertoe, beslooten, onder zig gehad hadt, overleverde aan de Vergadering van Holland, daar men in beraad lei, of men 't verbranden, of openen en leezen zou. De meeste Leeden neigden tot het laatste; doch konden 't Geschrift, niet zonder verontwaardiging, hooren lee-

Besluit der Staten van Holland,

(*k*) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 95-111. III. Deel, bl. 545 enz.

(*l*) C. V. BYNKERSHOEK Quaest. Jur. Publ. Libr. I. Cap. XVI. p. 117.

(*m*) Resol. Holl. 24 July 1651. bl. 405.

leezen. Het werdt, daarna, in handen van eenige Gemagtigden gesteld, welken oordeelden „ dat men 't, schriftelyk, behoorde te wederleggen; de wederlegging aan de groote Vergadering over te leveren; de bezending van Zomermaand des voorleeden jaars, aan de Vroedschappen der Hollandsche Steden geschied, te veroordeelen, als strydig met de orde en vorm der Regeeringe; en de Staaten der andere Gewesten te verzoeken, dat zy de besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des voorleeden jaars, ter Generaliteit genomen, door eenige weinige Afgevaardigden, uit ontzag voor de aanzienlykheid des Prinsen van Oranje, wilden afkeuren, voor onwettig en van geener waarde verklaaren, en te gelyk intrekken de afgeperste dankzeggingen, aan wylen zyne Hoogheid gedaan.” Eindelyk, stelde men ook vast „ dat men, by duidelyke Resolutie, verklaaren zou, den aanslag op Amsterdam en het aantasten der zes Heeren te houden voor een' * toeleg op de vryheid, * *attentat.* hoogheid en souverainiteit deezer Provincie, regelregt strydende met alle wetten, regten en Privilegiën derzelve.” De Staaten van Holland namen, hierop, een besluit, welk genoegzaam met het gevoelen der Gemagtigden overeenkwam (n). Leiden alleen hadt egter geoordeeld, dat het, niet naar den gewoonen vorm der Regeeringe, genomen was (o). Voorts, vondt men geraaden, den Steden, uit.

(n) Resol. Holl. 15, 16, 17, 29 *Jany* 23 *Aug.* 1651. *bl.* 289, 293, 295, 322, 451.

(o) Resol. Holl. 23 *Aug.* 1651. *bl.* 453.

1651.

't Gedrag
der zes
Heeren
wordt
goedge-
keurd.

Onder-
zoek naar
den op-
steller der
twee Ge-
schriften
van wy-
len zyne
Hoog-
heid.

Som-
melsdyk
tragt zig

uit welken de zes Heeren afgezonden waren, schriftelyke verklaring af te vorderen, of de-
zelveu zig, in het raadpleegen en stemmen op
de vermindering van 't Krygsvolk, waaruit de
onlusten gereezen waren, gedraagen hadden,
naar den last hunner meesteren, of niet. Ook
kwamen, van de Steden Dordrecht, Haarlem,
Delft, Amsterdam, Hoorn en Medenblik,
verklaringen over, waarby de zes Heeren er-
kend werden voor trouwe Liefhebbers des
Vaderlands, die, in allen deele, aan de inzig-
ten hunner Steden voldaan hadden: waarop
hun gedrag ook door eene verklaring der Staa-
ten van Holland, gedagtekend den drie-en-
twintigsten van Oogstmaand, volkomenlyk,
werdt goedgekeurd (p). De redenen van zyne
Hoogheid werden ook omstandiglyk weder-
legd, in een Berigt, welk, op der Staaten naam,
in 't licht kwam. Doch eer dit gebeurde, had-
den de Staaten van Holland *Heilersich*, Sekreta-
ris van wylen zyne Hoogheid, en de twee
Klerken der Griffie, *Hulst* en *Kunes*, door Ge-
magtigden, doen ondervraagen, en uit dezel-
ven vernomen, dat de Geschriften, genaamd
*Redenen en Motiven en Klagten over die van Am-
sterdam*, of ten minste het laatste, ontworpen
of opgesteld waren, door wylen den Griffier
Musch; die, op den zesentwintigsten van Win-
termaand des jaars 1650, overleeden was (q):
waarom, veelligt, te eerder, tot het wederleg-
gen deezer schriften, beslooten werdt. De Heer
van Sommelsdyk ook, verneemende dat men

on-

(p) Resol. Holl. 5, 14, 19, 20, 27 July 10 Aug. 1651. bl.
333, 376, 394, 403, 414, 422.

(q) Holl. Merk. van 1650. bl. 63.

onderzoek deedt naar zyn gedrag, ter gelegenheid van de onderneeming op Amsterdam, 1651. boodt zig, van zelf, aan, om den Gemagtigden, deswege, opening te geeven^(r). Hy werdt, in 't byzonder, wegens drie zaaken beschuldigd: 1. Dat hy, in den eed van Holland zynde, kwalyk gedaan hadt, aan 't leiden van Krygsvolk naar Amsterdam, op bevel van zyne Hoogheid. 2. Dat hy de wallen van Amsterdam bespieël hadt, en 3. Dat hy verspreider was van het gerugt, dat deeze Stad een Verdrag gemaakt hadt, met het Parlement van Engeland. Op de *eerste* beschuldiging, antwoordde hy „ dat hy, als Kolonel, ook onder „ zynen Kapitein-Generaal stondt, die hem, „ zo hy gehoorzaamheid geweigerd hadt, wegens 't schenden van den Krygseed, zou hebben konnen doen straffen; behalve, dat zyne Hoogheid ook groot gezag hadt, in zaaken van Regeeringe, en, in Amsterdam, alleenlyk, begeerde gehoord te worden, over zaaken, den dienst der Landen betreffende.” Op de *tweede*, merkte hy aan „ dat hy, op bevel van den Prinse, uit den Haage, gereeden was naar Amsterdam, inkomende, door de Leidsche, en wederom uitrydende, door de Reguliers-Poorte, en voorts over Abkoude, Baambrugge, Loenen, Vreëland, Kortenhoef, Hilversom, Leusden en Zoest, naar Scherpenzeel, met geen ander oogmerk, dan om den tyd af te meeten, dien de Ruitery, welke hy van Scherpenzeel naar Amsterdam geleiden moest, tot deezen togt zou noodig „ heb-

(r) Resol. Holl. 7, 8 July 1651. bl. 338, 355.

1651.

„ hebben, zonder dat hy eenige gedagten ge-
 „ had hadt, om de wallen der Stad te bespie-
 „ den.” Op de *derde* beschuldiging, erken-
 „ de hy „ op 't Huis ter Hart, tegen de Hee-
 „ ren van Haarlem, gezeid te hebben, dat
 „ het goed zou zyn, dat 'er wat minder
 „ gemeenschap was, tusschen de Stad Am-
 „ sterdam en het Parlement van Engeland;
 „ daarby voegende, als men hem naar reden
 „ vraagde, dat de Prins hem, weinige dagen
 „ geleeden, verklaard hadt, eenen Brief gezien
 „ te hebben, uit Londen geschreeven, en mel-
 „ dende, dat het Parlement beslooten hadt,
 „ Amsterdam, met tienduizend man, by te
 „ staan.” Hy voegde hierby een verhaal van
 „ t gene hy zeide hem van den aanslag op Am-
 „ sterdam bekend te zyn, waarin niets byzonders
 te vinden was (s). Doch alzo hy 't voornaam
 beleid van deezen aanslag toeschreef aan Graa-
 ve Willem Fredrik, gaf zyne verklaring aan-
 leiding tot den voorslag van Friesland, om eene
 algemeene vergiffenis af te kondigen: waarin
 Sommeldyk ook verzogt, begreepen te mogen
 worden. Men maakte een Ontwerp van zulk
 eene Vergiffenis; doch Holland, de vryheid
 willende behouden om regt te doen, daar
 men 't goedvondt, schiep 'er geen genoegen
 in (t). Friesland en Stad en Lande en de Rid-
 derschap van Holland zelve hielden 'er nog-
 tans zo ernstelyk op aan, in 't byzonder vorde-
 rende, dat 'er de Heer van Sommeldyk onder
 begreepen werdt, dat men zig, eindelyk, liet
 overhaalen, mids hy zig, voortaan, onthielde
 uit

Hy
wordt, op
zyn ver-
zoek, be-
greepen
in de al-
gemeene
vergiffe-
nis.

(s) Resol. Holl. 15 July 1651. bl. 380.

(t) Resol. Holl. 27 July 1651. bl. 413.

uit de Vergaderinge der Staaten (u). De algemeene vergiffenis, zonder uitsluitinge van iemand, werdt, op den negentienden van Oogstmaand, met eenpaarige stemmen, vastgesteld, en daarna openlyk afgekondigd. Men beloofde, by dezelve, nu noch ooit te zullen gedenken aan het gene, in den voorleeden jaare, voorgevallen was, en verklaarde, de besluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des gemelden jaars voor nietig, kragteloos en van onwaarde, zo wel als alles wat, ingevolge van dezelve, verrigt en ondernomen was, waarvan de blyken en overblyffels, uit de openbaare Registers, geligt zouden worden (v).” Met welke verklaring, de Staaten van Holland, zo wel als zy, die gemengd geweest waren, in ’t gene, in ’t voorleeden jaar, ondernomen was, zig te vrede hielden. De Stad Amsterdam ontving, naderhand, vergoeding van de Staaten van Holland, wegens de buitengewoone kosten, welken zy, in den voorleeden jaare, hadt moeten doen. Men verstondt nu, dat dezelve, ten dienste van den Lande, gedaan waren, en dat men der Stad, wegens haaren betoonden yver en wakkerheid, grooten dank schuldig was (w). De kosten beliepen *vieren vyftig duizend vyf en veertig guldens en tien stuivers* (x). Omtrent deezen tyd, werdt ook, ter Vergaderinge van Holland, be-

1651.

Inhoud
derzelve.

(u) Resol. Holl. 19 Aug. 1651. bl. 446.

(v) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 158-183, 184, 186, 187, 188, 189. III. Deel, bl. 582-595, 596, 598, 599, 600, 601.

(w) Resol. Holl. 30 May 26 Juny 1653. bl. 253, 316. AITZEMA III. Deel, bl. 825.

(x) Resol. Holl. 7 Dec. 1656. bl. 327. 27 Maart 1657. bl. 27. Zie ook Aanb. op ’t Leev. van de Groot. bl. 63, 64.

1651. beslooten, eene Ordonnantie van vyftiendui-
 zendagtenzeftig guldens en tien ftuivers, voor
 Scheeps- en Wagenvragten; in de bezending
 aan de Steden van den jaare 1650, verdiend,
 te doen vernietigen; alzo dezelve, door den
 Raad van Staate, zonder kennis der algemeene
 Staaten, ten behoeve der Raaden van wylen
 zyne Hoogheid, verleend was (y).

XVI. De groote Vergadering werdt, hierop, den
 De groote Vergadering
 te Vergadering
 wordt be-
 slooten.
 eenentwintigften van Oogftmaand, beslooten
 met eene aanspraak, die, van wege de Staaten
 van Holland, wederom door den Raadpenfio-
 naris Kats, gedaan werdt. Hy merkte, in 't
 byzonder, aan „ dat de eensgezindheid, met
 „ welke zulk eene talryke Vergadering besloo-
 „ ten was, aan 's Hemels zegen moest toege-
 „ fchreeven worden.” Voorts, vondt hy raad-
 zaam, uit de plaats, waar de Vergadering zig
 bevondt, eene zinnebeeldige herinnering op te
 maaken, van 't werk, welk zy verrigt hadt.
 „ De Kerk, ter zyde der groote Hofzaale, ver-
 „ strekte, zeide hy, een zinnebeeld van 't gene
 „ 'er, ten opzichte van den Godsdienst, besloo-
 „ ten was. De opgang naar de gewoonlyke
 „ Vergadering der algemeene Staaten kon de
 „ vastftelling der Unie afbeelden. De toegang
 „ naar de Pleitrolle van den Hove moest de
 „ fchikkingen omtrent de Regtsoefening in
 „ gedagten brengen. De ingang der Reken-
 „ en Leenkamer herinnerde de fchikking om-
 „ trent de Geldmiddelen, en de gehoorzaam-
 „ heid der Leenmannen en andere onderzaa-
 „ ten van den Staat. De vendels, wimpels,
 „ vlag-

„ vlaggen en kornetten waren natuurlyke af- 1651.
 „ beeldfels van 't gene, in Krygszaaken, be-
 „ slooten was. Eindelyk, kon het dak der zaa-
 „ le, gemaakt van eene soort van hout, waar-
 „ aan” [dit zegt men] „ geene spinnekoppen
 „ duuren konnen, noch gevonden worden, in
 „ gedagten brengen, wat 'er ware vastgesteld,
 „ tegen zulke Regters en Regenten, die zig
 „ zouden laten omkoopen; of, gelyk vuile
 „ spinnekoppen, hunne netten wyd en zyd
 „ uitzetten, om het te vangen.” Uit welke zin-
 speelingen, men den smaak van deezen tyd, of
 van deezen Staatsman, eenigszins, afneemen
 kan. Hy besloot zyne Rede, met eene dank-
 zegging aan alle de Afgevaardigden der Ge-
 westen, en aan Gode, die de raadpleegingen,
 tot hiertoe, zo merkelyk gezegend hadt. De
 gantsche Vergadering en andere hooge Kol-
 legien van den Haage begaven zig, hierop,
 naar de Kerke, daar de Predikant *Kasper Stre-
 so* eene plegtige Dankpredikaatsie en Gebed
 deedt; waarna de meeste Afgevaardigden naar
 huis keerden, en alle zaaken, de Gewesten in 't
 gemeen betreffende, wederom kwamen aan
 de gewoone Vergadering der algemeene Staa-
 ren, die, zo lang de groote Vergadering by-
 een was, niet gezeten hadt. Ter gelegenheid
 van het gelukkig eindigen der groote Verga-
 deringe, werdt, op den dertienden van Herfst-
 maand, loor alle de Gewesten, een plegtige
 dankdag gehouden, waarop ook, alomme, de
 klokken geluid, 't geschut geloft, en andere
 vreugde bedreeven werdt (z).

Wy

(z) AITZEMA Herft. Leeuw. bl. 189-191. III. Deel, bl. 602-604.

1651.

Wy hebben ons, in 't verhaal van de handelingen der groote Vergaderinge, alleenlyk bepaald tot de huisselyke zaaken; doch zy hadt zig ook eenigszins met uitheemschen gemoeid, en de draad der geschiedenisse zal nu vorderen, dat wy ook van deezen verslag doen.

XVII.
Hande-
ling met
Portugal,
wegens
Brazil.

De zaaken der Westindische Maatschappye in Brazil waren, sedert eenige jaaren, merkelyk agteruit geloopen. De Portugeezen hadden aldaar groote voordeelen behaald; terwyl het Hof van Portugal voorgaf, dat de opstand in Brazil buiten 's Konings kennis geschied was. De raadpleegingen in den Haage op het ondersteunen der Maatschappye hadden ook traagen voortgang. Holland aarzelde geweldiglyk, en Friesland weigerde ronduit, iet te draagen tot de kosten (a). De Staaten van Holland hadden, eindelyk, beloofd, met Portugal te zullen breeken, zo de andere Gewesten de Verdragen met Deenemarke bekrachtigden. Doch toen men ondervondt, dat deeze Verdragen zo voordeelig niet waren voor de Landen, als men zig verbeeld hadt, verminderde de lust tot de uitrusting naar Brazil. De Koning van Portugal deedt, midlerwyl, zyn best, om deeze uitrusting, door handeling, te voorkomen, zendende herwaards *Antonio de Sousa de Macedo*, die, in Herfstmaand desjaars 1650, in den Haage kwam, zonder dat men zig zyns bekreunde (b). 't Liep aan tot in Len-

te-

(a) Resol. Gener. 8 Oct. 1649. by WICQUEF. *Preuv. Tom. I. p. 884.* WICQUEFORT *Livr. IV. p. 233.* AITZEMA III. Deel, bl. 297, 338, 339, 340, 415.

(b) Resol. Gener. 15 Sept. 2 Dec. 1650. 7, 10 Febr. 1651. by WICQUEFORT *Preuv. Tom. I. p. 887, 888, 889.* AITZEMA III, Deel, bl. 483.

temaand deezes jaars, eer hy in de groote Vergadering gehoor verwierf. Hy klaagde, in den aanvang zyner rede, dat men, hem zo lang gehoor geweigerd hebbende, het Regt der Volken geschonden hadt, en gaf breed op van de geneigdheid van den Koning, zynen meester, om een Verbond te sluiten met de Staaten. Men vorderde Brazil van hem te rug, behalve herstelling van de schade, die de Portugeezen der Maatschappye, aan vee en vrugten, hadden toegebracht. Hy boodt, eerlang, aan, de waarde van Brazil der Maatschappye te zullen voldoen, zynde, zo hy voorgaf, den Koning, zynen meester, buiten staat, de Portugeezen in Brazil te dwingen, om zig wederom te begeeven onder de gehoorzaamheid der Staaten. Aan de Maatschappye zou hy agt millioenen betalen, en agt tonnen schats aan de arme weezen in Zeeland, daar men veel verlooren hadt in Brazil. Voorts, zou het der Maatschappye vrystaan, met een bepaald getal van schepen, handel te dryven in Brazil, en zy zou, daarenboven, Zout mogen laaden te S. Ubes. Doch de Staaten, wetende dat hy uitdrukkelyken last hadt, om over het te rug geeven van Brazil te handelen, verwierpen deeze aanbiedingen, en beslooten de onderhandeling met hem af te breeken (c). Hy deedt, daarentegen, zyn best, om ze sleepende te houden, en den oorlog, die Portugal dreigde, te voorkomen. Zelfs zocht hy enige Leden der groote Vergaderinge, door beloften van aanzienlyke geschenken, te

(c) Resol. Gener. 2, 6, 11, 13, 14, 25 Maart. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.* Tom. I. p. 890, 892, 902, 904, 907, 915.

1651.

te beweegen, om tot het aanneemen zyner voorſlagen te arbeiden. Doch hy deedt dit zo onbeſcheidelyk, dat het Hof van Holland laſt kreeg, om 'er kennis van te neemen. Ook werdt iemant, van wien hy zig, ten deezen einde, bediend hadt, eerlang, door 't Hof, voor zes jaaren, ten Lande uit gebannen (*d*). Het Beſtand met Portugal ondertuſſchen naar 't eindeloopende, gaf men den Gezant, onder de hand, te verſtaan, dat hy en de Portugeeſche onderzaaten, die zig hier te Lande bevonden, beſt zouden doen van te vertrekken. De Prins van Portugal, Lodewyk Willem, Kleinzoon van Don Antonio, die nog regt voorwendde op de Portugeeſche Kroon, zegt, omtrent deezen tyd, beſlag te leggen op de goederen des Konings, hier te Lande. Doch de Staaten van Holland hadden geenen zin, om zig in deezen twiſt te ſteeken (*e*). De Gezant ook, ziende hier niets met vrugt te verrigten, vertrok, in Bloeimaand, uit den Haage. De Nederlandſche Conſul te Liſbon werdt, ſedert, ook t'huis ontbooden, en de Weſtindiſche Maatſchappij kreeg verlof, om de Portugeezen, aan deeze en aan gene zyde van de evennagtslyn, als vyanden van den Staat, te bejegenen (*f*). Doch de oorlog met Engeland, die, kort hierna, ontſtondt, was oorzaak, dat de krig tegen Portugal niet kon voortgezet worden.

Verdrag
met Sa-
lee.

Met Salee, waren, ſedert eenigen tyd, eenige onluſten ontſtaan (*g*); waarop de Staaten be-

(*d*) Regiſt. der Sentent. van den Hove *gequor.* B. f. 218.

(*e*) Reſol. Holl. 29 *Maart* 7 *April* 1651. bl. 166, 186.

(*f*) Reſol. *Gener.* 12, 25 *May* 1651. by WICQUEL *Preuv.* Tom. I. p. 919. AJTZEMA III. *Deel*, bl. 646-649.

(*g*) Reſol. Holl. 23 *Maart* 1650. bl. 85.

beslooten hadden, den Kommandeur *Gideon de Wildt*, met vier schepen, derwaards te zenden. 1651.
 Hy sloot, op den negenden van sprokkelmaand
 deezes jaars, een Verdrag, waarby men zig
 verbondt, elkanders schepen niet te zullen nee-
 men of beschadigen (b).

De Hertog van Nieuwburg, te onvrede, dat XVIII.
 de Staaten bezetting hielden in Ravestein, en, Onlusten
 reeds in 't jaar 1649, met eenig Krygsvolk, tusschen
 derwaards getoogen zynde (i), hadt zig toen Branden-
 laten beweegen, om te rug te trekken; doch Nieuw-
 in de Lente deezer jaars, eenigen onderstand burg.
 mit Lotharingen bekomen hebbende, zondt
 hy wederom omtrent tweeduizend man der-
 waards, te gelyk het Land van Kleeve met in-
 legering dreigende. De Staaten gaaven, ter-
 stond, bevel aan de bezettingen in deezen oord,
 om hier tegen te waaken, het platte Land van
 Kleeve tevens, op verzoek der Stenden, lee-
 vende* vrye hoede verleenende (k). De Keurvorst* *saue-*
 van Brandenburg, zyne erflanden in gevaar *garde.*
 ziende, viel, hierop, in Zomermaand, in 't
 Land van Berg, welk den Hertoge van Nieuw-
 burg aanbedeeld was. De Hertog en de Kleef-
 sche Stenden klaagden beide, over deezen nieu-
 wen kryg, in den Haage. De Keurvorst begaf
 zig, in persoon, derwaards, meenende de Staa-
 ten te zullen kunnen beweegen, om hem de
 hand te bieden. Doch de dood des Prinsfen van
 Oranje hadt den staat der zaaken, hier, niet
 wei-

(b) Zie het Trakt. in 't Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 127
 en by AITEMA III. Deel, bl. 649.

(i) Resol. Holl. 2 Maart 1649. bl. 34. 14 Jan. 1650. bl. 7.

(k) Resol. Holl. 14 Maart, 20 April, 6 May 1651. bl. 135,
 105, 272.

1651.

weinig veranderd. Nogtans, namen hunne Hoog-Mogendheden aan de bemiddeling tusschen de twee Vorsten, die hun opgedraagen was, zendende, eerlang, de Heeren van Gend, Obdam, *Parmentier* en *Beeke* naar Wezel en Duffeldorp, daar zy, met beide de Vorsten, handelden. De Vorsten hielden, in Oogstmaand, een mondgesprek in 't open veld by Angeroord, en baanden hier den weg tot een Verdrag. Midlerwyl, hadt *Jakob, Hertog van Koerland*, voorgeevende recht te hebben op de Landen van Gulik en Kleeve, eenen Gezant naar den Haage gezonden, om de Staaten in zyne belangen in te wikkelen; doch hy vondt hier geen en ingang. De handeling tusschen de Vorsten van Brandenburg en Nieuwbург werdt, ondertusschen, voortgezet. De Keizer, misgunnende den Staaten de eer van de bemiddeling, hadt zig ook in deeze handeling gesteken, en 't gelukte zynen gezanten, een Verdrag te treffen, tusschen de twistende Mogendheden, waarin de Staaten niet gekend werden. Het was, den elfden van Wynmaand, te Kleeve getekend. De Staatsche gezanten keerden, hierop, misnoegd, naar huis (1). Maar 't wordt tyd, dat wy den afgebroken draad der Engelsche geschiedenissen wederom opvatten, also dezelve, thans, van groot belang werden voor deezen Staat.

XIX. Wy hebben Koning Karel den I., op het Staat der Engel-
 fche zaaken, einde des jaars 1649, gelaaten in het Eiland Jersey. Doch in de Lente des volgende jaars, was hy gekeerd naar Breda, alwaar de Schotten,

(1) AITZEMA III. Deel, bl. 412, 413, 646, 670-682.

ten, met hem, in onderhandeling traden (m). 1651.
 Hy hadt. ondertuffchen, *Montrose*, met een Le-
 ger, in Duitschland geworven, geschikt naar
 Schotland, die daar geslaagen, gevat en als
 een Verraader ter dood gebragt was. Dit voor-
 val streemde de handeling met de Schotten, wel-
 ke, eerst in Zomermaand, voltrokken werdt:
 waarna Karel, te Scheveningen, in zee stak naar
 Schotland, daar hy, in 't begin deezes jaars,
 gekroond werdt. Het Parlement van Engeland,
 misnoegd op de Schotter, hadt, midlerwyl, een
 Leger naar Schotland gezonden, onder 't op-
 perbevel van Kromwel, hebbende Fairfax het
 Generaalschap nedergeleegd. Kromwel sloeg de
 Schotten, by Dunbar, in Herfstmaand des
 jaars 1650. Op den zelfden dag des volgenden
 jaars, raakte hy nog eens, by Worchester,
 slaags met 's Konings Leger, welk ook, ge-
 heellyk, geslaagen werdt; waarna Karel de II.
 de vlugt nam naar Frankryk, terwyl de Veld-
 overfte *George Monk* zig Schotland onderwierp.
 't Gezag van den Generaal Kromwel rees zo
 hoog, na de twee overwinningen, van welken
 wy gesproken hebben, dat hy, het opperbevel
 hebbende over de Krygsmagt van het nieuw
 Gemeenebest, geoordeeld werdt, den klem der
 Regeeringe genoegzaam in handen te hebben,
 schoon hy geen' hooger' titel voerde, dan dien
 van *General* (n).

De voorpoed der wapenen van 't Parlement XX.
 verwierf het Gemeenebest van Engeland de Oor-
 agting der voornaamste buitenlandsche Mo-
 gend-^{sprong} misnoe.

(m) ARZEMA III. Deel, bl. 411, 412.

(n) PAPIN Tom. IX. p. 22-47.

1651. gendheden. Doch in de Vereenigde Gewes-
 gen, tus- ten, hadt men deszelfs gezanten, ter algemeene
 fchen En- ne Staatsvergaderinge, gehoor geweigerd, zo
 geland en lang zyne Hoogheid leefde. Holland alleen
 deezen hadt ſterkſt gedrongen op het erkennen der
 Staat. gezanten, gelyk wy reeds hebben aangetekend;
 doch de meeste andere Geweſten bleeven by
 hun gevoelen. Het Parlement toonde zig mis-
 noegd, over 't gedrag der Staaten, en deedt
 hunnen gewoonlyken Gezant Joachimi aanzeg-
 gen, dat hy, nog geene nieuwe Geloofsbrie-
 ven ontvangen hebbende, om met het Gemeen-
 beſt te handelen, binnen eene maand, ver-
 trekken kon: gelyk hy, in den Herſft des jaars
 1650, deedt. De Staaten van Holland, ver-
 geeſſche poogingen hebbende aangewend, om
 hem nieuwe Geloofsbrieven te doen toefchik-
 ken (o), hadden, in de Lente, reeds beſlooten,
 tot onderhouding van het goed verſtand, tus-
 ſchen het Parlement en hun Geweſt in 't byzon-
 der, naar Engeland te ſchikken *Gerard Schaap
 Pieterszoon*, Raad der Stad Amſterdam, met
 den titel van hunnen *Kommiſſaris* of Gemagtig-
 de. Hy hadt laſt, om de tegenwoordige Re-
 geering van Engeland te erkennen, en het Par-
 lement te vereeren met zulke titels, als hy dagt
 aan het zelve aangenaamſt te zullen zyn.
 Voorts, moest hy, voor de byzondere belan-
 gen van Holland, zorg draagen (p). Doch dee-
 ze ſtap van Holland, gelyk hy dertegenwoor-
 dige

(o) Reſol. Gener. 12 January 13 Octob. 14 Nov. 1650. by
 WICQUEF. *Preuv.* Tom. I. p. 567, 568.

(p) Reſol. Holl. 17, 22 Jan. 4 April 1650. *bl.* 13, 28, 104.
 Ad. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 141, 142. T. URLOE'S
 Papers Vol. I. p. 133.

dige Regeeringe van Engeland aangenaam was, hadt niet weinig toegebracht, om wylen 1651. zyne Hoogheid van dit Gewelt, en van de Stad Amsterdam in 't byzonder, te vervreemen (q): waarvan wy de uitwerksels, reeds in 't voorgaande Boek, gezien hebben. Men hadt den Prins zelfs verdagt gehouden, dat hy, uit gevoeligheid tegen Holland, Karel den II. in staat hadt gesteld, om den Hollandschen Koophandel te ontruften, door eenige schepen, welken de Bevelhebber der Eilanden van Scilly of de Sorlings in zee gebragt hadt (r). Doch my is geen blyk voortgekomen van de gegrondheid van dit vermoeden. Ondertusschen, hadt Tromp last gekreegen, om tegen de zeefchui-meryen van den Bevelhebber der Sorlings te waaken (s). Maar 't Parlement schiep, hieruit, merkelyke agterdogt tegen de Staaten, als haddenze voorgehadt, zig van deeze Eilanden, die tot het nieuw Gemeenebest geagt werden te behooren, schoonzee in de magt waren van Karel den II, meester te maaken; of als wildenze Koning Karel, onder zulk een voorwendfel, hulp toe schikken. Schaap kreeg, derhalve, terstond last van de Staaten van Holland, om de Regeering van Engeland van 't waare oogmerk van Tromps togt te onder-rigten (t).

Het Parlement, de Vereenigde Gewesten ^{Het Par-} aanmerkende als de eenigste Mogendheid, ^{lement} zendt een door welke 's Konings party zou kunnen on- ^{Gezant-} der-schap

(q) AITEMA III. Deel, bl. 412, 469.

(r) WILQUEFORT Livr. V. p. 286.

(s) Resol. Holl. 6 January 1651. bl. 2.

(t) Resol. Holl. 20 April 1651. bl. 194.

1651.
her-
waards.

Oog-
merk van
het zelve.

dersteund worden, schiep, uit het gedrag van Holland, hoop, om deezen Staat, einde-lyk, geheellyk in zyne belangen te brengen. De dood des Prinzen van Oranje versterkte deeze hoop, en bragt het Parlement tot het besluit, om eene bezending te doen aan deezen Staat. *Olivier S. John* en *Walter Strikland* kwamen, in Lentemaand deezes jaars 1651, in den Haag. De meeste Gewesten hadden reeds beslooten de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen (*u*). Zy werden, derhalve, met grootelwaatsie, ingehaald; hoe-wel eenige jongens, omgekogt, zo men zeide, door een Paadje der Koninklyke Prinsesse, hun met den scheldnaam van *Koningsmoorders* naar 't hoofd wierpen. Voorts, verwierven zy, zo zeer waren de zaaken, hier, van gedaante veranderd, terstond, gehoor, in de groote Vergadering. Men benoemde, zonder uitstel, Gemagtigden, om, met hen, in nadere onder-handeling, te treden. Zy hadden last, om een naauw Verbond met de Staaten te sluiten, naauwer dan ooit te vooren tusschen de twee Staaten geslooten geweest was. Doch ik vind niet, dat zy zig, over de natuur van dit Verbond, duidelyk genoeg, geopend hebben. Door den tyd, is egter gebleeken, dat men, in Engeland, verstondt, de twee Staaten tot één samen te smelten (*v*): waartoe *Kromwel* meer kans meende te zien, na de dood van zyne Bloogheid. Doch hoe ver men hier was van het gewilligen in zulk een' voorslag, zullen wy, ter zy verplaatse,

(*u*) Resol. Gener. 7, 26, 28 Jan. 1651 by *WICQUEF. Preuv.* Tom. II. p. 366, 368, 369. Resol. Holl. 7 Jan. 1651. bl. 8.

(*v*) *RAPIN* Tom. IX. p. 49.

te, verrekenen. Ondertuffchen, ftelden de Gezanten eenige punten op, die zy oordeelden in 't Verbond te moeten invoeijen, en die zy zeiden meeft uit het oud Verbond van den jaare 1495 [1496] genomen te zyn. Zy hadden'er egter eenigen bygevoegd, volgens welken, de Staaten zig verpligt zouden hebben, om de zyde van 't Parlement te kiezen tegen Karel den II; en om der Prinseffe zyne Zuster, of den Prinse van Orarje, zynen Neeve, te beletten, hem immer te onderfteunen. Doch de algemeene Staaten beflooten, eenpaariglyk, dat zy, welk een Verbond men ook met het Parlement maaken mogt, zig niet fteeken zouden in het gefchil met Karel den II, of met Schotland (w). En dit befluit ftremde de handeling; die, egter, onder andere voorwendfels, afgebroken werdt. De Gezanten, die dage-De Ge-lyks veel fchimps uitftonden van 't graauw in zanten den Haage, en van de knechts van eenige Ko- worden ningsgezinde Engelfchen, toonden kleinen lust, van 't om lang in Holland te toeven. Prins Eduard, graauw Zoon des Paltsgraafs Fredrik, hadt hun zelfs, gefchol- den en eenigen van zyn gevolg, guiten nageroepen, be- en hunne dienaars *bonden* genoemd. De Staa- fchimpt, ten van Holland, aan welken zy 't geklaagd hadden, deden Prins Eduard, die uit den Haage geweeten was, by klokluidinge, indaagen. Een zynen dienaaren werdt gegeeffeld, een ander gebannen. Doch 't befchimpen, hoonen en dreigen der Gezanten hieldt aan, tot merkelyk misnoegen der Staaten van Holland en der

(w) Refol. Gener. 21 May 23 Juny 1651. by WICQUEF: *Précis* Tom II. n. 410, 414.

1651.

Zy kee-
ren, on-
verrigter
zaake,

en doen
nadeelig
verslag
van hun
gezant-
schap.

der Afgevaardigden van Zeeland, die al de-
den, wat in hun vermogen was, om den Ge-
zanten genoeg te geeven (x). De Wethou-
derschap van Amsterdam nodigde hen zelfs
in deeze Stad, daar zy deſtig onthaald wer-
den. Doch in Zomermaand werden zy, door
't Parlement, t'huis ontbooden. Zy verkree-
gen, op den dertigſten, gehoor van affcheid,
zonder iet met de Staaten geflooten te hebben.
Men ſcheidde, met wederzydsche vorderingen
van oude ſchulden, welken men, ten laſte van
elkanderen, hadt openſtaande. Schaap keerde
ook, in Herſftmaand, herwaards. Men hadt
eerſt beſlooten, om Joachini, met nieuwe Ge-
loofsbrieven, wederom naar Engeland te zen-
den; doch hy werdt, om zyne hooge jaaren,
verſchoond; en overleedt, hier, in Bloei-
maand des jaars 1654 (y). S. John en Strikland, te
Londen te rug gekeerd, deeden zulk verſlag
van hun gezantschap, dat men, niet lang
hierna, beſloot, in oorlog te treden met de
Vereenigde Geweſten. Men hadt, hier, gee-
ne gezindheid getoond, tot de vereeni-
ging der twee Staaten, op welke de Engel-
ſchen geſteld waren. Doch om het Parlement
niet te verſtooren, hadt men zig gehouden by
algemeene betuigingen van genegenheid, om
de oude Verbonden van Koophandel te ver-
nieuwen, en heiliglyk te onderhouden: waar-
in de Engeliſchen zo weinig voldoering von-
den, dat John Thurloe, thans Geheiniſchryver
der

(x) Refol. Holl. 15, 18, 19 April, 1, 22 May 1651, bl. 190, 191, 193, 213, 257, 258.

(y) AITZEMA III. Deel, bl. 637-640, 657-664, 664, 927. THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 176, 177, 179, 181, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 193. Aſt. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 144, 145, 146, 148-158.

der Gezanten, daarna des Raads van Staate in Engeland, en eindelyk van Kromwel, in eenen Brief uit den Haage, gedagtekend den zestienden van Zomermaand, schreef „ dat „ de Staaten voor eerlyke luiden en goede nabuuren zouden hebben mogen gehouden „ worden, zo men 'er meer niet van geweten hadt, dan duure betuigingen van vriendschap, en aanbiedingen om, op den voet „ van 't Verdrag van den jaare 1495 [1496], „ met de Engelschen, te willen handelen; „ doch dat het verblyf der Gezanten in den „ Haage gelegenheid gegeven hadt, om te „ ontdekken, dat zy van den zelfden stempel „ waren als de Schotten en Franschen, met „ welken zy omgingen. Dat zy van deezen „ geleerd hadden, hooge betuigingen te doen, „ terwyl zy niet van zins waren, meer van de- „ zelve naar te komen, dan met hun schynbaar belang overeenkwame; waarin hy, „ nogtans, vertrouwde, dat zy, voor tegenwoordig, hun oogmerk niet bereiken zouden.” Hierby voegde hy „ dat de Leden „ der groote Vergaderinge de Krygs- en andere zaaken meenden geregeld, en den Staat „ op eenen vasten voet gebragt te hebben; „ doch dat het volk niet zeer voldaan was, over zyne Overheden (z).”

Uit dit schryven, is af te neemen, dat de Engelschen zeer verbitterd waren op deezen 't Parlement Staat, dat men nog groote geneigdheid toon- ment de voor 't Huis van Oranje, welk zo na met geeft een Karel den II. vermaagschapt was. Men wil, dat ne Acte uit, waar- S. door den

(z) THURLOE's Papers, Vol. I. p. 186. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 149.

1651.

Holland-
schen en
Zeeuw-
schen
handel op
Engeland
merkelyk
bena-
deeld
wordt.

S. John in 't byzonder de Acte van 't Parle-
ment doordreef, die, sedert, zo vermaard ge-
worden is, en *Acte tot aanwas van Scheepvaart*
en *Koophandel* genoemd werdt. Zy was den ne-
genden van Wynmaand gedagtekend, en hieldt
in „ dat geene voortbrengfels van Azia, A-
frika of Amerika in Engeland zouden mogen
„ gebragt worden, anders dan met schepen,
„ die Engelschen toebehoorden, en, voor 't
„ grootste gedeelte, met Engelsch Bootsvolk,
„ bemand waren. Dat geene voortbrengfels
„ van Europa in Engeland zouden mogen wor-
„ den gevoerd, dan met Engelsche schepen,
„ of met schepen van het volk, daar de goede-
„ ren vielen, voortgebragt, of gemaakt waren,
„ mids men dezelve niet van vreemde Plaat-
„ fen; maar alleen van die, daarze vielen en
„ gewoonlyk eerst gescheept werden, in En-
„ geland bragte. Dat geenerlei Kabeljaauw,
„ Haring of andere zoute visch, ook geene
„ Walvischen, Walvischbaarden of Traan in
„ Engeland zou mogen komen of van daar uit-
„ gevoerd worden, anders dan met Engelsche
„ schepen. Dat dit verbod zig nogtans niet
„ zou uittrekken over *Bullioen*, noch over
„ goederen, genomen by wege van schâver-
„ haaling, noch eindelyk over zyde of zyden
„ stoffen, te lande uit Italie gebragt, tegen
„ Engelsche waaren; welke zyde en zyden stof-
„ fen men, te Oostende, Nieuwpoort, Rot-
„ terdam, Middelburg, Amsterdam, of in ee-
„ nige andere Havens daaromtrent, zou mo-
„ gen laaden, onder geregtelyke verklaring,
„ dat zy tegen Engelsche waaren, gekogt of
„ in-

„ingeruild waren (a).” Men bespeurde, zo dra deeze Aëte in 't licht kwam, dat dezelve, 1651.
eigenlyk, strekte, om den handel der Hollan-
deren en Zeeuwen op Engeland, die grooten-
deels in vreemde goederen bestondt, in den
grond te bederven. De Staaten, hieruit eene
wisse vredebreuk te gemoet ziende, raadpleeg-
den, terstond, op het afvaardigen van een buitengewoon gezantschap naar Engeland (b).
Midlerwyl, deedt het Parlement, in Slagt-
maand, eenen stap, die de verwydering nog
grootër maakte, geëvende Brieven van *Schâ- Het ver-
leent
brieven
van Schâ-
verhaa-
ling.
* Repre-
saille.
verhaaling uit aan byzondere Perfoonen, wel-
ken men verstondt, benadeeld te zyn, door in-
gezetenen van deezen Staat. Terstond hierop,
liepen twee Engelsche Oorlogschepen in zee,
die den Hollanderen en Zeeuwen, in korten
tyd, merkelyke nadeelen toebagten (c). De De Staa-
vyandlykheden der Engelschen waren oorzaak, ten zen-
den een
buiten-
gewoon
Gezant-
schap
naar En-
geland.
dat men het buitengewoon Gezantschap spoediger afvaardigde, dan anders geschied zou
zyn, also eenige Gewesten niet ongenegen wa-
ren, om met de tegenwoordige Regeering van
Engeland te breeken. Doch Holland en Zee-
land bragten te wege, dat het Gezantschap, in
Wintermaand, gereed was, om te vertrekken.
't Bestondt uit Jakob Kats en Gerard Schaap
Pieterszoon, van wege Holland, en Paulus van
de Perre, Pensionaris van Middelburg, van we-
ge Zeeland. Kats hadt, kort na 't scheiden der
grootë Vergaderinge, 't Raadpensionarischap Kats legt
het Ampt
van Raad-
van

(a) Zie de Aëte by AITZEMA III. Deel, bl. 667.

(b) LUDLOWS Memoirs Vol. I. p. 334.

(c) Notul. Zeel. 22 Febr. 1652. bl. 34. RAPIN Tom. IX. p. 52. AITZEMA III. Deel, bl. 668, 669.

1651. van Holland nedergelegd. Hy was, na dat hem
 pensionaris neder; de Staaten, op zyn aanhoudend verzoek (d),
 welk, den zevenentwintigsten van Herffstmaand,
 voor de ontslaagen hadden van zynen dienst, in de Ver-
 gadering van Holland, op de knieën gevallen,
 tweede eerst God dankende, dat hy hem, in zyne ge-
 reize, aan wigtige bediening, zo veel jaaren, bewaard
 Pauw hadt, en daarna de Staaten, voor de gunst,
 opge- hem beweezen. De waardigheden van Groot-
 draagen Zegelbewaarder en Stadhpuder der Leenen
 wordt. bleef hy egter behouden. Ten zelfden dage,
 was, in zyne plaatse, verkooren tot Raadpen-
 sionaris Adriaan Pauw, Heer van Heemstede,
 die dit Ampt, te vooren, nog eens, bekleed
 hadt. Hy liet zig, niet dan met moeite, be-
 weegen, om het andermaal te aanvaarden, be-
 geerende, eer hy den eed wilde doen „ dat hy
 „ van zyne bedryven aan niemant dan aan de
 „ Staaten van Holland en Westfriesland re-
 „ kenschap zou verschuldigd zyn; nimmer
 „ voor byzonderlyk gemagtigde Regters te
 „ regt gesteld worden; de Privilegien des
 „ Lands en der Stad Amsterdam in 't byzon-
 „ der behouden; Brieven van beschermingen
 „ schadelooshouding verwerven van de Staa-
 „ ten, en ontslaagen zyn van buitenlandsche
 „ en uitheemsche diensten:” aan 't bedingen
 van welke punten te zien was, dat de Raad-
 pensionaris het jaar 1618 niet vergeten hadt
 (e). Doch de Staaten haalden hem over, tot
 het aanvaarden van het ampt, terwijl zy nog
 raadpleegden op het gene hy van hun be-
 geerd

(d) Resol. Holl. 20 May 15 Juny 20 July 1651. bl. 257, 289, 490.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 603, 604.

geerd hadt (f). Hy bekleedde nogtans het Raadpensionarisfchap, welk, na de dood des Stadhouders, laftiger en tevens aanzienlyker geworden was dan te vooren, nog geen anderhalf jaar. 1651.

De buitengewoone Gezanten, Kats, Schaap en van de Perre, kwamen, nog voor 't einde des jaars te Londen, en hadden, den negenen- twintigften van Wintermaand, openbaar gehoor in 't Parlement. Kats deedt de aanspraak, waarin hy te kennen gaf, dat de Staaten, zyne meesters, overboodig waren, om een naauw Verbond van Vriendfchap en Koophandel met Engeland te fluiten. Doch de handeling ging traaglyk voort. De Gezanten werden geweezen aan den Raad, daar zy het intrekken der Acte van den negenden van Wynmaand, en het te rug geeven der jongft genomen' fchepen vorderden. Maar men hadt hier geene ooren naar. De gezanten beflooten, hierom, federt, in onderhandeling te treeden over een onderling Verbond van Vriendfchap en Koophandel, uit zesendertig punten beftaande, en, zo veel de tegenwoordige toefland der zaaken gehengde, gerigt naar het Verdrag van den jaare 1495 [1496]. Doch in 't overweegen deezer punten, gaven de Engelschen, van tyd tot tyd, te verftaan, dat zy den handel der Ingezetenen van deezen Staat op Engeland en op de Engelsche Volkplantingen buiten Europa merkelyk dagten te befnoeijen. Ook dreevenze, fterker dan immer te vooren, hun regt tot de viffchery in, en hunne volftrekte heerschap- XXII.

(f) Refol. Holl. 27 Sept. 2, 4 Oct. 1651. Bl. 482, 501, 512, 513.

1652.

py over de Britsche zeeën, begeerende dat deze, door elk, met het stryken der vlagge voor de Engelsche Oorlogschepen, erkend werdt. Zy beweerden zelfs regt te hebben, om de Nederlandsche schepen, in zee, te doorzoeken. Al het welke den onzen vreemd in de ooren klonk, en elk, hier te Lande, versterkte in het vermoeden, dat Engeland oorlog zocht. Men handelde over het Verdrag, tot diep in Bloei- maand, zonder iet te kunnen fluiten. Willem Nieuwpoort, Raad in de Vroedschap te Schiedam, was, midlerwyl, ook in Engeland gekomen, om de geschillen tusschen de twee Oost- indische Maatschappyyen te vereffenen; by welke gelegenheid, het voorgevallene in Amboina, 't welk al dertig jaaren geleeden was, wederom werdt opgehaald: doch men kon elkanderen niet verstaan (g). En voor 't einde van Bloei- maand, viel 'er iet voor, dat de verwydering grooter maakte.

XXIII.
Toerus-
ting ter
zee.

De Staaten hadden, zo dra de Engelschen de vyandlykheden, door het verleenen van brieven van Schâverhaalinge, en door het neemen van eenige schepen begonnen hadden, beslooten, eene Vloot van honderdenvyftig schepen in zee te brengen, tot beveiliging der scheepvaart en visscherye. De Luitenant-Ad- miraal, Maarten Harpertszoon Tromp, die 't opperbevel over deeze Vloote hadt, verzamel- de, in 't begin van Bloei maand, de schepen voor Scheveningen (h), en verzeilde, met een gedeelte, van daar, tot tusschen Duinkerken en

(g) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 205. AITZEMA III. Deel 2 bl. 694-710, 739, 740. RAPIN Tom. IX. p. 52.
(h) Holl. Merk. van 1652. bl. 31.

en Nieuwpoort, daar hy eenige dagen leggen bleef. Hy hadt last, om zig, in 't stryken der vlagge voor de Engelschen, welker kusten hy myden moest, te gedraagen naar zyne bescheidenheid. Voorts moest hy de schepen deezer Landen beschermen, tegen elk, dieze, in zee, onderzoeken, of neemen wilde, dezelve ook herneemende, alsze genomen waren (i). Het uitrusten deezer Vloote hadt de Engelsche Regeering verder verbitterd; schoon de Gezanten verzekerd hadden, dat men 't, daarmede, enkelyk gemunt hadt, op 't beveiligen der zeevaart, geenszins op het beschadigen der Engelschen: die hierop hadden aangemerkt, dat zy, zo men over een onderling Verbond kon overeen komen, alleen, het beveiligen der zeevaart op zig wilden neemen (k): 't welk de onzen hun nogtans niet ligt zouden hebben toevertrouwd. De Engelsche Vloot, onder den Admiraal *Robert Blake*, was, ondertusschen, ook in zee geloopt, kruissende op de Engelsche kusten, met vyftig schepen. Tromp, tweeënveertig schepen onder de vlagge hebbende, werd, door hard weder en tegenwind, ook derwaards gedreeven; doch hieldt eerlang af, wykende naar Calais. Hier egter verneemende, dat zeven ryke Straatsvaarders, door twaalf Engelsche Oorlogschepen, onderzocht werden, en gevaar liepen van genomen te worden, zeilde hy wederom naar de Engelsche kust, daar hem, voor *Douvres*, op den negen-entwintigsten van Bloemaand, de Admiraal *Blake* ontmoeting tus-
schen
Blake en
Tromp,
voor
Douvres.

(i) AITZEMA III. Deel, bl. 713, 714.

(k) AITZEMA III. Deel, bl. 702, 706.

1652.

De Ad-
miraalen
geeven
elkande-
ren de
wyt van
de vrede-
breuk.

Blake ontmoette; waarop hy, met het uitzet-
ten zyner Boote, en met het inneemen der zeil-
len, uitgenomen de beide marszeils, die ter
halver stenge nedergelaaten werden, gereed-
schap maakte, om der Engelsche vlagge eer te
bewyzen. Doch eer dit geschied was, schoot
Blake twee schooten over Tromps schip; waar-
op niet geantwoord werd. Maar op een' der-
den, antwoordde Tromp met een' schoot, die
door Blakes vlagge vloog. Blake, toen Tromp
de zyde toekeerende, gaf hem de volle laag.
Tromp bleef hem niet schuldig. De Vlooten
raakten in een hevig gevegt, welk vier uren
duurde, en door den nacht geëindigd werd.
Tromp miste twee schepen; doch 't eene kwam,
zwaar beschadigd, nog wederom by 's Lands
Vloote. De beide Admiraalen gaven elkande-
ren de wyt van de vredebreuk. Doch Blake
heeft niet duidelyk durven verklaren, dat
Tromp hem eerst de laag gegeven hadt: daar
verscheiden' Nederlandsche Scheepsoversten
verklaard hebben, dat Blake den eersten aan-
val hadt gedaan (1). Sommigen meenen, dat
beide Blake en Tromp last hadden, om zig, om-
trent elkanderen, op zulk eene wyze, te ge-
draagen, dat niemant bleeke den aanvaller ge-
weest te zyn (m). Doch de Staaten, immers
die van Holland en Zeeland, hadden zo veel re-
den, om den oorlog met Engeland te schuwen,
dat het niet te vermoeden is, dat zy Tromp
zulk een' last zouden gegeven hebben. Ook is
'er my geen blyk altoos van voorgekomen. 't
Gerugt van 't gevegt verspreidde zig terstond
door

(1) Zie de beide Verh. by AITZEMA III. Deel, bl. 711, 713.

(m) RAPIN Tom. IX. p. 53.

door Londen; daar men riep, dat de Staaten de Vrede met het Gemeenebest gebroken hadden. De gezanten leeden eenigen hoon van 't graauw; waarom het Parlement hunne woning, te Chelsea, met eenige Ruiters, deedt bezetten. Weinige dagen daarna, gehoor verworven hebbende in den Raad, weezen zy aan, ^{De Staat-} dat Tromp, buiten zynes schuld, in 't gevegt ^{sche ge-} geraakt was, ten minste, dat zyn bedryf ^{zanten} den Staaten niet geweeten moest worden, ^{zoeken} die hem geen en last tot het pleegen van de ^{Tromp te} minste vyandlykheid gegeven hadden. ^{verschoo-} Doch daar verliepen wel veertien dagen, eer zy, van wege het Parlement, eenig antwoord ontvingen. Eindelyk, gaf men hun te verstaan, dat het Parlement herstelling zoeken zou van 't ongelyk, tot hiertoe, geleeden, en verzekering, voor het toekomende. De Staaten, ^{Pauw} kennis gekreegen hebbende van 't gevegt, zon- ^{komt, ten} den den Raadpensionaris Pauw, in buitenge- ^{zelfden} woon Gezantschap, naar Londen, om 't voor- ^{einde, in} gevallene met Tromp te verschoonen, en de ^{Engel-} verschillen, door minzaame onderhandeling, weg te neemen. Doch hy slaagde kwalyk. Het Parlement vorderde volkomen' vergoeding van de onkosten, die men, ter oorzaake der uitrustinge van de Staaten, en van 't voorgevallene voor Douvres, hadt moeten maaken. 't Bleek, allenthalve, dat men, in Engeland, geene vrede in den zin hadt. Pauw en de andere gezanten namen, derhalve, op den tienden van Hooimaand, hun afscheid, zonder zelfs eenigen stilstand van vyandlykheden te hebben kunnen bedingen (n). Wei-

(n) THURLOE's Papers Vol. I. p. 207. LUDLOWS Memoirs Vol. I. p. 350. AITZEMA III. Deel, bl. 715-721.

1652.

Weinige dagen te vooren, hadt Tromp last
 gekreegen van de Staaten, om de Engelsche
 Vloot aan te tasten, en alle mogelyke afbreuk
 te doen. Ook kreeg de Kommandeur *Kats*,
 die, in de Middellandsche zee, op de Fransche
 Oorlogschepen paste, bevel, om tegen de En-
 gelschen aan te gaan; welk bevel, naderhand,
 ook aan *Jan van Galen*, die hem opvolgde (*o*),
 gegeven werdt. Tromp ontmoette, onder
 Schouwen, op den dertienden van Hooimaand,
 tweeschepen, die de gezanten herwaards voer-
 den. Hy opende hun zynen last, en zy moe-
 digden hem aan, om dien, naar behooren, uit
 te voeren. Nogtans werdt Pauw, sedert, naar-
 gegeven, dat hy den Luitenant-Admiraal hadt
 zoeken op te houden, of hem het aantasten der
 Engelschen te ontraaden. 't Welk hem, by 't
 gemeen, in zo groot een' haat bragt, dat zyn
 Huis in den Haage, en het Slot te Heemstede
 zelf, met plondering, gedreigd werden. waar-
 op de Staaten van Holland hem, by een open-
 baar Plakaat, zuiverden van de aangewreeven
 kladde, en in hunne byzondere bescherming
 namen (*p*). Tromp nam, in Hooimaand, ee-
 nige Engelsche visschers; doch Blake maakte
 zig, wat laater, meester van een groot getal
 Nederlandsche Haringbuizen, en zelfs van der-
 tien schepen, die tot geleide derzelven dien-
 den. Op de tyding van deezen ramp, maakte
 Tromp zig gereed, om Blake aan te tasten;
 doch een geweldige storm, die den vyfden
 van Oogstmaand opstak, verstrooide 's Lands
 Vloot, die, zwaar beschadigd, in de havens
 dee-

Pauw
 raakt by
 gemeen
 in haat.

(*o*) AITZEMA III. Deel, bl. 747, 748.

(*p*) Resol. Holl. 9, 16, 24 Aug. 1652. bl. 331, 333, 342, 376.

deezzer Landen te rug keerde. Ondertuffchen 1652. was 'er, van wege 't Parlement van Engeland, eene Verklaaring in 't licht gekomen, waarby de fchuld der vredebreuke geheellyk gefchooven werdt op de Staaten, die, van hunnen kant, eene diergelyke verklaring lieten uitgaan, ftrekkende, om hun gedrag te verdedigen, en het Parlement in 't ongelyk te fteflen. Ten zelfden tyde, beflooten zeden oorlog tegen de Engelschen te voeren, by wege van *Retorfie*, of op gelyk weêrom (*q*), en nog eene Vloot in zee te brengen over welke de Ruiter 't bevel kreeg; alzo Tromp, in de ongunft van veele Leden vervallen was, federt de ontmoeting met Blake, en het ongeluk, hem, in den jongften ftorm, overgekomen. Zelfshielden sommigen hem verdagt, dat hy, uit zugt voor het Huis van Oranje, de Landen, in eenen oorlog met het Gemeenebest van Engeland, hadt willen inwikkelen (*r*). De Ruiter, met omtrent dertig ligte Oorlogsfchepen en agt branders, geloopen zynde naar de Hoofden, raakte, op den zesentwintigften van Oogftmaand, voor Pleimouth, in een hevig gevegt met den Engelschen Vice-Admiraal, *George Askue*, die veertig Oorlogsfchepen onder zig hadt, en eerlang genoodzaakt werdt te wyken naar Pleimouth, daar de Ruiter hem andermaal aangetaft zou hebben, was hy niet, door tegenwind, belet geworden (*s*). Nu vergevoegde hy zig met het geleiden der Koopvaardyfchepen, welken hy by zig hadt, in behouden

Tromp in
ongunft.

Gevegt
voor
Pleimouth
tuffchen
Askue en
de Ruiter.

(*q*) Zie deeze Verklaar. by AITZEMA III. Deel, bl. 722, 725.

(*r*) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 253, 462.

(*s*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 14.

1652. den haven. Doch, in 't begin van Wynmaand, voegde hy zig by de Vloot, onder den Vice-Admiraal Witte Kornelissoon de Witte, die voor de Vlaamsche kust kruiste. Blake en Askue kwamen hier, eerlang, voordewind, op hem af. Men raakte slaags, op den agtsten. De Witte en de Ruiter kweeten zig dapperlyk. Ook eenige Kapiteinen. Doch wel twintig anderen hadden zig uit den stryd weeten te houden, en waren, met den nagt, die 't gevegt scheidde, afgedroopen. Den volgenden oggend, kwam de Engelsche Vloot wederom af op de onze, om 't gevegt te hervatten: 't welk de Ruiter ontriedt, voornaamlyk, ter oorzaak van 's vyands groote overmagt. Men ontweek den stryd dan, en zeilde, met de Vloot, naar 't Vaderland. Doch 't leedt niet lang, of de Staaten bragten, op nieuws, eene Vloot in zee, over welke Tromp, die, in den oorlog ter zee, meer dan ienant hier te Lande, ervaaren, en daarenboven ten hoogste bemind was by 't bootsvolk, nu wederom het opperbevel kreeg (t). Onder hem, zouden Jan Evertszoon, de Witte, de Ruiter en *Pieter Florissoon* gebieden. Doch de Witte bleef, door ziekte, aan land, en de Ruiter kreeg 't bevel over zyn Esquader. De gantsche Vloot bestondt uit omtrent zeventig meest gehuurde schepen, welken men ten oorloge hadt uitgeruist. By dezelve, hadden zig omtrent driehonderd Koopvaarders gevoegd, die Tromp tot by Kaap Lezard en Englands einde geleiden moest. Doch op den tienden van Wintermaand, ontdekte hy de Engel-

(t) Memoir. de GUICHE *Introd.* p. 27.

gelfche Vloot onder Blake, leggende tuffchen Douvres en Falfton, digt onder den wal. Ten drie uuren na den middag, raakten de Vlooten vinnig aan elkanderen; hoewel een groot gedeelte der Staatsche geen deel hebben kon aan 't gevegt. Jan Evertszoon en de Ruiter kregen den meeften laft op den hals; doch Trompftondt hun trouwelyk by. Twee Engelfche fchepen werden veroverd. Van de zyde der Staaten, raakte Kapitein *Juinbol*, door zyn eigen vuur, meent men, aan brand, en verdronk met al zyn Volk. Tegen den avond, werdt Blake genoodzaakt te wyken naar de Theems, terwyl Tromp zee hieldt. Blake was gekwetft geworden; en dit ongeval hadt eenige wanorde veroorzaakt, in de Engelfche Vloote (u). Des anderendaags, werdt nog een Engelfch Oorlogfchip en een Koopvaardyfchip genomen, door de onzen. Na 't wyken van Blake, hadt Tromp de zee ruim, om de Koopvaardyvloot tot aan het Eiland Rhee te geleiden; vanwaar hy een groot getal Straatsvaarders, wyn- en zoutfchepen, veilig, naar 't Vaderland terug voerde (v): waarmede de Krygsbedryven ter zee, dit jaar, beflooten werden.

Doch omtrent deezen tyd, kreeg men bericht, dat de vyand een' toeleg gefmeed hadt, om, door middel van vuurtuigen, heimelyk in gehuurde fchepen gemetfeld, de fcheepsmagt van deezen Staat, in de Havens leggende, de Havens zelven, en de voornaamfte Koopfteden, aan brand te fteeken en te vernielen. Men heeft

1652.
Zeeſlag
op de
Engel-
ſche kuſt
tuffchen
Blake en
Tromp.

XXV.
Aanſlag
om de
ſchepen
en Ha-
vens dee-
zer Lan-
den te
verdel-
gen.

(u) RAPIN *Tom. IX. p. 55.*

(v) AITZEMA III. *Deel, bl. 747, 748, 749, 750, 760, 761, 762, 764.* G. BRANDT de Ruiter *bl. 21-36.*

1652.

heeft nog een' brief, door zekeren *Nikolaas le Clerecque*, Ingenieur te Duinkerken, aan den Raad van Staate, te Londen, geschreeven, waarby hy aanneemt, Middelburg, Vlissingen en Veere den Engelschen, binnen drie weken, te leveren (w). Ook scheenen 't de Engelschen op den Briele gemunt te hebben, waarvan men, sedert, in den Haage, kennis kreeg (x). De Staaten, die zig verbonden hadden, den naam des ontdekkers geheim te houden, stelden terstond orde, om 't gevaar, welk hun dreigde, af te weeren. Doch hierop volgde niet naders: 't zy dat de Engelschen van voorneemen veranderd waren, of, verneemende, welke voorzorg men hier droeg, vermoeden kreegen van de ontdekking, en hierom schroomden den gevaarlyken aanslag in 't werk te stellen (y). Wat laater, wordt den Staaten ook een geheim middel voorgelaaen om de Engelsche schepen, door een schuitje, welk onder water vaaren kon, van onderen, in brand te steeken (z). Doch ik vind niet, dat men 't bezogt heeft.

XXVI.
Bewee-
gingen in
Holland
en in
Zeeland.

De oorlog met Engeland verwekte, midlerwyl, verscheiden' beweegingen onder 't gemeen, in Holland en in Zeeland, die, door de vrienden van het Huis van Oranje, gevoed werden (a). In Holland, hadden eenige Steden beslooten, voortaan, geenen Stadhouder te gedoogen. Ook liet men daar's Prinzen vlaggen en vendels veranderen: welk, door 't gemeen,

(w) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 233.

(x) Secr. Resol. Holl. 7 April 1653. I. Deel, bl. 33.

(y) Resol. Holl. 21 Octob. 1652. bl. 490. G. BRANDT de Ruiter. bl. 36.

(z) Secr. Resol. Holl. 10 Maart 1653. I. Deel, bl. 3.

(a) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 39.

meen, in den Haage, zo kwalijk genomen werdt, dat sommigen bestonden, de veranderde burgervendels, met hagel, boonen en erwten, aan flarden te schieten, en met het lossen van hun geweer, by nacht, merkelyke onrust te verwekken. Ook werdt de tegenwoordige Regeering van Holland, onder den naam van *Loevesteinsche Partij*, haar aangewreeven, om dat zy de zes Heeren, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadden, voorstondt, in verscheiden schimpeschriften, vinnig, doorgestreeken (b): waartegen, by een openbaar Plakaat, in Oogstmaand, voorzien werdt (c). Veelen riepen, dat de Staat een hoofd ontbeerde, en, zonder Stadhouder en Kapitein-Generaal, niet bestaan kon. Doch men wist, in Holland, middel, om de beweegingen in de meeste Steden, te stillen, of te voorkomen. Te Amsterdam zelf, daar, in Herfstmaand, merkelyke opschudding verwekt werdt door de matroozen van 's Lands Vloote, die volle betaaling vorderden, of niet langer dienen wilden, bediende de Wethouderschap zig van de soldaaten, om den oproer te stillen, die zelfs, in eenige belhamels, gestraft werdt. Doch, terwyl de misdadigen gehangen werden, ontstondt 'er, uit louteren schrik, zulk eene beroerte onder de aanschouwers, dat sommige soldaaten, bedugt voor eenen oploop, vuur gaven op de menigte: onder welke, agt gedood en veelen gekwetst werden. Doch dit baarde zo veele ontfeltenis, dat veelen, in 't vlugten, onder de

1652.

Oproer
te Am-
sterdam.

(b) Resol. Holl. 3 Aug. 1652. bl. 319. AITZEMA III. Deel, bl. 739, 752.

(c) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 457.

1652. voet raakten, en vertrapt of in 't water gedrongen werden. De Kapitein *Kommelin*, verdagt, dat hy laft tot fchieten gegeven hadt, week ter Stad uit, en werdt, eerlang, openlyk, ingedaagd. Een Luitenant, *Sebastiaan Ludolf van Eizen* genoemd, werdt vafstgehouden. Hy bekende, gezeid te hebben, *fchiet 'er onder*, hebbende hy de opfchudding aangezien voor 't bedryf der matroozen, die de Regtsoefening kwamen flooren. Hy zat tot in 't volgende jaar, en verwierf toen, op hooge voorspraak, Brieven van vergiffenis (d). Maar *Kommelin* werdt onbekwaam verklaard, en uit Amsterdam gebannen (e). Doch 't bleek niet, dat men 't, met deeze beveegingen, aangelegd hadt, op het bevorderen van de belangen des jongen Prinzen van Oranje. Ondertuffchen, was 'er, ter oorzaake van de beroerte te Amsterdam, nog iet gebeurd, welk hier verdient gemeld te worden. De Regeering hadt, terftond na 't ftraffen der misdadigen, eene foort van algemeene vergiffenis laaten af kondigen, voor allen, die deel aan den oproer gehad hadden. Doch de Staaten van Holland; zulks aanzien- de als eene inbreuk op hunne Souverainiteit, aan welke alleen het Regt behoort, om vergiffenis te verleenen van openbaare misdaden, toonden 'er zig zeer over gebelgd. Amsterdam erkende, uit hoogen nood, en zonder kwaad oogmerk, tot deezen ftap gekomen te zyn. En de Staaten hielden zig niet voldaan, voor dat de Stad beloofd hadt, zig,

voort-

(d) Refol. Holl. 16 Oet. 1652. bl. 462. 3 Maart 1653. bl. 84.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 746, 874. Holl. Merk. van 1652. bl. 91.

voortaan, in diergelyke gelegenheid, altoos, 1652.
aan hunne Edele Groot-Mogendheden te zul-
len vervoegen (f).

In Zeeland, verklaarden veelen zig, door het XXVII.
draagen van Oranje-linten, openlyk, voor 's De Staa-
Prinsfen vrienden. 't Gemeen en de Predikanten ten van
yverden hier zo sterk voor 't Huis van Oranje, Zeeland
dat de Staaten van ' Gewest, welken de Ge- besluiten
meente, gelyk iemand, ten deezen tyde, schreef, van O-
boven 't hoofdscheen gewassen te zyn (g), op ranje te
den voorslag van Middelburg, in Herfstmaand, voor-
een besluit ontwierpen „ dat de jonge Prins be- tot Stad-
„ hoorde voorschikt te worden tot Kapitein houder.
„ en Admiraal-Generaal, over de Land- en
„ Zeemagt van den Staat, en dat Graaf Wil-
„ lem van Nassau, Stadhouder van Friesland,
„ geduurende 's Prinsfen minderjaargheid, tot
„ zynen Luitenant behoore te worden ver-
„ kooren (h).” De Staaten van Holland, dit Poogin-
besluit te gemoet ziende, hadden het, door ee- gen van
ne bezending, gezogt te voorkomen. Op 't Holland,
einde van Oogstmaand, waren Joan de Witt, om de
Pensionaris van Dordrecht, Joan Huidekoper, uitvoe-
Heer van Maarseeve, Burgemeester van Am- ring van
sterdam, Jakob van Nieuwstad, Schepen te Alk- sluit te
maar, en François Riccen, Pensionaris van Pur- voorko-
merende, naar Zeeland afgevaardigd, onder ee- men.
nig ander voorwendsel; doch met uitdrukkely-
ken last, om het besluit op het Kapitein-Genera-
raalschap te voorkomen. Terwyl de Staaten, te
Middelburg, buiten gewoon, beschreeven wer-
den,

(f) WICQUEFORT *Livr. VI. p. 334.*

(g) DE WITT *Brieven V. Deel, bl. II.*

(h) *Notul. Zeel. 23, 26 Aug. 5, 20, 21 Sept. 1652. bl. 321, 344, 361, 365, 392, 394. AITZEMA III. Deel, bl. 745.*

1652. den, deden zy een' keer, van Middelburg naar Vlissingen. Doch in hun afzyn, kwam 'er een geweldige hoop volks byeen, voor en in de Abtdye, daar de Staaten gewoonlyk byeenkomen. Sommigen spraken stoute taal tegen de Hollandsche Gemagtigden, die zy daar meenden te zullen vinden, en welken zy den dood dreigden. Ten zelfden dage, hadt men een' Tromslaager, die volk wierf, uit naam der Staaten, de trom van 't lyf gesneeden, om dat hy den Prins van Oranjen niet genoemd hadt; gelyk hy, daarna, met oogluiking der Regeeringe, deedt. Men riedt den Gemagtigden, dat zy hun voorstel flegts schriftelyk overleveren, en, zonder gehoord te worden, vertrekken zouden. Een of twee Gemagtigden zouden hiertoe besloten hebben; doch de Witt verklaarde, *dat hy, wat 'er ook van komen mogt, zig gehertigd vondt, om alleen den last, die hun opgelegd was, uit te voeren.* Hierdoor, werden ook de anderen aangemoedigd. De Wethouderschap van Middelburg boodt aan, eenige Predikanten te willen beweegen, om 't graauw stil te houden; doch de Gemagtigden lieten zig verzellen van eenige Oversten en knegten, uit de naaste bezettingen, die zig aan de deur der Abtdye plaatsten, en 't graauw buiten hielden. De Gemagtigden deden toen, 't was de vyfde van Herfstmaand, hun voorstel vrymoediglyk (i); doch kreegen uitstellend antwoord. Zy vertrokken dan naar Veere, daar zy, by ligten dage, scheep gingen, zonder dat hun eenige overlast aangedaan werdt. Doch hierop was het

(i) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 4, 11-13.

het ontwerp van het besluit gevolgd, waar- 1652.
 van wy reeds gesproken hebben. Zierikzee en
 Goes hadden 'er egter nog niet in bewilligd.
 Maar men arbeidde, ondertusschen, om de an-
 dere Gewesten, met naame Gelderland en O-
 veryssel, zo verre te brengen, als Zeeland ge-
 komen was. In Gelderland, werdt het stuk op
 den Landdag gebragt, voor 't einde van Herfst-
 maand. Maar het Kwartier van Nieuwmegen
 verstondt hier, dat men, voor het kiezen van
 eenen Kapitein-Generaal, eerst een Berigt-
 schrift voor hem vaststellen moest, met een-
 paarige bewilliging van alle de Gewesten. De
 Edelen van 't Kwartier van Zutphen en de Stad
 zelve begreepen, daarentegen, dat men, hoe
 eer hoe liever, behoorde te treden, tot het
 kiezen van eenen Kapitein-Generaal. De E-
 delen van 't Kwartier der Veluwe verstonden
 't eveneens. Doch de andere Steden van 't
 Kwartier van Zutphen en de Steden van 't Kwar-
 tier der Veluwe stemden niet het Kwartier van
 Nieuwmegen; zo dat 'er geen besluit genomen
 werdt (k). De Gemagtigden van Holland, ook
 derwaards gezonden zynde, hadden hun best
 gedaan, om 't hiertoe te brengen (l). Ook
 schreeven de Staaten van dit Gewest, ten dee-
 zen tyde, nog eenen ernstigen brief naar Zee-
 land, hunne Edele Mogendheden verzoeken-
 de „ het nader vaststellen van 't ontworpen be-
 „ sluit, nog eene wyle, te willen verschui-
 „ ven, en vooral niet te gedoogen, dat eenige
 „ Kerkelyke Perfoonen zig moeiden met zaa-
 „ ken,

(k) WICQUEFORT *Livr. VI. p. 361-365.*(l) DE WITT *Brieven V. Deel, bl. 18, 20, 28.*

1652. „ keñ, zo zeer buiten hunnen pligt en beroep;
 „ 't welk zy zeer schadelyk hielden, voor de
 „ vryheid, zo wel als voor den luister en het
 „ aanzien der Regeeringe.” De Staaten van
 Zeeland antwoordden, hierop „ dat zy niet
 „ wisten, dat eenige Kerkelyken zig staken in
 „ het werk der voorschikkinge tot het Kapi-
 „ tein-Generaalschap, en dat zy, in 't kort,
 „ Gemagtigden naar den Haage hoopten te
 „ zenden, om nader, met die van Holland,
 „ te handelen.” Ook geschiedde zulks, in
 Slagtmaand. De Staaten van Holland benoem-
 den, terstond, Gemagtigden, om met de
 Zeeuwfchen te spreekken. Men bespeurde haast,
 dat 'er, zelfs in Zeeland, geene sterke begeerte
 was, om 't werk der voorschikkinge door te
 dryven, by de andere Gewesten. De Zeeuw-
 sche Gemagtigden vertrokken, zonder, des-
 wege, ter algemeene Staatsvergaderinge, ee-
 nige nadere opening gedaan te hebben (*m*).
 En de Staaten van Holland beslooten, op den
 vierden van Wintermaand, daartegen te ar-
 beiden, indien het, nu of namaals, door Zee-
 land, mogt ondernomen worden, en te gelyk
 aan alle de Gewesten te verklaaren, dat Holland
 nog geene reden zag, om zig, in de raadplee-
 gingen op het Kapitein-Generaalschap, ver-
 der in te laten (*n*). De Steden Vlissingen en
 Veere in Zeeland namen, daarentegen, kwa-
 lyk, dat de Zeeuwfche Gemagtigden 't stuk
 niet in de Vergadering der algemeene Staaten
 gebragt hadden. Dit geschiedde, eindelyk, in
 Hooimaand des volgenden jaars, tot groot ge-
 noe-

(*m*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 41, 42, 45, 48.

(*n*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 56.

noegen van Friesland en Stad en Lande; doch 1652.
tot merkelyk misnoegen van Holland, welk by
zyn voorig besluit bleef (o). Doch 't zal hier-
na beter te pas komen, van den uitflag der
handelingen over dit stuk, breeder berigt te
geeven.

Onder de Gemagtigden van Holland, die, XXVIII.
met de Zeeuwſchen, in Slagtmaand, gehan- De Raad-
deld hadden, muntte meeft uit, in bekwaam- penſio-
heid en in yver tegen het benoemen van ee- naris
nen Kapitein-Generaal, JOAN DE WITT, Pauw
Pensionaris van Dordrecht, Zoon van den Bur- ſterft.
gemeefter Jakob de Witt, die, in 't jaar 1650, Joan de
op Loeveſtein gezezen hadt, en, federt, in zy- Witt
ne voorige waardigheden, hefteld geworden wordt
was. De Zoon was zeer gezien by de tegen- Raad-
woordige Regeeringe, tot zo verre zelfs, dat pensiona-
hem, in Sprokkelmaand des jaars 1653, op ris.
den eenentwintigſten van welke, de Raadpen- 1653.
ſionaris Pauw overleedt (p), het Raadpenſio-
nariſchap, welk hy, terwyl Pauw laaft in En-
geland geweest was, reeds hadt waargenomen,
by voorraad, opgedraagen werdt: en 't leedt
maar tot in Hooimaand (q), toen hy 'er, met
eenpaarigheid van ſtemmen, in beveſtigd
werdt (r). Hy verkreeg, volgens gebruik, by
't aanvaarden zyner bedieninge, eene zoge-
noemde *Akte van indemniteit* van de Staaten,
waarby hem vergoeding beloofd werdt voor al
het nadeel, welk hem, om het waarneemen
van

(o) Refol. Holl. 19 Nov. 14 Dec. 1652. bl. 532, 608. AITZEMA III. Deel, bl. 749, 760, 763, 787, 826.

(p) Refol. Holl. 21, 22 Febr. 1653. bl. 63, 65. DE WITT Brieven V. Deel, bl. 83.

(q) Refol. Holl. 23 July 1653. bl. 376.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 786, 787.

1653. van zyn ampt, mogt overkomen, zullende hy ook, aan niemant dan aan de Staaten, rekenſchap zyner bedryven ſchuldig zyn (s). De Raadpenſionaris de Witt bereikte thans nog geene volle agtentwintig jaaren: doch hy verwierf zig haast zo veele agting, dat hy, van ſommigen, de *wysheid van Holland* genoemd werdt (t): hoewel hy, by anderen, voor een' geſlaagen vyand van het Huis van Oranje werdt gehouden, en hierom zeer in den gemeenen haat was (u). Hy kreeg, in den aanvang zyner bedieninge, gelegenheid, om zyne bekwaamheid te toonen, aan het eindigen des Engelschen oorlogs, die, met het begin deezes jaars, feller dan te vooren, ontſteken was.

XXIX. Beide de Mogendheden hadden zig, gedurende den winter, bevltygd, om haare ſcheepsmagt te vermeerſeren. De algemeene Staaten hadden voorgelaaen, boven de honderden vyftig ſchepen, die zy, in 't voorleeden jaar, grootendeels ten niſten, in zee gebragt hadden, nog honderden vyftig ſchepen uit te ruſten; doch 's Lands geldmiddelen gedoogden zo veele koſten niet. Holland, welk den zwaarſten laſt van den Engelschen kryg te draagen hadt, was buiten ſtaat, en ongenegen, om zig nog zwaarer te belaſten. Men beſloot dan alleenlyk de Vloot, die nog zee hieldt, in goeden ſtaat te houden. Tromp lag, in den aanvang deezes jaars, met drie-enzeftig ſchepen, voor
Sche-

(s) Reſol. Holl. 31 July 1653. bl. 337.

(t) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 208. THURLOE'S Papers Vol. I. p. 364. Act. Publ. Angl. Tom. IX. P. II. p. 194.

(u) Holl. Merk. van 1653. bl. 6. Memoir. de GUICHE Janv. p. 30.

Scheveningen. Hy hadt 'er twintig gezonden naar de Fransche kust, omtrent Rouan, Rochelle en Bourdeaux. Op de reeden van Holland en Zeeland, lagen 'er agt of negen. Agt anderen kruisten af en aan de Zond, en omtrent dertig hielden zig in de Middellandsche zee, onder van Galen. Tromp zeilde, in 't laast van Louwmaand, wederom naar 't Eiland Rhee, om eenige Koopvaarders van daar af te haalen. Ook kreeg hy last, om de Rivier van Londen geslooten te houden. Doch eer hy dit ter uitvoeringe brengen kon, werdt hy, op den agtentwintighen van Strokkelmaand, omtrent Portland, of de vars van S. Andries Land, ontmoet door de Engelsche Vloot onder Blake, omtrent zeventig Oorlogschepen sterk. Tromp hadt een gelyk getal van schepen onder de vlagge, by welken zig, daarenboven, omtrent honderdenvyftig Koopvaarders gevoegd hadden, die naar 't Vaderland wilden. De wederzydsche Vlooten waren zodra niet onder 't bereik van elkanders geschut gekomen, of Blake vuurde, van verre, op Tromp, uitzesendertig ponders. Tromp toefde, tot hy zynen vyand, tot op een' musketschoot, genaderd was, gaf hem toen de gantsche laag, en, zig in der yl omkeerende, gaf hy hem de laag, nog eens, op dezelfde zyde: daarna omloopende, loste hy de derde laag op de andere zyde; waarop een jammerlyk geschreeuw gehoord werdt onder de Engelschen. 't Gevegt ging hierop hevig zynen gang. De Ruiter, *Kornelis Adriaanszoon Kruik*, *Izaak Sweerts*, *Poort*, *Kleidyk* en *Regemorter* gaven blyken van ongemeene heldhaftigheid. Kruik schoot een Engelsch

Zeeslag
van drie
dagen,
tusschen
Blake en
Tromp.

1653.

schip in den grond; doch verloor ook het zyne. Poort sneuvelde. 't Schip van Sweerts werdt in den grond geschooten: hy gevangen genomen. Doch te Londen gekomen, gaf hy, goed Spaansch spreekende, zig voor eenen Spanjaard uit, verftak zig onder 't gevolg van den Spaanschen Gezant, en bekwam, eerlang, zyne vryheid weder. Een ander Engelsch schip werdt, derwyze, gehavend, door Kleidyk, dat het, onder een deerlyk gehuil van 't volk, te gronde ging. Daarentegen werdt het schip van Kapitein *de Munik* veroverd en verbrand, door den vyand; dat van *Schelte Wiglema* vloog, mer al 't volk, in de lugt. De schepen van de Ruiters, *Aart van Nes* en anderen waren zwaar beschadigd. Doch tegen den avond, zag Tromp, dat omtrent zesentwintig van zyne Kapiteinen zig van den wind dienden, om uit het gevegt te raaken. Ook maakten, ten zelfden tyde, eenige Engelsche Fre-gatten jagt op de Nederlandsche Koopvaarders, die, door Tromp, beschermd werden. Voor 't einde van den stryd, welke, tot Zonnen ondergang, duurde, zonken, ter wederzyde, nog verscheiden' schepen. De nagt werdt besteed, aan het herstellen der geleeden' schade. Des anderendaags, den eersten van Lentemaand, 's morgens ten tien uren, werdt het gevegt hervat. De Engelschen hadden nu 't voordeel van den wind, en oelukte hun, eerlang, eenige Koopvaarders af te ryden van de Vloote. 't Schip van de Ruiters werdt zo doornageld van 't geschut, dat men het *treilen*, of aan een touw sleepen moest. Omtrent den avond, raakte ook een Engelsch schip in den brand,

brand, en toen scheidden de Vlooten van elkanderen. Op verscheiden' van 's Lands schepen, was nu zo groot een gebrek aan buskruid, dat zy buiten staat waren, om den vyand tegen te staan. Doch Tromp beval, dat zy zig by de Koopvaarders houden, en goed gelaat toonen zouden, als warenze daar om dezelve te beschermen. Ondertusschen, vorderde 's Lands Vloot, met de Koopvaarders, haare reize naar 't Vaderland. Zy was, met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den tweeden van Lentemaand, gekomen tot op de hoogte van Bevezier, toen 'er de Engelsche Vloot wederom op afkwam. De stryd ving, gelyk 's daags te vooren, ten tien uren aan. Tromp gaf, in het eerste treffen, den Engelschen Vice-Admiraal der blaauwe vlagge de laag, en deedt hem afwyken. Doch eenigen van 's Lands Kapiteinen verlieten wederom den stryd, ten deele uit laf hertigheid, ten deele, om dat zy hun kruid verschooten hadden. Maar de Ruiter, die, schoon hy nog getreild werdt, zig in 't heetst van 't gevegt hieldt, werdt nu geheel reddeloos geschooten. Zyn groote en bezaans mast vielen, des anderendaags, over boord, en hy moest zig laten slepen naar Vliissingen. Op het einde van den stryd, vielen den Engelschen nog eenige Koopvaarders in handen. Na Zonnen ondergang, geliet zig Blake, als of hy 't gevegt hervatten wilde. Tromp wagtte hem in, met klein zeil; doch de Engelsche Admiraal hieldt, kort daarop, af, en week naar de Engelsche kust: waarna Tromp de reis voortzette, zonder door de Engelschen vervolgd te worden. De onzen hadden, in deeze drie Verlies
sla-

1653. slagen, negen Oorlogsfchepen verlooren: de
 ter we- Engelschen maar vyf of zes. Doch men meent,
 derzyde dat zy wel tweeduizend dooden hadden, daar
 geleeiden. men, van onzen kant, maar vyf- of zeshonderd
 dooden telde: waaronder agt Kapiteinen.
 Voorts waren 'er, naar 't verhaal der Engel-
 schen, wel veertig; doch, zo de onzen verze-
 kerden, niet meer dan vierentwintig Koop-
 vaardyschepen verlooren. De Engelschen
 schreeven zig de overwinning toe. Aan onzen
 kant, verheugde men zig, dat de meeste Koop-
 vaarders behouden waren. Ook gaven de Staa-
 ten van Holland den voornaamsten Hoofden
 van 's Lands Vloote aanzienlyke geschenken,
 in erkentenis der bewezen' dapperheid. De
 's Lands Vloot Vloot werd't, zo veel de gelegenheid toeliet, in
 loopt staat gesteld, en wederom zee te kiezen. Doch
 wederom Tromp aanvaardde nu het opperbevel over de-
 in zee. zelve, met grooten weêrzin. Hy meende, dat
 de schepen te slegten te weinig in getal waren,
 om eenig voordeel te behaalen op den vyand,
 en verklaarde den algemeenen Staaten en den
 Staaten van Holland, rondelyk, dat hy de wyt
 niet hebben wilde van de rampen, welken hy,
 met zekerheid, te gemoet zag. Men besloot,
 hierop, dertig nieuwe Oorlogsfchepen aan te
 bouwen. Naderhand, vondt men geraaden,
 den aanbouw van nog dertig andere schepen
 te bevorderen. Doch alzo hiertoe tyd noodig
 was, werdt 'er de tegenwoordige ongelegen-
 heid niet door weggenomen (v).

XXX. Kort na het zeegevegt van drie dagen, op
 Van Ga. den veertienden van Lentemaand, hadt de
 Kom-

(v) AITZEMA III. *Deel*, bl. 766, 781, 783, 786, 788, 796.
 BRANDT de Ruiter, bl. 38-46, 47, 48.

Kommandeur Jan van Galen, op de kust van Toskane, voor Livorno, eene merkwaardige overwinning behaald, over eenige Engelsche schepen, onder den Kommandeur *Apple-* ^{1653.}
ton. De Staaten hadden, in den Herfst des eenige
 voorleeden jaars, van Galen, in de plaats van Engel-
 Kats, die klein genoeg gaf, het bevel opge- sche-
 draagen over dertig schepen van oorloge, die schepen,
 in de Middellandsche zee kruisten, en hy hadt, in de
 kort na zyne aankomst op de Vloote, eene ont- Middel-
 moeting van klein belang gehad, met eenige landfche
 Engelsche schepen. Men was, sedert, hier te zee;
 Lande, misnoegd geweest, dat hy den vyand,
 die naar Porto Longone geweken was, niet
 ernstiger hadt aangetast. Hy deedt dan tegen-
 woordig zyn best, om slaags te raaken. Zes
 Engelsche schepen en een brander, sedert ee-
 nigen tyd in de haven van Livorno bezet ge-
 weest zynde, kwamen, onder deksel van agt
 andere schepen en een' brander, die van bui-
 ten genaderd waren, op hem af. 't Gevegt was
 kort en hevig. In het eerste treffen, schoot van
 Galen den brand in een vyandlyk schip, dat
 terstond in de lugt vloog. Daarna werden nog
 twee andere vyandlyke schepen en een bran-
 der in den grond geschooten: twee schepen,
 waaronder dat van Appleton, veroverd. De
 agt andere Engelsche schepen, over welken
Bodlei gebodt, hielden slegts eenig schutge-
 vegt van verre, en bleeven buiten 't heetst
 van den stiyd; zo dat de overwinning zig vol-
 komenlyk verklaarde voor de onzen. Maar
 van Galen was, met den tweeden kogel, die ^{doch}
 in zyn schip kwam, in 't regterbeen zo gevaar- sneuvelt,
 lyk getroffen, dat men 't hem, onder de knie, ^{wonde.}
 af-

1653. afzetten moest. Hy liet zig, na den sryd, te Livorno, aan land brengen, daar hy, den drientwintigsten van Lentemaand, overleedt aan de wonde. Zyn lyk werdt, eerlang, naar 't Vaderland gevoerd, en te Amsterdam, in de Nieuwe Kerke, begraven, daar men hem, op kosten van den Staat, eene prachtige Graatende opgeregt heeft (w).

Zeeslag
voor
Nieuw-
poort.

De Engelsche Vloot, die nu onder bevel stondt van den Generaal George Monk en den Admiraal *Richard Deane*, was, in Bloemaand, ook wederom in 't Zeegeraant, en Zeeland langs gezeild, zonder 's Lands Vloot te ontmoeten. In 't begin van Zomernaand, begaf Tromp zig naar Duins, daar hy egter geene vyandlyke schepen aantrof. Voor Douvres, vondt hy 'er vyf, waarvan 'er drie veroverd werden. Maar de Engelsche Vloot was naar het Vliegstevend. Tromp volgde haar derwaards; doch vernam, op de hoogte van Walcheren, dat de Engelschen terug gekeerd, en niet boven tien mylen westnoordwest van 's Lands Vloote af waren. Hierop wendt hy 't naar de rivier van Londen, om den vyand te onderscheppen. De Engelsche Vloot was vyfennegentig of honderd zeilen sterk, en wel voorzien van volk en geschut: de Staatsche agtennegentig Oorlogschepen van veel ligter soorte, en zes branders. Op de hoogte van Nieuwpoort, raakten de Vlooten aan elkanderen, den twaalfden van Zomernaand, ten elf uren voor den middag. Deane werdt, in den eersten aanval, doodgeschooten. De sryd was zeer geweldig. 't Schip

van

(w) AITZEMA III. *Deel*, bl. 747, 748, 749, 750, 766, 797.
BRANDT de Ruiter, bl. 46.

JAN VAN GALEN,
Kommandeur ter Zee.

Pinx.

J. Houbraken fecit.

van 's Lands Kapitein, *Jooft Bulter*, vier of vyf 1653.
 schooten onder water bekomen hebbende, viel
 om, en zonk. De Kapitein, zwaar gekwetst
 door een' splinter, verdronk, met het geweer
 in de vuist. De Engelschen weeken eindelyk;
 doch daarna, den wind winnende, vielen zy
 op nieuw aan. Toen werden verscheiden sche-
 pen, van wederzyde, zwaar beschadigd. 't Ge-
 veegt eindigde ten negen uren. Een uur laater
 sprong 's Lands Oorlogsschip van *Kornelis van*
Velzen, door zyn eigen kruid, in de lugt. Des
 anderendaags, werdt de stryd, voor Duinker-
 ken, hervat. Tromp hadt, te vergeefs, ge-
 zocht, den Engelschen den wind af te winnen, en ^{Tweede}
 was, door stilte, verre beneden hen vervallen. ^{slag voor}
 Zy kwamen dan, ten elf uren, voor den wind, ^{Duinker-}
 op hem af. Doch in 't heetst van 't gevegt,
 ontstondt 'er, door onvoorzigtigheid of oner-
 vaarenheid van eenigen, merkelyke wanorde
 in 's Lands Vloote. Twee schepen vielen den
 vyand in handen, en verbranden. Men streedt
 nog een uur na zon. Toen scheidden de Vloo-
 ten van elkanderen. Des anderendaags zag
 Tromp de Engelschen nog; doch hy vondt
 veelen van 's Lands schepen zo zwaar bescha-
 digd, dat hy te raade werdt, binnen de Wie-
 lingen te wyken. De Heer van Obdam, als
 Gemagtigde der Staaten, in den jongsten togt,
 op de Vloote, geweest zynde, werdt, by
 't gemeen, beschuldigd, dat hy Tromp over-
 gehaald zou hebben, om slappelyk tegen de
 Engelschen aan te gaan. Doch de Staaten
 van Holland verklaarden dit voor loutere las-
 tering (x). Tromp en de andere Bevelhebbers
 hiel-

(x) Resol. Holl. 20 July 1653. bl. 306.

1653.

hielden, midlerwyl, zo ernstig aan by de Staaten, op het beter voorzien en versterken der Vloote, dat men 's Lands Scheepsmagt, ten getale van tagtig of negentig zeilen, in 't begin van Oogstmaand, wederom, uit Zeeland, zee zag kiezen (y). Karel de II. deedt, eenigen tyd te vooren, den Staaten berigten, dat hy genegen was, om zig herwaards en op de Vloote te begeeven. Doch de Staaten van Holland bragten te wege, dat dit, heuschelyk, van de hand gewezen werdt. Zy namen zelfs, kort hierna, een besluit, dat geene hooge uitheemsche Personaadijen, buiten hun byzonder verlof, binnen hante Provincie zouden mogen komen (z).

XXXI.
Gevegt
voor Kat
wyk.

De Engelsche Vloot onder Monk hadt, midlerwyl, omtrent Texel en langs de Hollandsche kust, gekruist. Tromp wendde dan den steven derwaards, en, op den agtsten van Oogstmaand, raakten de Vlooten aan elkanderen, op de hoogte van Katwyk. Men streedt tot een uur na zon, zonder eenig voordeel van belang behaald te hebben op elkanderen. De hevige wind verhinderde, des anderendaags, 't hervatten van den stryd: doch gaf den Vice-Admiraal de Witte gelegenheid, om, met zyn Esquader, 's Lands Vloot te versterken. Toen gaven de Staaten van Holland ook bevel, om dien dag tweemaal, in de Kloosterkerk, in den Haage, byeen te komen, en Gods zegen af te smeeken, over de wapenen van den Staat (a);

(y) AITZEMA III. *Deel*, bl. 809, 811, 814, 816, 817-820, 821, 822. BRANDT de Ruiter *bl.* 47-53.

(z) Secr. Resol. Holl. 13 *Maart* 1653. I. *Deel*, bl. 6. Resol. Holl. 29 *July* 4 *Aug.* 1653. *bl.* 386, 396. THURLOE'S *Papers* Vol. I. p. 390, 625.

(a) Resol. Holl. 9 *Aug.* 1653. *bl.* 418.

't welk anders, ook tegenwoordig, gewoon-
 lyk, eens ter weeke, op Woensdag, in alle de 1653.
 Kerken deezer Landen, plagt te geschieden.
 De Vlooten waren, midlerwyl, door den
 wind, tot voor de Maaze afgevoerd, daar
 Tromp, tegen den avond, honderdenzes zei-
 len onder zyne vlagge velde. Toen wendde
 hy 't flaks naar den vyand, dieterftond week,
 en, den gentichen nacht, van hem vervolgd
 werdt. Maar op den tienden, des morgens ten
 zeven uuren, raakte men wederom slaags, Zeeftryd
voor de
Maaze.
 voor de Maaze, op de hoogte van Ter Hei-
 de of Scheveningen, omtrent vyf mylen in
 zee. De onzen sloegen door 't vyands Vloote,
 en wendden 't'ertoen terftond weder in. Doch Tromp
neuveelt,
 in dit oogenblik, werdt Tromp, willende van
 de hut afgaan, om orde te stellen op 't geschut,
 met een' musketkogel, door de linker borst,
 in 't hert geschooten, en viel dood ter neder.
 Eenigen meenden, dat hy zig, onvoorzigtig-
 lyk, te veel blootgegeven hadt; zo dat Monk
 hem, bescheidelyk, hadt konnen kennen, en
 hierop zyne Muskettiers gelaft, gelykelyk, op
 hem los te branden (b). 't Gevegt ging egter,
 in goede orde, zynen gang. Doch de schepen
 van Jan Evertszoon en de Ruiter werden haast
 zo reddeloos geschooten, dat menze, uit den
 stryd, en naar de Maaze, sleepen moest. Ver-
 scheiden' Engelsche schepen gingen te gron-
 de: een vloog in de lugt. 't Lands Vloot hadt,
 tot viermaalen toe, door de Engelsche, gella-
 gen, en veele Bevelhebbers hadden zig dapper-
 lyk gekweeten; maar eenigen waren den stryd
 ont-

(b) Verbaal van BEVERNINGK. bl. 100.

1653. ontweeken, en hadden alles bygezet, om den vyand te ontzeilen. Ten twee uuren na den middag, eindigde het gevegt. 's Lands Vloot zeilde naar de reede van Texel, en Monk keerde naar Engeland. Van wederzyde, schreef men zig de overwinning toe; schoon de Engelschen beleeden, dat zyze duur betaald hadden. Zeker is 't, dat zy agt schepen van oorlog hadden verlooren. Ook telden zy vierhonderd dooden, en zevenhonderd gekwetsten. Van onzen kant, werden negen of tien schepen gemist. 't Getal der dooden en gekwetsten stondt omtrent gelyk met dat der Engelschen, die agter meer dan zevenhonderd gevangenen bekomen hadden, welken, sedert, naar Londen gevoerd, en zeer hard gehandeld werden (c). Maar 't verlies van den Luitenant-Admiraal Tromp was onwaardeerbaar, aan de zyde der Staaten, en gaf den vyand de meeste stof tot blydschap (d). Zyn Lyk werd, met ongemeene staatsie, begraven te Delft, daar de Staat, hem ter eere, eene marmeren Grafstede heeft doen stigten (e). De Staaten van Holland en de algemeene Staaten hadden zyne Weduwe, door eene plegtige bezending, den rouw doen beklagen, haar te gelyk verzekerende, dat men 's mans diensten, omtrent zyne nakomelingschap, erkennen zou (f): gelyk, sedert, geschied is. De Witte stak, in Herfstmaand, nog wederom in zee, om eene Koopvaardyvloot te geleiden, en eene andere

(c) Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 109, 114.

(d) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 829-834, 837. BRANDT de Ruijter. *bl.* 54-58.

(e) Resol. Gener. *Sabb.* 16 *Luna* 18 *Aug.* 1653. BLEYS-WYCK Delft *bl.* 182.

(f) Resol. Holl. 12, 13, 14, 22 *Aug.* 1653. *bl.* 430, 436, 438, 442.

MAARTEN HARPERTSZOON TROMP,
Luitenant Admiraal van Holland
en Westfriesland .

A. Schouman del. naar 't origineel van Leevens, by den Heer Burgeri. G. van Kinschot te Delft.

J. Houbraken fecit.

re af te haalen. Doch hy ontmoette geene Engelfchen, schoon deezen, met vyftig fchepen, ook op nieuws in zee gelooopen waren. 's Lands Vloot, in Texel te rug gekeerd, werdt, op den negenden van Slagtmaand, van zo geweldig een storm belooopen, dat verfcheiden fchepen van hunne ankers en op ftrand dreeven, of vergingen; de overigen zwaar befchadigd werden; waarom de gantsche Vloot in 's Lands havens invallen moest. De Engelfche Vloot hadt niet minder geleden, door deezen storm, en moest ook de zee ruimen: waarna zy, op bevel van 't Parlement, ontwapend en opgelegd werdt (g). Met dusdanig een ramp, eindigde de zeekryg van dit jaar, die zo koftbaar, hevig en fchadelyk geweest was voor den Staat, dat alle de zeeoorlogen, te vooren met Spanje gevoerd, met elkanderen, 's Lands Schatkift en den Koophandel, de zenuw van den Staat, nooit zulke felle neepen gegeven hadden. Te Amsterdam, was het verval van neering en handel zo groot, dat 'er, zo sommigen melden, ten deezen tyde, wel drieduizend huizen ledig ftonden. Doch anderen fpraken maar van veertien- of vyftienhonderd (h): waaruit de vermindering van den handel, in deeze aanzienlyke Koopftad, ten klaarften af te neemen was.

De Kapiteinen en Luitenants, die zig, in de jongfte zeetogten, aan lafhertigheid en pligtverzuim, fchuldig gemaakt hadden, werden op fterk aanhouden der Staaten van Holland (i), te regt gefield en geftraft. Eenigen werden gekielhaald, of ftonden, eenigen tyd, met

(g) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 37. AITZEMA III. Deel, bl. 842. BRANDT de Ruiter bl. 61, 62.

(h) AITZEMA III. Deel, bl. 813, 876.

(i) Refol. Holl. 29 Aug. 1653. bl. 463.

1653. den strop om den hals, te pronk: waarna zy, in eene geldboete verweezen, en, voor altoos, of voor een zeker getal van jaaren, in een tughuis gezet werden. Een' werdt de degen voor de voeten gebroken, en hy, voor schelm, weggeschopt. Sommigen raakten, met eene geldboete, vry (*k*).

XXXII. By de gemeene rampen des oorlogs, kwamen ook opschuddingen onder 't volk, welk, in verscheiden' Steden, gaande gemaakt werdt, om zynen yver voor 't Huis van Oranje te toonen. De slegte uitflag der jongste zeegevechten werdt aan 't missen van een Hoofd der Regeeringe geweeten. En elk, die het benoemen van eenen Kapitein-Generaal geloofd werdt tegen te stemmen, liep by veelen in 't oog. Men beschuldigde, onder 't volk, de Staaten van Holland, dat zy 't Land aan de Engelschen verkogt hadden, en het Parlement schepen en krygsbehoeften leverden, om de Vereenigde Gewesten te overheerschen (*l*). Doch deeze beschuldigingen, hoe weinig ingang zy vonden by de verstandigen, waren, zo wel als de beroerten, die 'er uit volgden, aangelegd om de verkiezing van eenen Kapitein-Generaal te bevorderen, en den oorlog met Engeland voort te zetten (*m*). De Staaten van Holland, even ongezind tot beide, wisten hun oogmerk niet beter te bereiken, dan door het aandryven der handeling met Engeland, die, federt eenigen tyd, begonnen was, en van welke wy den uitflag, in 't volgende Boek, staan te ontvouwen.

(*k*) Resol. Holl. 12 Maart 1654. bl. 97. THURLOE'S Papers Vol. I. p. 447, 507.

(*l*) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 314.

(*m*) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 253, 307. Aët. Publ. Angl. Tom. IX. P. III. p. 186, 206.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Neiging tot vrede, in Engeland en hier te Lande. Byzonder belang van Holland, om de Vrede te bevorderen.* II. *De Staaten van dit Gewest schryven, heimelyk, naar Engeland. Misnoegen hierover. Antwoord van 't Parlement. De algemeene Staaten schryven, insgelyks.* III. *Zy zenden eenige Afgevaardigden naar Engeland. Derzelver last.* IV. *Verandering in Engeland. Handeling der Staatsche Afgevaardigden. De Engelschen slaan eene Vereeniging der twee Gemeenebesten voor.* V. *Handeling met Frankryk.* VI. *Met Zweeden.* VII. *Met Deenemarke. 't Verdrag van Uitkoop vernietigd. Verbond met Deenemarke. De Staaten polsen de Hanze-Steden.* VIII. *Argwaan op den handel der Nederlandsche Afgevaardigden, in Engeland. De Witt houdt geheime briefwisseling met hen. Beroerte te Rotterdam, te Vlaardingen, te Amsterdam, te Dordrecht, te Alkmaar, te Hoorn en in den Haage.* IX. *Geweldige opschudding te Enkhuizen. De Staaten brengen krygsvolk in de Stad.* X. *Beweeging te Haarlem.* XI. *Beroerte in Zeeland: te Bergen op Zoom.* XII. *De Staaten*

van Zeeland slaan den Prins van Oranje voor, tot Kapitein-Generaal. Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt. XIII. Stad en Lande schryft 'er over, aan Gelderland. Holland arbeidt 'er tegen. XIV. Staat der handeling in Engeland. De Afgevaardigden krygen nieuwen last. XV. Ontwerp van een Verdrag, door de Engelschen. Zy vorderen, dat men den Prins van Oranje van de hooge waardigheden uitsluit. XVI. Kromwel, tot Protector verheven, eischt, dat zulks, alleen door Holland, geschiede. XVII. De algemeene Staaten besluiten tot de Vrede, mids het punt, den Prins van Oranje betreffende, verzagt worde. De Vrede wordt geslooten. Inhoud van 't Verdrag. XVIII. De Vergadering van Holland krygt kennis, dat Kromwel den Prins van Oranje, door haar, wil uitslooten hebben. Men besluit 'er toe, met meerderheid van stemmen. Aantekening van vyf Steden. 't Geheim der Uitsluiting lekt uit. XIX. Holland doet 'er opening van aan de algemeene Staaten. Vertoog der Prinsessen van Oranje. De Acte van Uitsluiting wordt Kromwel geleverd. XX. Aanmerkingen over de Vrede. XXI. Oordeel der Gewesten over de Uitsluiting. Scherp Vertoog van Friesland tegen Holland. Hollands Verklaaring hiertegen. XXII. Vertoog van Zeeland tegen de Uitsluiting. Nieuw Vertoog van Friesland. XXIII. Holland eischt, dat alle de Geschriften tegen de Uitsluiting geligt worden uit de openbaare Registers. Middelen om de Uitsluiting te vernietigen. XXIV. Briefwisseling tusschen Kromwel en de Staaten van Zeeland. XXV. Holland verdedigt de Acte van Uitsluiting, in eene uitvoerige Verhandeling. XXVI.

Oordeel der Gewesten over deeze Verhandeling. Friesland schryft 'er tegen. XXVII. Ongerustheid en voorzorg in Holland, met naame, te Amsterdam. Vermaaning aan de Predikanten. XXVIII. Afhandeling van eenige byzondere punten in Engeland, wegens aangehouden' scheppen in de Zond, wegens de Engelsche Oostindische Maatschappye, en wegens de zaak van Amboina. XXIX. Overleggingen op het openen der Schelde. XXX. Beverningk en Nieuwpoort verklaaren, by eede, dat zy Kromwel de Acte van Uitsluiting niet eerst in den mond gegeven hebben.

DE zeekryg, tusschen Engeland en 1653.
 deezen Staat, die, twee jaaren ag-
 tereen, met zo veele hevigheid, ^{I.} Redenen,
 gevoerd was, bleek, by de uit-
 komst, nadeelig te zyn, voor beide ^{waarom}
 de Gemeenebesten. De Scheepvaart en Koop- ^{men, in}
 handel van beide de volken werdt 'er door ge- ^{Engeland}
 stremden bedorven: de geldmiddelen uitgeput, ^{en hier te}
 byzonderlyk, hier te Lande (a), daar men ee- ^{Lande,}
 nen tagtigjaaringen oorlog gevoerd hadt. De ^{begint te}
 tegenwoordige Regeering van Engeland zat ^{neigen}
 ook zo vast niet, of zy kon, door eenen onge- ^{tot vre-}
 lukkigen uitslag der wisselvallige wapenen, ^{de.}
 ligtelyk aan 't waggelen, en veelligt ten val
 raaken. 't Land was nog niet ontbloot van
 heimelyke vrienden des verdreeven Ko-
 nings, die op gelegenheid wagtten, om hem
 op den troon te herstellen. De meesten waren
 misnoegd op de Regeeringe. Men begon Krom-
 wel

(a) THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 266.

1653.

wel het gezag te benyden, welk hy zig aangemaatigd hadt; en sommigen vermoeden zelfs, dat deeze oorlog doorgedreeven was, om hem klein te maaken, en te wege te brengen, dat het Leger te lande, waarin al zyne kragt bestondt, afgedankt werdt, onder voorwensel, dat men de kosten, tot onderhoud van het zelve vereischt, noodig hadt, om de Vloot in staat te houden, en den oorlog ter zee voort te zetten. Ook zou Kromwel deezen toelieg gemerkt, en, van toen af, maatregels genomen hebben, om een einde van den oorlog te maaken (b). Doch hy en allen, die zyne zyde hielden, hadden nog eene andere reden, om naar 't einde van den oorlog te verlangen. Zyzagen, klaarlyk, dat de oorlog de party des Prinsen van Oranje, in de Vereenigde Gewesten, van tyd tot tyd, sterker deedt worden; dat hierdoor ook de aanhang van den verdreeven Koning Karel den II, gestyfd werdt, en dat, zo de Prins van Oranje eens verheeven werdt, tot de waardigheden, eertyds by zynen Vader bekleed, al de magt der Vereenigde Gewesten gebruikt zou worden, om Karel den II. te herstellen. Deeze aanmerking alleen was gewigtig genoeg, om Kromwel en de zynen te doen verlangen naar de Vrede; schoon zyze niet begeerden te sluiten, dan op zulke voorwaarden, waarin zy volkomen' veiligheid voor hunnen tegenwoordigen Staat en Regeering meenden te kunnen vinden.

Byzon-
der be-

De schadelykheid van den Engelschen kryg
deedt

(b) LUDLOWS Memoirs Vol. II. p. 11, 14. RAPIN Tom. IX. p. 50, 56.

deedt de Vereenigde Gewesten, eenpaariglyk, 1653.
 en de handeldryvenden inzonderheid, ook sterck
 haaken naar vrede (c). Maar Holland hadt nog lang van
 eene byzondere reden, om de Vrede te zoe-om de
 ken, dezelfde, naamlyk, waarom Kromwelen Vrede te
 de zynen daar naar verlangden. Men verstondt, bevoor-
 hier, dat de oorlog, wat men ook in Engeland ren.
 voorgeeven mogt, van de Engelsche zyde,
 voornaamlyk, aangevangen was, om dat men
 zig verbeeldde, dat de Prins van Oranje, en
 gevolgelyk ook Karel de II. te veel vrienden
 hadden, in den Vereenigden Staat. Maar de
 meeste Leden van Holland wilden onder dee-
 ze vrienden niet gerekend worden. Zy hielden,
 byna van den aanvang der Engelsche onlusten
 af, meer naar de zyde des Parlements, dan
 naar de zyde des Konings. 't Gene, tusschen
 wylen zyne Hoogheid en eenige voornaame
 Leden, voorgevallen was, hadt de genegen-
 heid van veelen ook vervreemd van het Huis
 van Oranje; en zy, die thans, in dit Gewest,
 het voornaam bewind der Regeeringe hadden,
 deeden hun best, om den jongen Prins, voor
 eerst ten minste, niet tot Stadhouder en Kapi-
 tein-Generaal te voorschikken. Zy zagen, on-
 dertusschen, dat de oorlog hem, hiertoe, den
 weg baande (d). 't Krygsvolk ter zee, zo wel
 als te lande, plagt, in den naam van eenen
 Prinse van Oranje, geworven te worden, en
 op den Prins, als op zyn hoofd, te zien (e). En
 't gemeen viel ligtelyk in 't vermoeden, dat
 de ongelukkige uitflag der zeeftryden eenig-
 lyk

(c) AITZEMA III. *Deel*, Bl. 787, 789.

(d) THURLOE's Papers *Vol. I.* p. 257, 258.

(e) THURLOE's Papers *Vol. I.* p. 329. *Vol. II.* p. 297.

1653. lyk te wyten ware, aan het missen van een door-
 lugtig Hoofd der Regeeringe: waaraan het den
 Landen nog nimmer ontbroken hadt. Eenige
 Predikanten styfden 't gemeen in deeze gedag-
 ten. Hieruit reezen beweegingen, in sommige
 Gewesten, die de Staaten ligtelyk zouder heb-
 ben konnen noodzaaken tot een besluit, welk
 men, in Holland, voor ontydig hieldt. De
 meeste Gewesten waren 't, hierin, tot nogtoe,
 eens geweest met Holland, of hadden zig, ten
 minste, niet tegen Holland verklaard, gelyk
 Friesland en Stad en Lande gedaan hadden.
 Maar Zeeland begon reeds, geperst door mer-
 kelyke beweegingen onder 't volk, te neigen,
 om zig by Friesland en Stad en Lande te voe-
 gen (f). Gelderland, Utrecht en Overysfel,
 daar de Leden der hooge Regeeringe, of der-
 zelve vrienden, grootendeels, voorzien wa-
 ren met Krygsampten, die, voor meer dan de
 helft, ter begeevinge van Holland stonden,
 zagen Holland alleen naar de oogen, en ston-
 den geschaapen te veranderen, wanneer Hol-
 land veranderde (g). En in Holland zelf, was
 Leiden, sedert de verandering des jaars 1618,
 zeer gesteld geweest, op het bevorderen der
 belangen van het Huis van Oranje. In andere
 Steden, zocht men de Regeering ook tot dezelf-
 de gedagten te brengen: waartoe de oorlog
 met Engeland gereede aanleiding gaf. Al dit
 konden zy, die thans aan 't roer der Regeerin-
 gezaten, en de verheffing des Prinzen zогten te
 beletten, niet nalaaten te zien, en zy beslooten

(f) THURLOE's Papers Vol. I. p. 295

(g) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 183. THURLOE's Papers
 Vol. I. p. 329.

'er uit, dat men, zo spoedig als mogelyk ware, uit den oorlog moest zoeken te raaken. Ook bragten zy, eerlang, te wege, dat, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot handeling met Engeland, beslooten werdt. 't Hoofdoogmerk deezer handeling van de Engelsche zyde was, den Prins van Oranje buiten staat te stellen, om het nieuw Gemeenebest te ontrusten. En Holland was het eenigste onder de Vereenigde Gewesten, welken men kon aanmerken, als inwendig geschikt, om, tot bevordering van dit oogmerk, de hand te leenen.

1653.

Wy hebben deeze aanmerkingen vooraf laten gaan, om den Leezer in te leiden, tot het verhaal van eene der gewigtigste handelingen, in welken onze Staat ooit gemengd geweest is, en welker openbaar en geheim beloop wy nu, uit de egtste gedenkstukken, omstandiglyk, zullen ontvouwen.

De tegenwoordige Regeering van Engeland en de Vereenigde Staaten hielden, over en weder, geheim verstand in elkanders gebied, en werden, van tyd tot tyd, onderrigt van den toestand der gemoeden, in beide de Gemeenebesten (b). De algemeene Staaten, die het opzigt over de geheime verstandhouding, aan eenige bekwaame Luiden uit de Regeeringe, en, onder anderen, aan den tegenwoordigen Raadpensionaris de Witt, hadden opgedraagen, hadden, uit dezelve, reeds in Herfstmaand des voorleeden jaars, verstaan, dat Kromwel en andere voornaame luiden niet on-

Men krygt, in Holland, kennis van Engelslands geneigdheid tot vrede.

(b) Verbaal van BEVERNINGK bl. 123. Secr. Resol. Holl. 2 May 1653. I. Deel, bl. 42.

1653.

geneigd waren, om met de Staaten te sluiten. Zekere *Gerbier*, dezelfde, meen ik, die den aanslag der Engelschen op de Havens en schepen deezer Landen ontdekte (i), was, met dit nieuws, herwaards gekomen. Doch zyn zeggen, waarvan hy geen behoorlyk blyk gaf, vondt weinig ingang (k). De Gemagtigden tot de geheime verstandhouding ontvingen hunne meeste berigten van eenen *Thomas Doleman*, Luitenant-Kolonel over een Regiment voetvolk in Staatschen dienst, die zig thans in Engeland ophieldt. Hy was zeer gezien by Kromwel; doch zocht egter zyne verdere bevordering hier te Lande; gelyk my, uit eenigen zynen onderschepte brieven, gebleeken is (l). Van elders blykt, dat hy diep in de gunst van de Witt en Beverningk stondt (m). Ook vind ik, dat men zynen jongen Zoon, *Thomas Doleman*, naderhand, eene Kapiteins plaats ver-eerd heeft, in erkentenis van den dienst, door den Vader gedaan, omtrent de bevordering der Vrede met Engeland (n). In de Lente deezes jaars, hadt hy, uit George Monk, met wien hy gemeenzaamlyk omging, verstaan, dat men, in Engeland, niet afkeerig was van de Vrede: waarvan hy, zo sommigen melden, terstond, bedektelyk, kennis gaf aan de Witt en aan de andere Gemagtigden tot de geheime verstandhouding (o). Zy bragten dit gewigtig nieuws,

(i) Zie hier voor, bl. 223.

(k) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 15, 16, 23, 25, 28.

(l) See THURLOR's Papers Vol. I. p. 394, 432, 576. AITZEMA III. Deel, bl. 1085.

(m) THURLOR's Papers Vol. VI. p. 323.

(n) Resol. Holl. 7 April 1656. bl. 106. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 211.

(o) WICQUEFORT Livr. VII. p. 373. THURLOR's Papers Vol. I. p. 257, 266, 338. AITZEMA III. Deel, bl. 790.

nieuws, op den agttienden van Lentemaand, in de Vergadering van Holland, na dat zy de 1653. Leden eerst eenen eed van geheimhouding hadden doen afleggen. Hun voorstel kwam, wyders, hierop uit: „ dat zy van goederhand „ berigt waren, dat men, in Engeland, na den „ jongsten zeeslag, sterke neiging getoond „ hadt tot vrede. Dat eenigen der eerlyksten „ en aanzienlyksten zelfs begeerig waren om, „ ten dien einde, herwaards te zenden; doch „ dat sommigen twyfelden, of daartoe wel ge- „ noegzaame geneigdheid gevonden zou wor- „ den by deezen Staat. Dat hierom der Ver- „ gaderinge te bedenken gegeven werdt, of „ 't ook geraaden mogt zyn, deezen verkeer- „ den waan weg te neemen, en eenen Brief „ naar Engeland te zenden, waarby zy, die „ denken mogten, dat deeze Staat afkeerig „ van vrede ware, beter onderrigt mogten „ worden.”

Alle de Leden bewilligden in deezen voor- II.
slag, behalve de Afgevaardigden van Leiden, De Staa-
die niet konden goedvinden, dat men zulk ten van
een' Brief, uit naam van Holland alleen, en Holland
zonder kennis der andere Gewesten, gelyk de heime- schryven,
meening was, liete afgaan. Maar de andere lyk, naar
Leden vreesden, dat zy ter algemeene Staats- Engeland.
vergadering nog te weinig gezindheid tot vre-
de zouden ontmoeten: ook, dat de brief dan
niet geheim genoeg blyven zou: waarom zy
beslooten, hun voorneemen, voor eerst, be-
dekt te houden voor de Bondgenooten. De
brief werdt, ten zelfden dage, afgevaardigd,
en behelsde alleenlyk „ dat de Staaten van Hol-
„ land, den oorlog aanziende als verderfelyk
„ voor

1653. „ voor beide de volken, en voor den Gods-
 „ dienst, waarvan zy beide belydenis deeden,
 „ vertrouwden, dat het Parlement in 't zelfde
 „ gevoelen zyn zou, en, nevens hen, de hand
 „ wel zou willen leenen, tot het byleggen der
 „ geschillen. Doch zo men 't, tegen ver noe-
 „ den, anders begrypen mogt, zouden zy,
 „ ten minste, met een geruyst geweeten, het
 „ het einde deezer verwarringen van den ze-
 „ gen des Hemels mogen vermagten (p).” Een

Hun
 brief
 wordt, in
 Engeland, ge-
 drukt.

der Klerken van wylen den Raadpensionaris
 Pauw werdt, zegt men, met deezen brief, naar
 Engeland gezonden. Doch hy was maar pas
 overgeleverd aan 't Parlement, of men zag
 hem, in 't Latyn en in 't Engelsch, gedrukt,
 in 't licht komen, met den titel van *Ootmoedig
 verzoek der Staaten van Holland, die 't Parlement
 van Engeland smeeken om de Vrede* (q). Het Par-
 lement schreef egter, in antwoord op deezen
 Brief, aan de Staaten van Holland, en te ge-
 lyk aan de algemeene Staaten „ dat men, in
 „ Engeland, nog gezind bleef, om in vriend-
 „ schap te leeven met de Vereenigde Gewes-
 „ ten, en de handeling hervatten wilde, op
 „ den voet der voorstellen, die men, laatste-
 „ lyk, aan den Heere Pauw van Heemstede
 „ gedaan hadt (r).”

Ant-
 woord
 van 't
 Parle-
 ment.

Misnoe-
 gen over
 't afzon-
 derlyk
 schryven

't Uitgeeven van den Brief der Staaten van
 Holland en dit antwoord van 't Parlement
 bragt, midlerwyl, de maatregels, welken men
 in Holland genomen hadt, t'eenemaal in de
 war.

(p) Secr. Resol. Holl. 18 Maart 1653. I. Deel, bl. 7, 8, 9.
 AITZEMA III. Deel, bl. 804.

(q) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 375.

(r) Zie de brieven by AITZEMA III. Deel, bl. 804, 805.

war. De andere Gewesten waren misnoegd, dat Holland eene Vredehandeling aangevangen hadt, zonder hen te kennen. ^{1653.} ^{van Hol-} ^{land.} Staden Lande, in 't byzonder, keurde de handeling plat af. De Staaten van Holland zelven hadden niet verdragt, dat men wederom gewaagd zou hebben van dezelfde punten, waarop de handeling, te vooren, afgebroken was, en vielen, derhalve, op nieuws, in 't vermoeden, dat men, in Engeland de Vrede niet ernstelyk begeerde. Zy verlooren egter de handeling niet uit het oog, en gaven den anderen Gewesten, over het heimelyk afzenden des Briefs, zo veele voldoening, als zy konden (s).

Zeeland bediende zig van de tegenwoordige gelegenheid, om het vernieuwen der vorige Verbonden met Frankryk voor te slaan. Doch de Staaten van Holland verstonden, dat dit Ryk, sedert veele jaaren, met inlandsche oorlogen gekweld geweest zynde, weinig hulp tegen Engeland zou kunnen verschaffen. Ook zegt het Fransche Hof thans zelf de vriendschap van Engeland, en van de tegenwoordige Engelsche Regeeringe. Men besloot dan, dat 'er geen middel was, om, met eere, uit den oorlog te geraaken, dan handeling met Engeland (t). Ook schreeven de algemeene Staaten, op 't aanhouden van die van Holland, eerlang, aan 't Parlement „ dat zy bereid waren, om Gevolmagtigden tot de handeling „ af te zenden, zo dra het Parlement tyd en „ plaats

(s) Sect. Resol. Holl. 9, 23, 24, 25 April 1653. I. Deel, bl. 33, 34, 35, 36. AITZEMA III. Deel, bl. 805.

(t) WICQUEFORT Livr. VII. p. 376.

1653. „ plaats zou benoemd hebben (u).” Doch men verstondt, in Engeland „ dat men, alleenlyk „ hebbende te hervatten eene handeling, die „ te vooren afgebroken was, zulks bekwaamlyk doen kon op dezelfde plaats, in Londen: „ waaruit ten minste blyken zou, dat de „ twee volken niet zeer afkeerig waren van „ elkanderen.”

III. De Staaten, schoon ongezind om de handeling, die naauwlyks aan 't beginnen was, geheellyk af te breeken, hadden egter geen lust, om, op den voet van de punten, aan Pauw voorgesteld, in besprek te treden. Zy beslootten, derhalve, niet zonder tegenkanting der vrienden van het Huis van Oranje (v), eenige Afgevaardigden, zonder titel, naar Engeland te zenden, met last, om te verklaaren „ dat „ men nooit zou kunnen goedvinden te handelen op den voet van de punten, die, in 't „ voorleeden jaar, van de hand gewezen waren: en verder, om te onderstaan, of men, „ aldaar, ook zou willen handelen, op de punten, hier, aan de Engelsche Ambassadeurs, „ of daarna, door de onzen, te Londen, voorgedraagen.” Doch Leiden hadt zig, ter Vergaderinge van Holland, wederom gekant tegen dit besluit, begeerende over geene punten te handelen, waardoor de Staat zou kunnen ingewikkeld worden, in eenen oorlog met de vyanden van Engeland (w),

Vershil Men was, hierop, ter algemeene Staatsver-

ga-

(u) Secr. Resol. Holl. 28, 29 April 1 May 1653. I. Deel, bl. 37, 38, 40. AITZEMA III. Deel, bl. 806.

(v) THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 257, 258.

(w) Secr. Resol. Holl. 24, 27 May 1653. I. Deel, bl. 43, 44.

gaderinge, getreden tot het benoemen der Afgevaardigden naar Engeland. Gelderland stemde over 't 1653.
 de Beverningk uit Holland, *Mauregnault* uit benoe-
 Zeeland, en *Hautbois* uit Friesland. Doch de men der-
 Staten van Holland, in aanmerking neemen-
 de, dat de twee laatsten, die uitstaken in zugt
 voor het Huis van Oranje, in Engeland niet
 aangenaam zouden zyn, en ondertusschen de
 meerderheid der bezendinge uitmaaken; dree-
 ven door, dat, niet de algemeene Staaten, maar
 ieder Gewest zynen eigen' Afgevaardigde hadt
 te benoemen. Zy benoemden ook, wat later,
 Hieronimus van Beverningk en Willem Nieuw-
 poort (x), die beide, na 's Prinses dood, en
 Nieuwpoort reeds meer dan eens, gebruikt wa-
 ren, in bezendingen en onderhandelingen, stry-
 dig met de belangen van het Huis van Oranje
 (y). Zeeland voegde 'er Paulus van de Perre by,
 die nog eens in Engeland geweest was, en niet
 uitmuntte in zugt voor dit Huis. De Staaten van
 Friesland, schoon zy, ter oorzaake van de
 scheepvaart der ingezetenen van dit Gewest,
 de Vrede met Engeland hoog noodig hadden
 (z), wilden egter, in 't eerst, geenen Afge-
 vaardigde benoemen. Doch Graaf Willem
 van Nassau, Stadhouder der Provincie, be-
 woog 'er hen toe, hun doende begrypen, dat
 'er een Afgevaardigde van hunnent wege ver-
 eischt werdt, om te zorgen voor de belangen
 van het Huis van Oranje, waarover, naar
 waarschynlykheid, ook zou moeten gehan-
 deld

(x) Secr. Resol. Holl. 7, 10, 12 Juny 1653. I. Deel, bl.
 50, 70, 72. AITZEMA III. Deel, bl. 314, 315, 316.

(y) Zie hier voor, bl. 130, 138.

(z) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 368.

1653. deld worden. Zy benoemden dan *Allard Pieter Jongestal*, eersten Raad in den Hove van Friesland (a). Hy bleef, tot het uiterste, yveren voor het belang van den Prinse van Oranje, gelyk uit verscheiden' zyner brieven aan Graave Willem van Nassau, die nog voorhinden zyn, af te neemen is (b).

Hun last. De Afgevaardigden hadden slegts algemeenen last mede, om zig te houden aan het Berigtschrift, den Gezanten van deezen Staat, in den jaare 1651, gegeven. Zy moesten, daarenboven, goed verstand houden, met den Franschen Ambassadeur te Londen, den Heer *de Neuville Bourdeaux*, hem zelfs een drievoudig Verbond voorslaande, tusschen den Koning, zynen meester, Engeland en deezen Staat: waarop, of, ten minsten, op een Verbond met Frankryk alleen, Zeeland zeer gesteld was (c). Doch Holland bragt te wege, dat uit het ontwerp van dit laatste Verbond geligt werden alle de punten, waardoor de Staaten zouden kunnen verpligt worden, om oorlog te voeren tegen Engeland, in geval dit Gemeenebest niet te brengen was, tot een Verdrag met deezen Staat (d). Ook verstondt Holland, dat men het Verdrag met Frankryk zo niet behoorde te verbinden aan de handeling met Engeland, dat men met Engeland niet zou kunnen sluiten, wanneer men niet met Frankryk

(a) THURLOE'S PAPERS, Vol. I. p. 266, 281, 299. WICQUEF. Livr. VII. p. 378.

(b) See THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 583, 600, 643. Vol. II. p. 133, 193, 257, 454.

(c) Resol. Gener. 5 Juny 1653. in 't Verbaal van BEVERNINGK bl. 2. THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 268, 299.

(d) Secr. Resol. Holl. 7 Juny 1653. I. Deel, bl. 51.

ryk floot (e). Eindelyk, bewerkte dit Gewest (f), dat Beverningk vooraf gezonden werdt, 1653. om te beproeven, of men, in Engeland, gene-
gen zou zyn, om af te zien van den voorflag, op welken men met Pauw hadt willen hande-
len (g). Ook meenden sommigen, dat heme-
nige byzondere last van Holland medegege-
ven was. Doch hy verklaarde, voor zyn ver-
trek, volmondig, het tegendeel (h).

Voor 't einde van Zomermaand, was hy Verande-
reeds te Londen, en verwierf, terstond, gehoor ring in
in den Raad van Staate. Aan deezen, die slegts Enge-
uit dertien Leden bestondt, en onlangs door land.
Kromwel opgeregt was (i), stondt thans het
hoog bewind der Regeeringe, zynde het Par-
lement, dat nu meer dan twaalf jaaren gezeten
hadt, door Kromwel, aan 't hoofd van eenige
Krygsbevelhebbers en soldaaten, den dertig-
sten van Grasmaand, op eene geweldige wy-
ze, te niet gedaan. Hy hadt, naamlyk, ge-
merkt, dat men hem den voet zocht te ligten,
en hierom beslooten, in de voorbaat te zyn (k).
Sommigen schryven, dat Nieuwpoort en de Vermos-
andere Afgevaardigden der Vereenigde Ge- den, dat
westen, het Parlement te zeer geneigd vinden- Holland
de, tot het voortzetten des oorlogs, Kromwel er in
tot deeze verandering hadden aangezet (l). gewerkte
Doch dit schynt, in den eersten opslag, regel- hebbe.
regt

(e) Sect. Resol. Holl. 5 Juny 1653. I. Deel, bl. 49.

(f) Secr. Resol. Holl. 19, 20 Juny 1653. I. Deel, bl. 72, 73.

(g) Resol. Gener. 20 Juny 1653. in 't Verbaal van BEVER-
NINGK. bl. 4.

(h) THURLOE's Papers Vol. I. p. 280, 281, 299.

(i) Verbaal van BEVERNINGK. bl. 80. DE WITT Brieven
V. Deel, bl. 130, 158.

(k) RAPIN Tom. IX. p. 59.

(l) LUDLows Memoirs Vol. II. p. 21.

1653. regt aan te loopen, tegen de meeste berigten, die ons leeren, dat Beverningk, eerst op den zeventwintigsten, en Nieuwpoort, van de Perre en Jongestel, niet voor den dertigsten van Zomermaand, te Londen, aangekomen zyn(m), ja dat de verandering, aldaar, reeds lang geschied was, eer de algemeene Staaten tot de bezending beslooten hadden (n). Nogtans kan ik hier niet verbergen, 't gene ik, in eenen Brief van den Heere de Witt, den agtsten van Grasmaand, aan Koenraad van Beuningen, toen te Stokholm, geschreeven, gemeld vind, te weten „ dat de Heer Beverningk, op den „ zesentwintigsten van Lentemaand, te Lon- „ den aangekomen was, en oordeelde, dat het „ werk, aldaar, nog wel getroffen zou wor- „ den (o).” Uit dit schryven, wordt het my, vooreerst, zeer waarschynlyk, dat de geheime Brief van Holland, die den agttienden van Lentemaand gedagtekend was, niet door eenen Klerk van den Raadpensionaris Pauw (p); maar door Beverningk overgebracht is, die te gelyk last zal gehad hebben, om de gemoeden, in Engeland, wat nader te polsen. Doch of hy, ten anderen, tot na de verandering der Regeeringe, te Londen, gebleeven zy, en of hy, Kromwel tot deeze verandering aangezet hebbende, gelegenheid gegeven hebbe, dat de Engelschen aan Nieuwpoort, onder anderen, iet toegeschreeven hebben, 't gene hy uitgevoerd hadt, moet ik, by gebrek van genoegzaam bewys,

(m) Verbaal van BEVERNINGK. bl. 7, 12.

(n) Resol. Gener. 5 Juny 1653. in 't gem. Verbaal, bl. 2.

(o) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 109.

(p) Zie hier voor, bl. 254.

wys, onzeker laten. Vaster gaat het, dat men, 1653.
 in Holland, belang rekende by de verandering,
 en dat menze hieldt, bevorderlyk te zyn tot de
 Vrede (q). Beverningk andermaal, en uit naam ^{Hande-}
 der algemeene Staaten, te Londen, gekomen, ^{ling der}
 gaf, in zyne eerste aanspraak, te verstaan, dat ^{Staatsche}
 er geen kans zou zyn, om, op den voet van ^{Afge-}
 den voorflag, aan den Heere Pauw gedaan, te ^{vaardig-}
 handelen. Terwyl men raadpleegde op zyn
 voorstel, kwamen ook de andere Afgevaardig-
 den te Londen. De Raad van Staate antwoord-
 de hun, derhalve, gelykelyk „ dat de Staaten
 „ voldoening van schade, en verzekering te-
 „ gen toekomende verongelykingen behoor-
 „ den te geeven, eer men, over een Verbond
 „ van onderlinge vriendschap, in onderhande-
 „ ling treden kon.” Tevens klaagde men zeer
 over den hoon, dien Tromp der Engelsche vlag-
 ge aangedaan hadt. De Afgevaardigden her-
 namen „ dat het misverstand, tusschen Enge-
 „ land en de Vereenigde Gewesten, den Staa-
 „ ten, hunnen meesteren, meer gekost hadt,
 „ dan den Engelschen. Dat de uitrusting te-
 „ gen de rooveryen in de Middellandsche zee
 „ en elders noodzaakelyk geweest was; de
 „ ontmoeting tusschen Blake en Tromp toe-
 „ vallig, en dat Mogendheden niet gewoon
 „ waren, elkanderen, ter oorzaake van zulke
 „ ontmoetingen, voldoening te geeven, of ver-
 „ goeding van schade af te vorderen. Dat de
 „ Staaten ook geene andere verzekering voor
 „ het toekomende geeven konden, dan die
 „ men zou kunnen vinden, in een naauw en
 „ vast

1653. „ vast Verbond van vriendschap en onderlin-
 „ ge bescherming.” De Engelschen gaven
 hierop te verstaan „ dat de voldoening, wel-
 „ ke zy vorderden, in zig zelve redelyk, en
 „ zo gering zyn zou, dat de Staaten zig, des-
 „ wege, niet zouden kunnen beklagen: dat
 „ ook de verzekering, waarop zy drongen,
 „ niet minder voordeelig voor de Staaten dan
 „ voor Engeland zou zyn, hebbende den Gods-
 „ dienst en de vryheid, in beide de Gemeene-
 „ besten, bedekte en openbaare vyanden: te-
 „ gen welken men zig niet genoegzaam ver-
 „ zekeren kon, door een bloot Verbond, hoe
 „ vast en naauw het ook wezen mogte (r).”

De En-
 gelschen
 slaan ee-
 ne *Coali-*
tie of sa-
 menvoe-
 ging der
 twee Ge-
 meene-
 besten
 voor.

De Staatschen, begeerig om de meening der
 Engelschen nader te verstaan, raakten, eerlang,
 in een afzonderlyk gesprek met Kromwel, die
 zig egter niet veel duidelyker ontdekte. Maar,
 op den eenendertigsten van Hooimaand, ver-
 klaarde de Raad van Staate „ dat men tot
 „ vergoeding der geleden' schade, geene
 „ groote somme gelds van de Staaten begeer-
 „ de, en dat de verzekering, op welke men
 „ drong, bestaan zou, in eene vereeniging der
 „ twee Staaten, op zulk eene wyze, dat zy,
 „ voortaan, maar één volk en één Gemeene-
 „ best zouden uitmaaken (s).” De Afgevaar-
 digden verzogten, terstond, nadere opening
 van de wyze, waarop men deeze vereeni-
 ging, die men, sedert, *Coalitie* noemde, be-
 greep, alzo zy niet verstonden, dat dezelve,
 zo de wederzydsche vorm van Regeeringe in
 stand

(r) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 8, 10, 21, 23, 29, 35, 41,
 WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 392.

(s) Verbaal, *bl.* 53.

stand bleeve, anders dan in een naauw Ver-
bond van Vriendschap, Koophandel en onder-
linge bescherming bestaan kon (t). Doch de
Raad verklaarde, eerlang „ dat men van de
„ twee souveraine Staaten maar éenen dagt
„ te maaken, die door ééne opperste magt, uit
„ perſoonen van beide de volken beſtaande, ge-
„ regeerd zou worden, naar de onderscheiden
„ wetten van 't een en 't ander volk (u).” De
Afgevaardigden, verzet over zulk een' voor-
ſlag, antwoordden, rondelyk „ dat zy dien
„ hielden voor ongehoord en ongerymd, en
„ dat zy genoodzaakt zouden zyn, t' huis-
„ waards te keeren om verſlag te doen, zo de
„ Raad by dit voorſtel bleeve (v).” Hierop
kwam geen ander beſcheid, dan dat men ver-
wagt hadt, dat de Afgevaardigden, verwer-
pende het middel van verzekering, door den
Raad voorgesteld, eenig ander zouden hebben
aan de hand gegeven (w). Nogtans hadt men, Wat vol-
reeds te vooren, in 't vertrouwen, vernomen, doening
dat de voldoening, welke men begeerde, be- Engeland
ſtaan zou, in het afzetten van Tromp, voor begeer-
de.
eenen tyd (x), en dat men zig, omtrent het
punt der verzekeringe, te vrede zou houden,
met een vaſt en bondig Verdrag, waarby, on-
der anderen, beraamd werdt, dat drie En-
geliſchen in den Raad van Staate der Veree-
nigde Geweſten, en drie Nederlanders in dien
van Engeland zitting zouden hebben, of, waar-
by,

(t) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 56, 60.

(u) Verbaal, bl. 61.

(v) Verbaal, bl. 66. DE WITT Brieven V. Deel, bl. 198.

(w) Verbaal, bl. 70.

(x) See THURLOE'S Papers Vol. I. p. 367, 394.

1653. by, zo dit middel niet goedgevonden werdt, eenig ander, met wederzydsch genoegen, werdt vastgesteld (y). Kromwel scheen het punt van de verzekering ook omtrent dus te begrypen, of sprak 'er niet klaar van, in eenige afzonderlyke onderhandelingen met Beverningk (z). De Afgevaardigden, op de ver-
 Nieuw- poort en
 Jongestal
 doen een
 keer her-
 waards.
 klaaringen des Raads, gelyk behoorlyk was, meer tellende, dan op eenige byzondere gesprekken, beslooten, sedert, dat Nieuwpoort en Jongestal, terstond, naar Holland keeren zouden, om den Staaten, mondeling, verslag te doen van den staat der handeling, die, ondertusschen, door Beverningk en van de Perre, zou vervolgd worden. Nieuwpoort en Jongestal vertrokken, op den veertienden van Oogstmaand (a).

Midlerwyl, waren de Staaten der Vereenigde Gewesten, sedert eenigen tyd, bezig geweest, met handelen aan verscheiden' Hoven, om zig, tegen Engeland, te sterken, of om, ten minste, dit Gemeenebest eerder tot het aanneemen eener redelyke vrede te beweegen. De handelingen met Frankryk, Zweeden en Deenemarke werden, voornaamlyk met dit oogmerk, voortgezet; waarom 't niet ondienstig zyn zal, hier eenig kort verslag van den staat en gelegenheid derzelven in te voegen.

V. De burgerlyke oorlog, die, sedert eenige jaaren, in Frankryk, ontfteken was, en nog duurde, hadt den inwendigen staat van dit Ryk derwyze verzwakt, dat Spanje kans zag, om ver-
 Hande- ling met
 Frank- ryk.

(y) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 84.

(z) Verbaal, bl. 143.

(a) Verbaal, bl. 37.

verscheiden' Plaatsen te herwinnen in de Nederlanden, die, te vooren, door Frankryk veroverd waren. In Katalonie, liep het den Franschen, insgelyks, tegen. Den Aartshertoge Leopold, in 't voorleeden jaar, Grevelingen en Duinkerken gedreigd hebbende met een beleg; zocht Lodewyk de XIV. die van Zeeland te beweegen, om deeze Steden, heimelyk, te voorzien van krygsbehoefsten. Doch, op de klagten van den Spaanschen Ambassadeur in den Haage, was hiertegen gewaakt, door de Staaten. De Koning van Frankryk hadt, hierop, den Staaten de twee Steden aangeboden, onder zekere voorwaarden: en men begon hiernaar te luisteren in den Haage, toen Spanje den Staaten verklaaren deedt, dat het aanvaarden der twee Steden uit de handen van Frankryk voor eene volkomen' vredebreuk zou gehouden worden; waarop de zaak sleeten bleef. Ook vielen de twee Steden, eerlang, den Spaanschen wederom in handen. Midlerwyl, hadt de groote uitrusting der Staaten, in 't voorleeden jaar, ook eenige agterdogt verwekt aan 't Fransche Hof, die vermeenderde, toen Boreel, uit last der Staaten, verklaarde, dat zy gerigt was, om de scheepvaart der Vereenigde Nederlanden, tegen de rooveryen van elk, wie hy ook ware, te beveiligen. De Koning hadt, derhalve, over deeze uitrusting, doen klaagen aan de Staaten, hun te gelyk voorhoudende, dat men 't niet vreemd vinden moest, dat zyne Oorlogsfchepen 't vervoeren van krygsbehoefsten naar Spanje, waarvan de ingezetenen der Vereenigde Gewesten hun werk maakten, zогten te beletten. Ook toonde hy zig te on-

1653.

vrede, dat men gedoogde, dat *Christiaan Ulrich Guldenleeuw*, natuurlyke Zoon des Konings van Deenemarke, in Holland, volk wierf, ten dienste van Spanje. Eindelyk, vorderde hy voldoening der penningen, welken de Staaten hem, in gevolge van het Verdrag van Compiegne van den jaare 1624, verschuldigd waren. Doch ten opzichte van deezen laaststen eisch, hadden de Staaten, reeds te vooren, aangemerkt, dat zy zig niet gehouden rekenden, om daaraan te voldoen (*b*). En de kryg met Engeland, die, kort hierna, uitborst, deedt Frankryk klaar genoeg zien, dat men 't, met de uitrusting hier te Lande, niet op de Fransche Oorlogschepen gemunt hadt. De opgevatte agterdocht verdween, terstond hierop. Ook vreesde Frankryk de Staaten niet, zo lang zy in den Engelschen oorlog waren ingewikkeld. Doch deeze oorlog hadt, gelyk wy reeds, in 't voorbygaan, hebben aangemerkt (*c*), sommigen Leden van den Staat aanleiding gegeven, om te dringen op het vernieuwen der Verbonden met Frankryk. Boreel hadt, tot hiertoe, maar last gehad, om een Verdrag van Zeevaart met Frankryk te bewerken (*d*), en, hierdoor, de rooveryen der Fransche Oorlogschepen te voorkomen. Doch nu verstonden sommigen, dat men ook een Verbond met dit Ryk sluiten moest. De Staaten van Holland, overweegende, aan den eenen kant, dat de han-

(*b*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 641-646. WICQUEFORT *Livr.* V. p. 277-283.

(*c*) Hier voor, bl. 255.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, bl. 763, 783. WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 342-352.

handeling over zulk een Verbond Engeland, 1653.
 veelligt, genegener maaken zou tot vrede,
 't welk men, ook aan het Fransche Hof, lig-
 telyk merkte (e); en, aan den anderen, dat
 het sluiten van het zelve de tegenwoordige
 Regeering van Engeland t'eenemaal ver-
 vreemden zou van deezen Staat, en den Prins-
 gezinden, hier te Lande, te veel voordeels gee-
 ven boven de party, die thans in Holland 't
 bewind in handen hadt; beslooten ter algemeene
 Staatsvergaderinge te wege te brengen, dat
 men Boreel alleenlyk last gave, om over een
 Verbond te handelen, niet om het te sluiten
 (f): waarmede hy zig ook eenige jaaren bezig
 gehouden heeft (g), zonder dat men hem im-
 mer het eigenlyk oogmerk der Staaten van
 Holland schynt bekend gemaakt te hebben.
 Ondertusschen, hieldt hy zig ook, op last der
 Staaten, bezig, om de voornaamsten in Frank-
 ryk, door geschenken, te winnen, en agter de
 geheimen der Regeeringe te raaken (h). De
 Franschen, die gehouden werden, hiervan, ook
 in den Haage, hun werk te maaken (i), zog-
 ten, door hem, de Staaten te beweegen, om
 met Spanje te breeken; doch hy beduidde
 hun, ligtelyk, dat hiertoe geene mogelykheid
 was (k).

De handeling met Frankryk werdt, midler- VI.
 wyl, op verre na zo ernstig niet voortgezet, Mer
 als Zweek-
 den, en

(e) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 60.

(f) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 11. V. Deel, bl. 15.

(g) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 19, 50, 56, 126, 172, 184,
 279. AITZEMA III. Deel, bl. 367, 369.

(h) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 30, 43.

(i) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 227, 234.

(k) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 39.

1653.

als de handeling, die, omtrent deezen tyd, ook met Zweeden en Deenemarke aangevangen was. De twee Noordsche Kroonen deden zig, ten deezen tyde, ontzien, beide van Engeland en deezen Staat; zo om dat zy de party, voor welke zy zig verklaarden, merkelyk konden sterken; als om dat de oorloogende Mogendheden het hout, de hennip, het pek en de teer, die deeze Ryken uitleverden, volstrekt noodig hadden, tot het aanbouwen en uitrusten van Oorlogschepen. De Staaten hadden, hierom, reeds in't voorleeden jaar, beslooten, de vriendschap van beide de Kroonen, door een plegtig gezantschap, te zoeken, en, terwyl de Gewesten raadpleegden op de benoeming der Perfoonen, waaruit het bestaan zou, Koenraad van Beuningen, Pensionaris van Amsterdam, naar Zweeden, en Nanning Keizer, Burgemeester van Hoorn, naar Deenemarke, te zenden, met den titel van buitengewoone Afgevaardigden. Beide warenze der tegenwoordige Regeeringe van Holland geheellyk toegedaan. Keizer hadt, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten. Van Beuningen was in bezending geweest naar Zeeland, om het besluit tot de aanstelling van eenen Kapitein-Generaal te doen opschorten. Hy was schrander en ervaaren in zaaken van Regeeringe: voorts, bedreeven in de Filozoofie en andere deelen der geleerdheid, waardoor hy zig aangenaam zocht te maaken by de Koninginne van Zweeden, die voor eene liefhebster der geleerdheid gehouden werdt (1). Hy hadt last, om in Zweeden te vertoonen, „ dat
„ En-

(1) WICQUEFORT *Livr. VI. p. 353.*

„ Engeland, den Staaten den oorlog aandoen- 1653.
 „ de, moest geagt worden, in eenen zeke-
 „ ren zin, gantsch Europa te beoorloogen,
 „ zullende dit Gemeenebest, ligtelyk, mees-
 „ ter van de zee worden, na dat het den Koop-
 „ handel der Vereenigde Gewesten zou be-
 „ dorven hebben. Dat Zweeden hierom be-
 „ lang hadt, om zyne wapenen te voegen by
 „ die van deezen Staat, waartoe de Koningin,
 „ daarenboven, verplicht was, uit hoofde der
 „ Verdragen, in de jaaren 1640 en 1645, met
 „ de Staaten gemaakt (m). Dat men wel niet
 „ ondienstig hieldt, dat de Koningin, voor zy
 „ zig tegen Engeland verklaarde, de Engel-
 „ schen, door onderhandeling, tot vreedzaa-
 „ me gedagten zocht te brengen; doch dat zy,
 „ midlerwyl, zig niet ontslaagen kon rekenen
 „ van de verplichting, om de Staaten, met vier-
 „ duizend man, in troepen, in geld, of in
 „ krygsbehoefsten, by te staan, waartoe zy zig,
 „ by Verdrag, verbonden hadt; ten minste,
 „ moest zy haaren Onderdaanen beletten, den
 „ Engelschen te voorzien van zulke waaren,
 „ als dezelve, tot het aanbouwen en uitrus-
 „ ten van Oorlogschepen, noodig hadden.”
 Van Beuningen was, in Oogstmaand des voor-
 leeden jaars, naar Stokholm vertrokken; doch
 hy bevondt wel haast, dat hy niet veel zou kon-
 nen uitregten, aan't Zweedsche Hof; daar men
 niet alleen misnoegd was, over de Verdragen,
 door de Staaten, in 't jaar 1649, met Deene-
 marke geslooten; maar zig ook te onvrede
 hieldt, dat men zekeren *Joachim Groot-Johan*,
 die,

(m) Zie XI, Deel, bl. 380, 383.

1653.

die, met byzondere Brieven van de Koninginne, in Holland gekomen was, om schuld, vastgezet hadt, en lang zitten liet, hoe zeer men, uit Zweeden, aanhieldt, om zyn ontslag (n). De Zweedsche Staatsdienaars, midlerwyl, door de Engelschen, met hoop op merkelyke voordeelen in den Koophandel, waarby zy byzonder belang hadden, zynde aangelokt, schroomden niet, te verklaaren, dat de Koningin zig, in de tegenwoordige omstandigheden, niet verbonden rekende, om de gemaakte Verdragen naar te komen. Ook gedoogde de slegte staat der geldmiddelen in Zweeden niet, dat men, van daar, deezen Staat ondersteunde (o). Al wat van Beuningen verwerven kon kwam uit op eene verklaring, dat de Koningin zig, tuschen Engeland en deezen Staat, volkomen onzydig dagt te houden, en niet ongenegen was, om Middelaars te zyn, tuschen de twee oorloogende Mogendheden (p), en zelfs tuschen Frankryk en deezen Staat; die ook, ter oorzaake van het vervoeren van krygsbehoeften naar Spanje, en van de Fransche kaaperyen, die hierop gevolgd waren, eenig misnoegen hadden opgevat tegen elkanderen. Frankryk nam de aanbieding van Zweeden aan; doch zy werdt in Engeland, daar men Zweeden mistrouwde, en 't hoofd nog vol hadt van de voorgeslaagen *Coalitie* of samenvoeging der twee Gemeenebesten, van de hand gewezen. De Staaten, die ook geenen zin hadden in de Zweedsche bemiddeling, alzo zy beweerden, dat

(n) DE WITT Brieven V. *Deel*, bl. 63, 194, 272.(o) DE WITT Brieven V. *Deel*, bl. 31.(p) DE WITT Brieven V. *Deel*, bl. 40, 163.

dat Zweeden, volgens de Verdragen, tot wat meerder verbonden was, antwoordden den 1653. Zweedschen Gezant, dieze hun voorgeslaagen hadt, dat zy zig, deswege, verklaaren zouden, zo dra Engeland zig verklaard hadt. Van Beuningen hieldt zig, tot in 't jaar 1654, in Zweeden op, zonder iet te hebben kunnen sluiten. 't Was 'er zo ver van af, dat de Koningin zig zou hebben laten beweegen, om den Staat tegen Engeland by te staan, dat zy zelfs haar best deedt, om de handeling te stremmen, die, ten deezen zelfden einde, aan 't Hof van Deenemarke, aangevangen was (q).

Keizer was, omtrent tegelyk met van Beuningen, uit Holland vertrokken. Hy hadt last, om onderstand in schepen te vorderen van den Koning van Deenemarke, ingevolge van het Verdrag van den jaare 1649, en hy vondt den Koning niet ongenegen, om aan deeze verbindtenis te voldoen. Ook begreep zyne Majesteit ligtelyk, dat het bederf van den Koophandel der Vereenigde Gewesten strekken zou, tot merkelyke benadeeling van de vaart op Deenemarke en de Oostzee, en gevolgelyk ook van 's Konings tollén in de Zond. Daarenboven, zou hy niet gaarne gezien hebben, dat de Staaten zig naauwer verbonden met Zweeden, gelyk te wagten was, als hy weigerde hun by te staan. Hy gaf den Afgevaardigde der Staaten, derhalve, goede hoop op hulpe. Zelfs liet hy zig, door hem, beweegen, om tweentwintig Engelsche schepen, met scheeps-
en

(q) AITZEMA III. *Deel*, bl. 750, 751, 752, 760, 795, 865.
WICQUEFORT *Livr.* VI. p. 353-355. *Livr.* VII. p. 412-415.

1653.

en krygsbehoefden belaa den, aan te houden in de Zond (r), mids de Staaten beloofden, hem te zullen vryhouden van het nadeel, welk 'er hem van overkomen mogt. Het Parlement hieldt sterk aan op het ontfaan deezer fchepen, by de Deenfche Gezanten te Londen, beloovende zelfs een naauw Verbond te zullen fluiten met den Koning; en zyne bemiddeling verzoekende, tot vereffening der gefchillen, tuffchen de twee Gemeenebef ten. Doch de Koning hadt zig reeds te diep ingewikkeld met de Vereenigde Staaten, om te konnen te rug treden. Het Parlement veranderde hierop t'eenemaal van gedrag, deedt eenige Deenfche fchepen, en zelfs eenige pakkaadj e der Deenfche gezanten in bef lag neemen, en zou ook hunne perfoonen vaf tgehouden hebben, zo 't, door de Engelsche Schippers, die hen overvoeren zouden, niet belet geweest was. De verwydering werdt toen grooter, tuffchen Engeland en Deenemarke. De Koning, nogtans, zyn voordeel willende doen met de omftandigheden, waarin de Staaten zig bevonden, mat het gevaar, welk hem van Engeland en Zweeden gedreigd werdt, zo hy zig voor de Staaten verklaarde, ten breedften uit; zig, daarenboven, buiten ftaat erkennende, om te voldoen aan de Verbindteniffen, welken hy met de Staaten gemaakt hadt. Doch hy beoogde hiermede nieuwen onderftand te trekken van de Staaten, zo hy befluiten mogt, hun met eene Vloot by te ftaan. En Keizer kreeg, eerlang, laft van de Staaten, om den Koning, als uit zig zelve n, hoop

hoop te geeven op eenigen onderftand, zo hy, 1653.
 van ftonden aan, de Zond floot voor de En-
 gelfchen: gelyk hy deedt. De Staaten, federt,
 verklaard hebbende, dat zy hem inftonden
 voor de fchade, die hy van het aanhouden der
 Engelfche fchepen zou mogen te wagten heb-
 ben, maakte hy geene zwaarigheid, om der-
 zelve laading, terftond, te verkoopen.

Midlerwyl, hadt men den Koning van Dee- Het Ver-
 nemarke vertoond, dat het Verdrag van Uit- drag van
 koop wegens den Zondfchen tol, in den jaare Uitkoop
 1649, met de Staaten gemaakt, hem gering van den
 voordeel aanbragt, en ondertuffchen de Zwee jaare
 den ten hoogfte misnoegd maakte, met wel- 1649
 ken hy nogtans wel vrede behoorde te houden, wordt
 terwyl hy op 't punt ftondt, om Engeland den vernies-
 oorlog te verklaaren. De Staaten, die zig ver- tigd.
 pligt hadden, om den Koning vooruit te be-
 taalen, 't gene zy hem, volgens dit Verdrag,
 fchuldig gerekend werden, waren hierin ook,
 federt eenigen tyd, agterlyk geweest. Alle
 deeze aanmerkingen bewoogen den Koning,
 om den Staaten, in Louwmaand deezes jaars
 1653, door zynen Resident *Pieter Charifus*,
 de vernietiging van 't Verdrag van Uitkoop te
 doen voorftaan. De Staaten van Holland, die
 toen juift vergaderd waren, overleggende, dat
 dit Verdrag zeer fchadelyk voor hun geweest
 was, en dat zy, vooral na 't uitberften des En-
 gelfchen oorlogs, de helft niet ontvangen had-
 den van 't gene zy den Koning van Deenemar-
 ke, volgens het Verdrag van Uitkoop, betaa-
 len moesten, beflooten den Resident by 't
 woord te vatten; doch te gelyk te bedingen,
 „ dat de Koning, in 't gevolg, met niemant
 XII. DEEL. S „ een

1653. „ een diergelyk Verdrag zou mogen sluiten,
 „ zonder hun de voorkeur te geeven; dat hy
 „ uitkeeren zou, 't gene hem vooruit betaald
 „ was, en zorgdraagen, dat de schepen niet
 „ lang opgehouden werden in de Zond.” De
 andere Gewesten, die weinig belang hebben
 by de vaart door de Zond, voegden zig, lig-
 telyk, naar 't gevoelen van Holland, en 't Ver-
 drag van Uitkoop werdt verbroken, by een
 ander, welk het Verdrag van *Rescissie* of ver-
 nietiging genoemd werdt. De Koning hadt eg-
 ter daarna berouw van 't gene 'er geschied was,
 en schreef, in Grasmaand, dat hy 't Verdrag
 van Uitkoop gaarne in wezen wilde laten.
 Doch men antwoordde hem „ dat de zaak niet
 „ meer in haar geheel was; dat men, op den
 „ voorslag van 's Konings eigen' Resident,
 „ tot de vernietiging van 't Verdrag van Uit-
 „ koop beslooten, en sedert maatregels geno-
 „ men hadt, die niet gedoogden, dat men hier-
 „ in wederom verandering maakte.” 't Ver-
 drag van Uitkoop bleef, derhalve, vernietigd.

Verbond
 met Deen-
 emarke.

Doch terwyl men 'er in den Haage over
 handelde, was Keizer, te Koppenhage, bezig,
 om een nieuw Verbond te sluiten met den Ko-
 ning van Deenemarke. Het werdt, op den
 agttienden van Sprokkelmaand, getekend, en
 behelsde „ dat de Koning van Deenemarke,
 „ verbonden zynde den Vereenigden Staaten,
 „ die nu, door Engeland, in derzelver Koop-
 „ handel, ontruft werden, by te staan, zig ook
 „ beledigd vondt, door het Parlement, welk
 „ Koopvaardyschepen, rykelyk voorzien van
 „ geschut, naar de Oostzee zondt, en zelfs
 „ Oorlogschepen, zonder daarvan aan 's Ko-
 „ nings

„ nings Kasteelen behoorlyke kennis te gee- 1653.
 „ ven; daarenboven, de schepen en goederen
 „ van 's Konings onderdaanen aantastende en
 „ wegneemende. Dat hy, hierom, beslooten
 „ hadt, het Verdrag van den jaare 1649 ver-
 „ der uit te breiden, en den Engelschen Oor-
 „ logschepen of gewapenden Koopvaardy-
 „ schepen de vaart door de Zond, van nu af,
 „ te verbieden. Dat hy, om dit verbod klem
 „ te geeven, van den elfden van Grasmaand
 „ tot den elfden van Slagtmaand, twintig Oor-
 „ logschepen in zee houden zou, zig daar toe
 „ bedienende van de penningen, met welken
 „ hy de Staaten, volgens het Verdrag van den
 „ jaare 1649, gehouden was te ondersteunen,
 „ beloopende honderdtwee-ennegentigdui-
 „ zend Ryksdaalers in 't jaar. Dat de Staaten
 „ hem, hiertoe, daarenboven, gelyke somme
 „ zouden opschieten. Dat de beide partyen
 „ elkanderen instaan zouden voor alle schade,
 „ die hun, ter oorzaake van den tegenwoor-
 „ digen oorlog, mogt aangedaan worden. Dat
 „ zy zig niet afzonderlyk zouden verdraagen
 „ met het Parlement; maar elkanderen altoos
 „ begrypen, in het Verdrag, welk zy mogten
 „ sluiten. Dat de Staaten iemand zouden mo-
 „ gen aanstellen, om agt te geeven, dat de
 „ Deensche Oorlogschepen, behoorlyk, wer-
 „ den toegerust, en dat zy 't gene daaraan ont-
 „ brak van de beloofde penningen zouden mo-
 „ gen aftrekken, of in den tyd, dien de Vloot
 „ in zee zou moeten zyn, vinden (s).” Na 't
 „ sluiten van dit Verdrag, deedt Keizer een' keer
 naar

(s) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 790.

1653.

naar Holland (*t*); doch kwam, in Hooimaand, wederom te Koppenhage. Hy zocht toen den Koning te beweegen, om zyne Vloot, die tot hiertoe alleen omtrent de Deensche kust was blyven kruisfen, by die der Staaten te voegen. Doch de Koning hadt hier geene ooren naar (*u*); schoon de Staaten hem beloofd hadden, dat zy den Engelschen voldoening geeven zouden, wegens 't gene deezen, ongetwyfeld, t'eenigen tyde, ter oorzaake van de aangehouden' schepen in de Zond, van hem zouden vorderen. Keizer kon meer niet te wege brengen, dan dat de Koning eenige Nederlandsche Koopvaardyschepen, door zyne Vloot, in veiligheid deedt brengen: waarna hy, de laatste hand hebbende doen leggen aan het Verdrag, waarby het Verdrag van Uitkoop vernietigd werdt, in Wynmaand zyn afscheid nam, en herwaards keerde (*v*).

Handel
tusschen
Zweeden
en Poo-
len.

De Staaten der Vereenigde Gewesten, tegenwoordig inzonderheid, zig grootelyks laattende gelegen leggen, aan de behoudenis der ruste in 't Noorden, hielden een waakend oog over de geschillen, tusschen Zweeden en Poo-
len, die, eenigen tyd, ongeroerd gebleeven zynde, wederom dreigden te herleeven, tegen den uitgang van het zesentwintigjaarg Be-
stand, welk, in 't jaar 1635, geslooten was (*w*). Men hadt reeds voorgeslaagen, het Be-
stand te verlengen, of in eene eeuwige vrede
te

(*t*) Secr. Resol. Holl. 25 Maart 1653. I. Deel, bl. 9.

(*u*) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 266.

(*v*) AITZEMA III. Deel, bl. 750, 758, 761, 767, 789, 838, 843. WICQUEFORT Livr. VI. p. 355-361. Livr. VII. p. 410-412.

(*w*) Zit XI. Deel, bl. 213.

te veranderen, en was, in 't jaar 1652, over-
eengekomen, om hierover, te Lubek, in on-
derhandeling te treden. De Staaten, die 't
Bestand bemiddeld hadden, konden niet na-
laaten, in de zelfde hoedanigheid, gezanten
te zenden naar Lubek. Jakob de Witt, Burge-
meester van Dordrecht, en *Antoni Oetgens van*
Waveren, Burgemeester van Amsterdam, ver-
trokken derwaards, met last, om vrede of ver-
lenging van 't Bestand te bewerken (x). Doch
zy keerden onverrichter zaake. Tweeden en
Poolen geraakten, nog voor het uitgaan van 't
Bestand, in eenen oorlog, waarvan wy den
uitslag, hierna, zullen moeten verhaalen.

Midlerwyl, hadt de Engelsche oorlog de De Staa-
Staaten ook doen bedagt zyn, op het vernieu- ten pol-
wen der verbindtenissen met de Hanze-Steden. sen de
Van Beuningen, in 't voorleeden jaar, naar Hanze-
Zweeden vertrekkende, hadt last gehad, om, Steden.
in 't doorreizen, te polsen, of'er, by deeze Ste-
den, iet goeds zou uittewerken zyn. Doch hy
gaf, hiertoe, slegts flaauwe hoop. „ Breemen
„ en Lubek zouden,” schreef hy „ mogelyk,
„ over te haalen zyn, in de belangen der Ver-
„ eenigde Staaten. Doch Hamburg zou zig,
„ waarschyglyk, onzydig zoeken te houden,
„ om, geduurende den oorlog, zynen Koop-
„ handel, te veiliger, door de Hoofden, en
„ verder westwaards, te konnen uitbreiden:
„ ook de Engelsche Lakens, over Lubek, te
„ voeren naar Dantzig (y),” werwaards zy,
anders, met Hollandfche schepen, plagten ge-
bragt

(x) AITZEMA III. Deel, bl. 652, 781. WICQUEFORT Livr.
VII. p. 417.

(y) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 4, 5, 8, 51, 54.

1653.

bragt te worden. En dit berigt was oorzaak, dat de bezending naar de Hanze-Steden eerst uitgesteld werdt, en eindelyk agterbleef (2).

VIII.
Aanlei-
ding tot
beroer-
ten, in
verschei-
den' Ste-
den van
Holland.

Doch terwyl men, buitens Lands, arbeide aan het sluiten van Verdragen, die geschaapen stonden de Engelschen eerder te brengen tot eene redelyke vrede, sloegen veelen, hier te Lande, eenen weg in, die de Vrede verwylen moest, en gelegenheid gaeven, tot het verder voortzetten des oorlogs. Het oogmerk scheen egter niet, de Landen ingewikkeld te houden, in eenen kostbaaren kryg; maar te bevorderen, dat de jonge Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal verheeven werdt. Wat weg men hier toe infloeg, en hoe de onderneeming uitviel, zullen we nu, omstandiglyk, verhaalen.

In 't voorgaande Boek, zagen we, dat de poogingen van eenigen, om Gelderland te doen besluiten tot de verheffing van den Prinse van Oranje, tot dien tyd toe, vrugtelooos waren uitgevallen. De Witt hadt zelfs, in Wynmaand des voorleeden jaars, geschreeven aan van Beuningen, dat de *Patroonen der vryheid*, zo noemde hy zulken, die 't met hem eens waren, *in die Provincie, meer en meer, de overhand kreegen*, en dat 'er, zo 't werk daar bleef stille staan, *gelyk men vertrouwde, geene waarschyntykheid was, dat het, in de andere Provinciën, opgeheeven zou worden* (a). Doch de handel met Engeland gaf, in de Lente en Zomer deezes jaars, den vrienden des Prinzen van Oranje aanleiding, om, sterker dan voorheen,

(2) WICQUEFORT *Livr. VII. p. 413.* AITZEMA III. *Deel, bl. 795.*

(a) DE WITT *Brieven V. Deel, bl. 20, 28.*

ten zynen voordeele, te arbeiden. De twee ^{1653.} Hollandſche Afgevaardigden in Engeland, Be-
 verningk en Nieuwpoort, en de eerſte inzon-
 derheid, handelden, aldaar, zeer bedektelyk, Afge-
 niet ſlegts voor uitheemſche Staatsdienaars, vaardig-
 die zorgvuldiglyk agt gaven op alle hunne gan-
 den; maar ook voor hunne Mede-afgevaar-
 digden, Van de Perre en Jongeſtal (b): ja, zo
 naderhand gebleeken is, voor de Vergaderin-
 gen der Staaten, in den Haage (c). Hieruit
 rees vermoeden in ſommigen, dat Beverningk
 en Nieuwpoort heimelyken laſt van Holland,
 of van eenige Leden van Holland hadden, om
 iet, ten nadeele van den Prinſe van Oranje, te
 ſluiten (d). 't Gene, door de Gemagtigden van
 Holland tot de Engeliſche zaaken, in den Ha-
 ge, gehandeld werdt, bleef ook, gemeenlyk,
 zeer geheim, en werdt, niet dan in cyffer, aan
 de vertrouwdſte vrienden buitens Lands over-
 geſchreeven (e). Dit gaf voedsel aan de ag-
 terdogt. Jongeſtal werdt, in 't begin van Oogſt-
 maand, gewaarſchuwd „ dat hy zynen Hol-
 „ landſchen Mede-afgevaardigden, die door-
 „ trapte guiten waren, niet moeſt vertrouwen,
 „ en als hy met hen ſprak zeer op zyne hoe-
 „ de zyn.” De brief was ondertekend, *Uwe*
oetmoedige Dienaar, wiens hand en hert geheel de
uwen, en u wel bekend zyn (f). Jongeſtal hieldt,
 gelyk wy reeds gemeld hebben, briefwiſſeling
 met Graave Willem van Naſſau, wien hy, on-
 der

(b) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 309, 369. Vol. II. p. 7.

(c) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 611, 629, 655.

(d) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 281, 299.

(e) Secr. Refol. Holl. 4 April 1653. I. Deel, bl. 32. DE
 WITT Brieven V. Deel, bl. 174, 362.

(f) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 399.

1653. der anderen, in Slagtmaand, te Londen wedergekeerd zynde, schreef „ dat hy niets doen „ zou ten nadeele van den Staat, of van het „ Huis van Oranje:” en „ dat Beverningk, „ beschonken zynde, hem geklaagd hadt, dat „ hy met Nieuwpoort niet over weg kon, en „ meer genoegen schiep in de handelwyze van „ hem, Jongest al, dien hy altoos voor een’ „ eerlyk’ man zou houden (g).” Doch, veel- „ ligt, sprak Beverningk zo, om Jongest al in te „ neemen. Hy en Nieuwpoort schynen ’t, in de „ voornaamste en geheimste zaaken, na genoeg, „ eens geweest te zyn. En Jongest al zelf schreef, „ in Hooimaand des volgenden jaars, dat hy ge- „ haat en verdagt was, by Beverningk en Nieuw- „ poort beide (h). De Raadpensionaris de Witt „ rigtte ook zyne geheime brieven, dikwils, aan „ hun beide. Men heeft ’er nog een’, met deeze „ woorden, in kragt, aan den voet: „ Zo gy in „ Engeland blyft, en zo ’er hoop is, dat gy in „ uwe handeling slaagen zult, zal ik u een cyf- „ fer zenden. Laat toch niemand uwer Mede- „ afgevaardigden deezen brief zien, en draagt „ ’zorg, dat gy dien niet op uwe tafel laat, op „ dat geen van hun dien ooit in handen kry- „ ge (i).” ’t Vermoeden, uit deezen bedekten „ handel gereezen, dat ’er iet broeide, ten nadee- „ le van het Huis van Oranje, deedt de vrienden „ van dit Huis de handen in een slaan, om de „ verheffing van den jongen Prinse, die in ’t voor- „ leeden’ jaar niet gelukt was, met meer ernst, „ te bevorderen. Men bediende zig, hiertoe, van „ het

Geheime
briefwis-
seling,
tusschen
de Witt
en de
Holland-
sche Af-
gevaar-
digden.

(g) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 600.

(h) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 454.

(i) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 369.

het misnoegen op de Regeeringe, welk, ter 1653.
gelegenheid van den kwaaden uitflag der mees-
te zeegevegten, onder 't volk, ontstaan was,
en gevoed werdt: ook van de zucht voor het
Huis van Oranje, die nog zeer algemeen was.
En men bragt te wege, of zag ten minste niet
ongaarne, dat 'er beroerten ontstonden, in
sommige Steden, alzo men zig, hieruit, veran-
dering in de Regeering derzelven beloofde,
waarop de verheffing van den Prinse, natuur-
lyk, volgen moest (k).

In Bloeiimaand, hadt men, te Rotterdam, Opschud-
reeds eenen *Leonard van Naarsen* in Regtebe- ding te
trokken, over eenige woorden, welken men Rotter-
hieldt tot oproer te strekken (l), zonder dat dam.
my gebleeken is, hoe 't geding afliep. Te te Vlaar-
Vlaardingen, werdt, wat laater, onder oog- dingen.
luiking of door bewerking van eenen *Hoogen-
boek*, Burgemeester der Stede, volk geworven
voor 's Lands Vloote, op den naam van den
Prinse van Oranje; waartegen den Gekommit-
teerden Raaden gelaft werdt, ernstelyk, te
voorzien (m). Te Amsterdam, zegt men, in te Am-
Hooimaand, de Tromslaagers ook te dwingen, sterдам
om 's Prinsen naam, in 't omslaan, te gebrui-
ken. Doch 't mislukte hier; hoewel ik, in
schriften van deezen tyd, gemeld vind, dat de
helft van 't volk, te Amsterdam, thans Prinsge-
zind was, en dat de Regeering vier Predikan-
ten de Stad ontzeid hadt, om dat zy, openlyk,
ge-

(k) THURLOE's Papers Vol. I. p. 281, 307, 326, 329.

(l) Resol. Holl. 27, 28 May 20 Sept. 1653. bl. 246, 251, 504. THURLOE's Papers Vol. I. p. 447.

(m) Resol. Holl. 26 July 1653. bl. 317. WICQUEFORT Livr. VII. p. 380.

1653. gebeden hadden, voor den Prinse van Oranje
 te Dor- (n). Te Dordrecht, daar 't gemeen zeer ge-
 drecht. beeten was op de Witt, die toen nog geen
 Raadpensionaris was; schoon de Regcering zy-
 ne zyde hieldt; trok de schuttery op, met O-
 ranje wapentjes, 't welk men hieldt tot oproer
 te Alk- gaan liet (o). Te Alkmaar, ontstondt, op den
 maar. zesden van Hooimaand, ook merkelyke be-
 weeging. 't Graauw smeet de glazen in aan 't
 Huis van zekeren Touwslaager, *Zeeman* ge-
 noemd, die, ten onregte, gelyk, sedert, ge-
 bleeken is, beschuldigd werdt, touwwerk ge-
 leverd te hebben aan den vyand. Doch de plon-
 dering van 't Huis werdt voorkomen door de
 Ruitery, die thans bezetting hieldt in de Stad
 (p). Verscheiden' andere Huizen van Leden
 der Regeeringe werden, ten zelfden tyde, ge-
 dreigd met plondering, zonder dat het tot de
 daad kwam. Maar op den negenden, trok een
 hoop wyven, onder 't geleide van *Griet Piet*
Scheer, die zig voor Kapitein opgeworpen
 hadt, en van *Alyd de Turfvuulster*, die een ven-
 del droeg van oude lappen, aan een' stok ge-
 bonden, naar Zeemans Lynbaan; daar alles
 geplonderd en vernield werdt. De Schuttery,
 toen in de wapenen gekomen, bragt den woes-
 ten hoop spoedig tot bedaaren. Vyf of zes
 belhamels werden gevat, en ter Stad uit ge-
 te Hoorn. bannen (q). Te Hoorn en te Medenblik, zegt
 men,

(n) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 324, 328, 334, 374.

(o) AITZEMA III. Deel, bl. 825. THURLOE'S Papers Vol. I. p. 329, 334, 364.

(p) Resol. Holl. 1 July 1653. bl. 328.

(q) Resol. Holl. 12, 14, 21 July 26 Aug. 1653. bl. 349, 351, 371, 455. Holl. Merk. van 1653. bl. 64. THURLOE'S Papers Vol. I. p. 324, 325, 327, 329.

men, ten zelfden tyde, ook beweeging te ver-
 wekken. Te Hoorn, werden briefjes gezaaid, 1653.
 waarby men de Gemeente waarschuwde, dat
 zy, van wege de Staaten, stondt gekweld te
 worden met inlegering (r). Doch ik vind niet,
 dat hier iet van belang gebeurd is. In den Haa-^{in den}
 ge, was de Gemeente, insgelyks, zeer onrus-^{Haage.}
 tig. De schuttery hier, in Bloei maand, optrek-
 kende, toonde niet slegts haare zugt voor het
 Huis van Oranje, met juichen en blaazen van
Wilhelmus van Nassouwen; maar schoot zelfs
 door de vendels, om dat 'er 't wapen van zyne
 Hoogheid uitgenomen was. 't Bleef hier
 niet by. Ter gelegenheid, dat de jonge Prins,
 in 't begin van Oogst maand, van Breda, daar
 hy ingehuldigd was, te rug verwacht werdt,
 hadt een groote hoop Haagsche jongens van
 't geringste soort zig gereed gehouden, om hem
 in te haalen, ten dien einde, dagelyks, optrek-
 kende, versierd met Oranje-vendels, fluyers
 en pluimen van Oranje-papier, en met gedruk-
 te wapentjes van het Huis van Oranje. Ein-
 delyk, werdt hun de Prins, die by donker in
 den Haage gebragt was, des anderendaags,
 zynde den zevenden van Oogst maand, voor
 de vensters van 't binnenhof, getoond, waarop
 zy de trompet staken, en een groot geschreeuw
 maakten. De Staaten van Holland, hieruit
 meerder opschudding te gemoet ziende, had-
 den den Fiskaal *Kornelis Boy* last doen geeven,
 om de jongens te verstrooijen (s), gelyk hy
 deedt. Zekere Barbier, zig hiertegen willende
 ver-

(r) THURLOR'S Papers Vol. I. p. 295, 307, 329.

(s) Resol. Holl. 7 Aug. 1653. bl. 413.

1653.

verzetten, bejegende den Fyskaal met scheldwoorden. Hierop volgde, dat een deel van 't slegtste graauw naar 't huis van den Fyskaal trok, daar de glazen uitgesmeeten werden. Doch de Lyfwagt te paarde, hierop toeschietende, verstrooide den hoop (t). Nogtans werdt, ten zelfden tyde, ook diergelyke baldaadigheid gepleegd aan de Logementen van Dordrecht en Amsterdam, en aan drie of vier andere huizen, terwyl de bewooners, en vooral de Raadpensionaris de Witt voor *Schelman en Prinsenverraaders* gescholden werden. De Regeering van Leiden hadt, zo verhaald wordt (u), den Staaten van Holland, ten zelfden tyde, berigt, dat een groote hoop Waalen, uit haare Stad, naar den Haage getrokken was, om het Haagsche graauw by te staan. Doch veelligt werdt dit slegts uitgestrooid, om een voorwendfel te hebben, tot het sterker bezetten van den Haage. Hierdoor, en door het vatten en straffen van eenige handdaadigen, raakte, eindelyk, alles in rust (v). Eenige weeken te vooren, hadt de Oud-Burgemeester van Dordrecht, Jakob de Witt, in den Haage, eene ontmoeting gehad, waardoor hy, meer nog dan te vooren, in den haat van 't gemeen geraakt was. Van 't Binnenhof, tegen den avond van den vierentwintigsten van Zomermaand, naar 't Buitenhof gaande, was hy aangerand, door eenen dronken Hoogduitscher, ge-

(t) Resol. Holl. 8 Aug. 1653. bl. 415.

(u) THURLOE's Papers Vol. I. p. 391.

(v) Resol. Holl. 8, 14 Aug. 2 Sept. 1653. bl. 417, 441, 469. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 3. V. Deel, bl. 351, 353. AITZEMA III. Deel, bl. 825, 826, 827. WICQUEFORT Livr. VII. p. 381. THURLOE's Papers Vol. I. p. 359, 382.

gehuwd aan eene waschter van de Koninginne ^{1653.}
 van Boheeme, die hem vraagde, *of hy 't met den Koning hielt, of met het Parlement.* De Witt antwoordde, *dat hem hieraan niet gelegen was.* Voorts hoorde men den Duitscher ook zeggen, *ik zal u wel leeren den Prinse tegenspreken.* De Witt verlaaten hebbende, vondt men hem, daarna, aan 't Logement van Dordrecht, met een mes in de hand, waarmede hy, den Burgemeester, nog dien avond, het leeven dreigde te beneemen. Kort hierop, met eenen Staatenbode, een' knegt van den Fiskaal Ruisch, en, zo sommigerf willen (w), ook een' knegt van de Witt, die op hem paste, op den Kneuterdyk, in woorden geraakt zynde, en wederom 't mes getrokken hebbende, werdt hy, met steenen, doodgesmeeten. Het Hof kreeg last, om onderzoek te doen, naar het eigenlyk oogmerk van deezen ongelukkigen (x); doch wat men, desaangaande, ontdekte, is my niet voorgekomen. Over den manslag, werdt, myns weetens, niemant aangesproken. Ook beslooten de Staaten, kort hierna, dat elk, wiens „ persoon of huis, geweldiglyk, aangetast „ werdt, op de handdaadigen, met scherp, „ zou mogen schieten, of hun, op eenige andere wyze, te keer gaan, zonder iet te verbeuren (y).”

Doch de opschuddingen, van welken wy, tot Nuttig-
 hiertoe, gesproken hebben, geleeken niet, naar heid van
 den geweldigen schok, dien Enkhuizen, ten 't verhaalen der
 deezen tyde, onderging. Wy konnen, hierom, burgerly-
 niet ke be-
 roerten.

(w) THURLOE's Papers Vol. I. p. 294.

(x) Resol. Holl. 25 Juny 1653. bl. 313.

(y) Resol. Holl. 8 Aug. 1653. bl. 415.

1653.

niet nalaaten, de aanleiding en uitflag van 't gene in deeze Stad voorgevallen was, omftandiglyk, te verhaalen. Oordeelt, ondertusfchen, iemant, van klein belang, of ontydig, den Leezer, in eene algemeene Historie, op te houden, met een uitvoerig verhaal van burgerlyke beroerten, ik zal hem, met de woorden van den beroemden Nederlandfchen Historiefchryver Hooft (z), te gemoet voeren „*dat* „men, hier te Lande, de magtigfte veran- „deringen, by aanftichting, of immers dapper „toedoen des gemeenen mans, heeft zien in- „voeren: *dat* ook heedendaags niet de minfte „konft der Steedsche regeeringe in 't hande- „len en geruffhouden der menigfte bestaat: „*en dat het, hierom, geenszins onleerlyk fchy-* „nen kan, den opgank, loop en afloop van „diergelyke beroerten, en teffens de midde- „len, mislaaghen, verzuymeniffen, waardoor „zy geftuyt oft geftilt, gewakkert oft onver- „hindert gebleeven zyn, befcheydelyk voor „ooghen, te ftellen.” Eene aanmerking, wel- „ker gegrondheid, uit het gene 'er, voor, in en na zynen tyd, hier te Lande, is voorgevallen, overvloediglyk, bevestigt is geworden.

IX.
Enkhui-
zen valt
in gewel-
dige be-
roerte.

Tuffchen den Schout van Enkhuizen, Mees-
ter *Joan Mook*, en de Wethouderschap der Ste-
de, was, reeds in 't jaar 1650, merkelyk ver-
fchil ontftaan: begonnen, ter gelegenheid dat
de Schout eenige luiden, die verklaard hadden,
dat hy, fchoon gehuwd, met eene andere ge-
huwde vrouwe, onbetaamlyke gemeenfchap
hieldt, hadt doen vatten. Sedert, hadt hy te
we-

wege gebragt, dat zy, by Schepenen-vonnis, gebannen waren. Zy hadden zig egter op 't Hof beroepen, en de Regeering hadt geoordeeld, dat hy zelf zig voor 't Hof hadt te zuiveren; zig, midlerwyl, onthoudende van 't waarneemen zyns Ampts. De last, hem hiertoe verleend, liep ook met Herfstmaand des jaars 1651 ten einde: waarom de meerderheid besloot, hem van zyn ampt te verlaaten (a), en *Fredrik Siwertszoon Lakeman*, in zyne stede, voor te stellen aan de Graaflykheids Rekenkamer, die nogtans zwaarigheid gemaakt hadt, om hem lastbrief te verleenen. De Staaten, ter welker kennisse de zaak daarna gebragt was, door de Regeeringe, hadden, sedert, hun best gedaan, om Mook met de Wethouders te bevredigen; ten dien einde, Gemagtigden zendende naar Enkhuizen, die ook last hadden, om den twist, over 't instellen der Briefjes by 't verkiezen van Burgemeesteren, by te leggen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos geweest (b). Ondertusschen, smeulde 'er, binnen de Stad, een vuur van oproerigheid, welk, op den eenentwintigsten van Zomermaand deezes jaars, ten dake uitfloeg. Een' Tromslaager, hier ook, op bevel der hooge Overheid, wervende, op den naam der algemeene Staaten alleen, werdt, door 't graauw, gedwongen, den Prins van Oranje te noemen, en de Regeering hadt, hierin, oogluikende, bewilligd; doch 't volk, hiermede niet vergenoegd, was, ten zelfden tyde, aangevallen op 't Huis van den Burgemeester,

Wil-

(a) Uit geschreeven' Berigten.

(b) Resol. Holl. 20, 21 Dec. 1651. bl. 613, 614, 619. 25 Jan. 3 Febr. 12, 21 Maart 6 Aug. 1652. bl. 35, 46, 105, 128, 325.

1653. *Willem Willemszoon de Lange*, die, te gelyk zitting hebbende in de Admiraliteit, beschuldigd werdt, het verkoopen van twee pryzen tegen te houden, die nog niet eens verbeurd verklaard waren. Men smeet dan, tot zynent, niet slegts de glazen uit, maar alles werdt, van binnen, vernield en geplonderd. De Wethouderschap, voor erger bedugt, verzogt de Staaten van Holland, terstond, om eenig Krygsvolk. Men gaf, hierop, den Heere van Noordwyk, die met etlyke vendels naar Texel moest, bevel om tien vendels, die, by nader' last, op drie verminderd werden (a), behendiglyk, te werpen in Enkhuizen. Ook werdt de Veldmaarschalk Brederode, die op zyn vertrek stondt, om 't volk op Texel te monstereu, gemagtigd, om nog tweehonderd Muskettiers, die uit Amsterdam op Texel gekomen waren, en, des noods, zelfs de Ruitery, onder den Heere van Obdam staande, binnen Enkhuizen te brengen. Te gelyk, werden de Heeren van Obdam en van der Myle uit de Ridderfchap, de Heeren *Alewyn van Halewyn*, en Jakob van Nieuwstad, uit de Steden Dordrecht en Alkmaar, en de Heeren *Joan Dedel* en *Hugo Blok*, uit den Hove Provinciaal, gemagtigd, om, nevens den Advokaat Fiskaal van deezen Hove, Kornelis Boy, onderzoek te doen op de bewegingen te Enkhuizen, de schuldigen te doen vatten, en gevangkelyk naar den Haage te voeren, en zorg te draagen, dat het roepen der Tromslaageren geschiedde, in hunne tegenwoordigheid, naar de orde der hooge Regeer-

De Staaten van Holland zenden Krygsvolk en Gemagtigden derwaards.

(a) Resol. Holl. 24 Juny 1653. bl. 311.

ringe. Alle de Leden der Vergaderinge ver-
 bonden zig, het besluit, waarby deeze orde ge- 1653.
 geven werdt, geheim te zullen houden. Doch
 die van Enkhuizen hadden 'er op doen aante-
 kenzen, dat zy alleenlyk Krygsvolk, geene Ge-
 magtigden verzogt hadden. Ook hadt Leiden
 zig verklaard, tegen het afzenden van zulke
 Gemagtigden, als strydig met de Privilegien
 der Steden, en met die van Leiden in 't by-
 zonder (e).

Noordwyk, te schepe naar Enkhuizen ver- 't Krygs-
 trokken met zyne vendels, vondt, op zyne aan- volk
 komst voor de Stad, alles in rep en roere. 't wordt,
 Graauw, op vermoeden of berigt van zyn oog- met ge-
 merk, hadt het Stadhuis ingenomen, de poor- weld,
 ten bezet, 't geschut naar de wallen gesleept, gebou-
 en gewend tegen de naderende schepen, die den.
 genoodzaakt werden, af te houden, en, eer-
 lang, voort te zeilen naar Texel (f). 't Bleef
 hier niet by. 't Volk nu meester van de Stad,
 stak Oranje-vendels uit, stelde de Wethou-
 ders af, en zocht Schout Mook het opperbe-
 wind over de Stad op te draagen. Ook werdt
 het Tuighuis opgebroken, een Kruidmolen
 omtrent de Stad van agthonderd ponden bus-
 kruids beroofd, en Wagthuizen en Poorten in
 zuip- en dobbelschoulen veranderd (g).

De Gemagtigden der Staaten, midlerwyl, ge- De Ge-
 komen te Alkmaar, alwaar toen reeds beginsels magtig-
 bespeurd werden van de oproerigheid, die den ko-
 daarna uitborst, stelden eenige orde op de be- men te
 Alkmaar.
 hou-

(e) Secr. Refol. Holl. 23 Juny 1653. I. Deel, bl. 73.

(f) Secr. Refol. Holl. 27 Juny 1653. I. Deel, bl. 79.

(g) Holl. Merc. van 1653. bl. 58. THURLOE'S Papers Vol.
 I. p. 294, 295, 300, 301, 307, 315, 318.

165.
te Hoorn

Worden,
voor
Enkhui-
zen, on-
heusch
beje-
gend.

houdenis van de rust dier Stede. Toen ver-
trokken zy naar Hoorn, daar 't nog in tamely-
ke rust was. Doch hier vernamen zy, dat het
Krygsvolk buiten Enkhuizen gehouden was,
en dat zy 'er ook bezwaarlyk binnen raaken
zouden. Zy reeden egter, den zevenentwin-
tigsten van Zomermaand, derwaards, den Ad-
vokaat Fiskaal te Hoorn latende, om geen
voorwendfel tot opschudding te geeven. Maar
gekomen tot aan de Kalkoven, niet verre van
de Stad, grypt een karel, die een kanne biers
in de hand hadt, den toom aan van de paar-
den, die Halewyn en Nieuwstad voerden,
te gelyk vraagende, *waar wilt gy heen?* Men
antwoordde, *dat dit hem niet aanging*: waarop
hy hervraagde, *zyt gy Prins- of Staaten volk?*
Staaten-volk, dreef hem Halewyn toe, en hy
daarop, *zo zult gy niet levende van hier gaan*.
Met smyt hy de tinnen kan tegen den wagen,
entrekt, alscheldende, zyn mes; doch de voer-
man, vinnig voortslaande, ontreedt den ge-
weldenaar. Voor de Stad genaderd, vindt
men de poorten dicht, de valbrug opgehaald,
en een deel volks op de wallen, schreeuwen-
de, *gy zult 'er niet binnen: vertrekt, vertrekt*.
De Gemagtigden verzogten, met heusche
woorden „ dat men hen wilde inlaaten, alzo
„ zy iet te spreken hadden met de Heeren,
„ aan welken men hen zou gelieven aan te die-
„ nen.” Maar 't antwoord was, *wy zyn de Hee-
ren, wy zyn de Burgemeesters: wy willen u niet
in de Stad hebben. Floris Huigen*, Hopman over
een vendel schutters, daarna op den wal ko-
mende, beloofde, dat men de sleutels haalen,
en de poort openen zou. Terwyl hy weg was,
moes-

moesten de Gemagtigden nog veele scheld-
 woorden en bedreigingen hooren. Ten negen 1653.
 uuren des avonds, kwam hy eerst weder, om
 te verzoeken, dat de Gemagtigden nog een
 half uurtje geduld hebben wilden. Doch zy, ^{Keeren}
 zig, in eene oproerige Stad, niet zonder Krygs- ^{te rug,}
 volk durvende vertrouwen, zeiden, dat het ^{zonder}
 reeds te laat was, en keerden naar Hoorn ^{binnen}
 rug. Hier kwamen, ^{gelaaten}
 des anderendaags, zynde ^{te zyn.}
 den agtentwintigsten van Zomermaand, eeni-
 ge Gemagtigden uit de Wethouderschap,
 Krygsraaden Burgerye van Enkhuizen by hen,
 voorslaande, dat men, om de beroerte te stil-
 len, tweehonderd man uit de ingezetenen be-
 zoldigen moest; doch de Gemagtigden von-
 den dit ongeraaden. Sedert, vernamen zy, dat
 alles in de Stad haast in rust te brengen zou
 zyn, zo men geen Krygsvolk derwaards zondt,
 de Burgerhopluiden buiten de Wethouders
 verkoor, en eenigen weerden uit de Wethou-
 derschap. Doch niemant wilde hun de naa-
 men der eerste aandryveren van den oproer
 bekend maaken. Zy keerden, hierop, naar
 den Haage, te rug, en deeden van 't gene hun
 bejegend was verslag, op den derden van
 Hooimaand (b).

Weinig tyds te vooren, waren 'er, op ver- De Staa-
 zoek van Gekommitteerde Raaden van West- ten en
 friesland en 't Noorderkwartier, gedaan aan de Stadhou-
 Staaten en Stadhouder van Friesland, honderd der van
 koppen uit de Lyfwagt van Graave Willem, zenden
 het vendel Zwitfers van Graave Joan Maurits, eenig
 het vendel van den Majoor Grovesteins, twin- Krygs-
 tig Texel. volk naar

(b) Secr. Resol. Holl. 3 July 1653. I. Deel, bl. 80 enz.

1653.

tig of ruim twintig Muskettiers uit Franiker, en een kornet paarden uit Leeuwaarden op Texelaangeland: 't zy men aldaar voor de Engelschen bedugt ware; of dat het, om andere redenen, ware geschied. Doch de Staaten van Holland, verstaande, dat het verleggen van Krygsvolk, uit het eene Gewest in het ander, buiten kennis der Staaten van 't Gewest, daar men 't binnen bragt, niet te wel overeenkwam, met het gene, op dit stuk, in de groote Vergadering, beslooten was, gaven last, dat de gemelde manschap, op hun patent, naar Friesland zou keeren, ten ware zy, volstrektelyk, vereischt werdt, tot bescherminge van het Eiland en van de naaste kusten (*i*). Kort hierna, werdt, op de tyding van eene voorgenomen landing der Engelschen, ook verstaan, dat zy 'er nog eenigen tyd vertoeven zou. Ook droeg men toen zorg, om deezen oord sterker te bezetten (*k*). Doch terwyl het Friesch Krygsvolk nog op Texel was, begaf zig ook derwaards Graaf Willem van Nassau, die, kort te vooren, uit den Haage, naar Friesland gekeerd was (*l*), met zyne Gemaalin en Hoffstoet, en werdt 'er, met veele staatsie, door de gewapende schutterye, ingehaald, niet anders dan of hy Stadhouder van Holland geweest ware. Hy bleef 'er, van den eersten tot den derden van Hooimaand (*m*). Midlerwyl, verwekte zyne aankomst in deezen oord groote ag-

Graaf
Willem
van Nas-
sau be-
geeft zig
ook der-
waards.

(*i*) Resol. Holl. 28 *Juny* 5 *July* 1653. *bl.* 326, 340.

(*k*) Secr. Resol. Holl. 3 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 91. Resol. Holl. 7 *July* 1653. *bl.* 343.

(*l*) THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 268.

(*m*) Resol. Holl. 5, 21 *July* 1653. *bl.* 342, 371. Secr. Resol. Holl. 25 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 97.

agterdogt by veelen, die meenden, dat hy 't oog op Enkhuizen hadt, en dat hy 't Friesch Krygsvolk binnen-deeze Stad dagt te werpen, om 'er zig van te verzekeren, voor den Prinse van Oranje, voor wien 't gemeen zig reeds openlyk verklaard hadt. Zelfs vind ik, in sommige berigten van deezen tyd, dat Enkhuizen Friesche bezetting hadt ingenomen (*n*). Doch alzo de *Resolutien* van Holland hiervan zwygen, durf ik geen' staat maaken op deeze berigten, die my, ook om andere redenen, onwaarschynlyk voorkomen. Ook wordt my, van goeder hand, verzekerd, dat 'er geen Friesch Krygsvolk in Enkhuizen geweest is.

De vrees voor de Engelschen, eerlang, verdwynende, keerde de Friesche manschap wederom, van Texel, naar huis. Te Enkhuizen, was 't, midlerwyl, ook een weinig aan 't bedaaren geraakt. De poorten bleeven open, het geroofde buskruid werdte te rug gegeven, het Tuighuis geslooten. Doch de Oranje-vendels staken nog uit. De tegenwoordige Regeering zocht zig te handhaaven in 't verkreegen gezag, en begeerde belofte van de Staaten, dat men geen Krygsvolk in de Stad brengen zou; wanneer zy zig sterk maakte, om alles in rust te houden. Men vernam, ondertusschen, dat een uit de Wethouderschap, zo 't heette, om zyne byzondere zaaken, een' keer naar Friesland was gaan doen (*o*): 't welk de agterdogt, dat men, in dit Gewest, iet byzonders te handelen hadt, deedt toeneemen. Sommigen schroomden

(*n*) THURLOE's Papers Vol. I. p. 317.

(*o*) Secr. Refol. Holl. 4, 11, 17 July 1653. I. Deel, bl. 91, 92, 93, 96. THURLOE's Papers Vol. I. p. 364.

1653. den zelfs niet te zeggen, dat Graaf Willem de hand hadt, in de beweegingen van 't Noorderkwartier (p). De Staaten vonden, derhalve, geraaden, de voorige besluiten, by de eerste bekwaame gelegenheid, in 't werk te stellen, en zig, door Krygsvolk, te verzekeren van Enkhuizen. Vooraf, verleenden zy, aan de Afgevaardigden der Stad in den Haage, eene Acte, waarby verklaard werdt, dat alles, wat door „ der Staaten Gemagtigden, in gevolge der „ voorgaande besluiten, ondernomen mogt „ worden, niet zou mogen geagt worden te „ strekken tot krenking van de Privilegien der „ Stede, welken de Staaten gezind waren te „ handhaaven (q).” De Gemagtigden, hierop, vertrokken naar Enkhuizen, deeden, op den elfden van Herfstmaand, de Stadhuisklok trekken. 't Was op den middag, en 't volk kwam, in grooten getale, voor 't Stadhuis, byeen, in verlangen, wat 'er byzonders zou afgekondigd worden. Deeze tyd werdt waargenomen, om negen vendels knegten, onder den Luitenant-Kolonel *Duik*, met drie schepen, derwaards gezeild (r), in de Stad te werpen; die zig, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, terstond, van de poorten, en van eenige andere posten meester maakten. 't Plakaat, welk, ondertusschen, afgekondigd was, behelsde een verbod, om zig te kanten tegen het inkomen deezer knegten (s). Terstond hierna, traden de

De Staaten brengen 'er, behendiglyk, negen vendels binnen.

(p) THURLOE's Papers Vol. I. p. 301, 329, 459, 467.

(q) Secr. Resol. Holl. 2, 4 Sept. 1653. I. Deel, bl. 101, 102. Zie ook Resol. van Consider. bl. 15.

(r) THURLOE's Papers Vol. I. p. 447.

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 820, 826, 828.

de Gemagtigden tot het hooren van zulken, 1653.
 die zig, in den oproer, meest vergreepen had-
 den: waarvan eenigen in hegtenis genomen
 werden. De Schout Mook, die ook schuldig
 geoordeeld was, werdt, des nagts na den twaalf-
 den, in den Haage, daar hy zig onthieldt, ge-
 ligt, en op de gevangenpoort geleid (t). De
 Gemagtigden, de Regeering der Stad, eerlang,
 in haar gekrenkt gezag, hersteld hebbende (u),
 keerden te rug naar den Haage, Enkhuizen be-
 zet latende. Sedert, werdt, door het Hof van
 Holland, onderzoek gedaan naar de oproeri-
 gen, van welken velen voorvlugtig waren (v),
 zonder dat my klaarlyk gebleeken is, hoe dee-
 ze regtspleegingen afgeloopen zyn. Mook nog-
 tans en de andere gevangenen, waaronder ook
 Floris Huigen was, werden, eerlang, op vrye
 voeten gesteld. De Wethouderschap van Enk-
 huizen deedt, sedert, veele moeite, om Mook
 te beweegen, dat hy 't Schoutsamt afftondt,
 en zig buiten de Stad onthieldt (w). Einde-
 lyk, werdt, door bemiddeling van Govert van
 Slingeland, Pensionaris van Dordrecht, vast-
 gesteld, dat de Stad hem agtduizend guldens
 betaalen zou, wanneer hy beloofde, 't Schouts-
 amt te zullen verlaaten, en zig met der woon
 buiten Enkhuizen te zullen begeeven (x). Hy
 eischte, daarna, nog iet van de Stad, welk
 men

(t) Secr. Resol. Holl. 13, 28 Sept. 1653. I. Deel, bl. 108,
 109. THURLOE'S Papers Vol. I. p. 390, 459, 465, 467, 471, 476.

(u) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 447.

(v) Resol. Holl. 24, 27 Sept. 1653. bl. 510, 525. 21 Febr.
 1654. bl. 24.

(w) Resol. Holl. 4 April 12 Juny 31 July 1654. bl. 172,
 232, 320.

(x) Resol. Holl. 7 Aug. 1654. bl. 331.

1653. men hieldt buiten deeze overeenkomst te zyn (y); doch ik weet niet, hoe zulks geëffend werdt. Ondertuffchen, hadt hy zig, zo 't fchynt, naar Overyffel begeeven, daar, eerlang, ook merkelyke beweegingen ontftonden. Die van Kampen en Haffelt zogten hem, in 't jaar 1657, in Holland, te doen bevorderen tot Rentmeester der Beierlanden; doch de Graaflykheids Rekenkamer maakte zwaarigheid, om hem, met dit Ampt, te voorzien (z). Enkhui-zen was, midlerwyl, na 't inkomen van 't Krygsvolk en 't herftellen der Regeeringe, derwyze veranderd, dat men 't daar nu, in 't algemeen, hieldt met de Staaten (a).

Enkhui-
zen blyft
Staatsch.

X.
Bewee-
ging te
Haarlem.

't Was nu klaariyk gebleeken, dat de beweegingen in de Steden, en vooral, die te Enkhui-zen, aangelegd waren, om den Prins van Oranje te doen verkiezen tot Kapitein-Generaal (b). Doch, tot hiertoe, hadt geene ftemmende Stad, deswege, eenigen voorflag gedaan, ter Vergaderinge van Holland. Te Haarlem alleen, was 'er toe beftooten. De fchutters hadden hier, op Kermis, die in Zomermaand valt, opgetrokken, verfierd met Oranje-linten, en een Oranje-blaauw-en wit vendel voerende. Sommigen hadden een geopend hert op de borft, daar een Oranje-appel in ftak. De Regeering, voor opfchudding bedugt, hadt het vendel doen weghaalen. Doch de fchutters rustten niet, voor zy 't weder hadden. Toen ging 'er een gejuich op van *Vivat Oranje, in fpyt*

(y) Refol. Holl. 23 Sept. 7 en 8 OZ. 1655. bl. 347, 374.

(z) Refol. Holl. 22, 24 Maart 1657. bl. 88, 90.

(a) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 498.

(b) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 459, 461.

spyt van Britanje en Spanje (c). De Wethou- 1653.
 derfchap, 's volks zugt tothet Huis van Oran- De Wethou-
 je ziende, besloot, federt „ dat men daaraan houder-
 „ behoorde te voldoen; dat Holland zelfs de fchap al-
 „ eerste behoorde te zyn, om den Prins van daar be-
 „ Oranje, tér algemeene Staatsvergaderinge, fluit den
 „ tot Kapitein-Generaal voor te flaan, en dat Kapitein-
 „ wel vrywilliglyk, en eer men 'er, door het Generaal
 „ volk, of door de andere Gewesten, toe ge- voor te
 „ dwongen werdt. De Pensionaris Ruil, de flaan.
 zelfde, die, in 't jaar 1650, op Loevestein ge-
 zeten hadt, kreeg last, om opening van dit be-
 fluit te doen, ter Vergaderinge van Holland.
 Doch een ander Staatsdienaar, de Witt, meen-
 ik, bewoog hem tot uitstellen (d). Ook vind Veran-
 ik, dat de Witt, op den vierentwintigsten van dert van
 Hooimaand, aan Beverningk fchreef, dat men, gedag-
 te Haarlem, veranderd was van gedagten, en ten.
 regt ftrydige befluiten genomen hadt (e).

Men vindt, op deeze wyze, in Holland, XI.
 middel, om de verheffing van den Prinse van Opfchud-
 Oranje te verhinderen. Doch in Zeeland, dingen in
 't anders uit. Hier was ook beweeging in de Zeeland.
 Steden geweest. Te Goes, was, in Zomer- te Goes.
 maand, door een' oploop, te wege gebragt,
 dat, by de gewoone verandering der Kegee-
 ringe aldaar, eenige Prinsgezinden aan 't be-
 wind raakten, waardoor deeze party verre de
 fterkste werdt, hier ter Stede. Ook ftak men
 'er, terftond, het Oranje-vendel uit (f). Hier-
 toe,

(c) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 253, 307, 314.

(d) WICQUEFORT Livr. VII. p. 383.

(e) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 351.

(f) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 294, 300, 301. AITZEMA
 III. Deel, bl. 320. Holl. Merc. van 1653. bl. 60.

1653. toe, begeerden de schutters te Middelburg,
 te Mid- daar men, te vooren reeds, door schimpschrijf-
 delburg. ten, eenige beweeging gemaakt hadt, ook ver-
 lof, in Hooimaand, van Burgemeester *Verbee-*
ke: die het Kollegie van Wet en Raad byeen-
 riep, welk 'er terftond in bewilligde. Te Zie-
 te Zierik- rikzee, werden zelfs de Dogters der Wet-
 zee. houderen, door 't graauw, gedwongen, om
 te Bergen Oranje linten te draagen. (g). Te Bergen op
 op Zoom. Zoom zelf, op de grenzen van Zeeland, be-
 toonde men zyne zugt voor het Huis van O-
 ranje. De Prinfes van Hohenzollern, aan wie
 het Markgraaffchap van Bergen, onlangs, af-
 geftaan was, hadt zig laten verluiden, dat zy
 de wapens van wylen zyne Hoogheid wilde
 doen wegneemen, en de haaren in de plaats
 ftellen. Een Apotheker, Lid der Regeeringe,
 hierop gezeid hebbende, *dat zulks zo vreemd*
niet was, hebbende men, voorheen, de wapens des
Konings van Spanje, die Heer van 't Land was,
wel weggenomen; moest lyden, dat het graauw
 zyne glazen infmeet, en zyne gantsche winkel
 vernielde. De Stad weêrgalnde, hierop, van
 't *Vivat Oranje*, en de Bevelhebber, Heer van
 Beverweerd, hadt veel werks, om 't volk tot
 bedaaren te brengen (h).

XII. Alle deeze beweegingen in en om Zeeland
 De Staa- bragten de Staaten van dit Gewest, eindelyk;
 ten van tot het befluit, om, volgens hun ontwerp van
 Zeeland Herffftmaand des voorleeden jaars, den Prins
 slaan den van Oranje, tot Kapitein-Generaal, en Graaf
 Prins van Willem, tot zynen Luitenant, voor te slaan, ter
 Oranje al-

(g) THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 339, 363, 364.

(h) THURLOE'S PAPERS Vol. I. p. 342, 374.

algemeene Staatsvergaderinge (i). Dit ge-^{1653.}
 schiedde, door den Heere Jakob Veth, die voor, tot
 toen, wegens Zeeland, voorzat, op den agten-^{Kapitein-}
 twintigsten van Hooimaand. De Staaten van Gene-
 Holland zогten, door gewoone en buitenge-^{raal.}
 woone Gemagtigden, onder welken ik den
 Heer van Obdam en den Raadpensionaris de
 Witt genoemd vind (k), te wege te bren-
 gen dat, ter Generaliteit, niet geraadpleegd
 werdt, op deezen voorslag (l). Gelderland, U-
 trecht en Overijssel verzogten 'er ook slegts
 een affchrift van, en zonden 't aan de byzon-
 dere Staaten. Maar Friesland en Stad en Lan-
 de bedankten Zeeland hertelyk (m). De Staaten ^{Holland}
 van Holland, uit den voorslag van Zeeland ^{belet, dat}
 nieuwen tweespalt voorziende in de Gewesten, ^{'er op ge-}
 en bedugt, dat de algemeene Staaten, veelligt, ^{raad-}
 wederom komen zouden tot het doen eener be-^{pleegd}
 zendinge aan de Steden, beslooten, dat zulk
 eene bezending, in geene Stad, zou mogen
 ontvangen worden. Leiden alleen hadt, in 't
 eerst, niet bewilligd in dit besluit; doch ver-
 klaarde, naderhand, „ wel te konnen zien, dat
 „ diergelyke bezendingen, in de tegenwoor-
 „ dige tyds gelegenheid, niet zonder ondienst
 „ van den Lande, zouden konnen geschieden;
 „ hoewel de Stad haare vryheid behouden wil-
 „ de, om zulke bezendingen, in het toeko-
 „ mende, toe te laten, of niet.” De Staaten
 beslooten, nogtans, op deeze nadere verklaa-
 ring,

(i) Notul. Zeel. 10 May 1653. bl. 153.

(k) THURLOE's Papers Vol. I. p. 389.

(l) Resol. Holl. 21, 29, 30 July 1653. bl. 382, 383, 386.

(m) THURLOE's Papers Vol. I. p. 359, 375. AITZEMA III.
 Deel, bl. 826.

1653.

en be-
weert de
noodeloosheid
en on-
dienst
van 't
aanstellen
van eenen
Kapitein-
Generaal.

ring, van die van Leiden te verzoeken en te
begeeren, dat zy zig voegden naar 't gene, by
hun, op 't stuk der bezendingen, beraamd was
(n). Voorts, werdt vastgesteld, een berede-
neerd Vertoog in 't licht te geeven, en aan de
Gewesten te zenden, waarin de noodeloosheid
en ondienst van 't aanstellen van eenen Kapi-
tein- en Luitenant-Generaal, uitvoeriglyk,
beweerd werdt (o). Men wees, in dit Ver-
toog, aan, dat de Landen, tegenwoordig,
„ daar men geen Leger in 't veld hadt, ook
„ geen Kapitein-Generaal, wiens gebied zig
„ alleenlyk over de Legers te lande plagt uit
„ te strekken, behoefden. Dat men van eenen
„ Admiraal-Generaal, die zig niet op zee zou
„ begeeven, ook geen dienst hebben kon.
„ Dat men ook geen Kapitein- en Admiraal-
„ Generaal noodig hadt, om wanorde en ver-
„ warring te voorkomen, en de besluiten der
„ Staaten ter uitvoering te brengen; also 'er,
„ na 't houden der groote Vergaderinge, een-
„ dragt en goed verstand onder de Bondge-
„ nooten geweest was, en, sedert het ontstaan
„ des Engelschen oorlogs, de gewigtigste be-
„ sluiten, zo spoedig als ooit te vooren, wa-
„ ren uitgevoerd. Dat het weeren van wan-
„ orde, zo men tot het aanstellen van eenen
„ Kapitein- en Luitenant-Generaal besloot,
„ meest aan zou komen op Graave Willem van
„ Nassau, die nogtans, in Friesland en Stad-
„ en Lande, van welke Gewesten hy Stad-
„ houder en Kapitein-Generaal was, de ver-
„ war-

(n) Resol. Holl. 2, 26 Aug. 1653. bl. 395, 455.

(o) Resol. Holl. 2 Aug. 1653. bl. 394. DE WITT Brieven
V. Deel, bl. 180, 348.

„ warring en wanorde, welken aldaar, van tyd
 „ tot tyd, ontfonden, niet hadt konnen voor- 1653.
 „ komen, of wegneemen: terwyl, daarente-
 „ gen, hunne Hoog-Mogendheden, nog on-
 „ langs, het geschil tusschen Groningen en de
 „ Ommelanden, gelukkiglyk, beslist hadden.
 „ Dat de verheffing van den jongen Prinse en
 „ de aanstelling van Graave Willem onder
 „ hem, zo voor den Staat, als voor den Prin-
 „ se, ten hoogsten ondienstig zyn zou. Voor
 „ den Staat, om dat men nog niet wist, wel-
 „ ke bekwaamheid God almachtig den Prinse
 „ zou gelieven te verleenen, en aan welke
 „ belangen hy, in vervolg van tyd, zou kon-
 „ nen verknogt worden; terwyl hy, geduu-
 „ rende zyne minderjarigheid, geen dienst
 „ altoos zou konnen doen, en de Staat, in te-
 „ gendeel, om zynen wille, merkelyke schade
 „ zou konnen lyden. Om welke redenen,
 „ Zeeland en andere Gewesten ook besluiten
 „ genomen hadden, tegen 't verleenen van 't
 „ Regt van Opvolging in eenige hooge amp-
 „ ten, met naame in 't Kapiteinschap. Gene-
 „ raal, als waardoor de vrye raadpleegingen
 „ der opvolgeren in de Regeeringe, buiten re-
 „ den, aan banden gelegd werden; den hoogen
 „ Amptenaaren, die ligtelyk waanen zouden,
 „ een erfregt te hebben tot hunne waardighe-
 „ den, minder aanleiding gegeven, om de Re-
 „ geering, met behoorlyke liefde, eere en ge-
 „ hoorzaamheid, te bejegenen, en zelfs eene
 „ wezenlyke meenedigheid begaan werdt,
 „ wel verre van dat 'er de oude vorm der Rege-
 „ ringe door hersteld zou worden. Dat de aan-
 „ stelling van Graave Willem tot Luitenant-
 „ „ Ge-

1653.

„ Generaal ook niet zonder ondienst van den
 „ Staat zou kunnen geschieden, also dit niet
 „ alleen eene nieuwigheid zyn zou; maar ook
 „ strekken tot verkleining van den Veldmaars-
 „ schalk, Heere van Brederode, wiens voor-
 „ ouders veel aan den Staat verdiend hadden,
 „ en die zelf zyn Ampt, tien jaaren agtereen,
 „ onberispelyk, bekleed hadt; behalve, dat
 „ het Luitenant-Admiraalschap ter zee, te-
 „ genwoordig, door Maarten Harpertszoon
 „ Tromp, bekleed werdt, en Graaf Willem
 „ ter zee geen dienst zou kunnen doen, dan
 „ die, met vaster beleid en meerder aanzien-
 „ lykheid, door de hooge Regeeringe zelve,
 „ zou kunnen gedaan worden. Dat ook van
 „ deeze aanstelling mistoegen en oneenigheid
 „ te dugten was, onder het volk van oorloge,
 „ vooral, zo de hooge Krygsbevelhebbers een-
 „ nig steunfel vonden in de byzondere Ge-
 „ westen, of by voornaame Leden derzelven.
 „ Dat de benaauwde Staat van 's Lands geld-
 „ middelen niet toeliet, te denken op de aan-
 „ stelling van eenen Kapitein en Admiraal-
 „ Generaal, die eene hooge wedde plagt te
 „ trekken. Dat de aanstelling, op welkemen
 „ drong, ook voor den Prinse van Oranjena-
 „ deelig was, voornaamlyk, om dat de Luite-
 „ nant-Generaal, die, geduurende 's Prinzen
 „ minderjaargheid, 't bewind over 's Lands
 „ Krygsmagt zou hebben, het volk van oorloge
 „ zo naauw aan zig zou kunnen verbinden,
 „ dat men hem bezwaarlyk zou kunnen bewee-
 „ gen, om zyne waardigheid, in tyd en wyle,
 „ wederom af te leggen; zynde het menschelyk
 „ en gemeen, dat iemant, die de aangenaam-
 „ heid

„ heid van 't hoog bewind eens gesmaakt 1653.
 „ heeft, eerder Hemel en aarde beweegt, dan
 „ dat hy 'er zig van laat ontzetten: en niet te
 „ vermoeden, dat de Persoonadje, dien men
 „ met deeze waardigheid voorzien wilde, en
 „ die, ter oorzaake van zyne hooge Ampten,
 „ en van het Huwelyk, welk hy, onlangs, met
 „ eene Dogter uit den Huize van Oranje, aan-
 „ gegaan hadt, reeds zeer aanzienlyk was,
 „ aan deeze menschelykheid, minder dan an-
 „ deren, onderworpen zou zyn. Dat men, aan
 „ éenen Persoon willende opdraagen de magt,
 „ om de gebreken, in alle hooge en mindere
 „ Kollegien van Regeeringe en Amptenaars,
 „ te herstellen, niet schein te bedenken, dat
 „ deeze Persoon zelf ook aan gebreken on-
 „ derhevig was, en zyne magt, ligtelyk, zou
 „ kunnen misbruiken, zonder, in zulk een ge-
 „ val, zo ter oorzaake van zyne eigen' hooge
 „ verbeeldinge, als door aandryving van scha-
 „ delyke Raadsluiden, gemakkelyk, te kon-
 „ nen gehouden worden, binnen de paalen
 „ van zynen plicht: waarby nog kwam, dat
 „ zaaken van Regeeringe niet eigenlyk be-
 „ hoorden onder het bewind van eenen Ka-
 „ pitein- en Admiraal-Generaal. Dat de Staa-
 „ ten, om deeze en andere redenen, moesten
 „ verklaaren, niet te verstaan, dat men voort-
 „ ginge tot de benoeming van eenen Kapitein-
 „ of Admiraal-Generaal, die, by mangel van
 „ jaaren en kragten, den Vaderlande geen
 „ dienst zou kunnen doen; nooit te zullen ge-
 „ doogen, dat men eenen Luitenant- Gene-
 „ raal aanstelde; zig op geenerhande wyze,
 „ in eenige raadpleegingen op dit stuk, te zul-
 „ len

1653.

„ len inlaaten, en vastelyk gezind te zyn, om,
 „ in deezen toestand van tyden en zaaken, by
 „ den tegenwoordigen voet en orde, zo in de
 „ burgerlyke Regeeringe als in 't beleid der
 „ Krygszaaken te water en te lande, zon-
 „ dereenige verandering, te blyven volhar-
 „ den (p).” Men keurde dit Vertoog, welk ik
 „ meen, door de Witt, opgesteld geweest te zyn,
 „ ter Vergaderinge van Holland, goed, op den
 „ zevenden van Oogstmaand. Leiden verklaarde
 „ alleen, ook wel te verstaan, dat men de aan-
 „ stelling van eenen Kapitein- en Luitenant-
 „ Generaal, tegenwoordig, diende te myden;
 „ dat men ook, tegenwoordig, op dit stuk, geen
 „ gehoor in de Vroedschappen geeven moest
 „ aan eenige bezendingen der Staaten van
 „ Zeeland, of der algemeene Staaten; doch
 „ dat men, wegens zulke bezendingen, iet
 „ algemeens, voor het toekomende, willende
 „ vaststellen, daarvan eerst een punt van Be-
 „ schryvinge zou behooren te maaken: by
 „ ontstentnisse waarvan, de Stad de vryheid
 „ behieldt, om, in het toekomende, omtrent
 „ zulke bezendingen, te handelen, als zy,
 „ voor den dienst van den Lande, zou goed-
 „ vinden.” Die van Enkhuizen, daar het nu
 „ nog wankel stondt, verklaarden in 't Vertoog
 „ te bewilligen, op 't behaagen hunner magti-
 „ gers (q).

XIII.
 Stad en
 Lande
 schryft

Terwyl dit Vertoog rond gezonden en ge-
 lezen werdt in de Gewesten, arbeidde men,
 aldaar, om de party des Prinzen van Oranje te
 sty-

(p) Zie Resol. Holl. 7 Aug. 1653. bl. 403.

(q) Resol. Holl. 7 Aug. 1653. bl. 411. THURLOE's Papers
 Vol. I. p. 332.

styven. De Staaten van Stad en Lande schree-
 ven, op den vyftienden van Herfstmaand, aan ^{1653.}aan Gel-
 die van Gelderland, om hen te beweegen, tot derland
 de verkiezinge van eenen Kapitein- en Luite- over 't
 nant-Generaal. Zy weezen aan „ dat de magt benoe-
 „ van den Staat in de eendragt der Bondge- men van
 „ nooten gelegen was; dat de voorouders, tot eenen
 „ behoudenis deezer eendragt, altoos zorg ge- Kapitein-
 „ draagen hadden, om den Staat te voorzien raal.
 „ van Stadhouders en Generaals; dat de onty-
 „ dige en smertelyke dood van zyne Hoog-
 „ heid, Prinse Willem, onsterfelyker gedag-
 „ tenisse, den Staat van zulk een doorlugtig
 „ Hoofd der Regeeringe beroofd hadt. Dat
 „ zy geoordeeld hadden, niet te spoedig te
 „ kunnen treden, tot de verkiezing van ee-
 „ nen nieuwen Kapitein-Generaal en Stadhou-
 „ der, inzonderheid, om dat de Staat thans in
 „ den kryg met Engeland ingewikkeld was, en
 „ door veele andere gevaaren gedreigd werdt.
 „ Dat zy, hierom, op het voorbeeld van Zee-
 „ land en Friesland, den jongen Prins van O-
 „ ranje, tot Kapitein-Generaal, en, geduuren-
 „ de deszelfs minderjaargheid, Graaf Willem
 „ Fredrik van Nassau, tot zynen Luitenant,
 „ voorfloegen; zo ter oorzaake van derzelver
 „ hooge geboorte, als van de gewigtige dien-
 „ sten van derzelver doorlugtige Voorzaaten,
 „ die, met 's Hemels hulpe, den Staat van de
 „ Spaansche flaavernye verlost, en in vrede en
 „ voorspoed gesteld hadden: waarin zy hoop-
 „ ten, dat hunne Edele Mogendheden met
 „ hen eens zouden zyn (r).” Omtrent deezen
 tyd,

(r) See THURLOE's Papers Vol. I. p. 456. DE WITT Lrie-
 ven I. Deel, bl. 241.

1653. tyd, liepen 'er gerugten, dat 's Prinsen party
 Holland sterk toenam; ja dat reeds zes Gewesten voor
 arbeid hem waren (s). Doch de Witt droeg zorg,
 hierte- dat Nieuwpoort, uit Engeland herwaards ge-
 gen. keerd, om verslag te doen, nevens den Heer
 van Amerongen, onder deksel van de Staaten
 te beweegen tot bewilliging in de gemeene
 lasten, gezonden werdt naar Gelderland, met
 heimelyken last, om te beletten, dat het stuk
 van 't Kapitein-Generaalschap niet op de Land-
 schaps-Vergadering gebragt werdt (t). De
 Raadpensionaris hadt egter zulke berigten uit
 Gelderland, dat hy 't in 't werk stellen van dien
 heimelyken last byna noodeloos hieldt. Ook
 schreef hy, wat laater, „ dat de kwalykgezin-
 „ den, zo noemde hy 's Prinsen vrienden, hun
 „ oogmerk aldaar niet zouden bereiken, alzo
 „ de Landdag op 't scheiden stondt (u).”

XIV. Midlerwyl, hadt de tyding der voorstellen
 Staat van tot de verheffing van den jongen Prinse van
 den han- Oranje, die, in Bloemaand, van wege Koning
 del in Karel den II, met de Ridderorde van den Kou-
 Eng- seband, vereerd was (v), en vooral, die der be-
 land. weegingen ten zynen behoefte, in verscheiden
 Steden, de Vredehandeling in Engeland een
 weinig te rug gezet. „ Ik vrees, schreef Van
 de Perre, op den eersten van Oogstmaand,
 „ dat het uitsteeken der Oranje-vendels de
 „ handeling hier eenigszins stremmen zal (w).”
 En in eenen brief van den agtsten, dien de
 Witt

(s) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 374, 551. LUDLOWS Memoirs Vol. I. p. 368.

(t) Secr. Resol. Holl. 20 Sept. 1653. I. Deel, bl. 113.

(u) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 218, 241.

(v) AITZEMA III. Deel, bl. 824.

(w) THURLOE'S Papers Vol. I. p. 373.

Witt aan Beverningk zondt, stondt in kragt, 1653.
 „ dat hy verwagtte, met de naaste post te ver-
 „ neemen, dat de handeling wederom aan 't
 „ staan zou geraakt zyn, ter gelegenheid van
 „ den onredelyken voorflag van die van Zee-
 „ land wegens het Kapitein-Generaalschap
 „ (1), waarvan men, in Engeland, ongetwy-
 „ feld, kennis gekreegen zou hebben. Doch
 „ dat hy hoopte, dat zy hervat zou worden,
 „ als men, met deeze post, vernomen zou heb-
 „ ben, dat de voorflag geen' ingang ter wee-
 „ reld gevonden hadt; dat Holland zig, zon-
 „ deriemants wederszeggen, daartegen gekant
 „ hadt, en nog bleef tegenkanten, en dat de
 „ andere Gewesten, die zig, te vooren, niet
 „ verklaard hadden, nog op Hollands zyde
 „ bleeven (x).”

Nieuwpoort en Jongestel, op den twintig- Nieuw-
 sten van Oogstmaand, in den Haage gekomen, poort en
 deden, ten zelfden dage, verslag van den staat Jongestel
 der handelinge in Engeland, en vanden voor- doen 'er
 slag der *Coalitie* of samenvoeging der twee verslag
 meenebesten, die niemant der Leden behaag- van.
 de. De Prinsgezinden verstonden, dat men de
 Afgevaardigden terstond te rugzenden, en alle
 handeling af breeken moest. Doch de *Liefheb-
 bers der Vryheid*, gelyk zy zig noemden, de
 Staaten van Holland, en die 't met hen eens
 waren, meenden, dat men geene middelen on-
 be-

(x) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 383.

(1) De brief, waarby de Witt de eerste kennis aan Beverningk van Zeelands voorflag gegeven hadt, was die, waaruit wy, te vooren (bl. 280.), het onderschrift aangehaald hebben, en die zo geheim gehouden moest worden, voor de andere Afgevaardigden.

1653.

Verdigte
eischen
der En-
gelschen.Raad-
pleegin-
gen op
den nieu-
wen last
aan de
Afge-
vaardig-
den in
Engel-
land.

beproefd laten moest, om de Vrede te ver-
krygen, schoon zy geheel geenzen zin hadden
in de samenvoeging; waardoor, dagtenze, dee-
ze Staat onder de overheersching van Engeland
geraaken zou (y). De Koningsgezinde
Engelschen, die zig hier te Lande onthielden,
verspreidden, ondertusschen, allerlei verdigte
tydingen van den staat der handeling, om 't
volk hier afkeerig te maaken van de Vrede.
Onder anderen strooidenze uit; dat de Engelschen
eene Stad in Friesland vorderden, om
Graaf Willem in bedwang te kunnen houden,
en dat zy begeerden, dat men hun den jongen
Prins en het gantsche Huis van Oranje in han-
den stelde (z). Maar de Staaten, raadpleegen-
de op het te rug zenden der Afgevaardigden,
verschilden eenen geruimen tyd, over den last,
dien men hun hadt mede te geeven (a). Ein-
delyk, bragt Holland ter algemeene Staatsver-
gaderinge in „ dat men den Afgevaardigden
„ last behoorde te geeven, om de voorgeslaa-
„ gen' samenvoeging, met kragt van redenen,
„ tegen te gaan, en om, in de plaats daarvan,
„ een naauw Verbond voor te slaan, strekken-
„ de, tot handhaaving en bescherming van de
„ vryheid der beide volken, tegen elk, die
„ dezelve, te water of te lande, zou onder-
„ neemen te krenken.” Doch die van Leiden
hadden alleenlyk aangenomen, van het besluit
tot het inbrengen van dit gevoelen verslag te
zullen doen. Die van Amsterdam, Enkhuizen
en Edam hadden 'er, niet dan op 't behaagen
hun-

(y) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 410.

(z) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 342.

(a) THURLOE'S Papers, Vol. I. p. 466.

hunner magtigers, in bewilligd (*b*). En Amsterdam, welk thans den meesten invloed hadt 1653. in de Vergadering van Holland, maakte, inderdaad, zwaarigheid in het herzenden der Afgevaardigden, om dat Deenemarke, zo geloofd werdt, gedreigd hadt, zig, in zulk een geval, met Engeland, te zullen verdraagen (*c*). Men vreesde, naar 't schynt, in Deenemarke, zo wel als in Zweeden (*d*), voor de samenvoeging der twee Staaten, die dan meester van de zee zouden geweest zyn; en men dagt, hoewel ten onregte, dat het herzenden der Afgevaardigden geneigdheid tot deeze samenvoeging onderstelde. Holland, welk, sedert het stillen der inwendige beroerten, wederom nieuw gezag gekreegen hadt ter Generaliteit (*e*), dreef, eindelyk, door (*f*), dat de algemeene Staaten, op den eenentwintigsten van Wynmaand, overeenkomstig met den voorslag van dit Gewest, een besluit namen, om Nieuwpoort en Jongestal naar Engeland te rug te zenden, met last om, nevens Beverningk en van de Perre, te bewerken, dat men van de samenvoeging afzage, en in een naauw Verbond bewilligde (*g*). Nieuwpoort en Jongestal keerden, hierop, naar Londen. De Afgevaardigden voltrokken hunnen last, op den zevenden van Slagtmaand, zig, in den styl hunner

(*b*) Secr. Resol. Holl. 18 Sept. 1653. I. Deel, bl. 109. THURLOE's Papers, Vol. I. p. 485.

(*c*) THURLOE's Papers, Vol. I. p. 531, 551.

(*d*) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 225.

(*e*) THURLOE's Papers, Vol. I. p. 625.

(*f*) Secr. Resol. Holl. 21 Octob. 1653. I. Deel, bl. 114.

(*g*) Secr. Resol. Gener. 21 Octob. 1653, in 't Verbaal van BEVERNINGK, bl. 105.

1653.

ner aanspraake, zeer voegende naar de *Anabaptisten*, waarmede de Raad toen vervuld was (*b*), en die geloofd werden, de handeling meest gedwarsboomd te hebben (*i*). Zy traden, sedert, met de Engelsche Gemagtigden, en vooral met Kromwel, in nadere onderhandeling, by welke gelegenheid, 't stuk van de visschery en van de opperste magt der Engelschen over de naauwe of Britannische zee wederom te berde gebragt werdt. Ook werdt 'er van 't stryken der vlagge gehandeld: 't welk de onzen aanboden, eershalve, te willen doen; den Engelschen, daarenboven, op de andere punten, redelyke voldoening geevende. Op de samenvoeging, werdt, ook van de Engelsche zyde, niet sterk meer gedrongen. De handel scheen dus voorwaards te gaan, tot op den agtentwintigsten van Slagتمااند, wanneer de Engelsche Gemagtigden den onzen overleverden een ontwerp van een Verdrag, uit zevenentwintig punten bestaande, die gehouden werden, gantsch niet overeen te komen, met de punten, waaromtrent men, in de byzondere onderhandelingen, eens gescheenen hadt. Onder anderen, werdt, in het *twaalfde* punt, begeerd, dat geene Engelsche wederspannelingen in de Nederlanden zouden gedoogd worden; zelfs niet in de Steden en Heerlykheden van den Prinse van Oranje, of van de Prinsesse zyne Moeder; die, zo zy 't egter deden, hunne Steden en Heerlykheden verbeuren zouden: en, dat de algemeene noch by-

,, zoll-

Engelsch
ontwerp
van een
Verdrag;

waarby
begeerd
wordt,
dat men
den Prins
van Oran-
je van de
hooge

(*b*) Verbaal, *bl.* 167.

(*i*) Verbaal, *bl.* 160.

„ zondere Staaten der Vereenigde Gewesten 1653.
 „ Willem, Prins van Oranje, Kleinzoon van waardig-
 „ wylen den Koning van Engeland, noch ie- heden
 „ mant van zyne nakomelingen ooit zouden uitfluire.
 „ aanstellen, tot Kapitein-Generaal, Stad-
 „ houder of Admiraal; maar alle poogingen,
 „ die hiertoe aangewend werden, met der
 „ daad, tegengaan en stuiten (1).” De Afge- Twist
 waardigden, de punten ontvangen en overwo- over dit
 oogen hebbende, maakten, op verscheiden’ der ontwerp.
 zelve, eenige aanmerkingen; maar vooral op
 het laatste gedeelte van het *twaaifde*, welk zy
 zeiden, enkelyk af te hangen van het welbe-
 haagen der Staaten; waarmede men zig, in En-
 geland, niet hadt te moeijen, zo min als de
 Staaten zig hadden te steeken, in de verkiezin-
 gen en aanstellingen, die in Engeland gedaan
 werden. Op het eerste gedeelte van dit punt,
 merkten zy aan, dat het hun onnoodig scheen,
 den Prins en Prinsesse van Oranje in ’t byzon-
 der te noemen: verzoekende, wyders, dat dit
 geheele Lid uit het ontwerp geligt mogt wor-
 den. Nog verklaardenze, het *derde*, *vyftiende*
 en *zeventiende* punt, vorderende het te rug gee-
 ven der genomen’ Schepen, het ftryken van
 geheele Vlooten voor een enkel Engelsch Oor-
 logschip, het toestaan van onderzoek op zee,
 en het betaalen van eene jaarlyksche fomme
 voor de vryheid der Haringviſſcherye, in ’t
 geheel niet aanneemelyk te vinden, en het *veer-
 tiende*, eischende, dat de Staaten, buiten be-
 williging van Engeland, flegts een bepaald ge-
 tal van Oorlogſchepen in de Brittanniſche
 zee

(1) Verbaal, bl. 197.

1653. zee zouden mogen zenden, van zulk eene natuur, dat men 't geenen slaaven zou durven vergen te belooven (*m*). Men tradt, hierop, in byzondere onderhandeling, over de betwistte punten. De Engelschen gaven, omtrent allen, vry wat toe, behalve omtrent de uitfluiting des Prinsfen van Oranje van de hooge ampten van deezen Staat, waarop zy sterk gezet bleeven (*n*). Doch, geduurende deeze handeling, overleedt Van de Perre, op den veertienden van Wintermaand (*o*).

XVI. De andere Afgevaardigden, geenen last hebbende, om in de uitfluiting te bewilligen, stonden op 't punt, om de handeling af te breeken, en naar huis te keeren, toen zy, van wege den Raad, verzogt werden; nog eenige dagen te willen toeven (*p*). Zy deden 't, en, in deezen tusschentyd, onderging de Regeering van Engeland eene nieuwe en gewigtige verandering, waardoor de Vrede sterk bevorderd werdt. Het Parlement, vyf maanden geleeden, door Kromwel byeengeroepen, en, in naam, met de opperste magt bekleed zynde, droeg, door Kromwel gewonnen, op den twee-entwintigsten van Wintermaand, deeze zelfde magt op aan den Krygsraad, waarvan hy het hoofd was. Twee dagen daarna, verklaarde de Krygsraad, dat de Regeering van het Gemeenebest, voortaan, alleen bestaan zou, in den persoon van Olivier Kromwel, die den titel zou voeren van

(*m*) Verbaal, *bl.* 216, 228, 234.

(*n*) Verbaal, *bl.* 240-242. AITZEMA III. Deel, *bl.* 855-861, 903-910.

(*o*) Verbaal, *bl.* 243.

(*p*) Verbaal, *bl.* 244, 246.

van Protector of Beschermmer van Engeland, Schotland en Ierland, en eenen Raad van een-entwintig Perſoonen nevens zig hebben. Men vereerde hem, hierop, met den titel van *zyne Hoogheid*, en hy tradt, terſtond, in 't bewind der Regeeringe (q). 1653.

De Afgevaardigden der Staaten, en Bever-De han-
ningk in 't byzonder, die den Protector, uit deling
zynen naam, met dezelfs nieuwe waardigheid, wordt
geluk gewenſcht hadt (r), hervatten nu de han-
deling, die gencegzaam afgebroken ſcheen. De hervat. 1654.
Engelſchen voegden eenige nieuwe punten by
de voorigen, en vorderden, onder anderen,
„ dat 'er regt gedaan werdt, over de moor-
„ ders der Engelſchen te Amboina, zo lang
„ eenigen derzelven in 't leeven waren.” Doch Kromwel
men werdt, over de meeste punten, na genoeg vordert,
eens, behalve over het punt der uitſluitinge, dat Hol-
waarop de Protector ſtyf ſtaan bleef, en welk, land al-
door de onzen, niet kon ingewilligd worden leen den
(s). Beverningk in 't byzonder, op den zesden Oranje
van Louwmaand, in geſprek getreden, met den uitſluite.
Protector, over dit punt; liet Kromwel zig
breed uit, over het nadeel en ongelyk, welk
hy van het Huis van Oranje ontvangen hadt,
daarby voegende „ dat de Regeering van En-
„ geland nooit van de Vrede met de Veree-
„ nigde Geweſten zou kunnen verzekerd zyn,
„ zo lang zy zou moeten vreezen, dat het op-
„ perbeleid over zaaken van Regeeringe en
„ oorloge zou kunnen vallen, in de handen van
„ ie-

(q) LUDLOWS Memoirs, Vol. I. p. 32. RAPIN Tom. IX. p. 63, 64. Verbaal, bl. 252, 254.

(r) Secr. Refol. Holl. 29 Jan. 1654. I. Dael, bl. 124.

(s) Verbaal, bl. 270, 273, 279.

1654.

„ iemant uit dit Huis, die zo na vermaag-
 „ schapt was met hem, welke reeds den naam
 „ van *Koning* aangenomen hadt.” Eindelyk,
 „ zeide hy ook „ dat ’er den Staaten zelven veel
 „ aan gelegen was, dat zy, wegens dit Huis,
 „ geruſt geſteld werden; dat hy ook niet twy-
 „ felde, of dit was de meening der Staaten van
 „ Holland, hebbende men hem, al voor lang,
 „ eene hunner Reſolutien op dit ſtuk ver-
 „ toond, die hartige en vrye taal ſprak; en
 „ dat, indien de Staaten van Holland hem be-
 „ looven wilden, dat zy, by deeze Reſolutie,
 „ volharden zouden, hy, om een einde van
 „ zaaken te hebben, zig daarmede te vrede
 „ zouhouden; alzo hy wel voorzag, dat het van
 „ te langen naſleep zyn zou, zo men onderna-
 „ me, alle de byzondere Geweſten hierin te
 „ doen bewilligen (t).” Beverningk nam aan,
 van deeze opening kennis te geeven aan de
 Staaten van Holland, ſchoon ’t gevolg getoond
 heeft, dat hy ’t, vooreerſt, alleen aan eenige
 byzondere Perſoonen deedt (u). Hy bleef in
 de gunſt van den Protector, die Jongeſtalt t’ee-
 nemaal verlooren hadt, hebbende deezen zig,
 zo men zeide, onlangs, laaten ontvallen, dat
 de Staaten, zo ’t Verdrag niet getroffen werdt,
 den Protector, in perſoon, den oorlog zouden
 verklaaren, en, ondertuſſchen, met het volk
 van Engeland, vriendschap houden (v). De
 Afgevaardigden der Staaten, ook voorgelaa-
 gen hebbende, dat zy den Koning van Deene-
 marke in ’t Verdrag wilden begrypen, waarop
 de

(t) Verbaal, *bl.* 277, 278.(u) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 432.(v) THURLOE’S Papers, *Vol.* II. p. 68.

de Engelschen weinig aanmerking scheenen te hebben, vertrokken, op den zestienden van Louwmaand, naar Holland, om van den staat der handeling verflag te doen (w). 1654.

De algemeene Staaten, dit verflag, uitgenomen het punt, welk de uitsluiting des Prins van Oranje, door Holland alleen, betrof, gehoord en overwoogen hebbende, beslooten eerlang, op den voorgang van Holland (x), met den eersten, eene wapenschorsing, met uitsluiting van Deenemarke, te bewerken; den Engelschen voldoening te geeven, wogens de schepen in de Zond aangehouden; den Afgevaardigden, met de hoedanigheid van buitengewoone Ambassadeurs, te voorzien; eenige veranderingen te doen maken, in sommige bewoordingen van het ontworpen Verdrag, en vooral ook het twaalfde punt, den Prins van Oranje en deszelfs nakomelingen betreffende, in deezer voege, te doen veranderen, dat allen, die ooit door de algemeene Staaten tot Kapitein- of Admiraal-Generaal, of, door de byzonderen, tot Stadhouder van eenig byzonder Gewest zouden bevorderd worden, gehouden zouden zyn, dit Verdrag te beëedigen (y).” Beverningk, reeds te vooren, zeer tegen den zin van Zeeland en Friesland, wederom alleen, naar Londen gekeerd zynde, om de handeling voort te zetten, en, zo men zei-

(w) Verbaal, bl. 274, 280, 286, 292.

(x) Secr. Resol. Holl. 27, 29 Januar. 1654. I. Deel, bl. 120, 121, 122, 123. THURLOE'S PAPERS, Vol. II. p. 46, 47, 51, 52, 60, 71.

(y) Secr. Resol. Gener. 19, 20 Febr. 1654. in't Verbaal van BEVERNINGK. bl. 297, 299, 302, 304. DE WITT BRIEVEN V. Deel, bl. 288.

1654. zeide, met het *Provinciaal advis*, of nog byzonderer last der Staaten van Holland (z), voorzien, vernam, eerlang, dat alle besluiten der algemeene Staaten, zelfs de geheimsten, aldaar bekend waren, eer hyze bekomen hadt; hebbende hy, klaarlyk, bespeurd, dat men zyne brieven hadt geopend, voorze hem werden overgeleverd (a). Dit, en dat men hem, die zonder last der algemeene Staaten gekomen was, niet aanzag als een' openbaar' gezant (b), strende zyne handeling een weinig. Doch nadat Nieuwpoort en Jongest al, op den tienden van Lentemaand, te's Gravezande waren aangekomen, werdt zy beter voortgezet. De Ambassadeurs werden, met zeventig of tagtig Koetsen, ingehaald, onder een gejuich der menigte, welke riep, *God zegene de Ambassadeurs! God zende ons Vrede* (c)! De groote uitrusting ter zee, die met het voorjaar in Engeland ondernomen was (d), deedt de Staaten, met naame die van Holland, ook sterk haaken om te sluiten (e); hoewel zy, midlerwyl, niet verzuimden, den noodigen last te geeven, tot het gereed maaken van 's Lands Vloote, en tot het bezetten der kusten (f). Ook viel 'er, op den tienden van Grasmaand, nog een gevegt voor, in 't gezigt van Livorno, tusschen een Engelsch en een Hollandsch Oorlogschip. Het laatste,

Aan-
komst
van
Nieuw-
poort en
Jonges-
tal.

(z) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 295. THURLOE's Papers, Vol. II. p. 60, 191.

(a) Verbaal, bl. 304. AITZEMA III. Deel, bl. 912, 913, 915.

(b) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 300.

(c) THURLOE's Papers, Vol. II. p. 133.

(d) Verbaal, bl. 317.

(e) THURLOE's Papers, Vol. II. p. 152, 153.

(f) Secr. Resol. Holl. 19, 24, 25 Maart 1654. I. Deel, bl. 127, 128, 129.

gevoerd door Kapitein *Kat*, hadt het eerste zo goed als veroverd, tusschen de klippen; toen het, door eenige Muskettiers des Groother- togs van Toskane, ontzet werdt (g). De Am- bassadeurs waren vast dagelyks bezig, om het Verdrag in orde te brengen (h). Eindelyk, De Vrede werdt het, in de wooning der Ambassadeuren, wordt geslooten en getekend, op den vyftienden van Grasmaand. Het bestondt uit drieendertig pun- ten. Tusschen de twee volken, zou eene vaste vereeniging, vriendschap en verbind- tenis zyn. 't Wederzydsch geleeden nadeel, na den agtentwintigsten van Bloeimaand des jaars 1652, zou vergeten en vereffend gerekend worden. De vyandlykheden zou- den ophouden, in de Brittannische zeeën, terstond, en in de afgelegener, op zekere be- paalde tyden. De Krygsgevangenen zouden, ter wederzyde, in vryheid gesteld worden. Men zou elkanders vrede en vryheid be- schermen tegen elk, die dezelve zou willen krenken. Men zou elkanders vyanden of verklaarde wederspannelingen geen verblyf gunnen, noch dezelve, met krygs- of mondbehoefsten, ondersteunen: maar elkan- deren, in tegendeel, bystaan tegen dezelve; zullende zy, in 't een of 't ander Gemeene- best, ook niet mogen ontvangen worden, door iemant, van welke waardigheid hy ook zyn mogte, op verbeurte van de Sloten, Ste- den en Heerlykheden, waarin zy zouden

1654.

De Vrede wordt geslooten.

Inhoud van het Verdrag.

„ mo-

(g) AITZEMA III. Deel, bl. 929.

(h) Verbaal, bl. 318-325, 326-356. AITZEMA III. Deel, bl. 915-918.

1654.

„ mogen ontvangen zyn. Scheepvaart en
 „ Koophandel binnen Europa, en 't inloopen
 „ van Oorlogschepen, met voorbehouden
 „ egter van de Wetten en Instellingen der
 „ twee Gemeenebesten, zou, over en weder,
 „ vrystaan, mids 't getal van agt niet te boven
 „ gaande. De oorlogs- en andere schepen van
 „ den Vereenigden Staat, in de Brittannische
 „ zee (2), eenig Engelsch Oorlogschip ont-
 „ moetende, zouden de vlag van den top van
 „ de mast stryken, en het marzeil laten val-
 „ len, gelyk voorheen gebruikelijk geweest
 „ was. Men verbondt zig, over en weder, om
 „ geene zeeroovers in zyne havens te ontvan-
 „ gen, noch dezelve van voorraad te voor-
 „ zien. In verbonden, met andere Mogend-
 „ heden te sluiten, zou men elkanderen be-
 „ grypen, zo 't begeerd werdt. Inbreuken van
 „ byzondere Persoonen op eenig Lid van dit
 „ Verbond zouden, by wege van Regte, ge-
 „ beterd worden, zonder dat daarom het Ver-
 „ bond zou geagt worden verbroken te zyn.
 „ De onderzaaten der twee Gemeenebesten
 „ zouden vryelyk, over en weder, mogen rei-
 „ zen; doch, gewapend, niet sterker dan veer-
 „ tig man. Men zou elkanders schepen, schip-
 „ pers en Koopluiden niet bekommeren, dan
 „ by hoogen nood. Zy zouden, by storm of ys-
 „ gang, in de wederzydsche havens, mogen in-
 „ loopen, zonder tol of regten schuldig te zyn.
 „ De

(2) Hoe ver deeze Brittannische zee zig uitstreckte, was, ten dien tyde, niet klaar, zelfs voor kundige luiden. Zie *DE WITT Brieven* I. Deel, bl. 139. Of het tegenwoordig klarer zy, weet ik niet.

„ De Koopluiden zouden zig zelven en hunne
 „ goederen, met allerlei geweer, mogen be- 1654.
 „ schermen; doch, in hunne herbergen geko-
 „ men zynde, hun geweer moeten afleggen.
 „ De wederzydsche Oorlogsfchepen zouden
 „ de Koopvaarders, éénen streek met hen
 „ houdende, geleiden en beschermen moeten.
 „ Schepen, van 't een of 't ander Gemeenebest
 „ genomen, zouden hernomen, en den Eige-
 „ naaren wedergegeven worden. Men zou
 „ geenë brieven van schâverhaaling mogen
 „ geeven, dan drie maanden na geweigerd
 „ Regt. De algemeene Staaten zouden bezor-
 „ gen, dat 'er regt gedaan werdt, over den
 „ manslag in Amboina", gelyk het Gemeene-
 „ best van Engeland goedvondt te spreken „ zo
 „ iemant der daaderen of medestanderen nog
 „ in't leeven mogt zyn. De algemeene Staa-
 „ ten zouden vergoeding doen van de schade,
 „ geleeden aan de schepen, in de Zond aan-
 „ gehouden, ter begrootinge van benoemde
 „ goede mannen: waarna de Koning van Dee-
 „ nemark ook in dit Verdrag begreepen zou
 „ zyn. Ook zou men Gemagtigden noemen,
 „ om de schade te begrooten, welke men el-
 „ kanderen, in Oostindie, Groenland, Mus-
 „ kovie, Brazil of elders, mogt aangedaan
 „ hebben, van den jaare 1611 af, tot den agt-
 „ entwintigsten van Bloei maand des jaars
 „ 1652 toe; welke men, wederzyds, elkande-
 „ ren vergoeden zou. Allen, die, door de alge-
 „ meene of byzondere Staaten, tot Kapitein-
 „ of Admiraal-Generaal, tot Veldoverste of
 „ Stadhouder, zouden aangesteld worden,
 „ zouden gehouden zyn, dit Verdrag te be-
 „ „ ee-

1654.

„ eedigen. 't Verdrag zou, eindelyk, ter we-
 „ derzyde, binnen vyftien dagen, bekrachtigd
 „ worden (i).” Naderhand, werden, met we-
 derzydsch goedvinden, de Evangelifche Zwit-
 fersche Kantons, de Hertogen van Holftcin
 en Koerland, de Prins van Anhalt, de Graaf
 van Oldenburg en de Hanze-Steden, Lubek
 Breemen en Hamburg, in het Verdrag be-
 greepen (k).

XVIII.
 De Ver-
 gadering
 van Hol-
 land
 krygt
 kennis,
 dat de
 Protector
 den Prins
 van Oran-
 je begeert
 uitge-
 flooten te
 hebben.

„ 't Groote werk der Vredehandelingc fcheen
 dus afgedaan. De Staaten fcheenen hun oog-
 merk bereikt, en de uitsluiting des Prinzen van
 Oranje ontweeken te hebben. Doch daar ha-
 perde nog iets, waarvan de twee Hollandfche
 Afgevaardigden, Beverningk en Nieuwpoort,
 alleen kennis hadden. 't Betrof den Prins van
 Oranje, wiens belang, zo Jongeflal, die ge-
 heel niet wift, wat 'er omging, nog onlangs,
 aan Graave Willem van Naffau, gefchreeven
 hadt, by 't Verdrag, wel genoeg in agt geno-
 men zou worden (l). John Thurloe, Ge-
 heimschryver van Staat, hadt Beverningk,
 voor 't aanvangen der jongfte handelingc, be-
 kend gemaakt „ dat zyne Hoogheid, de Heer
 „ Protector, niet zou konnen bewoogen wor-
 „ den, om van het twaalfde punt van 't ont-
 „ werp, vorderende de uitsluiting des Prinzen
 „ van Oranje, af te ftappen, zo de Staaten
 „ van Holland in 't byzonder hem niet beloo-
 „ ven wilden, 't gene, by dit punt, van alle
 „ de

(i) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 522. AITZEMA III. Deel, bl. 918. Verbaal van BEVERNINGK. bl. 357.

(k) Refol. Gener. 17 Aug. 1654. in 't Verbaal van BEVERNINGK. bl. 557.

(l) THURLOE's Papers, Vol. II. p. 133, 257.

„ de Gewesten gevorderd was.” De Protector bleef hierby, tot na het tekenen van het Verdrag, verklaarende „ dat hy dit, in 't by-
 „ zonder, in 't gemaakte Verdrag, beoogd
 „ hadt, en dat vrede of oorlog hiervan af-
 „ hing.” Beverningk en Nieuwpoort, hem
 niets konnende belooven, dan dat zy den Staa-
 ten van Holland van zynen eisch kennis zou-
 den geeven (m). schreeven 'er terstond over
 naar den Haage. De brief werdt, den agten-
 twintigsten van Grasmaand, ter Vergaderinge
 van Holland gelezen, door den Raadpensionaris
 de Witt, onder den eed van geheimhou-
 ding. Men raadpleegde, terstond, op den in- Raad-
 houd. De Edelen openden zig niet klaarlyk, pleegin-
 ter oorzaake der afwezendheid van Brederode gen hief
 en Duivenvoorde. Dordrecht verklaarde zig, over.
 rondelyk, voor 't verleenen eener Akte van
 Uitsluitinge, volgens de begeerte van den Pro-
 tector. Haarlem, Delft en Leiden namen aan,
 eerst verslag te doen. Amsterdam en Gouda
 ondersteunden 't gevoelen van Dordrecht. Rot-
 terdam zou zig uiten, zo dra de voorzittende
 Leden zig duidelyk zouden verklaard hebben.
 Gorinchem, vanwaar niemant tegenwoordig
 was dan *van der Kolk*, zitting hebbende in de
 Gekommitteerde Raaden, zou de Afgevaar-
 digden der Stad afwagten. Schiedam stemde
 met Dordrecht, Amsterdam en Gouda: Schoon-
 hoven met Rotterdam. Briele voegde zig by
 Dordrecht, Amsterdam, Gouda en Schiedam.
 Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monni-
 kendam en Purmerende zouden, gelyk veele

(m) Deduct. van 25 July 1654. in de Resol. van Confid. bl. 363

1654.

Gevoe-
lens der
Leden.

van de voorzittende Leden aangenomen hadden, eerst verslag doen, en hunnen naderen last, ten spoedigsten, openen. Medenblik verklaarde zig duidelyk voor de uitsluiting. Hierna, werden de Leden, die zig nog niet klaarlyk geuit hadden, verzogt, hun byzonder gevoelen te willen zeggen, en toen verklaarden die van Rotterdam, Gorinchem en Schoonhoven zig, gelyk Dordrecht en de vyf andere Steden. Die van 't Noorderkwartier spraken omtrent eveneens; doch zo duidelyk niet, als deeze drie Steden. Maar die van Haarlem, Delft, en Leiden begeerden hun byzonder gevoelen niet te zeggen (n). Men besloot toen, door eenige Afgevaardigden, den Steden, onder gelyken eed van geheimhoudinge, kennis te geeven van 't gehandelde, en derzelver besluit daarop te verzoeken, tegen den eersten van Bloemaand (o). De zaak toen, op nieuws, in beraad gelegd zynde, stemde het meerderdeel der Edelen voor de uitsluiting, en de Veldmaarschalk, Heer van Brederode, de eerste; schoon hy, in een tweede Huwelyk, met *Louisa Christina van Solms*, Zuster der Prinsesse Weduwe, gehuwd, en derhalve Oud-oom was van den jongen Prinse van Oranje (p). Dordrecht bleef by zyn gevoelen. Haarlem, klagende, dat men van deeze zaak niet eerder gesproken hadt, verstondt, dat men 'er opening van doen moest aan de algemeene Staaten, en zou zig nader uiten, als zulks, door de andere Leden, geschied was. Delft hadt 'er niet tegen,

(n) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 338.

(o) Secr. Refol. Holl. 28 April 1654. I. Deel, bl. 134.

(p) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 435.

gen, dat de Akte, by eenpaarige bewilliging der Leden, döorging. Leiden verftondt, dat 1654. men van deeze zaak eerft met Zeeland, en daarna met de algemeene Staaten behoorde gehandeld te hebben. Amsterdam verklaarde, dat de uitfluiting, met eenpaarige ftemmen der zesendertig Raaden deezer Stad, goedgekeurd was. Gouda bleef ook by zyn gevoelen. Rotterdam zeide, dat de nood de uitfluiting vorderde, en bewilligde 'er in, mids zy met eenpaarigheid gefchiedde. Die van Gorinchem hadden hunnen Sekretaris *Baxtel* alleen op de Dagvaart gelaaten; die verklaarde, zig niet nader te kunnen openen; maar te vertrouwen, dat zyne meesters met Amsterdam zouden ftemmen. Schiedam zeide, met eenpaarige ftemmen der Vroedschap, tot de uitfluiting beflooten te hebben. Schoonhoven zou zig naar 't befluit der Vergaderinge voegen, mids het genomen werdt met eenpaarigheid. Briele bleef by zyne verklaring. Alkmaar verklaarde, dat, de Vroedschap den eed van geheimhouding geweigerd hebbende, de zaak alleen onder Burgemeesters gebleeven was, die in de Akte bewilligd hadden, mids zy met eenpaarigheid vaftgefteld werdt. Van Enkhuizen was nog niemant te rug gekeerd. Edam verftondt, dat de gevergde Akte ftreedt met de vryheid van Holland, en dat het hierom beter was in oorlog te blyven. Monnikendam bewilligde in de Akte, by eenpaarigheid der Leden. Medenblik fprak zeer driftig voor de uitfluiting. Purmerende zou zig openen, zo dra de voorzittende Leden duidelyker geftemd hadden. Des nademiddags, werdt de raadpleeging her-

1654. vat, zonder dat men 't toen veel verder brengen kon. Maar, op den vierden, 't stuk op nieuws in overweeging genomen zynde, verklaarden Haarlem, Leiden, Enkhuizen en Edam zig vierkant tegen 't verleenen der Akte. Alkmaar hieldt zig aan zyne voorgaande verklaring. De Witt deedt zyn best, om de Leden tot eenpaarigheid te brengen. En sloeg, toen dit niet gelukken wilde, voor, om met de meerderheid te besluiten. Doch Haarlem en Leiden beweerden, dat, in deze zaak, die verandering van Regeering, overgift van vryheid, en handel over vrede betrof, geene overstemming plaats hadt. Nogtans, gedoogden deeze Steden, dat het besluit, zonder verdere omvraag te doen, opgemaakt werdt. 't Was toen nog maar omtrent zeven uren des avonds; waarom de Witt vraagde, *of 't hunnen Edele Groot-Mogendheden ook aangenaam zyn zou, dat hy zig voor eenen korten tyd begave naar de Vertrekkamer, en de Akte, waarin de meeste Leden bewilligd hadden, opstelde?* Veelen bestemden dit, met woorden en gebaarden: waarop de Raadpensionaris, in alleryl, de *Akte van Secluse* of Uitsluiting ontwierp, die door veertien Leden goedgekeurd werdt (q). De Staaten van Holland en Westfriesland verklaarden, by dezelve, tot geruststellinge van den Heere Protector „ dat zy den Prins van Oranje, of „ iemant van deszelfs nakomelingen, nimmer „ zouden verkiezen tot Stadhouder of Admiraal hunner Provincie; noch, zo veel de stem „ hunner Provincie aanging, gedoogen, dat „ hy

Men besluit met de meerderheid, tot de Uitsluiting.

Inhoud der Akte van Secluse of Uitsluiting.

„ hy ooit werdt aangesteld, tot Kapitein-Ge-
 „ neraal over de Krygsmagt der Generali- 1654.
 „ teit (r).” Te gelyk, werdt beslooten, by het
 overzenden deezer Akte, aan Beverningk en
 Nieuwpoort, te belasten, dat zyze niet zou-
 den hebben over te leveren, voor zy alle poo-
 gingen hadden aangewend, om den Protec-
 tor te bewegen, dat hy zig vergenoegen lie-
 te met het gene in 't slot van 't getekende
 Verdrag, opzigtelyk op de toekomende Stad-
 houders en Kapiteins-Generaal, was vastge-
 steld. Doch de Stad Haarlem deedt, op deeze
 besluiten, aantekenen „ dat zy verstondt, dat
 „ men van alles opening behoorde te doen
 „ aan de andere Gewesten, immers, dat zy
 „ zig niet langer aan den eed van geheimhou-
 „ dinge verbonden rekende; dat ook de ge-
 „ vorderde Akte niet kon worden verleend,
 „ dan met kwetsing van de vryheid en eere
 „ van den Staat, die, door de voorouders van
 „ den tegenwoordigen Prinse van Oranje,
 „ onder 's Hemels zegen, gegrondvest was :
 „ waarom zy 'er geenszins in kon bewilligen.”
 Leiden *protesteerde* ook, by aantekening, tegen
 de Akte, als nadeelig aan de vryheid en hoog-
 heid van den Staat in 't gemeen, en van Hol-
 land in 't byzonder, en hieldt zig, insgelyks,
 van den eed van geheimhouding ontslaagen.
 Alkmaar verklaarde, dat de uitsluiting van den
 Prinse van Oranje, in zulke bewoordingen, als
 zy, op den vierden van Bloei maand, opge-
 maakt was, de vrye beschikking van Holland
 bepaalde, en onlust tusschen de Gewesten en
 on-

Aanteke-
ningen
hierop
van
Haarlem;
Leiden,
Alkmaar,
Enkhui-
zen en
Edam.

(r) Secr. Resol. Holl. 4 May 1654. I. Deel, bl. 136.

1654. onder 't volk zou kunnen veroorzaaken. Enkhuizen, zo men meende, om te voldoen aan 't gemeen, dat nog onlangs eenen Predikant in 't water hadt willen smyten, om dat hy niet voor den Prinse gebeden hadt (s). bewilligde ook geenszins in de Akte van Uitsluiting, en hieldt zig aan de * verzagting, in 't Verdrag begreene. Edam verklaarde, ook niet in de Akte te kunnen bewilligen, ten ware de voorzittende Leden zig eenpaariglyk voor zezelve verklaard hadden, en menze, ook door de andere Gewesten, kon doen goedkeuren (t). Doch alzo de meeste Leden voor het instellen der Akte gestemd hadden, werdt zy, des anderendaags, naar Engeland gezonden.

* *Temperament*

'tGeheim
der uitsluitinge
lekt uit.

De handeling ter Vergadering van Holland over de uitsluiting des Prinzen van Oranje bleef, na de eerste opening op den agtentwintigsten van Grasmaand, verscheiden' dagen bedekt. Sommigen wisten alleenlyk, dat 'er, over iet gewigtigs, geraadpleegd werdt; 't welk op den eed geheim blyven moest (u). Doch de Witt bevondt, dat 'er, op den tweeden van Bloemaand, reeds iet van uitgelekt was, buiten de Vergadering. Op den vyfden, hadt 'er de gemeente eerst kennis van, die, zig, van dag tot dag, verder verspreidende, binnen kort, de stof werdt van het gemeen onderhoud, in schuiten en op wagens (v). Men verstondt, naderhand, ook, dat de brief van Beverningk en

(s) THURLOE's Papers Vol. II. p. 296.

(t) Secr. Resol. Holl. 4 May 1654. I. Deel, bl. 137 erz.

(u) See THURLOE's Papers Vol. II. p. 252, 253.

(v) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 342. AITZEMA III. Deel, bl. 1119.

en Nieuwpoort, al vroeg, buiten de Vergadering gebragt was (w). 1654.

De Staaten van Holland, midlerwyl, overleggende, of zy van 't instellen en verzenden der Akte opening zouden doen ter Generaliteit; verstonden de meesten „ dat de zaak de Provincie van Holland, die aan niemand ter „ weerd rekerfchap schuldig was, in 't by „ zonder, betrof, en, derhalve, ter Generaliteit, noch behoeft, noch behoorde geopend „ te worden.” Zelfs werdt ongeraaden gevonden, om 'er, met Zeeland in 't byzonder, van te spreken. Haarlem alleen bleef dringen op de opening ter Generaliteit; doch vergeefs.

Ondertuffchen, was de zaak reeds zo bekend geworden, dat 'er de Prinsessen van Oranje van onderregt werden. Zy verzuimden niet, ter algemeene Staatsvergaderinge en ter Vergaderinge van Holland, een Geschrift in te leveren, en die van Holland op 't ernstigst te verzoeken, dat hunne Edele Groot-Mogendheden het Besluit, welk men haar berigt hadt, ten nadeele van den jongen Prinse van Oranje, genomen te zyn, toch niet wilden uitvoeren (x). De Keurvorst van Brandenburg deedt diergelyk een verzoek(y). Doch hierop volgde, vooreerst, niet anders, dan dat Beverningken Nieuwpoort, andermaal, last kreegen, om de Akte, zo lang mogelyk ware, op te houden(z); hoewel men, eenige weeken naderhand, aan de Prinsessen deedt antwoorden, dat de uitfluiting

(w) Resol. Holl. 6 Juny 1654. bl. 222.

(x) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 928.

(y) THURLOE'S PAPERS Vol. II. p. 272, 318.

(z) Secr. Resol. Holl. 9 May 1654. I. Deel, bl. 141 enz.

1654. ting, niet uit eenigen haat tegen den Huize van Oranje, maar enkelyk uit hoogen nooden ten dienste van den Staat, geschied was (a).

Midlerwyl, arbeidden de Ambassadeurs, om Kromwel te beweegen, dat hy van't vorderen der Akte afzage, of, ten minste, by voorraad, het Verdrag bekrachtigde; gelyk de algemeene Staaten, terstond, gedaan hadden (b). Doch hy liet zig, ten opzichte van het eerste, in 't minst niet verzetten. Tot het tweede, besloot hy, met veel moeite; doch niet dan onder deeze uitdrukkelijke voorwaarde, dat hem de Akte van Uitsluiting, binnen weinige dagen, zou overhandigd worden (c): waarop, den dertigsten van Grasmaand, de bekrachtiging des Verdrags, in Engeland, gevolgd was (d).

Kromwel vordert de Akte van Uitsluiting. Ondertusschen, maakte het instellen der Akte van Uitsluitinge zo veele beweeging in de Vergadering der algemeene Staaten, dat het wel haast bekend werdt in Engeland (e). Kromwel deedt, hierop, den Heeren Beverningk en Nieuwpoort, op den eenentwintigsten van Bloemaand, de Akte afvorderen. Doch zy bewimpelden 't ontvangen van zulk eene Akte nog eenige dagen: waaraan egter, in den Haage, met zo veele verzekering gesproken werdt, dat de algemeene Staaten, eerlang, beslooten, den Ambassadeuren te belasten, dat zy hun een Affchrift van de Akte zouden hebben over te zenden. Te vooren, op den agtsten van

(a) Secr. Resol. Holl. 20 Juny 1654. I. Deel, bl. 159. THURLOE'S Papers Vol. II. p. 237.

(b) Resol. Gener. 22 April 1654. in 't Verbaal, bl. 389.

(c) Deductie in de Resol. van Confid. bl. 39.

(d) Verbaal, bl. 407.

(e) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 299.

van Bloeiimaand, hadt Friesland een Geschrift tegen Holland ter Generaliteit overgeleverd, 1654. waarin de afzonderlyke handeling in Engeland zeer werdt afgekeurd (*f*). Doch de Afgevaardigden van Holland merkten 'er niets op aan, en verklaarden, nader gedrongen, dat zy 't Geschrift niet verstonden. Die van Zeeland zeiden hierop, dat zy wel wisten, dat Holland, afzonderlyk, in Engeland, gehandeld hadt, te gelyk te kennen geevende, wat 'er geslooten ware, 't welk zy begeerden, dat vernietigd werdt. Gelderland hadt opening van 't gehandelde verzogt. Zo deedt ook Utrecht, indien 't de Generaliteit aanging. Overyffel was niet tegenwoordig. En Stad en Lande verzogt ook opening en herroeping der Ambassadeuren. Den Heer presideerenden toen met de meerderheid beslooten hebbende, dat Holland opening behoorde te doen; verklaarden de Afgevaardigden van dit Gewest, na datze elkan- deren alleen gesproken hadden, niet verwacht te hebben, dat hun voorkomen zou, 't gene zy gehoord hadden; doch dat zy 'er den Staa- ten van Holland kennis van zouden geeven. Die van Stad en Lande sloegen, den volgen- den dag, voor, dat men den Ambassadeuren in Engeland behoorde aan te schryven, dat zy den byzonderen last, die hun door Holland mogt gegeven zyn, niet zouden hebben uit te voeren. Zeeland en Friesland bewilligden, terstond, in deezen voorslag. Doch Gelder- land, Utrecht en Overyffel verklaarden zig,
by

(*f*) Verkl. van Friesl. van 8 May 1654. Zie de Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 110.

1654. by gebrek van kennisse, onbekwaam, om in deze zaake te stemmen; terwyl zy, nogtans, by aanhouding, om nadere opening bleeven verzoeken (g). Maar de Staaten van Holland weezenze, van tyd tot tyd, af, en gaven, eindelyk, den vyfden en zesden van Zomermaand, last aan de Ambassadeurs, om, zo't niet anders zyn kon, de Akte over te leveren, en verlof, om, op begeerte der algemeene Staaten, een afschrift van dezelve hewaards te zenden. De overlevering der Akte geschiedde, eindelyk, op, of omtrent den twaalfden van Zomermaand (h); waarmede de geslooten Vrede met Engeland eerst haar vol beslag kreeg. Zy was, reeds op den zevenentwintigsten van Bloei-
 die hem eindelyk, overgeleverd wordt.
 De Vrede wordt afgekondigd.

maand, afgekondigd in Holland, en met eenen plegtigen dankdag en eenige vreugdetekenen gevierd. Sommige Predikanten konden zig egter, by deze gelegenheid, niet onthouden van eenige stootelyke uitdrukkingen. Stermont hadt, reeds te vooren, gezeid, dat God de Achitofels en derzelver raadsluiden beschaamd maaken zou, zo de Vrede niet opregt was (i). 't Krygsvolk in den Haage deedt veele vreugdeschooten, ter eere van den Prinse van Oranje en van Graave Willem van Nassau. De Veldmaarschalk Brederode, die zyne stem tot de Akte van Uitsluiting gegeven hadt, zocht de gunst der knegten te herwinnen, door eenige Oxhoofden wyns, die hy hun, ter gelegen-

(g) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 344.

(h) Secr. Resol. Holl. 20, 22 May 4, 5, 6 Juny 1654. I. Deel, bl. 143, 144, 145, 147, 150, 151. Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 41.

(i) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 219.

genheid van de Vrede, vereerde. Doch eenigen wilden zynen wyn niet proeven; en niemand gaf eenig teken van genoegen, toen hy zig by hen kwam vertoonen (k). Te Amsterdam, daar elke Predikant een geschenk van wyn gekreegen hadt, werd de dag van 't afkondigen der Vrede, met veele tekenen van vreugde, gevierd. doch meest onder de Wethouders en die van hun afhingen. De Trompetters vinggen hier aan, met het blaazen van *Wilhelmus van Nassouwen*: het zy zonder erg, of, zo sommigen meenden, op byzonderen last der Wethouderschap, om 't gemeen te behaagen (l). Te Rotterdam, daar veele Koningsgezinde Engelschen waren, werd kleine vreugde getoond. Alleenlyk brandde men, hier, eenige pektonnen. Te Leiden, werd in 't geheel niet gevuurd. Te Dordrecht, staken eenige jonge luiden de Oranje-vlag op den tooren, zonder dat de Witt, die thans regeerend Burgemeester was, geraaden vondt, omze te doen wegneemen (m). Aan al 't welke te bespeuren was, hoe de Vrede met Engeland, en de voorwaarde, waaropze gesloten was, by veelen onder 't gemeen, werden aangezien.

De Vereenigde Staaten wonnen, by deeze Vrede, alleenlyk, het ophouden der vyand-lykheden: waaruit het herleeven des verval-
 len Koophandels gehoopt werd. Maar Krom-
 wel bedong, onder andere benaamingen, ge-
 noegzaam al de vergoeding van schade en ver-
 zekering voor het toekomende, welken hy, in

1654.

 XX.
 Aanmer-
 kingen
 over de
 Vrede.

(k) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 263, 264.

(l) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 292, 318.

(m) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 297, 304.

1654.

't jaar 1652, en sedert, gevorderd hadt, of beoogd hadt te vorderen. De schepen en goederen, in de Zond aangehouden, werden te rug gegeven, of betaald. Ook voldeed men, in gevolge van één der punten van 't Verdrag, naderhand, merkelyke sommen aan de Engelschen, wegens schade, welke zy, sedert den jaare 1611, van de onzen moonden geleden te hebben. Zelfs ontvingen de Erfgenaamen van hun, die te Amboina ter dood gebragt waren, eerlang, eenige voldoening in geld. De vrye handel op de Engelsche Volkplantingen buiten Europa, die de onzen gaarne hadden willen bedingen, werdt hun geweigerd: en de vrye handel in allerlei waaren op Engeland alleenlyk toegestaan, met voorbehouden van 't gene, desaangaande, in de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten van Engeland, vastgesteld was; waardoor de Akte van den negenden van Wynmaand des jaars 1651, die gelegenheid tot den oorlog gegeven hadt, in volle kragt bleef. Omtrent de vrye visschery, werdt niets uitdrukkelyks bepaald, by 't Verdrag; doch 't stryken der vlagge bedongen; schoon 't onzeker gelaaten werdt, of zulks, eershalve, of uit hoofde van zeker regt, zou geschieden. Ten opzigte van de verzekering voor het toekomende, verwierf Kromwel, dat men de wederspannelingen, waaronder Karel de II. of Karel Stuart, gelyk hem de Engelschen thans noemden, Prins Robert en anderen geteld werden, niet ondersteunde, en dat de Prins van Oranje of deszelfs nakomelingen, door Holland, het aanzienlykste der Vereenigde Gewesten, nimmer tot Stadhouder of Kapitein-

tein-Generaal zouden aangesteld, of bevorderd worden: waardoor zy genoegzaam buiten staat geraakten, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te ontruften. Al het welke toont, dat Kromwel, by deeze Vrede, merkelyke voordeelen verkreeg (n).

Midlerwyl, ontruftte de Akte van Uitsluiting de Vergadering der algemeene Staaten geweldiglyk. De Heer Hautbois, die wegens Friesland in deeze Vergadering zat, hadt, ge-
 lyk wy zo even gemeld hebben, reeds op den agtsten van Bloemaand, tegen den byzonderen handel van Holland *geprotesteerd*, verklaarendenzelfen strydig met de duur bevogte vryheid en met de Unie, nadeelig voor den Prinse en het Huis van Oranje, en schandelyk voor den Staat (o). Hautbois was thans de eenigste Afgevaardigde van Friesland in den Haage, en sommigen verhaalen, dat hy geen' last hadt, om te doen, 't gene hy deedt (p). De andere Afgevaardigden hadden zig, met meer gemaatigdheid, uitgedrukt. Die van Gelderland en Utrecht zeiden, dat zy zig nader verklaaren zouden, wanneer zy nieuwen last zouden bekomen hebben van de Staaten hunner Gewesten. Die van Zeeland merkten aan „ dat zy „ wel dagten, dat het gene door Holland, af- „ zonderlyk, in deeze zaak, gedaan was, niet „ zou overeenkomen met het gevoelen der „ Staaten van hun Gewest; doch dat zy zig, „ na 't bekomen van nieuwen last, deswege, „ na-

1654.

XXI.
Oordeel
der Ge-
westen
over de
Uitslui-
ting.

(n) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 409.

(o) Verkl. van Friesl. in de Deduct. van 1654. Resol. van Confid. bl. 110.

(p) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 436.

1654. „ nader verklaaren zouden.” Doch die van Stad en Lande zeiden „ dat de uitsluiting van „ den Prinse van Oranje, door Engeland voor- „ geslaagen, en, door alle de Gewesten ver- „ worpen zynde, volgde, dat de byzondere „ handeling der twee Hollandsche Ambassa- „ deuren, buiten nood, zonder kennis en zonder „ der bewilliging der ander Gewesten, onder- „ nomen, in zig zelve, nietig was, als sly- „ dende met de Unie, en met de uitgedrukte „ bevelen, aan de drie Ambassadeurs gege- „ ven (q).” ’t Bleef hier niet by. Men ver- „ spreidde, en ’t vondt ingang by veelen, dat de uitsluiting niet eerst door Kromwel voorge- „ slaagen; maar ’t werk was van den Raadpen- „ sionaris de Witt en van eenige anderen, die „ gebeeten waren op ’t Huis van Oranje, en dat Kromwel ’er slegts in bewilligd en op gedron- „ gen hadt, om dienst te doen aan hun, die hem, „ hier te Lande, wederom, zouden kunnen dienst „ doen (r). Op den grondslag van dit gerugt, „ deeden de Afgevaardigden van Friesland, den „ agttienden van Bloemaand, eene veel scher- „ per verklaring ter Generaliteit, behelzende, „ dat Holland gehandeld hadt, tegen de al- „ gemeene Unie met alle de Gewesten; tegen „ de byzondere Unie met Zeeland; tegen zy- „ ne eigen’ verklaringen op de groote Ver- „ gadering, en in de byzondere bezendingen „ aan Zeeland gedaan, als waarin men de be- „ noeming tot het Kapitein-Generaalschap „ slegts verschooven, en te gelyk geoordeeld „ hadt,

Gerugt
dat niet
Kromwel
maar de
Witt en
anderen
de uit-
sluiting
eerst had-
den voor-
geslaa-
gen.
Scherp
Geschrift
van Fries-
land te-
gen Hol-
land.

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 927 enz.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 930. WICQUEFORT Livr. VIII. p. 437.

„ hadt, dat 'er, niet dan door alle de Gewes- 1654.
 „ ten, over behoorde beslooten te worden; en
 „ eindelyk ook tegen het eenpaarig gevoelen
 „ van alle de Gewesten, Holland ingeslooten,
 „ die geoordeeld hadden, dat het *twaalfde*
 „ punt van het Engelsch ontwerp, waarby de
 „ uitsluiting begeerd was, volstrektelyk, ver-
 „ worpen moest worden. Dat alle de Leden
 „ van Holland zelfs geene kennis van dit
 „ werk gehad hadden; maar dat Beverningk
 „ en Nieuwpoort het hadden uitgevoerd, door
 „ bewerking van eenige driftige Regenten,
 „ onder voorwendfel van eenen gemaakten en
 „ bedrieglyken nood. Dat hiermede een blyk
 „ gegeven was van de hoogste ondankbaar-
 „ heid, jegens het loffelyk Huis van Oranje,
 „ welk zo veel bloeds gestort, zo veel goeds
 „ verrigt hadt, ten dienste van het Vaderland.
 „ Dat het onredelyk en onbarmhertig was ee-
 „ ne onnozele spruit, die niemant beledigd
 „ hadt, met zyne ongebooren' nakomelingen,
 „ te veroordeelen en te bederven. En ge-
 „ schiedde dit *aan den groenen houte*, aan den
 „ jongen Prins, dien men, als Gevaders, ten
 „ Doop geheeven hadt; wat zou *aan den dorren*
 „ geschieden? aan de andere Gewesten; over
 „ welken men zig eene soort van opperste
 „ magt scheen te willen aanmaatigen, om 's
 „ Lands vryheid over te geeven aan den Pro-
 „ tector, dien men, op gelyken grond, daar-
 „ na, 's Lands opperste magt zou mogen willen
 „ afstaan. Dat de Prins van Oranje ook be-
 „ greepen was in de Unie, die, door zynen
 „ Over-Grootvader, bezwooren was, en waar-
 „ mede deeze uitsluiting streedt. Dat de been-
 „ „ deren

1654.

„ deren van deezen Vader des Vaderlands,
 „ deeze oorzaak van 's Lands vryheid en wel-
 „ vaart, uit zyn graf, te Delft, wegens zulk
 „ eene ondankbaarheid, wraak zouden roepen
 „ over het Land; maar vooral over hun, die
 „ 'er oorzaak van waren: en dat God, deswe-
 „ ge, ons of onze nakomelingen, gewisselyk
 „ straffen zou. Dat zy hiel om vertrowden,
 „ dat de andere Gewesten hun zouden by-
 „ staan, om Holland van besluit te doen ver-
 „ anderen (s).”

Hollands
 ernstige
 verklaa-
 ring te-
 gen het
 zelve.

De Afgevaardigden van Holland deeden
 hun best, om die van Friesland te beweegen,
 tot het intrekken deezer verklaring; doch al-
 le hunne poogingen waren vrugteloos. Zy
 deeden, derhalve, aantekenen „ dat zy de
 „ verklaring van de Heeren *Wickelen* Haut-
 „ bois, Afgevaardigden van Friesland, hiel-
 „ den te zyn vol van onwaaragtige stellingen,
 „ hoonende scheldwoorden, onbeschaamde
 „ lasteringen en onchristelyke vloekwen-
 „ schen, en dat zy zig niet genoeg konden
 „ verwonderen, hoe men de Provincie van
 „ Holland, in deeze doorlugtige Vergadering,
 „ hadt durven bejegenen met eene taale, die
 „ beschaafde luiden, oock in geene byzondere
 „ byeenkomsten, gewoon waren, tegen elkan-
 „ deren, te gebruiken; dat zy zig, hierom,
 „ niet verder met de Afgevaardigden van
 „ Friesland wilden inlaaten; maar wel ten o-
 „ vervloede verklaaren, dat zy niet wisten,
 „ dat Holland in eenige onderhandeling met
 „ den Protector getreden was, die de alge-
 „ mee-

„ meene Staaten betrof; en dat zy het tegen- 1654.
 „ deel wel volmondig bevestigen konden;
 „ gelyk zy deden.” Hierop volgden nog ver- Friesland
 scheiden' tegen aantekeningen van Friesland en wil Be-
 Holland, waarin men 't, van wederzyde, nam, verningk
 niet op de Gewesten, maar op de Afgevaar- en
 digden, die 't woord voerden: Holland op Nieuw-
 Wickel en Hautbois; en Friesland op den poort
 Raadpensionaris de Witt; en vooral ook op gestraft
 Beverningk en Nieuwpoort, die men begeer- hebben.
 de heetten en gestraft te hebben. Doch de
 Staaten van Holland hielden de Witt en de
 twee Ambassadeurs de hand boven 't hoofd, in
 de Vergadering der algemeene Staaten; be-
 weerende, dat de eerste niets gedaan hadt dan
 met last, en de twee anderen niets dan waartoe
 zy, zelfs als onderzaaten van Holland, gehou-
 den waren; en brengende, wyders, tegen 't
 gevoelen van Friesland en Stad en Lande, te
 wege, dat de Ambassadeurs, nog eenigen tyd,
 in Engeland, gelaaten werden (t).

Al dit was gebeurd, eer men, ter Generaliteit, XXII.
 een Affchrift van de Akte gezien hadt. Ook had- De alge-
 den de Staaten van Holland, te vooren, aan de meene
 byzondere Gewesten geschreeven, om te klaa- Staaten
 gen, over 't gene derzelve Afgevaardigden, te be- bekomen
 gen hen, ter Generaliteit, hadden doen aan te- een Af-
 nen, en om hun gedrag, in 't weigeren der be- schrift
 geerde opening, te verdedigen; waarop egter van de
 die van Utrecht alleen niet gedrongen hadden, Akte van
 dan voor zo ver 't gehandelde de Generaliteit Uitslui-
 mogt betroffen hebben (u). Doch na dat de ting.
 al-

(t) Deduct in de Resol. van Confid. bl. 114, 115, 117, 118,
 119, 121, 122, 128, 129, 131, 132.

(u) Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 105.

1654.

Zeeland
levert 'er
een Ver-
toog te-
gen in.

algemeene Staaten, op den negenden van Zo-
mermaand, tegen 't gevoelen van Holland, en
zelfs eenigszins tegen dat van Utrecht, besloo-
ten hadden, een Affchrift der Akte, uit En-
geland, te ontbieden (v), welk Beverningk
en Nieuwpoort, verlof hiertoe bekomen heb-
bende van de Staaten van Holland, terstond,
overzonden; en nadat dit Affchrift, in de by-
zondere Gewesten, overwoogen was, werdt
'er, op nieuws, ernstig tegen geyverd, door
de Staaten van twee Gewesten, Zeeland (w)
en Friesland. De Staaten van Zeeland leverden
een wydluftig en beredeneerd Vertoog over,
opgesteld in bescheidene, doch ernstige be-
woordingen; waarin zy beweerden „ dat de
„ Uitsluiting, door Holland, geschied zynde,
„ om de vrugten van de Vrede te bekomen,
„ niet hadt konnen geschieden, zonder eeni-
„ ge voorafgaande handeling, tusschen den
„ Protector, die voorondersteld werdt deeze
„ uitsluiting gevorderd te hebben, en de Staa-
„ ten van Holland. Doch dat zulk eene han-
„ deling streedt met de Unie, waarby het han-
„ delen over Vrede verbleeven was aan de Ge-
„ neraliteit, en waarby ook het maaken van
„ Verbonden met uitheemsche Mogendheden
„ den byzonderen Gewesten ontzeid was. Dat
„ eene handeling, die den anderen Gewesten
„ zo na betrof, ten minste, niet zonder voor-
„ gaande kennisse der Bondgenooten, hadt
„ mogen geschieden, zynde de Leden, door
„ de

(v) Secr. Resol. Holl. 9 Juny 1654. in de Resol. van Confid.
bl. 124.

(w) Notul. Zeel. 12, 13, 16, 19, 20, 21 Juny bl. 156,
357, 160, 168, 171, 173, 177.

„ de Unie, zo naauw verbonden, als of zy, 1654.
 „ inderdand, maar ééne Provincie waren. Dat
 „ Holland ook aangegaan was, tegen verschei-
 „ den' verklaaringen, in en na 't jaar 1651,
 „ gedaan: waarin altoos ondersteld was, dat
 „ de bevordering van den Prinse van Oranje
 „ slegts uitgesteld moest worden, tot bekwa-
 „ mer gelegenheid. Dat het verleenen der
 „ Akte nog aanliep tegen de verklaaringen
 „ van Holland ter Generaliteit, ter gelegen-
 „ heid van het verwerpen van het punt uit het
 „ Engelsch ontwerp, waarby deeze uitsluiting
 „ gevorderd was; zynde dezelve toen, een-
 „ paariglyk, van de hand gewezen, als te
 „ groote onderwerping en laf hertigheid on-
 „ derstellende. Dat het ook onredelyk scheen,
 „ een' jongen, onnozelen Prins, gebooren in
 „ den schoot van deezen Staat, buiten nood,
 „ en enkelyk op de begeerte eener uitheem-
 „ sche Mogendheid, toen onzen openbaaren
 „ vyand, nu pas met ons verzoend, uit te slui-
 „ ten van waardigheden, tot het bekleeden
 „ van welken, hy, ter oorzaake zyner hooge
 „ geboorte, groote goederen en aanzienlyke
 „ maagen, meer dan iemand, bevoegd was;
 „ tot zo verre, dat Holland en alle de Bond-
 „ genooten gehouden waren, volgens de U-
 „ nie, meest door zynen Over-Grootvader be-
 „ werkt, hem, in dezelve, te handhaaven:
 „ Dat de Gewesten en Holland in 't byzonder
 „ altoos verstaan hadden, dat de Staat niet in
 „ rust en vrede blyven kon, zonder dat men,
 „ tot het beleid der zaaken, gebruikte Heeren
 „ van aanzien, onder welken, geen en nader
 „ in aanmerking kwamen, dan de Vorsten uit

1654.

„ het Huis van Oranje. Dat Beverningk en
 „ Nieuwpoort, schoon onderzaaten van Hol-
 „ land, zo lang zy in dienst en eed der Gene-
 „ raliteit waren, zig niet wettelyk konden laa-
 „ ten gebruiken, tot het uitvoeren van eenen
 „ last, die zo regelregt aanliep tegen het oog-
 „ merk der algemeene Staaten, en dat hun
 „ zulk een last, ook door niemant, wettelyk,
 „ kon gegeven worden. Dat de nood ook niet
 „ drong tot de Uitsluiting, zynde het Verdrag
 „ van Vrede reeds getekend en bekrachtigd,
 „ eer 'er, door Holland, toe beslooten werdt:
 „ of, zo, hieromtrent, vooraf, eenig verband
 „ mogt gemaakt zyn met den Protector; moest
 „ zulks niet geschied wezen, zonder kennisse
 „ der Bondgenooten; maar dat 'er zulk een
 „ verband niet geweest kon zyn, bleek, om
 „ dat de Staaten van Holland, anders, zo lang
 „ nadat het besluit tot het verleenen der *Akte*
 „ *van Seclusie* genomen was, niet zouden heb-
 „ ben kunnen doen aanhouden, dat de Protec-
 „ tor zig met de* verzagting, in het Verdrag
 „ begreepen, zou gelieven te vergenoegen.
 „ Dat men, zulk een' stap gedaan hebbende,
 „ uit ontzag voor den Protector, hem, in ge-
 „ vallen van minder gewigt, veel ligter, te
 „ gemoet zou gaan; waaruit schande en ver-
 „ wyt binnens en buitens Lands te dugten was:
 „ ook oneenigheid en twisten, onder de Leden
 „ der hooge Regeeringe en onder de Gemeen-
 „ te. Dat men, voorheen, hadt voorgewend,
 „ dat de verzagting, in 't Verdrag gevoegd,
 „ door de Engelsche Regeering eerst, voor-
 „ geslaagen was; daar, van agteren, anders
 „ bleek: 't welk niet nalaaten kon, Holland

* *Tempe-*
rament.

„ van

„ van eenigen flinkſchen handel verdagt te 1654.
 „ maaken. Dat de naauwe vereeniging tus-
 „ ſchen Holland en Zeeland, die, van ouds,
 „ onder dezelfde Graaven en Stadhouders, ge-
 „ ſtaan, daarna, byzondere Verbonden ſamen
 „ gemaakt hadden, ook niet gedoogde, dat
 „ eene zaak van zo veel gewigt ondernomen
 „ werdt, zonder Zeeland te kennen, te min-
 „ der, daar de Staaten van Holland, onlangs,
 „ nog zo ernſtelyk begeerd hadden, dat men,
 „ in Zeeland, niet kwame tot het benoemen
 „ van eenen Kapitein-Generaal, zonder hun,
 „ daarvan, vooraf, kennis te geeven.” t Slot
 van dit Vertoog was eene afkeuring der Ak-
 te, en een *proteſt* tegen al't nadeel, dat'er van
 komen mogt, benevens een ernſtig verzoek,
 dat de Staaten van Holland hunnen mislag,
 ten ſpoedigſte, wilden herſtellen (x). De
 Staaten van Friesland verklaarden zig, om
 diergelyke redenen, tegen de Akte, begeeren-
 de, daarbenevens „ dat de Prins van Oranje, Nieuw
 „ van nu af, tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, benoemd werdt; dat de algemeene Vertoog
 „ raal, benoemd werdt; dat de algemeene van Fries-
 „ Staaten byzondere zorg droegen voor zyne land.
 „ opvoeding, en dat Beverningk en Nieuw-
 „ poort geſlooten worden uit alle Generali-
 „ teits Kollegien.” In 't byzonder, ſchortten
 zy hunne ſtem op, waardoor zy, op den voor-
 ſlag van Holland, Beverningk, in de plaats
 van Govert Braſſer, die overleeden was, tot
 Theſaurier-Generaal, hadden helpen bevoorde-
 ren; tot dat hy zig, wegens het gehandelde
 in

(x) Deduct. in de Notul. Zeel. van 1654. Bylag. bl. 1. en in
 de Reſol. van Confid. bl. 135.

1654. in Engeland, zou gezuiverd hebben, naar behooren (y). Zy waren hierin voorgegaan geweest, door Zeeland, die 't, eenige dagen te vooren, insgelyks, gedaan hadt (z).

XXIII. De Staaten van Gelderland, Utrecht en het gedeelte der Staaten van Overijssel, welk thans te Deventer vergaderd was, oordeelden, dat de wederzydsche scherpe Geschriften en aantekeningen geligt behoorden te worden, uit de openbaare Registers, en door elk Gewest wederom ingetrokken. Ook zegt men, ter Vergaderinge van Holland, de Steden Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam te be-
 Poogingen om deze Geschriften en de aantekeningen der vyf Hollandse Steden te doen ligten uit de openbaare Registers.

Midde- van *Onderregting voor de Gewesten, die belang hebben by de Uitsluiting*, welk men nielddt, door de drie Gewesten, verspreid te zyn, en waarin geraaden werdt „ dat men 't gehandelde, door Be-
 Uitsluiting te doen vernietigen. „ vernyingk en Nieuwpoort, afkeurde en van „ geener waarde verklaarde, en hen, terstond, „ te rug ontboode: dat de Staaten der byzon- „ dere Gewesten zig, in merkelyken getale, „ behoorden te vervoegen, in de Vergadering „ van

(y) Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 144.

(z) Secr. Resol. Holl. 18 Juny 1654. I. Deel, bl. 159.

(a) Secr. Resol. Holl. 17 Juny 1654. I. Deel, bl. 158. Resol. Holl. 17, 20 Juny 31 July 1 Aug. 1654. bl. 235, 243, 321.

„ van Holland, om hun misnoegen, over 't
 „ gehandelde, te verklaaren, en herstelling te 1654.
 „ begeeren: dat elk byzonder Gewest dit eerst
 „ doen moest, en daarna alle de Gewesten met
 „ elkanderen: dat, zo deeze poogingen gee-
 „ nen gewenschten uitslag hadden, de Gewes-
 „ ten overleggen moesten, of men niet, van
 „ nu af, zou kunnen treden tot de benoe-
 „ ming van den Prinse tot Kapitein-Generaal,
 „ en tot de aanstelling van eenen Luitenant
 „ onder hem: en dat men hiervan den Heere
 „ Protector, door een buitengewoon Gezant-
 „ schap, kennis behoorde te geeven, met ver-
 „ klaaring, dat de Staaten en de Prins zich hei-
 „ liglyk houden zouden aan 't geslooten Ver-
 „ drag (b).”

De tweedragt onder de Gewesten, die, door XXIV.
 het drukken en verspreiden deezer schriften, Kromwel
 openbaar werdt, kon niet nalaaten veel ge- schryft
 rugts te maaken in Engeland. Kromwel nam aan de
 'er gelegenheid uit, om aan de Staaten van van Zee-
 Zeeland, op welken hy, ter oorzaake van het land.
 belang des Koophandels, meest dagt te zullen
 vermoogen, te schryven „ dat hy, vernomen
 „ hebbende, dat eenige Persoonen in hunne
 „ Provincie eene verkeerde uitlegging gaven
 „ aan de goede oogmerken der Staaten van
 „ Holland, en aan de poogingen, welkenze
 „ aangewend hadden, om de zaaken der twee
 „ Gemeenebesten te brengen in den staat,
 „ waarin zy, door de Vrede, gesteld waren;
 „ zig verplicht vondt, om hun de kwaade ge-
 „ „ vol-

(b) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 930. WICQUEFORT Livr.
 VIII. p. 442, 443.

1654.Ant-
woord
dier Staa-
ten.

„ volgen, die deeze verdeeldheid veroorzaaken kon, voor oogen te stellen. Dat eene
 „ nieuwe vredebreuk den kwynenden handel
 „ t'eenemaal bederven zou, en ten uiterste
 „ nadeelig zyn voor de vryheid en Godsdienst
 „ der twee volken. Dat hem lief zou zyn, zo
 „ zy zig hielden aan de maatregels, waardoor
 „ de Vrede bestendig gemaakt kon worden;
 „ die niet lang zou kunnen duuren, zo zy niet
 „ heiliglyk gehouden en uitgevoerd werdt.”
 De Staaten van Zeeland dagten, of scheenen
 te denken, dat die van Holland den Protec-
 tor aangezet hadden, tot het schryven van
 deezen brief (c). Zy antwoordden 'er op „ dat
 „ zy de noodzaaklykheid en voordeelen der
 „ Vrede zeer wel kenden, en alles wat, naar
 „ reden, van hun begeerd kon worden, zouden
 „ in 't werk stellen, om dit Hemelsch geschenk
 „ te bewaaren; gelykze in alles bewilligd had-
 „ den, dat vereischt werdt, om het te verkry-
 „ gen. Dat zulken, die zyne Hoogheid an-
 „ ders onderregt hadden, den staat van 's
 „ Lands zaaken niet kenden, of dien kwaad-
 „ aartiglyk bewimpelden. Dat die verschillen
 „ tusschen de Gewesten geene uitheemschen
 „ betroffen, en dat zy, ter gelegenheid der-
 „ zelve, niets doen zouden, welk de onlangs
 „ vernieuwde vriendschap tusschen de twee
 „ volken, eenigszins, krenken kon.” Doch men
 bragt deezen brief, eerlang, in de Vergadering
 der algemeene Staaten, met bygevoegde ver-
 klaaring „ dat de Staaten van Zeeland, altoos
 „ gewoon met de uiterste openhertigheid te
 „ werk

„ werk te gaan, jegens de Bondgenooten, zon- ^{1654.}
 „ der derzelver kennis, zig in geene de min-
 „ ste byzondere handeling met Engeland had-
 „ den willen inlaaten.” De Afgevaardigden
 van Holland, zig door dit zeggen geraakt voe-
 lende, merkten 'er alleenlyk op aan „, dat die
 „ van Zeeland zig thans niet veel eers toere-
 „ kenen konden, wegens hunne openhertig-
 „ heid, alzö zy den brief van Kromwel, dien
 „ zy, in Zomermaand, ontvangen hadden,
 „ eerst in Oogstmaand, vertoonden; en het
 „ antwoord op dien brief, niet dan nadat zy
 „ wel wisten, dat het reeds aan Kromwel o-
 „ vergeleverd zou zyn (d).” Eenigen tyd hier-
 na, antwoordde Kromwel aan de Staaten van ant-
 Zeeland „, dat hy, in zyn eerste schryven, woord
 „ alleenlyk het oog gehad hadt op het Ge- ^{van}
 „ schrift, welk Zeeland tegen Holland in 't ^{Krom-}
 „ licht gegeven hadt; schoon dit Gewest geen ^{wel.}
 „ ander oogmerk hadt gehad, dan de bevor-
 „ dering en behoudenis der Vrede. Dat de
 „ rust en vryheid der twee Staaten bedekte
 „ vyanden hadden, die niet nalaaten zouden,
 „ maatregelen in te boezemen, bekwaam om de
 „ eene te stooren en de andere te doen ver-
 „ liezen, zo men 'er gehoor aan gawe. Dat hy
 „ zig, nogtans, geheel wat anders beloofde
 „ van hunne voorzigtigheid, en dat hy hun
 „ geen en beteren raad wist te geeven, dan dat
 „ zy, met Holland, in vriendschap en een-
 „ dragt, leefden (e).”

De Staaten van Holland, ziende, dat zy ^{XXV.}
 ver- ^{Holland}

(d) THURLOE's Papers Vol. II. p. 548.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 935, 936. WICQUEFORT Livr.
 VIII. p. 443, 444.

1654. vergaefschc poogingen deden, om de drie Gewesten te beweegen, tot het intrekken der Geschriften, tegen hen uitgebragt, kwamen, eerlang, tot het instellen en uitgeeven eener uitvoerige *Verhandeling* of *Verklaaring*, waarin zy hun gedrag, in 't verleenen der Akte van Uitsluiting gehouden, omstandiglyk verdedigden (*f*). De Raadpensionaris de Witt hadt de voornaamste hand gehad, in het opstellen deezer *Verhandeling*, en heeft 'er, by veelen, veel lofs mede ingelegd; schoon hy 'er meer om gehaat werdt, by anderen. Zy werdt, terstond, in verscheiden taalen, gedrukt, en alomme, rykelyk, verspreid. De Hoogheleeraar *Antoni Thyfius* vertaaldeze, in 't Latyn (*g*). 't Voornaamste, welk 'er in vervat was, kwam hierop uit: „ Vooraf, ging een kort verhaal van „ 't gehandelde met Kromwel, waarin de Staa- „ ten van Holland beoogden te doen zien, dat „ zy, niet dan in den uitersten nood, gedron- „ gen, aan de eene zyde door Kromwel, die „ verklaard hadt, dat hiervan vrede of oorlog „ afhing, en aan de andere, door de drift van „ eenige Gewesten, die, met het ontydig be- „ geeren van opening, gerugt gemaakt had- „ den van hun geheim besluit, gekomen wa- „ ren, tot het overleveren der Akte van Uit- „ sluiting, zonder welke, de Vrede niet te „ verkrygen was.” Hierna, werdt de staat des „ geschils, tusschen de drie Gewesten en Hol- „ land, voorgesteld, beweerende de Gewesten, „ vooreerst, dat Holland de Akte van Uitslui- „ ting niet hadt mogen verleenen, en ten ande- „ ren,

Inhoud
der De-
ductie of
Declara-
tie van
Holland:
waarin 't
verleene-
nen der
Akte van
Seclusie
verde-
digd
wordt.
Inleiding
en Nar-
ratio
Faâti.
I. DEEL.
I. Cap.

(*f*) Secr. Resol. Holl. 17 Juny 1654. I. Deel, bl. 153.

(*g*) THURLOE'S Papers Vol. II. p. 549.

„ ren, dat, zo dit Holland al vry geftaan hadt, 1654.
 „ het nogtans *behoorde* agtergebleeven te zyn.
 „ Tot bewys van de *eerfte* deezer twee ftellin-
 „ gen, hadden de Gewesten bygebragt, dat
 „ het verleenen der Akte ftreedt 1. met de U-
 „ nie van den jaare 1579, vorderende, dat de
 „ Gewesten vry en zonder vooringenomen-
 „ heid raadpleegden. 2. met de verklaaringen
 „ der Bondgenooten, in de groote Vergade-
 „ ring des jaars 1651, en 3. met de byzondere
 „ en naauwe betrekking, tuffchen Holland en
 „ Zeeland. By deeze *drie* redenen hadden zy
 „ nog *drie* anderen gevoegd, die, behalve op
 „ de Akte, ook op het Gemeenebest van En-
 „ geland zagen, en wel, 4. dat het *tiende* Lid
 „ der Unie geene byzondere Verbonden met
 „ uitheemsche Mogendheden toeliet: 5. dat
 „ het *negende* Lid der gemelde Unie ook alle
 „ vredehandeling ftelde aan de gemeene Bond-
 „ genooten, en 6. dat de Akte ftreedt met het
 „ eenparig besluit der Gewesten, genomen
 „ op de verzagting, die, in 't slot van 't Ver-
 „ drag van Vrede, gevoegd was." De Staaten II. *Cap.*
 „ van Holland merkten, op de *eerfte* deezer re-
 „ denen, aan „ dat elk Gewest, en, gevolglyk,
 „ ook Holland, op zig zelf, *souverain* zynde,
 „ gelyk Zeeland ook hadt vooronderfteld;
 „ magt hadt, om, zonder iemants bekroon,
 „ Stadhouders te ftellen of niet: ook om, ter
 „ Generaliteit, te ftemmen of niet, tot de aan-
 „ ftelling van eenen Kapitein-Generaal; dat
 „ de Gewesten en de Staaten van Holland in 't
 „ byzonder dit regt, zelfs in gewigtiger ge-
 „ legenheden, gebruikt hadden, als in 't uitflui-
 „ ten van Filips, in den jaare 1581, en van
 „ „ den

1654. „ den Hertoge van Anjou, in den jaare 1583,

„ van de Regeeringe over hun Gewest; zon-

„ der dat men hun toen hadt tegengeworpen,

III. Cap. „ dat zulks streedt met de Unie.” Op de *twee-*

de reden, zeidenze „ dat zy erkenden, nevens

„ andere Gewesten, op de groote Vergade-

„ ring des jaars 1651, hunne zugt voor het

„ Huis en den jongen Prinse van Oranje ver-

„ klaard te hebben; doch dat zy, tevens, zig

„ altoos gekant hadden tegen alles, wat

„ zweemde naar eenige verbindtenis tot be-

„ vordering van den Prinse. Ook vondt men

„ 't vreemd, dat zy, die nu beweerden, dat

„ de Akte van Uitsluiting streedt met de vry-

„ heid der raadpleegingen in de Vergadering

„ der algemeene Staaten, desonaangezien,

„ staande hielden, dat men zig deeze vryheid,

„ door eene voorafgaande verbindtenis in de

„ groote Vergadering, wel hadt mogen be-

IV. Cap. „ neemen.” De *derde* reden beantwoordden-

ze, met te zeggen „ dat 'er groot onderscheid

„ was, tusschen eenen Stadhouder aan te stel-

„ len of uit te sluiten; dat, volgens de byzon-

„ dere Unien tusschen Holland en Zeeland,

„ het eerste niet behoorde te geschieden, zon-

„ der dat men 'er elkanderen op hoorde; maar

„ dat een Bondgenoot, by het laatste, geen

„ byzonder belang kon hebben. Dat Zeeland,

„ tegen 't gevoelen van Holland, den jongen

„ Prins tot Kapitein-Generaal hebbende voor-

„ gesteld, zig zo vooringenomen getoond hadt,

„ dat Holland geene reden zien kon, om Zee-

„ land, op 't stuk der Uitsluitinge, te hooren;

„ waartoe, na 't ontvangen van den brief der

„ Ambassadeuren, ook geen tyd zou geweest

„ zyn.

„ zyn. Dat Zeeland, in 't jaar 1584, wel hadt 1654.
 „ konnen besluiten tot de opdragt der hooge
 „ Overheid aan Frankryk, met zo veel spoed,
 „ dat Holland daarop niet eens gehoord kon
 „ worden.” Op de *vierde* reden, werdt aange- V. Cap.
 merkt „ dat het *tiende* punt der Unie niet
 „ gedoogde, dat de byzondere Gewesten *Con-*
 „ *foederatien* of Verbonden maakten met uit-
 „ heemsche Mogendheden; doch dat hier-
 „ mede gezien werdt op zulke verbonden, als
 „ de Unie zelve; geenszins, op Verdragen en
 „ Beloften, gelyk de Akte van Uitsluiting
 „ was. Dat dit uit het verband tusschen het
 „ *tiende* en *elfde* punt blykbaar was, en door
 „ menigvuldige voorbeelden bevestigd kon
 „ worden: hebbende Holland, na 't sluiten der
 „ Unie, in 't jaar 1579, met Deenemarke;
 „ Friesland, nevens andere Gewesten, in de
 „ jaaren 1580 en 1581, met den Hertoge van
 „ Alençon; Holland en Zeeland, in 't laatst-
 „ gemelde jaar, met de Koningin van Enge-
 „ land; Holland, in 't jaar 1586, met den Ko-
 „ ning van Frankryk, en andere Gewesten,
 „ met andere of dezelfde Mogendheden, op
 „ verscheiden' tyden, afzonderlyk, gehan-
 „ deld en verdraagen. Prins Willem van O-
 „ ranje hadt zelf, nu en dan, afzonderlyke
 „ verdragen gemaakt: veelen van welke han-
 „ delingen geschied waren, zonder dat daar-
 „ van, vooraf, eenige opening gedaan was
 „ ter Generaliteit: en, somtyds, door by-
 „ zondere afgezondenen, somtyds, door die
 „ der algemeene Staaten, aan welke laatste
 „ afgezondenen, in 't algemeen, nimmer
 „ verboden was geweest, te voldoen aan
 „ „ de

1654. „ de begeerten van eenige byzondere Gewes-
 „ ten, Steden of Leden.” Op de *vyfde* reden,
 VI. Cap. „ werdt gezeid „ dat het *negende* Lid der Unie
 „ wel vorderde, dat men geene Vrede of Be-
 „ stand maaken zou dan by gemeenen raade
 „ van alle de Bondgenooten; doch dat, hier-
 „ mede, niet kon gemeend zyn, dat het ee-
 „ nen der Bondgenooten niet vry staan zou,
 „ tot bevordering of behoudenis der Vrede,
 VII. Cap. „ iet over te geeven of af te staan. Dat zyne
 VIII. Cap. „ Hoogheid, Fredrik Henrik, het ook dus
 „ hadt ingezien, hebbende, reeds in 't jaar
 „ 1647, door den Heere de Knuit, een Ver-
 „ drag doen sluiten met den Koning van Span-
 „ je, waardoor de Munstersche Vrede bevor-
 IX. Cap. „ derd was.” De *zesde* reden werdt dus we-
 „ derlegd: „ dat het besluit, by de algemeene
 „ Staaten, in Sprokkelmaand, genomen, op
 „ de verzagting, by 't Verdrag gevoegd, twee-
 „ ledig ware, behelzende, 1. dat de Ambassa-
 „ deurs gemelde verzagting zouder mogen
 „ inwilligen, en 2. dat zy niet verder zouden
 „ mogen gaan. Dat het verleen der Akte
 „ van Uitsluitinge, door Holland, niet streedt
 „ met het eerste Lid, alzo, by 't Verdrag,
 „ bleek, dat de Ambassadeurs de verzagting
 „ hadden konnen inwilligen. Dat, wat het
 „ tweede Lid betrof; Holland den Ambassa-
 „ deuren ook geen' last gegeven hadt, om
 „ verder dan de ontworpen' verzagting te
 „ gaan; maar dat de Protector de Akte van
 „ Uitsluiting gevorderd hadt, en dat zyze,
 „ niet dan na lang aangehouden te hebben,
 „ dat hy zig met de verzagting wilde genoe-
 „ gen

„ gen laaten, hadden overgeven. Dat zy, hier- 1654.
 „ in, veel minder afgestaan hadden, dan de
 „ Heer de Knuit, in het voorgemelde Verdrag,
 „ waarby de vrye oefening van den Room-
 „ schen Godsdienst toegelaaten was, in alle
 „ de Plaatsen, die, by dit Verdrag, aan den
 „ Prinse van Oranje waren afgestaan. Ook
 „ zou men niet bevinden, dat Holland ooit de
 „ Souverainiteit van den Lande, afzonderlyk
 „ van de andere Gewesten, uitheemschen Mo-
 „ gendheden aangeboden hadt, gelyk, door
 „ die van Oostergo, in 't jaar 1587, aan En-
 „ geland geschied was: hebbende zelfs ook
 „ Zeeland, in 't heetst van den oorlog, te-
 „ gen den zin der Bondgenooten, en vooral
 „ van Holland, twee onderscheiden' Verdra-
 „ gen, met de vyandlyke Wethouderschap
 „ van Brugge, geslooten.

Het *eerste* Deel van 't geschil dus afgehan-II. DEEL.
 deld, en naar 't oordeel der Staaten van Hol-
 land beveezen zynde, dat zy regt en vryheid
 hadden, om de Akte van Uitsluiting te ver-
 leenen, kwamen zy tot het *tweede*. De Gewes-
 ten beweerden, naamlyk, in de *tweede* plaats,
 „ dat Holland, schoon vryheid hebbende, om
 „ de Akte te verleenen, zulks *behoorde* te heb-
 „ ben nagelaaten, om de volgende redenen:
 „ 1. Om dat het verleenen der Akte streedt
 „ met 's Lands vryheid; en de oppermagt der
 „ andere Gewesten krenkte: 2. om dat het on-
 „ derwerping en ias hertigheid onderstelde, en
 „ den Staat by uitheemsche Mogendheden in
 „ kleinagting zou brengen: 3. om dat 'er scheu-
 „ ringen en verdeeldheden onder de Regen-
 „ ten

1654. „ ten en onder 't volk uit zouden ontstaan. 4.

„ Om dat 'er de jonge Prins van Oranje door
 „ ontzet werdt van voorrogten, hem eenig-
 „ zins aangebooren, en 5. om dat het de hoog-
 „ ste ondankbaarheid ware, tegen dit Vorste-
 „ lyk Huis." Alle welke redenen, in orde,
 I. Cap. wederlegd werden. Op de *eerste*, werdt aange-
 merkt „ dat Holland zig wel de magt, of, als
 „ men 't zo noemen wilde, de vryheid beno-
 „ men hadt, om den Prins van Oranje tot
 „ Stadhouder of Kapitein-Generaal te bevor-
 „ deren; doch dat dit geschied was, om den
 „ oorlog, die ook de oefening der vryheid,
 „ in veele opzigten, belet, te weeren, en vre-
 „ de te bekomen. Dat de Staat veele dierge-
 „ lyke verbindende Verdragen gemaakt hadt,
 „ en wel, in 't jaar 1635, met Frankryk;
 „ welk Verdrag toen voornaamlyk gedreeven
 „ werdt, door dezelfde Gewesten, die nu zo
 „ klaagden, dat Holland zig aan een' band ge-
 „ legd hadt. Dat deeze klaagers, „ indertus-
 „ schen, den Prins van Oranje, nog een kind,
 „ zогten te dringen in de bekende hooge
 „ waardigheden, eertyds door zynen Vader
 „ bekleed: 't welk veel meer aanliep tegen de
 „ vryheid, gelyk, uit zeer veele voorbeelden,
 „ in de Nederlandsche en uitheemsche ge-
 „ schiedenissen te vinden, blyken kon." Op de
 II. Cap. *tweede* reden, werdt gezeid „ dat uit al het ge-
 „ handelde met Kromwel bleek, hoe zeer men
 „ gezorgd hadt voor de eer van den Staat, zon-
 „ der ergens in eenige onderwerping te too-
 „ nen. Dat het afstaan van iet, tot bekoming
 „ van vrede, geene laagheid genoemd kon

„ wor-

„ worden. Dat men, voorheen, van de Spaan- 1654.
 „ sche Nederlanden 't vertrek der uitheem-
 „ sche knegten wel als eene voorwaarde der
 „ Vrede gevorderd hadt. Dat Amsterdam, in
 „ den jaare 1650, ook vry wat hadt overge-
 „ geven, om de inwendige vrede te verkry-
 „ gen. Dat uitheemsche Mogendheden den
 „ Staat niet kleiner agten zouden, om iet dat
 „ enkelyk op het inwendig bestier zag.” Op III. Cap.
 de derde reden, merkte men aan „ dat de Staa-
 „ ten verblyd waren, dat de Gemeente in Hol-
 „ land, onaangezien de verkeerde poogingen
 „ van kwalykgezinden, 't beleid haarer hooge
 „ Overheid, langs hoe meer, begon goed te
 „ keuren, zig aan het zelve in stilte onder-
 „ werpende. Dat 'er nog wel groote oneenig-
 „ heid was onder de Gewesten; doch dat hun-
 „ ne Edele Groot-Mogendheden hoopten,
 „ dat dit Vertoog in staat zou zyn, om dezel-
 „ ven te doen verminderen en ophouden.
 „ Dat, wyders, de meeste oneenigheden in
 „ deeze Landen veroorzaakt waren geworden,
 „ door of om de zogenaamde Hoofden; ge-
 „ lyk, ter gelegenheid der inroepinge van den
 „ Aartshertoge Matthias, van den Hertoge
 „ van Anjou, van de Graave van Leicester,
 „ en in andere gevallen, gebleeken was; heb-
 „ bende den Staat nooit meer rust gehad, dan
 „ wanneer de aangestelde Hoofden of nog
 „ weinig aanzien hadden, of zo veel werks
 „ met Krygszaaken, dat hun geen tyd over-
 „ schoot, om zig, onwettelyk, te dringen in
 „ zaaken, tot het beleid der algemeene of by-
 „ zondere Staaten behoorende. Dat zelfs de
 XII. DEEL. Z „ te-

1654. „ tegenwoordige oneenigheid, om een Hoofd,
 „ ja om een ingebeeld Hoofd, ontstaan was;
 „ en dat de Staaten der byzondere Gewester,
 „ door verscheiden' banden, thans zo naauw
 „ verknogt waren, dat men, naar reden, gee-
 „ ne verdeeldheid te dugten hadt, ten ware
 „ 'er eenig geweld gebruikt werdt, dat, nog-
 „ tans, zonder uitsteekende Hoofden, niet te
 „ wagten was. Dat hier nog bygevoegd kon
 „ worden, dat men Holland, zonder reden,
 „ verdagt maakte van flinkschen handel met
 „ den Protector, alzo hunne Edele Groot-Mo-
 „ gendheden verklaarden, voor het ontvan-
 „ gen van den brief van den vyftienden van
 „ Grasmaand, door Beverningk en Nieuwpoort
 „ afgezonden, aan niemant ter weereld, eeni-
 „ gen byzonderen last, betrekkelyk op den Prin-
 „ se van Oranje, te hebben gegeven, en zelfs,
 „ tot na het tekenen der Vrede, niet geweeten
 „ te hebben, dat, door den Heere Protec-
 „ tor, gedrongen werdt, op de uitsluiting van
 „ den Prinse van Oranje (3). Dat de inboe-
 „ ze-

(3) Men moet, om 't gene hier gezeld wordt niet kwalijk te verstaan, agt geeven, dat *hunne Edele Groot-Mogendheden*, dat is, *de Vergadering der Staaten van Holland*, verklaaren, niet voor den vyftienden van Grasmaand, eenigen last, betrekkelyk op den Prinse van Oranje, aan Beverningk en Nieuwpoort gegeven te hebben; ja voor het tekenen der Vrede, welk op den zelfden vyftienden van Grasmaand geschiedde, niet te hebben geweeten, dat Kromwel de uitsluiting van den Prinse van Oranje van Holland vorderde. Maar schoon de *Vergadering van Holland* dit niet eerder geweeten hebbe; volgt niet, dat het *niemant in Holland* eerder geweeten heeft. Beverningk wist het,

„ zeming van het tegendeel eerder in staat 1654.
 „ was, om tweedragt onder de Gemeente te
 „ verwekken, gelyk, veelligt, het ontydig
 „ dringen op de benoeming van den Prinse
 „ van Oranje tot Kapitein-Generaal den Pro-
 „ tector aanleiding gegeven hadt, om de Ak-
 „ te van Uitsluiting te vorderen.” Op de vier. V. Cap.
 de reden, zeide men „ dat, in eene vrye Re-
 „ geering, niemant, door geboorte, regt ver-
 „ krygt, tot het bekleeden van eenige waar-
 „ digheden; maar dat de hooge Ampten, al-
 „ daar, altoos, aan de waardigsten, behooren
 „ te worden opgedraagen.” Eindelyk, werdt, VI. Cap.
 op de vyfde reden, aangemerkt „ dat, in het
 „ aandringen derzelve, op deeze wyze, gere-
 „ denkaveld werdt, dat men den jongen Prins
 „ behoorde te bevorderen, uit erkentenis voor
 „ de diensten, door zyne Voorouders gedaan.
 „ Doch dat dit zo veel was, als of men de Staa-
 „ ten aanzetten wilde, om eenen nieuwen last
 „ te leggen op de schouders van een kind, om
 „ dat zyne Voorouders dien reeds lang gedraa-
 „ gen hadden. Of zo men 't opdraagen van de
 „ bekende waardigheden, met de eer en het
 „ voordeel, welk 'er aan vast is, niet aanzage
 „ als

het, al veel eerder, ten minste al op den zesden van
 Louwmaand (Zie *bier voor*, bl. 313). Is 't te vermoeden,
 dat hy 't niet aan de Witt, met wien hy geheime
 briefwisseling hieldt, zou overgeschreeven hebben?
 Is 't zelfs te vermoeden, dat de Witt, wien, van wege
 Holland, 't beleid der Engelsche handelinge opgedraagen
 was (Zie zyne *Brieven* V. Deel, bl. 206.); hem niet, terstond, eenige onderregting op dit netelig
 stuk zou hebben laten toekomen? De Vergadering van
 Holland schryft dan de waarheid; maar men moet 'er niet te
 veel uit besluiten.

1654. „ als een' last; op wat grond kon men dan
 „ besluiten, dat het opdraagen deezer hoo-
 „ ge waardigheden aan de Voorouders, t
 „ welk voor eene eere en gunst aangezien
 „ werdt, verpligting voortbragt, tot het be-
 „ wyzen van gelyke gunst aan de nakome-
 „ lingen? Dat de Heeren Stadhouders den
 „ Landen merkelyke diensten gedaan had-
 „ den, kon niet geloochend worden. Doch
 „ groot was ook het gezag, de eer en het voor-
 „ deel geweest, welk zy, daarvoor, genooten
 „ hadden, konnende het gene de Prinzen Mau-
 „ rits, Fredrik Henrik en Willem de II. van
 „ de Landen getrokken hadden, op twintig
 „ millioenen guldens berekend worden; doch
 „ Willem de I., dit moest men erkennen, hadt
 „ zyn goed en bloed aan 't Vaderland opge-
 „ offerd, zonder, naar behooren, beloond te
 „ hebben kunnen worden. Was 't ooit tyd,
 „ om de diensten van den Vader aan den Zoon
 „ te erkennen, 't behoorde, na de dood van
 „ deezen Held, geschied te zyn. En nogtans
 „ hadt Friesland toen al konne goetvinden,
 „ den jongen Maurits voorby te gaan, en
 „ Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder aan
 „ te stellen; en dat zelfde Friesland durfde nu
 „ zeggen, dat het gebeente van dien onverge-
 „ lyken Held wraak roepen zou, over eene zo-
 „ genaamde ondankbaarheid, aan zyn Kinds-
 „ kinds-kind getoond. Zeker, kon men den
 „ volwassen Maurits, zonder ondankbaarheid,
 „ uitsluiten; waarom niet den tederen Wil-
 „ lem? Hadt niet Staden Lande, nog onlangs,
 „ dit zelfde Kind, den Zoon des jongsten Stad-
 „ houders over dit Gewest, voorbygaande, het
 „ Stad-

„ Stadhouderschap aan Graave Willem Fre- 1654.
 „ drik opgedraagen? De Gewesten, die zo
 „ zeer op dankbaarheid drongen, behoorden,
 „ vooral, niet te vergeten, welke verpligting
 „ zy aan Holland hadden; hoe Holland, on-
 „ der 't beleid van Prinse Willem den Ouden,
 „ nevens Zeeland, verscheiden' jaaren, ge-
 „ oorloogd hadt tegen Spanje; hoe Holland,
 „ voorzigtiglyk, verhinderd hadt, dat de Lan-
 „ den niet onderworpen waren aan den Her-
 „ toge van Anjou; hoe Holland de ontwor-
 „ pen' overheersching van den Graave van
 „ Leicester belet hadt; hoe Holland meer dan
 „ de helft gedraagen hadt van de kosten des
 „ Spaanschen krygs, en den anderen Gewes-
 „ ten, daarenboven, nog veele millioenen
 „ verschooten; hoe Holland, op gelyke wy-
 „ ze, te werk gegaan was, geduurende den
 „ jongsten Engelschen oorlog; en hoe Hol-
 „ land, eindelyk, om uit dien oorlog te ge-
 „ raaken, niet hadt afgestaan, welk by de an-
 „ dere Gewesten zo hoog gewaardeerd werdt.
 „ Weshalve de Staaten het als eene merke-
 „ lyke ondankbaarheid jegens Gode aanmerk-
 „ ten, zo men, na 't ontvangen van zo veele
 „ gunsten, nog bleef morren. Ten beslui-
 „ ten, verklaarden zy, op den gelegden grond,
 „ alles te willen opzetten, om de Unie te
 „ handhaaven: waarin zy hoopten, door de
 „ andere Bondgenooten, te zullen ondersteund
 „ worden.”

De Staaten van Holland bragten deeze XXVI.
 Verhandeling of Verklaring, in vollen geta- Oordeel
 le, over, in de Vergadering der algemeene der Ge-
 westen
 Z 3 Staa- over de

1654.

Verklaaring van
Holland.

Staten (b); en zondenze, daarna, aan de Staaten der byzondere Gewesten, daarze, in't eerst, weinig indruks scheen te maaken. Op den Landdag van Gelderland, werdtze gelezen: en de drie Steden van het Kwartier van Nieuw-megen oordeelden „ dat de *Akte van Seclufie* „ streedt met de verzagting, in't Verdrag begrepen, en dat Gelderland, in allen geval, „ niet aan de uitsluiting gehouden was.” Arnhem stemde „ dat de Prins van Oranje, voor „ anderen, tot Kapitein-Generaal verkooren „ moest worden, wanneer hy oud genoeg was, „ om den Staat dienst te kunnen doen, en „ wanneer men dan oordeelde, eenen Kapitein-Generaal noodig te hebben.” Doch 't besluit der meerderheid viel „ dat de *Akte van Seclufie* streedt met de Unie van 1579, en „ met het besluit der algemeene Staaten, op „ de verzagting, by 't Verdrag beraamd; en „ dat men den jongen Prins van Oranje niet „ uitsluiten; maar, van nu af, tot Kapitein- en „ Admiraal-Generaal, voorschikken moest: „ hem, ondertusschen, bekwaame personen „ toevoegende, om hem in den Hervormden „ Godsdienst, en in begrippen, zyner hooge „ geboorte voegende, op te voeden (i).” Ter Staatsvergaderinge van Zeeland, werdt, omtrent op gelyke wyze, over de Hollandsche Verklaring geoordeeld. Middelburg verstondt, dat men, in dezelve, gantsch ten onregte, de geheimen der Regeeringe, welken men behoorde verborgen te houden, weereldkundig ge-

(b) Resol. Holl. 5 Aug. 1654. bl. 328.

(i) AITZEMA III. Deel, bl. 1083, 1084. WICQUEFORT Livr. VIII. p. 448.

gemaakt hadt (k). Voorts, drong men hier ook, op het zorgen voor 's Prinzen opvoeding (l). 1654.

De Staaten van Friesland, die, onlangs, be-
vulen hadden, openlyk, in de Kerken, voor den Prinse van Oranje, te bidden (m), deeden, in de Lente des volgenden jaars, eene weder-
legging der Verhandeling of Verklaaring van Holland opstellen, die egter, meen ik (n), niet overgeleverd werdt, ter algemeene Staats-
vergaderinge, behelzende „ dat zy, met leed-
„ wezen, gezien hadden, dat de zwakheid
„ van den Staat, in deeze Verklaaring, voor
„ 't oog der weereld, opengelegd was; dat zy
„ zig wel wagten zouden, dit voorbeeld na te
„ volgen, en hierom de Verklaaring, van
„ woord tot woord, niet zouden wederleggen.
„ Doch op dat hun stilzwygen niet ten nadee-
„ le der waarheid misduid werdt, moesten zy
„ verklaaren, dat zy de Verhandeling der
„ Staaten van Holland hielden voor een Ge-
„ schrift, vol van gevaarlyke inboezemingen
„ en grondregels, strydig met de Grondwet-
„ ten van den Staat, welks ondergang daar-
„ uit te dugten was; dat 'er verscheiden' te-
„ genstrydigheden in gevonden werden: ook
„ eenige hoonende beschuldigingen: waar-
„ door de Bondgenooten, en vooral de Staa-
„ ten van Friesland zig zeer beledigd vonden.
„ Dat de doorlugtige daaden van hun, die de
„ eerste grondslagen van deezen Staat gelegd
„ had-

(k) Notul. Zeel. 17 Nov. 1654. bl. 303.

(l) Notul. Zeel. 20 Juny 1654. bl. 171.

(m) AITZEMA III. Deel, bl. 1098. THURLOE's Papers, Vol. II, p. 714.

(n) Zie DE WITT Brieven III. Deel, bl. 34.

1654. „ hadden, in een valsch licht geplaatst wer-
 „ den; dat men aan derzelver goede oogmer-
 „ ken eenen verkeerden draai gaf, om eenigen
 „ glimp te vinden, tot verdediging der Akte
 „ van Uitsluiting. Dat verscheiden' voor-
 „ beelden, kwalyk te passe, werden aange-
 „ haald; doch dat men, niet zonder veront-
 „ waardiging, hadt konnen zien de ongehoor-
 „ de ondankbaarheid, jegens de gedagtenis
 „ van Willem, Prinse van Oranje, die den
 „ Staat verlost hadt van de ondraaglyke slaa-
 „ verny, waarmede dezelve gedreigd werdt;
 „ en die, tot deszelfs behoudenis, zyne goe-
 „ deren gespild, zyne eer in de waagschaale
 „ gesteld, en zyn leeven opgeofferd hadt (o).”
 Voorts, was 'er, al ras, eene wederlegging der
 Verklaaring van Holland, zonder naam, in 't
 licht gekomen; die, in een diergelyk schrift,
 beantwoord werdt (p).

Hoe men In deezer voege, werdt 'er, over de Verklaa-
 'er, in ring van Holland, geoordeeld, terwyl de ge-
 laater' moeden tegen elkanderen ontfteken waren;
 tyd, over doch in laater' tyd, hebben onpartydiger oor-
 geoor- deelaars verstaan „ dat de *Akte van Seclusie*
 hebbe. „ tweeledig geweest was; dat, volgens het
 „ eerste Lid, de Prins van Oranje uitgeslooten
 „ werdt van de waardigheden, die Holland,
 „ en volgens het *tweede*, ook van de waardig-
 „ heden, die de algemeene Staaten hem op-
 „ draagen konden, zo ver Holland hierin stem-
 „ men kon - - Dat Holland, ten opzigte van
 „ het eerste, niets beloofd hadt, dan 't gene in
 „ zy-

(o) WICQUEFORT *Livr. VIII. p. 449.*

(p) Zie deeze Schriften by AITZEMA III. *Deel, bl. 1027,*
 1045.

„ zyne magt stont: ook niets meer, ten opzig- 1654.
 „ te van het tweede, om dat het niets meer
 „ verbonden hadt, dan zyne stem, en elk Ge-
 „ west volkomen' vryheid hadt, om, naar zyn
 „ eigen goedvinden, te stemmen, in de Ver-
 „ gadering der algemeene Staaten. Dat Hol-
 „ land, desonaangezien, in 't verbinden van
 „ zyne stem, in het tweede opzigt, zonder
 „ kennis van, of raadpleeging met de Bond-
 „ genooten, een weinig onheusch, en niet zeer
 „ vriendelyk gehandeld hadt; also het aan-
 „ stellen van eenen Kapitein-Generaal Hol-
 „ land alleen niet, maar alle de Bondgenoo-
 „ ten betrof, en het regt der Broederschap,
 „ welk onder zulke Bondgenooten plaats heeft,
 „ naauwlyks gedoogde, dat een Bondgenoot,
 „ zonder zynen Bondgenoot te hooren, af-
 „ stand deedt van zyne stem, in eene zaak,
 „ die 't Bondgenootschap aanging (q).” Maar
 de Staaten van Holland kenden, toen zy over
 de uitsluiting raadpleegden, de gevoelens hun-
 ner Bondgenooten zo wel, dat zy ongeraaden
 vonden, de zelve nader te hooren.

Doch terwyl de byzondere Staaten, met XXVII.
 woorden en schriften, streeden tegen elkan- Onge-
 deren, zogten eenigen nog al beweegingen te rustheid
 verwekken onder 't volk, waaruit verandering en voor-
 in de Regeeringe gehoopt werdt. In Overys- zorg in
 sel, was 't, al sedert eenigen tyd, in repen roe- Holland.
 re geweest; doch wy spaaren 't verhaal van 't
 gene hier voorviel, tot bekwaamer gelegen-
 heid. In Holland, was men ook voor opschud-
 din-

(q) C. V. BYNKERSHOEK *Quaest. Juris Publ. Libr. II. Cap.*
 IV. p. 210, 211.

1654. dingen bedugt. De wydluftige Verklaaring der Staaten, onder 't gemeen verspreid zynde, gaf stof tot veelerlei gesprekken, en tot eenige schimpfchriften. Sommigen sloegen uit, dat Holland, door het uitgeeven deezer Verklaaringe, het gemeen Regter gemaakt hebbende, nu ook uitvoering van het vonnis van het gemeen te wagten hadt. Men begon voor opschudding, in de Steden, te dugten (r): waartegen, nogtans, aan verscheiden oorden, zorgvuldiglyk, gewaakt werdt. Men hadt, al in Bloei maand, tegen dat de schuttery in den Haage optrekken zou, eenige voorzorg gebruikt, om de beroerte, voor welke men bekommerd was, spoedig te stuiten. Doch alles liep af, zonder ongeregeldheid. Men schoot nu niet door de vendels, gelyk in 't voorleeden jaar nog geschied was, en daar werdt geenerlei andere moedwil gepleegd (s). Te Amsterdam, daar men, op een los gerugt, dat Graaf Willem van Nassau, met eenige duizenden knegten, van Groningen, derwaards kwam, voor eene overrompeling bedugt scheen, werden de bezetting versterkt, wagthuizen gemaakt, buitenwagten uitgezet, en gewapende vaartuigen in 't Y en op den Amstel gelegd (t). De Staaten van Holland deeden het vendel van Graave Willem, welk zy verdagt hielden, vertrekken uit Dordrecht (u). Ook maakten zy eenige verandering in hunne Lyfwagt, die in vier vendels verdeeld werdt, en van welke eenige

(r) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 519, 520.

(s) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 344.

(t) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 392, 547, 577.

(u) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 548.

nige Oversten en gemeenen, welken men hieldt, te zeer verbonden te zyn aan het Huis 1654.

van Oranje, afgedankt of verplaatst werden (v). En schroomden zy niet den Afgevaardigden van Friesland, die verstonden, dat men 't wantrouwen te veel voets gaf, te gemoet te voeren „ dat zy reden hadden tot wantrouwen, „ en dat men 't niet vreemd vinden moest, dat „ zy voor hunne veiligheid zorg droegen.” Ten zelfden tyde, schreeven zy aan de Wet-houderschap van Utrecht, die in de tegenwoordige geschillen hunne zyde hieldt, dat vyf Gewesten, in afwezendheid van den Afgevaardigde der Provincie van Utrecht, beslooten hadden, de bezetting van Utrecht te versterken, met oogmerk, om de Stad, in 't stuk van Kapitein-Generaalschap, te doen veranderen van gevoelen. Doch van dit besluit kwam niets. Ook veranderde de Vrede de gemoeden der ingezetenen, vooral die der Hollanderen, zo zeer, dat zy, allengskens, onbekwaamer werden, om indrukfels te ontvangen ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe (w). Holland geraakte, derhalve, inwendig in rust: waartoe niet weinig hielp, dat de Staaten den Kommissarissen politik, die de Sinoden bywoonden, last gaven, om den Predikanten, wel ernstelyk, te vermaanen, dat zy der Gemeente eerbied, gehoorzaamheid en gunstige gedagten, omtrent haare hooge Overheid, de Staaten van den Lande, zouden hebben in te prenten; zonder

(v) Secr. Resol. Holl. 7 Aug. 1654. I. Deel, bl. 162. ALT-ZEMA III. Deel, bl. 1068. THURLOE'S Papers Vol. II. p. 521.

(w) WICQUEFORT Livr. VIII. p. 450.

1654.

der hen egter te verpligten, om eenige byzondere *Resolutien*, *Edicten* of *Decreeten* te verdedigen (x). En deedt veel, om de Predikanten tot gemaatigdheid te brengen, dat de Staaten, fomtyds, eenen Predikant, die hunne Regeering doorstreek van den Predikstoel, in zynen dienst schorften, met inhouding zyner wedde: gelyk, voor twee jaaren, aan Jakobus Stermont, in den Haage, gebeurd was; die belofte van beterschap doen moest, eer hy hersteld werdt (y). Voorts schreef de Witt, in Herfstmaand, dat de zaaken onder de Bondgenooten zig begonden te schikken tot gemaatigdheid, en, in Grasmaand des volgenden jaars, dat hy, in Holland, en onder de Leden der Staaten van dit Gewest, van dag tot dag, meerder samenstemming, overeenkomst en eendragt begon te bespeuren (z): al het welke men als eene vrugt of gevolg der Vrede mogt aanmerken.

XXVIII.

Afhandeling
van ver-
scheiden
punten,
in Engeland;
als

De Ambassadeurs van den Staat bleeven, midlerwyl, nog in Engeland, handelende over een Verdrag van Zeevaart, over de vergoeding van de schade, veroorzaakt door het aanhouden der schepen in de Zond, in Oosten Westindie en elders, en over het Verbond tusschen Frankryk en Engeland. Het Verbond tusschen Frankryk en Engeland werdt, voor eerst, niet voltrokken (a). Ook bleef het Verdrag

(x) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 471, 472. Resol. van Confid. ten tyde van de Witt, bl. 226.

(y) Resol. Holl. 22 Maart 1651. bl. 151. 11, 22, 27 Maart 1652. bl. 100, 132, 141.

(z) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 161, 168.

(a) Verbaal van BEVERNINGK. bl. 436, 571.

drag van Zeevaart onvoltooid (*b*). De Ambassadeurs hadden, ten opzichte van de vergoeding der schade in de Zond, verwagt, dat de Koning van Deenemarke, terstond na de uitwisseling der bekrachtigingen van 't Verdrag, zou aange-merkt geweest zyn, als begreepen in de Vrede. Doch de Protector verstondt, dat de aangehouden' schepen eerst daadelyk vergoed moesten worden, of dat men goede borg stelde, voor de vergoeding. Men moest, van onzen kant, komen tot dit laatste, also onze handel op de Oostzee bedorven geweest zou zyn, zo Engeland met Deenemarke in oorlog gebleeven was. De schade werdt, eerlang, door wederzydsche goede mannen, geregeld op zevenen-negentigduizendnegenhonderddrie- enzeventig ponden tien schellingen sterlings (*c*), welken de Staaten betaalen moesten; also de Koning van Deenemarke, die, te vooren, beloofd hadt, de schepen en laading te rug te zullen geeven, nu bybragt, dat hy ook vergoeding van schade te vorderen hadt, om dat de Engelschen veel schepen van zyne onderzaaten genomen hadden. Men deedt zyn best, om hem tot andere gedagten te brengen; doch 't was vergeefs; de Staaten moesten zig deeze schade troosten.

De schade, die de Engelschen beweerden geleden te hebben van de Oost- en Westindische Maatschappyyen deezer Landen, werdt ook, eer-

1654.

Vergoeding wegens de schepen, in de Zond aangehouden.

Vergoeding aan de Engelsche Oostindi-

(*b*) Verbaal, *bl.* 590, 592, 611.

(*c*) Verbaal van BEVERNINGK *bl.* 380, 388, 397, 426, 442, 489-501, 507-514, 518, 525, 529. WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 451.

1654.

sche
Maat-
schappy,

eerlang, door wederzydsche Kommissarissen geregeld. Van onzen kant, werden ook rekeningen ingeleverd van schade, in de visschery en by andere gelegenheden, van de Engelschen, geleeeden; also de Staaten, reeds meer dan eens, den ingezetenen hadden aangekondigd, dat elk, die door de Engelschen beschadigd was, zyne schade, ten spoedigsten, opgeeven en bewyzen moest (d). Doch de Engelsche rekening overtrof de onze verre. Men kwam, eindelyk, overeen, dat de Nederlandsche Oostindische Maatschappy, aan de Engelsche, te rug geeven zou het Eiland Pouleron, uitgenomen het geschut, de Krygsbehoefsten, Koopmanschappen en goederen; en haar, daarenboven, tagtigduizend ponden sterlings betaalen. Hiertegen zou de Engelsche Oostindische Maatschappy van alle haare eischen op de Nederlandsche afstaan, en haar, onder den naam van in- en uitgaande regten te Ormus, of onder eenigen anderen, geenerlei lasten afvoeren. Aan de erfgenaamen van eenigen der genen, die, in 't jaar 1622, te Amboina, ter dood gebragt waren, werden drieduizendzes-honderdenvyftien ponden sterlings toegelegd. En hiermede werden alle andere wederzydsche eischen vereffend, dood en vernietigd gerekend, zonder dat menze, om eenigerlei oorzaak of onder eenigerlei voorwendfel, wederom, zou mogen ophaalen (e).

Ter-

(d) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 539, 542, 543.

(e) Verbaal van BEVERNINGK, bl. 383, 432, 449, 451, 475, 561, 602-611, 640-647. WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 452. AITZEMA III. Deel, bl. 1069-1082, 1156.

Terwyl men, over deeze zaaken, in Engeland, handelde, hadden eenige Engelsche Koopluiden, verstaande, dat hun nu, volgens het Verdrag, vrystondt, alomme te vaaren, twee schepen uitgeruſt, die zy, de Schelde op, naar Antwerpen, wilden zenden. Doch de Staaten, geduurende den Spaanschen oorlog, deezen ſtroom geflooten gehouden hebbende, door middel van de ſchans Lillo en anderen, hadden, by de Munstersche Vrede, bedongen, dat zy dit ook, voortaan, zouden mogen doen (f). Alle schepen, die uit zee kwamen, moesten, derhalve, te Lillo, vertollen, laſt breeken, en de laading, met kleine Vaartuigen, laaten brengen naar Antwerpen. Doch de koſten, die hierop liepen, bedierven de vaart uit zee naar Antwerpen, die men op Holland en Zeeland gezogt hadt te verleggen. De Engelschen hadden, reeds meer dan eens, gepoogd, de Schelde te doen openen, en Kromwel meende het nu ook door te dryven; doch men vertoonde hem „ dat,
 „ by het *zeventiende* punt van het Verdrag,
 „ waarin de handel vry geſteld werdt, op be-
 „ geerte der Engelsche Gemagtigden zelven,
 „ de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten
 „ der twee Staaten voorbehouden waren.
 „ Dat Zeeland, altoos, in 't bezit geweest
 „ was, om Regten te heffen van 't gene,
 „ de Schelde op, naar Antwerpen, gevoerd
 „ werdt, met kleine vaartuigen. Dat men
 „ deeze Provincie dit voorregt niet benee-
 „ men

1654.

XXIX.

Hande-

ling over

't openen

der

Schelde.

(f) Notul, Zeel. 24 July 1654. bl. 207.

1654. „ men kon. Dat de Staaten ook by de Mun-
 „ fterfche Vrede, bedongen hadden, dat de
 „ Schelde geflooten gehouden mogt worden,
 „ en dat het niet redelyk zou zyn, noch met
 „ het Verdrag overeenkomen, dat men den
 „ Engelschen eene vryheid gave in den han-
 „ del, die, volgens de Wetten en gewoon-
 „ ten deezer Landen, allen anderen beno-
 „ men was.” De Protector liet zig overtui-
 „ gen door deeze redenen. Van de twee fche-
 pen, die naar Antwerpen gefchikt waren,
 werdt het eene ontlaaden en het andere naar
 elders gezonden (g). De Zeeuwen hadden
 ook eenige fchepen met allerlei waaren naar
 Engeland bevragt, in hoope, dat men de
 Akte van den jaare 1651, na het fluiten
 der Vrede, niet ter uitvoeringe ftellen zou.
 Doch zy vonden zig even zeer bedroo-
 gen. De Akte werdt, volkomenlyk, gehand-
 haafd (h).

XXX. De Ambaffadeurs, nu niet veel meer te
 Bever- verrigten hebbende in Engeland, verzogten
 ningk en verlof, om t' huiswaards te mogen keeren.
 Jongest al Jongest al vertrok in Wynmaand (i); zo hy
 keeren, zeide, om zyne byzondere zaaken. Hy hadt,
 uit Enge- reeds in Zomermaand, aan de algemeene
 land, te Staaten gefchreeven, dat hy geheel geene
 rug. kennis van de Akte van Uitsluiting gehad
 hadt (k), voor zy, in 't algemeen, bekend
 ge-

(g) Refol. Holl. 24 July 1654. bl. 303. Verbaal, bl. 482,
 514. WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 453. AITZEMA III. *Desl.*
 bl. 936, 943, 1131.

(h) Verbaal, bl. 462-466.

(i), Verbaal, bl. 626.

(k) THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 243.

geworden was. Beverningk verwierf, eerlang, ook verlof, om een' keer van zes of agt ^{1654.} weeken herwaards te mogen doen, en vertrok, den vyfden van Wintermaand, naar den Haage (l). Nieuwpoort bleef alleen in Engeland. Beverningk deedt, niet lang na zyne aankomst, eene beëdigde Verklaaring in de Vergadering der Staaten van Holland, „ dat, „ noch hy, noch iemand anders met zyn weeten, „ ten, op eenigerhande wyze, den Heere Protector in den mond gegeven hadt, „ dat hy de uitsluiting van den Heere Prinse van Oranje, als eene voorwaarde der Vrede, „ begeeren moest; gelyk sommigen, hier te Lande, scheenen te gelooven, en de Afgevaardigden van Friesland zelven, ter Generaliteit, te verstaan gegeven hadden (m).” De Ambassadeur hieldt zulke eene Verklaaring, diergelyke, eenige jaaren laater, ook door Nieuwpoort, gedaan werdt (n), dienstig, om zig te doen stellen, in het Ampt van Thesaurier-Generaal; waartoe hy reeds benoemd was, en waarin de Staaten van Holland hem, met allen ernst, zогten te doen bevestigen (o). Doch 't liep nog tot in 't jaar 1657 aan, eer zy hierin hun oogmerk bereiken konden. De Heer van Beverningk heeft dit Ampt bekleed, tot in 't jaar 1665; wanneer

(l) Verbaal, bl. 699.

(m) Resol. Holl. 20 Jan. 1655. bl. 7. AITZEMA III. Deel, bl. 1153. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 114, 116.

(n) Resol. Holl. 24 Jan. 1658. bl. 10.

(o) Resol. Holl. 19 Dec. 1654. bl. 453. 21, 26 Jan. 11, 13 Maart 27 July 1655. bl. 10, 25, 35, 44, 269. 8 Dec. 1656. bl. 330. AITZEMA III. Deel, bl. 917, 1097, 1311.

1654. neer hy'er, vrywillig, van afstondt. Hy herwon, allengskens, de gunst der Gewesten, welke hy, door 't sluiten der Vrede op zulk eene moeilyke Voorwaarde, verlooren hadt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENVEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Handeling tusschen Spanje en de Staaten, over inbreuken op de Munstersche Vrede. De tweeledige Kamer in stand gebragt.*
- II. *Handeling met Portugal. Staat van Brazil. 't Recif en gantsch Brazil wordt, by verdrag, opgegeven aan de Portugeezen.*
- III. *Oorlog tusschen Spanje en Engeland. Misnoegen van Frankryk op de Staaten.*
- IV. *Oorlog tusschen Zweeden en Poolen. Bezending naar Stade. Handeling met Poolen.*
- V. *Verbond met den Keurvorst van Brandenburg. De Graaven van Nassau tot Ryks-Vorsten verheeven. Vloot naar de Oostzee. Gezantschap naar 't Noorden.*
- VI. *Staat der Regeeringe in Holland. Opschudding te Gorinchem. Tweespalt in Stad en Lande. Oneenigheid in Gelderland: in Utrecht: in Friesland.*
- VII. *Beroerte te Goes, in Zeeland. Opstand der boeren, in Walcheren.*
- VIII. *Scheuring der Staaten van Overijssel. Zy werven tegen elkanderen. Prins Willem Fredrik en de Witt beslissen den twist, by voorraad. De Staaten van Holland doen, eindelyk, alles af.*
- IX. *De Veldmaarschalk Heer van Brederode sterft. Raadpleegingen op het vervullen van dit ampt. Voorslag van Holland. Ontrouw van de*

Witts eersten Klerk. X. De Gewesten zoeken eenen Velmaarschalk te doen aanstellen. Bevestigingen anderen beletten 't. XI. Holland schryft aan de Gewesten. Antwoord van Friesland. Holland beweert, dat men geenen Veldmaarschalk noodig, en dat elk Gewest volstrekt gezag heeft, over 't Krygsvolk, ter zyner betaalinge staande. XII. Holland zoekt Englands vriendschap. Moord der Piemonteezen. Onderstand aan Geneve. XIII. Holland vermindert de intresten van vyf op vier ten honderd. XIV. Staat des krygs in 't Noorden. De Heer van Obdam wordt Luitenant-Admiraal. XV. De Ruiters togt naar de Middellandsche zee. 's Lands Vloot onder Obdam komt voor Dantzig. Keert te rug. Verdrag van Elbing. Verdrag met Poolen, Dantzig en Deenemarke. De Staaten weigeren 't Verdrag van Elbing te bekrachtigen. XVI. De Prinses Weduwe zoekt hulp by Holland, in haare Voogdyschap. XVII. Kaaperyen der Franschen en Engelschen. Schepen in Frankryk beslaagen. Vrygelaaten. XVIII. Tweede togt van de Ruiter naar de Middellandsche zee. Hy neemt twee Fransche Kaapers. Misnoegen hierover. Moedig besluit der Staaten van Holland. Verdrag met Frankryk. XIX. Gezantschap en Vloot naar Portugal. XX. Handeling te Lisbon. Zy wordt afgebroken, en Portugal de oorlog verklaard. Vyftien Suikerschepen veroverd. XXI. De Koning van Deenemarke steekt zig in den Noordschen oorlog. Verdrag van Rotschild. XXII. Handel over 't bekrachtigen van 't Verdrag van Elbing. Koppenhagen belegerd. XXIII. De Staaten breeken de handeling met Zweeden af, en zenden eene Vloot naar de Zond. XXIV. Zeeslag tegen de Zweeden. XXV. Veranderingen

gen in Engeland. De Engelschen bekomen Duinkerken. Kromwel sterft. XXVI. Kolombo veroverd. Gezantschap naar China. Gezantschap naar Japan. XXVII. De Pyreneesche Vrede tusschen Frankryk en Spanje geslooten. XXVIII. De Ruiter zeilt, met de Vloot der Staaten, naar 't Noorden. Haagsch Verdrag. XXIX. Verdragen met Engeland. De Ruiter helpt Nyborg bemagtigen. XXX. 't Verdrag van Elbing bekrachtigd. Olivasche Vrede. De Ruiter bezet de Zweedsche Vloot, in de haven van Landskroon. Vrede tusschen Zweeden en Deenemarke, te Kopenhagen geslooten.

Filips de vierde, Koning van Spanje, 1654. hadt, na 't sluiten der Munstersche Vrede, eenen gewoonlyken Gezant, Antoni Brun, gehouden in den Haage, om zorg te draagen, dat het Verdrag naargekomen werdt, van de zyde der Staaten. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (a), aangetekend, dat 'er al vroeg na het treffen van de Vrede, wederzydsche klagten gedaan werden, over het niet naarkomen der Voorwaarden, op welken men verdraagen was. Deeze klagten duurden nog. Brun hadt, onder anderen, reeds voor 't openen der groote Vergaderinge, in den jaare 1651, geklaagd, „ dat Zeeland verzuimde, de renten „ te voldoen, die dit Gewest, volgens het „ twee-entwintigste punt van 't Verdrag, schuldig was. Dat men, tegen het elfde en vierde „ entwintigste punt, de Geestelyken vervolgde, „ de,

(a) Hier voor, bl. 21.

1654.

„ de, en in hegtenis hieldt. Dat men den Bis-
 „ schop van Roermonde ontzette van zyn
 „ Regtsgebied over S. Odenrode, in de Meie-
 „ rye van 's Hertogenbosch, en, eindelyk, dat
 „ men naliet de tweeledige Kamer op te reg-
 „ ten, die deeze verschillen, en die, welken
 „ over 't Land van Overmaaze gevallen wa-
 „ ren, reeds voor lang, zou hebben kunnen
 „ afdoen, en volgens het Verdrag behoorde
 „ af te doen (b).” Doch, na dat de groote
 Vergadering gescheiden was, klaagde de
 Spaansche Gezant ook over inbreuken op het
 Verdrag van Zeevaart. „ De onderzaaten van
 „ deezen Staat bragten, zeide hy, van tyd tot
 „ tyd, Contrebande goederen, uit vyanden
 „ Land, dat is, uit Frankryk, in Spanje. Ook
 „ beschermde men de Spaansche Koopvaar-
 „ ders niet, tegen de rooveryen in de Mid-
 „ dellandsche zee; schoon 's Konings schepen
 „ dikwils de onderzaaten van den Vereenig-
 „ den Staat beschermd hadden.” Hierby voeg-
 „ de hy „ dat de Westindische Maatschappyy een
 „ Spaansch schip genomen hadt, zonder re-
 „ den, en dat men 's Konings Krygsvolk niet
 „ toestondt, op deeze kust aan land te komen,
 „ als 't'er, by gelegenheid, op vervallen was;
 „ terwyl de Oorlogschepen van deezen Staat
 „ de Spaansche havens vryelyk in en uit voe-
 „ ren (c).” Met dit laatste, werdt gezien op
 vier schepen, met dertien- of veertienhonderd
 Napolitaansche soldaaten, die men, in Hooi-
 maand

(b) Resol. Gener. 12 Jan. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.*
Tom. II. p. 325.

(c) Resol. Gener. 2 Nov. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.*
Tom. II. p. 328.

maand des jaars 1651, in Zeeland, gezogt 1654.
 hadt aan land te zetten, omze, van daar, met
 kleine vaartuigen, naar Brabant te voeren.
 Doch de Admiraliteit in dit Gewest hadt de
 schepen, die tot voor Rammekens genaderd
 waren, van den wal gehouden, en genood-
 zaakt, in de Vlaamsche havens in te loopen (d).

Van wege de Staaten, was, op de Spaansche Ant-
 klagten, geantwoord „ dat het *agtste* en *elfde* woord
 „ punt van 't Verdrag, die van Contrebande der Staa-
 „ goederen spraken, stipt zouden naargeko- ten.
 „ men worden. Dat men den bevelhebberen ter
 „ zee last geeven zou, om de onderzaaten van
 „ Spanje, tegen de roovers en vrybuiters in de
 „ Middellandsche zee, te beschermen. Dat de
 „ Oorlogschepen van deezen Staat, die, om
 „ zig te herstellen, of om verversching in te
 „ neemen, in de havens van Spanje, inliepen,
 „ maar matiglyk, en zo veel, als vereischt
 „ werdt om de rooveryen te weeren, waren
 „ uitgeruſt. Doch dat de Spaansche schepen,
 „ welken men hier buiten de havens gehou-
 „ den hadt, Krygsvolk hadden opgehad; welk
 „ men, niet zonder verlof, binnen eens an-
 „ ders gebied brengen mogt. Dat de byzon-
 „ dere Gewesten ook, op dit stuk, zo kiesch
 „ waren, dat zy nie gedoogden, dat men,
 „ zonder verlof der byzondere Staaten, Krygs-
 „ volk van 't eene Gewest in 't andere trek-
 „ ken deedt. Dat men, eindelyk, wegens 't ge-
 „ nomen schip, den Gezant overleveren zou
 „ deredenen, die de Westindische Maatschap-
 „ PY

(d) WICQUEFORT *Livr. V. p. 277.* AITZEMA III. *Deel,*
bl. 756, 757, 758.

1654. „py inbragt, tot verdediging van haar ge-
 „drag (e).” Ondertuffchen, werdt de twee-
 ledige Kamer niet opgeregt. De Staaten ver-
 stonden, dat men de geschillen over de Landen
 van Overmaaze, over zekere vryheden van
 lasten, over de uitwisseling van 't Overkwar-
 tier van Gelder, over de grenscheidingen in
 Vlaanderen, en over het stoppen der Zoute,
 niet aan de tweeledige Kamer onderwerpen
 zou. Maar Spanje begreep het anders: 't welk
 oorzaak was, dat het opregten der tweeledige
 Kamer, van tyd tot tyd, verschooven werdt.

Aanvang
 van de
 zittingen
 der twee-
 ledige
 Kamer.

In Herfstmaand des jaars 1652, werdt 'er eene
 Byeenkomst van wederzydsche Gemagtigden
 aangelegd te Mechelen, om de regten, die,
 van de Spaansche en Staatsche zyde, in
 Vlaanderen en op de Schelde; geheeven wer-
 den, te regelen. Doch zy verrigtte weinig, om
 dat men elkanderen niet verstaan kon, over
 de wyze van handelen (f).

Spanje
 zoekt
 Engeland
 op te zet-
 ten tegen
 deezen
 Staat.

Ondertuffchen, arbeide *Don Alonso de Car-*
denas, Gezant des Konings van Spanje in En-
 geland, om de Regeering aldaar op te zetten
 tegen deezen Staat, voordeelige voorwaarden
 aanbiedende, zo men zig, tegen Frankryk en
 de Vereenigde Gewesten te gelyk, wilde kan-
 ten. Kromwel luisterde ook naar zyne voor-
 flagen; doch, naar 't schynt, alleen met oog-
 merk, om, beide van Frankryk en van deezen
 Staat, met welken hy in onderhandeling was,
 te

(e) Resol. Gener. 2 Nov. 1651. by WICQUEFORT *Preuv.*
Tom. II. p. 328.

(f) AITZEMA III. *Deel*, bl. 761. WICQUEFORT *Livr. VI.*
p. 370.

te betere voorwaarden te bedingen (g). Brun
 hieldt hier, desonaangezien, aan met klaagen, ^{1654.}
 over het niet naarkomen der Munsterfche ^{Nieuwe}
 Vrede. In den aanvang des jaars 1653, drong ^{eifchen}
 hy fterk op het verleenen van vryheid aan de ^{en klag-}
 Roomfche Geestelyken, om hier te Lande te ^{ten van}
 verkeeren, vorderende, wyders „ herftelling ^{den}
 „ van den Roomfchen Godsdienst, te Zeven- ^{Spaan-}
 „ bergen en te Lingen, en ten minfte gelyke ^{fchen}
 „ vryheid voor de Roomfchen in de Meierey ^{Gezant.}
 „ van 's Hertogenbofch, in het Markgraaf-
 „ fchap van Bergen op Zoom, in de Barony
 „ van Breda en in het Land van Kuik, als men
 „ hun, geduurende den oorlog, hadt toege-
 „ ftaan.” Voorts zeide hy „ dat de Staaten
 „ zig van verfcheiden' Dorpen in Brabant,
 „ Vlaanderen en Namen hadden meester ge-
 „ maakt, fchoon dezelve blykbaar behoor-
 „ den onder 't gebied des Konings van Span-
 „ je. Dat de Bevelhebber binnen Maastricht
 „ verblyf verleende aan de Fransche bezette-
 „ lingen van Diedenhoven, Rocroi en Dam-
 „ villiers, die 't platte Land in 's Konings Ne-
 „ derlanden afliepen. Dat de Sterkten niet ge-
 „ flegt, de regten niet geregeld, de fchuldige
 „ renten niet betaald werden. Dat men de
 „ Kommandery van Cemert niet te rug gaf
 „ aan de Ridders der Duitfche orde. Dat de
 „ ingezetenen der Vereenigde Geweften nog
 „ op de Weftindien bleeven handelen, en dat
 „ men, onlangs, de brieven onderschept hadt,
 „ die 's Konings Gezanten in Engeland zon-
 „ den naar 't Hof te Bruffel.” Laaftelyk, be-
 weer-

(g) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 400.

1654.

weerde hy „ dat men, ten spoedigſte, behoort
 „ de te beſluiten tot het in ſtand brengen der
 „ tweeledige Kamer; waarvan men de beſlis-
 „ ſing der openſtaande geſchillen te wagten
 „ hadt.”

De Staa-
 ten klaa-
 gen ins-
 gelyks.

De Spaanſche klagten werden, van de zyde
 der Staaten, die gantsch ongeſind waren, om
 eenige vryheid aan de Roomſchen, te Zeven-
 bergen, toe te ſtaan (*b*), met klagten beant-
 woord. Men toonde zig te onvrede, dat de
 regten op de inkomende goederen verhoogd
 waren, in de Spaanſche Nederlanden. Maar
 vooral ſtiet den Staaten, dat men, van de Spaan-
 ſche zyde, gedoogde, dat de Hertog van Lot-
 haringen, die met Spanje in verbond ſtondt,
 en, ſedert dat hem zyn Hertogdom, door
 Frankryk, af handig was gemaakt, met eenen
 hoop Krygsvolk, in dienſt van Spanje getreden
 was, van tyd tot tyd, de winterlegeringen be-
 trok, digt aan of binnen de grenzen van dee-
 zen Staat. In den aanvang des jaars 1653, hadt
 hy zig in de Meierye gelegerd: waar hem de
 Veldmaarſchalk Brederode, met een deel der
 bezettingen van Heusden, 's Hertogenboſch,
 Graave en Ravenſtein, op 't lyf viel, den Kolo-
 nel *Klauw*, gevangelyk, met zig te rug voeren-
 de. Wat laater werd de Lotharingſche Kolo-
 nel *Snetter*, te Mechelen, een Dorp by Maas-
 tricht, daar hy zig nedergeſlaagen hadt, aan-
 getaſt, en overwonnen, door den Ryngraave,
 Bevelhebber van Maaſtricht. De Spaanſche
 Gezant durfde 't gedrag van den Hertoge van
 Lotharingen niet verdedigen, en hy zelf hadt

Ongere-
 geldheid
 der Lot-
 haring-
 ſche troe-
 pen.

geen

geen magts genoeg om den Staaten 't hoofd te bieden; waarom hy, verdreeven van den Staat-^{1654.} schen bodem, in de Landen van Luik of van Kleeve, zyn verblyf zoeken moest (i). 't Leedt niet lang, of Spanje zelf vatte agterdogt tegen hem op, vermoedende, dat hy, onder de hand, heulde met Frankryk. De Aartshertog Leopold deedt hem, derhalve, vatten en naar Spanje voeren, daar hy, tot in het jaar 1659 toe, in hegtenis bleef (k). De Staaten, egter willende toonen, dat zy een einde der openstaande geschillen zогten, booden aan, de Kwartieren van Daalhem en 's Hertogenrade, in de Landen van Overmaaze, te willen afstaan aan Spanje, tegen de Kommandery van Gemert en de Abtdyen van Postel en Huibergen, waarover geschil viel; alleenlyk het Kwartier van Valkenburg uit de genoemde Landen voor zig behoudende. Doch de Gezant Brun, beweerende, dat de Koning, zyn meester, geagt moest worden in 't bezit te zyn van deeze Landen, hadt geene ooren naar deeze aanbieding (l).

Men was dan, eindelyk, wel genoodzaakt, ^{Chambre} te komen tot de opregting der tweeledige Ka-^{Mipartie} mer, die, eerst in deezen jaare, in stand kwam, of twee-^{ledige} schoon haar Berigtschijft (m), reeds in Wyn-^{Kamer in} maand des jaars 1653, ontworpen was. Men ^{stand ge-} kwam overeen, dat zy uit zestien Regters be-^{bragt.} staan

(i) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 80, 81. AITZEMA III. Deel, bl. 798, 800, 801, 869, 870. WICQUEFORT Livr. VII. p. 421, 422, 423, 424.

(k) THURLOW'S Papers Vol. II. p. 132. WICQUEFORT Livr. VIII. p. 469.

(l) AITZEMA III. Deel, bl. 871, 872.

(m) Zie het by AITZEMA III. Deel, bl. 1133.

1654. staan zou, agt van elke zyde; beurtswyze, drie jaaren, te Mechelen, en drie jaaren, te Dordrecht, zitten, en in de eerste plaats, de geschillen over de Landen van Overmaaze vereffenen. De Kamer kwam, in 't volgende jaar, al te Dordrecht, alzo de byeenkomst der wederzydsche Gemagtigden, toen reeds drie jaaren, te Mechelen, gehouden geweest was. Van de Spaansche zyde, hadt men gaarne gezien, dat zy, in plaats van te Dordrecht, in den Haage, te Haarlem, of te Utrecht, hadt mogen zitten; doch de Staaten vonden dit ongeraaden (n). Brun was, ondertusschen, op den tweeden van Louwmaand dezes jaars, overleeden (o), en werdt, in Sprokkelmaand des volgenden, opgevolgd, door *Don Estevan de Gamarra* (p), die veele jaaren zyn verblyf hier te Lande gehouden heeft; schoon zyne handeling, in 't eerst, naauwlyks in iet anders bestondt, dan in het doen en beantwoorden der gewoonlyke klagten, over 't niet naarkomen der Munstersche Vrede.

II.
Hande-
ling met
Portugal.

Het Hof van Portugal hadt, na 't vertrek van 's Konings Gezant uit den Haage, in Bloei-
maand des jaars 1651, niet nagelaaten, nieu-
we voorlagen tot een vergeelyk te laten doen
aan den Consul der Staaten te Lisbon. Doch
alzo men, daarby, in plaats van te rug te gee-
ven, 't gene op de Westindische Maatschap-
py in Brazil en elders veroverd was, haar nog
het weinige, welk zy daar bezat, afvorderde;
wer-

(n) AITZEMA III. Deel, bl. 1132, 1133, 1235.

(o) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 68. AITZEMA III. Deel, bl. 1125.

(p) AITZEMA III. Deel, bl. 1139, 1212, 1233.

werden deeze voorſlagen van de hand geweezen. De Staaten, ten deezen tyde, den Engeliſchen oorlog nog op den hals hebbende, booden den Koning aan al wat de Portugeezen reeds bemagtigd hadden in Fernambuk, mids men, daarvan, behielde het Recif en Maurits-Stad, nevens het naaſte Land, tot op eenemyl in den omtrek. Daarentegen, behoorde de Koning, dagtenze, aan de Maatſchappye eene zekere ſomme te voldoen, en haar in 't bezit te laaten van Tamarika, Paraïba, Rio Grande en Siara, alwaar, weinige Portugeezen woonden. Ook floegenze voor, dat de ingezetenen van deezen Staat de Landen, welken zy, in Fernambuk, bezaten, vryelyk zouden mogen gebruiken, en aldaar Koophandel dryven, en vryheid van Godsdienſtoefening genieten: waartegen de Portugeezen zig van de haven van 't Recif zouden mogen bedienen, mids de Koning, jaarlyks, eene zekere ſomme tot onderhoud der bezetting betaalde. Men hadt den Conſul *Wouter van der Hoeve*, verzeld van *Gysbert Rudolf van Nidek*, toen Advokaat der Weſtindiſche Maatſchappye, met deeze voorſlagen naar Liſbon te rug gezonden, en veelen twyfelden niet, of de Koning zou 'er in bewilligen (q). Doch de bevinding leerde haalt, dat het Hof van Portugal ſlegts tyd zocht te winnen, en de Staaten met handelen op te houden, tot dat het zig gantsch Brazil onderworpen hadt. Ondertuſſchen, ontving men, Slegte van tyd tot tyd, berigten van den deerlyken ſtaat der toe-Neder-

(q) AITZEMA III. Deel, bl. 975. WICQUEFORT Livr. VI. p. 368, 42.

1654.
landsche
zaaken in
Brazil.

toestand der Nederlandsche zaaken in Brazil, daar, ter oorzaake van den Engelschen oorlog, de hand niet aan gehouden werdt, van wege den Staat. Men leedt 'er nu groot gebrek aan oorlogs- en mondbehoefsten, en stondt in een geduurig gevaar van de Portugeezen (r). De Maatschappy was onmagtig, om het klein gedeelte van Brazil, welk zy nog bezat, te beschermen. *Michiel van Goch*, een der Raaden van Brazil, was, in den Zomer des jaars 1653, herwaards gekomen, om de elende der Nederlanderen in Brazil te vertoonen, middelen tot herstelling voor te slaan, en, zo men 'er hier geene ooren naar hadt, te verzoeken, dat men schepen uitrustte, om de Nederlanders af te haalen, alzo zy 't, in deezen staat, niet langer houden konden, hebbende zy toen nog wel driehonderd mylen langs den zeekant in; zonder een' voet landwaards in te durven zetten (s). Doch men bleef hier nog al hopen op handeling, tot dat de Consul, in Wintermaand, herwaards keerde, zonder iet te hebben kunnen sluiten, alzo de Koning, niet slegts wegens Brazil, maar ook over Oostindie, begerde overeen te komen (t).

't Recif
wordt
belegerd.

Midlerwyl, hadt men, te Lisbon, eene Vloot uitgerust, die, in 't najaar, naar Brazil onder zeil ging, en, den twintigsten van Wintermaand, de Nederlandsche Sterkten op 't Recif begon te belegeren; die, te gelyk, door een leger te lande, werden aangetast. Eene
der

(r) *Norol. Zeel.* 26 January 1653. *bl.* 216. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 872.

(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 874.

(t) WICQUEFORT, *Livr.* VII. *p.* 426.

der Sterkten werdt, in den eersten aanval, ver- ^{1654.}
overd, op den vyfden van Louwmaand deezes en, by
jaars 1654, eene andere, door de onzen, aan verdrag,
brand gesteken; de derde Sterkte werdt, by ver- nevens
drag, opgegeven, waarby, voorts, alles afge- gantsch
staan werdt, wat de Maatschappy nog bezat in Brazil,
Brazil. *Walter van Schoonenburg*, *Henrik Haaks* opgege-
en de Luitenant-Kolonel *Sigismond van Schop-* de Portu-
pe, die laatst 't hoog bewind over Nederlandsch geezen.
Brazil gehad hadden, bragten de tyding van
dit verlies herwaards (u): doch ontmoetten,
op hunne aankomst, zo veele klaagers over hun
beleid, dat de algemeene Staaten een besluit
namen, om het te doen onderzoeken, door
den Raad van Staate. Doch de Raadpensi-
naris de Witt, beweerende dat Luiden van
Regeeringe, in Holland, niet dan voor Hol-
landsche Regters, te regt behoorden te staan
(v), bragt te wege, dat men Schoppe, uit last
der Gekonmitteerde Raaden van Holland, in
hegtenis nam. Schoonenburg en Haaks wer-
den ook, op bevel der Staaten van Holland,
in hunne herberge, bewaard; hoewel de eerste
een onderzaat der Staaten van Stad en Lande
was. Doch de Staaten van Holland hadden
beloofd, hem aan die van Stad en Lande te zul-
len overleveren, zo hy opgeëischt werdt. Mid-
lerwyl, lietenze het Hof kennis neemen van
de zaak der gevangenen. Doch de algemeene
Staaten kanteden zig hiertegen, beweerende,
met redenen en voorbeelden, dat hun het
Regtsgebied over deeze Perfoonen toekwam,
en

(u) THURLOE's Papers Vol. II. p. 481, 496, 700.

(v) Zie Resol. van Confid. bl. 218 enz. THURLOE's Papers
Vol. III. p. 50, 51, 316.

1654.

* *Præ-
sentie.*

en dat zy 't, voorheen, in diergelyke geval-
 len, dikwils, geoefend hadden in den Haage.
 Van de zyde der Staaten van Holland, werdt
 aangewezen, dat zulks, niet dan ingevallen
 „ van eene andere natuur, of met kennis der
 „ Gewesten, geschied ware: of indien 't ook
 „ in andere gevallen mogt ondernomen zyn,
 „ dat zulks als eene inbreuk op het regt der
 „ Gewesten moest aangemerkt worden. Dat
 „ de algemeene Staaten geen Regtsgebied
 „ hadden dan over 't Krygsvolk, en zulks al-
 „ leen by * voorkoming, binnen de Veree-
 „ nigde Gewesten. En dat alle andere Persoo-
 „ nen tot het Regtsgebied der Staaten van elk
 „ Gewest behoorden, 't zyze 'er onderzaaten
 „ van waren, of 'er zig slegts ophielden, voor
 „ eenen tyd.” Doch het Hof van Holland, en
 de Krygsraad zelf, door de algemeene Staaten
 aangesteld, vonden, onaangezien de bewegin-
 gen, die deeze Regtspleeging veroorzaakt
 hadt, niet geraaden, iet strengs tegen de ge-
 vangenen te besluiten. Schoppe alleen werdt,
 door den Krygsraad, vervallen verklaard van
 zyne verdiende wedde. Men vondt geenenge-
 noegzaam grond, om hem en de anderen aan
 lafhertigheid, veel min aan verraad, schuldig
 te houden. Zy werden, derhalve, na eenige
 maanden zittens, geslaakt. 't Verlies van Bra-
 zil werdt, eerlang, in 't algemeen, toegeschree-
 ven, aan gebrek van mond- en krygsbehoef-
 ten: van welken men ter oorzaake des En-
 gelschen krygs, dit afgelegen gedeelte van
 der Staaten gebied niet behoorlyk hadt kon-
 nen voorzien. De Koning van Portugal sloot,
 na dat hy meester van Brazil geworden was,
 een

een Verdrag met Kromwel, waarby den Engelschen merkelyke voordeelen in den Koophandel werden toegestaan. Doch dit Verdrag dekte den Koning ook, meer of min, tegen de Staaten, met welken hy klaarlyk zag, nu niet veel langer vrede te zullen kunnen houden (x). 1654.

De Protector was, na het sluiten der Vrede met deezen Staat, behalve met Portugal, ook met Frankryk en met Spanje, in onderhandeling gebleeven. Ieder van deeze Mogendheden, die nog met elkanderen in oorlog waren, zocht hem te beweegen tot een verdrag. Eindelyk, besloot hy met Spanje te breeken, zende eene Vloot naar Amerika, die zig, in Bloei maand des jaars 1655, meester maakte van Jamaika, welk de Engelschen te vooren nog eens veroverd, doch sedert verlaaten hadden. De oorlog tusschen Engeland en Spanje gaf den ingezetenen der Vereenigde Gewesten gelegenheid, om zig meester te maaken van de meeste Vaar op Spanje, die, te vooren, grootendeels, in de handen der Engelschen geweest was. Doch van eenen anderen kant, werdt 'er de Vereenigde Staat wederom door benadeeld. Kromwel, met Spanje in oorlog geraakt, vondt raadzaam een Verbond met Frankryk te sluiten (y). De Staaten werden wel begreepen in dit Verbond; doch slegs als vrienden van beide de Mogendheden. Frankryk beloofde zig van Engeland meer hulp tegen Spanje, dan de Staaten zouden kunnen of willen verleenen, III. Engeland raakt met Spanje in oorlog. 1655.

(x) Resol. van Confid. bl. 214. THURLOE'S Papers, Vol. II. p. 703. AITZEMA III. Deel, bl. 1116-1125, 1221, 1222. WIGQUEFORT Liur. VIII. p. 456-462.

(y) Zie hier by AITZEMA III. Deel, bl. 1165.

1655. en was zeer te onvrede op de Staaten, om dat zy, met Kromwel, geslooten hadden, zonder den Koning, als voornaame handelende party, in 't Verdrag, te begrypen (z). Ook hadt men, aan 't Fransche Hof, bespeurd, dat de handeling over een Verbond tusschen Lodewyk den XIV. en de Staaten slegts aangehouden was, om Kromwel te eerder tot vrede te doen besluiten: 't welk het misnoegen tegen de Staaten hadt doen toeneemen. 't Verbond tusschen Koning Lodewyk en den Protector was, derhalve, zo dra niet geslooten, of de Fransche Ambassadeur, *Pierre Canut*, werd't huis ontboden uit den Haage. In 't afscheid neemen, ontzag hy zig niet, de Staaten, van ter zyde, te beschuldigen van ondankbaarheid jegens den Koning, zynen meester, die, gelyk hy te kennen gaf, deswege, niet ongevoelig was (a). De Staaten klaagden, van hunnen kant, over de kaaperyen der Fransche Vrybuiteren, in 't Kanaal en elders, waardoor hun Koophandel zeer gestremd werdt. Ook begon men, eerlang, in Frankryk, vyftig stuivers te heffen van elk vat, dat de vreemde schepen, die in Fransche Havens kwamen laaden voeren konden: eene nieuwigheid, die de Vaart der ingezetenen van deezen Staat op Frankryk merkelyk benadeelde. De Staaten deden 'er, vergeefs, over klaagen. De oorlog met Spanje maakte het opstellen van nieuwe belastingen noodzaakelyk, in Frankryk: en de Koning vondt geraaden, dezelve, zo veel mogelyk ware, te leggen op de

(z) WICQUEFORT *Livr.* VII. p. 400-402.(a) THURLOE'S Papers *Vol.* IV. p. 112.

de ingezetenen der Vereenigde Gewesten, welker Koophandel hy gaarne in zyn Ryk trekken wilde, en die hem, zo hy dagt, door en na het sluiten der Munstersche Vrede, zo veel stof tot misnoegen gegeven hadden, dat hy hun naauwlyks meer behoefde te ontzien; en nog te minder, om dat hy, na 't sluiten van 't Verbond met Engeland, hunne vriendschap niet noodig hadt (b). Op deeze wyze, strekte dit Verbond, om Frankryk verder te verwyderen van den Vereenigten Staat; hoewel de veranderingen, die, sedert, voorvielen, oorzaak waren, dat het misnoegen, niet dan na verloop van eenige jaaren, tot openbaaren oorlog, uitborst. Maar terwyl de Staaten zo weinig verzekerd waren van Frankryk, en tot hiertoe nog geen Verdrag van Zeevaart hadden konnen sluiten met Engeland, waarover Nieuwpoort, te vergeefs, bleef handelen (c), werden zy ingewikkeld in den kryg, die tusschen Zweeden en Poolen ontsteken was, en waarvan wy nu de gelegenheid en aanvang gaan verhaalen.

Christina, Koningin van Zweeden, hadt, in IV. 't voorleeden jaar, de Kroon afgestaan aan Karel Gustaaf, haaren vollen Neef, die, de Zweedsche wapenen in Duitschland gevoerd hebbende, terstond toonde, dat hy nog oorlog in den zin hadt. De Graaf van Konigsmark was, reeds eenigen tyd, bezig geweest, om voorberidsels te maaken tot het beleg van Breemen, welke Stad zig zo volkomen niet onderworpen hieldt aan de Zweedsche Kroon, almen 't, in dit

(b) AITZEMA III. Deel, bl. 1232. WICQUEFORT Livr. VIII. p. 477, 478, 539.

(c) AITZEMA III. Deel, bl. 1154 enz.

1655. dit Ryk, verftondt te behooren. Hy hadt zelfs in den aanvang des jaars 1654, de Stad begonnen te belegeren. Zy zondt, om onderftand, aan den Keizer, aan de Hanze-Steden en aan de Staaten der Vereenigde Gewesten: welke laatften, toen nog belemmerd met den Engelſchen kryg, alleenlyk, beflooten, Van Beuningen, *Epo Bootsma* en *Kniphuizen van Luisberg*, als buitengewoone Afgevaardigden, naar Stade te zenden, om een Verdrag te bemiddelen, tuſſchen Zweeden en de Stad Breemen; doch deeze bezending was vrugtelooſ geweest. Zweeden wilde de bemiddeling der Staaten niet aanneemen. Breemen werdt egter, in Slagtmaand, verloſt van't beleg, by verdrag, volgens welk, de beſtiſſing der gereezen' geſchillen verſchooven werdt, tot eenen anderen tyd (d). 't Scheen, naderhand, dat men geſchil met Breemen gezogt hadt, om, onder dekfel van het zelve, Krygsvolk byeer te brengen, zonder den nabuuren argwaan te geeven. Immers, toen Konigsmark, ook na't fluiten van 't Verdrag met Breemen, zyne troepen verfterkte; toen men vernam, dat de Graaf van *Wittenberg* volk byeentrok in Pomeran, en dat de Koning zelf zig uitrustte, ter zee en te lande, twyfelde men niet meer, of 't was op Poolen, en op de bezettingen van den Keurvorſt van Brandenburg langs de Ooſtze, gemunt (e). De Czaar van Muskovie hadt, onlangs, ook den oorlog aan Poolen verklaard,

en

(d) AITZEMA III. Deel, bl. 884-891, 892-901. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 22.

(e) Secr. Refol. Holl. 5 May 1655. I. Deel, N. 173. DE WIT Brieven III. Deel, bl. 47.

en zig van eenig geweer, kruid en lood voorzien, in de Vereenigde Gewesten. Poolen stak, 1655. daarbenevens, inwendig vol onrust; zodat dit Ryk, nu nog van den kant van Zweeden gedreigd wordende, ten hoogste noodig hadt, zig te sterken, door uitheemsche Bondgenootschappen (f).

Al in 't jaar 1653, was 'er eenige opening Hande- tot een Verbond, tusschen *Joan Kasimir*, Ko- ling tus- ning van Poolen, en de Vereenigde Gewesten, schen- geschied, in den Haage. Men hadt zelfs, wat Poolen en de Staaten. laater, een ontwerp gemaakt, waarmede *Nikolaas de Bie*, Resident van Poolen by deezen Staat, een' keer was gaan doen, naar zynen Meester. Doch dit Ontwerp, te voordeelig gesteld zynde voor de Staaten, hadt geen' ingang gevonden, aan 't Poolsche Hof (g). Zy werden, daarna, door hun belang, genoodzaakt, om de vynde van Poolen te kiezen, tegen Zweeden; welk Ryk, eens meester geworden van de Oostzee, hunnen handel op dezelve, door 't verhoogen der tollén, naar welgevallen, zou kunnen belemmeren.

Fredrik Willem, Keurvorst van Branden- V. burg, bedugt voor 't verlies van zyne Staaten Verbond langs de Oostzee, sloot, in Hooimaand deezer der Staa- jaars, een Verbond van onderlinge bescher- ten met den Keur- ming met de Vereenigde Gewesten, voor den vorst van tyd van agt jaaren: waarover, reeds sedert ee- Branden- nigen tyd, gehandeld, en welk, voornaamlyk burg. door Amsterdam (h), tot een besluit gebragt was

(f) WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 472.

(g) AITZEMA III. *Deel*, bl. 1098-1101. WICQUEFORT *Livr.* VIII. p. 471.

(h) THURLOE's Papers *Vol.* III. p. 667.

1655. was (i). De Staaten beloofden „ den Keurvorst
 „ te zullen beschermen, zo wel, wanneer hem
 „ de Gulikſche Erflanden, met geweld, be-
 „ twiſt werden, als wanneer hy, in zyne Staa-
 „ ten en Steden, langs de Ooſtzee gelegen,
 „ werdt aangetaſt. De Keurvorſt zou, daar-
 „ entegen, de Staaten byſtaan, met tweedui-
 „ zend man, wanneer zy, binnen den Veree-
 „ nigden Staat of aangewonnen' Landen, wer-
 „ den beoorloogd, en zelfs, wanneer men on-
 „ dername, hunne ſcheepvaart te ontruſten.
 „ De Staaten beloofden den Keurvorſt drie-
 „ duizend man, in manſchap, wapenen of geld,
 „ of vierduizend en meer, zo hy, in de Ooſt-
 „ zee, werdt aangevallen (k)”. Doch dit Ver-
 „ bond hieldt niet lang ſtand. Terwyl 'er over
 „ gehandeld werdt, was de Keurvorſt, zo men
 „ meende, reeds bezig, om zig met Zweeden te
 „ verdraagen (l): 't welk, daarna, openlyk bleek,
 „ zyne meening geweest te zyn. In Engeland,
 „ waar dit Verbond niet aangenaam was, dagt
 „ men, dat de Prinsgezinden, hier, het hadden
 „ weten te wege te brengen, om hunne party
 „ te ſtyven. Doch de Witt meende „, dat het
 „ Verbond den Keurvorſt geene gelegenheid
 „ gaf, om den Prinſe van Oranje, door behoor-
 „ lyke wegen, eenig het minſte voordeel toe te
 „ brengen; en dat hy niet door geweld zou
 „ kunnen doen, zonder het Verbond te ſchen-
 „ den, en alle Landzaaten tegen zig te verbit-
 „ teren (m).” De

(i) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 82, 94. AITZEMA III. Deel, bl. 1199 enz. WICQUEFORT Livr. VII. p. 425.

(k) Zie het Traſt by AITZEMA III. Deel, bl. 1200 enz.

(l) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 68. THURLOE'S Pa- pers, Vol. III. p. 731. Vol. IV. p. 459.

(m) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 96, 99, 112, 170. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 525, 668, 705.

Oordeel,
over het
inzigt
van dit
Verbond.

De Staaten hadden, uit voorzorg, terwyl 1655.
 Konigsmark omtrent Breemen lag, twee Veld-
 legertjes op de been gebragt, een van agten-
 vyftig vendelen Knegten en dertig kornetten-
 Paarden, onder den Veldmaarschalk, Heere-
 van Brederode, welk langs en omtrent den Ys-
 sel gelegd werdt; en een van veertig vendelen
 Knegten en elf kornetten Paarden, onder den
 Stadhouder van Friesland, Willem Fredrik,
 dien wy, voortaan, den naam van *Prinse* schul-
 dig zyn, zynde zyn Huis van Nassau-Dietz, zo
 wel als de Huizen van Nassau-Dillenburg, Nas-
 sau-Siegen en Nassau-Hademar, in den voor-
 leeden jaare, tot den Ryksvorstelyken stand,
 verheeven geworden (*n*). Het Legertje, over
 welk hy thans gebodt, diende om Delfzyl,
 Koeverden en de Bourtange, en zelfs Embden
 en Lieroord, in Oostfriesland, te dekken. Doch
 deese Legertjes werden opgebroken, en 't
 volk naar de bezettingen gezonden, toen men
 vernam, dat Konigsmark over de Elve getrok-
 ken was, om zig by den Graave van Witten-
 berg in Portieren te voegen (*o*). Breed werdt,
 in 't algemeen, opgegeven van de magt van
 't vereenigd Zweedsche Leger; doch men ver-
 nam, hier, uit egte berigten, dat het slegts
 twee-endertighonderd knegten en tweedui-
 zend paarden sterk was (*p*).

De Zweedsche wapenen maakten, sedert, Voort-
 sterke voortgangen in Poolen. Warschauw en gang der
 Krakauw gaven zig, terstond, over. De Ko-
 ning Zweedsche wa-

(*n*). AITZEMA III. Deel, bl. 1108.

(*o*). DE WITT Brieven III. Deel, bl. 81. WICQUEFORT Livr.
 IX. p. 430. THURLOR's Papers, Vol. III. p. 524, 530.

(*p*). DE WITT Brieven III. Deel, bl. 85.

1655. ning en de Koningin van Poolen weeken uit
penen in het Ryk naar Silezie, waarna de meeste Land-
Poolen. schappen zig den Koning van Zweeden onder-
wierpen. Dantzig nogtans, welk onder be-
scherming des Konings van Poolen plagt te
staan, weigerde zulks (q): waarop Karel Gus-
taaf voornam, de Stad, te water, met twee-
endertig schepen, te belegeren (r).

De Staa- In deezen stand der zaaken, begonden de
ten rusten Staaten met ernst te denken aan het ondersteu-
eene nen van Poolen: waarop de Resident de Bie,
Vlootuit van tyd tot tyd, ernstelyk aanhieldt (s). Men
naar de besloot, in Oogstmaand, eene Vloot naar de
Ooftzee. Zond te zenden, tot beveiliging van den Koop-
handel in de Ooftzee: en viel, terstond, aan 't
uitrusten, zonder zig te stooren aan de Vertoo-
gen van den Zweedschen Resident, *Harald*
Appelboom, die ligtelyk bevroeden kon, dat
deeze uitrusting gerigt was tegen den Koning
zynen meester, welke nogtans, beyeerde hy,
in vriendschap leefde met de Staaten, en ge-
zind was, de gemaakte Verdragen, heiliglyk,
te onderhouden (t).

Zy be- Doch terwyl de Vloot uitgerust, en eenige
sluiten schepen, die eerst gereed waren, vooruit ge-
buitenge zonden werden (u), vondt men geraaden, ver-
woone scheiden' Gezantschappen af te vaardigen naar
bezen- 't Noorden, om, ware 't mogelyk, de rust al-
dingen te doen naar daar, door handeling, te herstellen. Tot de be-
't Noor- zending naar Zweeden, werden benoemd Go-
den. verd

(q) THURLOE's Papers, Vol. IV. p. 93.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 1220, 1265.

(s) AITZEMA III. Deel, bl. 1210, 1216.

(t) AITZEMA III. Deel, bl. 1210-1215, 1215.

(u) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 66.

verd van Slingeland, Pensionaris van Dordrecht, *Fredrik van Dorp*, Heer van Maasdam, 1655. Raad in den Hove van Holland, en *Jan Tshibrands*, van wege Stad en Lande, afgevaardigd in de algemeene Staaten. Naar Deenemarke werden gezonden Koenraad van Beuningen, die onlangs uit Zweeden te rug gekomen was (v); *Godard Adriaan van Rheede*, Heer van Amerongen, en *Matthias van Vierfen*, oud voorzittende en eerste Raad in den Hove van Friesland. Doch de eene en de andere bezending bleef opgeschort, tot in 't volgende voorjaar. Ook liep toen eerst het gros van 's Lands Vloote in zee. Wy zullen, hierna, gelegenheid hebben, om van haare verrigtingen verslag te doen. Nu leidt ons de draad der Geschiedenisse tot het ontvouwen van den staat der binnenlandsche zaaken, die thans merkelyken invloed hadden op de uitheemschen.

De bewegingen in Holland, om den Prins VI. van Oranje te doen verheffen tot de bekende Staat der
hooge waardigheden, waren, sedert het slui- Regeeringe in
ten der Vrede met Engeland, byna alomme, Holland.
opgehouden (w). Men droeg zorg, dat 'er, by de jaarlyksche verandering der Wethouderen in de Steden, allengskens, meerder op 't kussen raakten, die voor *Liefhebbers der Vryheid*, gelykze genoemd werden, bekend waren. Te Amsterdam, waren 'er, onlangs, verscheiden van deezen overleeden, te weten, de Burgemeesters *Dr. Jan Bikker*, *Nikolaas Korver*, *Kornelis Bikker*, Heer van Zwieten, en Frans Ban-

(v) WICQUEFORT *Livr. IX. p. 488, 489.*

(w) THURLOE'S *Papirs, Vol. III. p. 22.*

1655.

Banning Kok; Heer van Purmerland: en sommigen waren, in Louwmaand, bedugt, dat men, by de aanstaande verkiezing der Wethouders, eenige andersgezinden in de Regeeringe brengen mogt. 't Viel egter zo niet uit; daar de Witt, die, ten deezen tyde, te Amsterdam was, alwaar hy, kort hierna, eene Dogter van wylen den Burgemeester Jan Bikker trouwde, veelligt, wel iet toe gedaan heeft (x). In andere Steden, volgde men den zelfden voet: waardoor de tegenwoordige Regeering van Holland, allengskens, bestendiger werdt, en binnens- en buitenslands meer aanzien kreeg. My is niet bekend, dat 'er, ten deezen tyde, in eenige Stad van Holland, merkelyke bewegingen bespeurd werden, uitgenomen te Gorinchem, daar de Wethouderschap, al federt eenigen tyd, met den Droffaard, over hoop gelegen hadt, over 't gezag, welk de laatste oordeelde hem, in Regts- en Regeeringszaaken, toe te komen, en welk hem, door de Wethouders, betwist werdt. Doch op den twee-entwintigsten van Hooimaand deezes jaars, werdt 'er 't Huis van den Oud-Burgemeester van der Kolk, Schoonvader des Droffaards, in eenen oploop, geplonderd. En 't liep nog eenen geruimen tyd aan, eer alles, door Gemagtigden uit den Hove, eenigszins, in rust gebragt werdt (y). Maar in de meeste andere Gewesten, stondt het, ten deezen tyde, nog zeer onrustig. Gro-

(x) DE WITTE, *Deel III. Deel, bl. 4, 10, 12, 15, 16.* THURLOE'S PAPERS, *Vol. II. p. 706.*

(y) *Resol. Holl. 3 Octob. 1654. bl. 388. 31 July 1655. bl. 291.* THURLOE'S PAPERS, *Vol. III. p. 447, 615, 633, 667. Vol. VI. p. 123, 139, 147, 165, 166.*

Groningen en de Ommelanden lagen, 1655. al federt eenige jaaren, over hoop: en hadden, op 't einde des jaars 1653, beslooten, hunne geschillen, door eenige Gemagtigden, te laten afdoen: en zo deezen elkanderen niet verstaan konden, den Stadhouder, Prins Willem Fredrik, tot scheidsman te kiezen (z). De Ommelander-Heeren waren zelve onderling verdeeld, doordien men twee hunner hadt willen beletten, zitting te hebben op den Landdag. Sommigen, die meest op de zyde des Stadhouders geweest waren, hadden zig verbeeld, dat hy, in den twist, hunne streng getrokken zou hebben. Doch hy hadt het anders verstaan: waarop zy, van zyne vrienden, zyne hevigste partyen geworden waren. Burgemeester Eisinga, die thans het meeste bewind hadt in de Stad, hieldt hunne zyde. De twee Ommelander-partyen noemden zig ieder het Lid der Ommelanden, en gebruikten ieder het zegel van dit Lid. Drie Gemagtigden uit de genen, die tegen den Stadhouder waren, vervoegden zig, in Lentemaand deezes jaars, in de Vergadering der algemeene Staaten, daar zy een scherp geschrift overleverden tegen hunne partyen, den Stadhouder, onder anderen, van Majesteitschennis beschuldigende (a). De andere party schreef hiertegen. Ondertusschen, stondt 's Lands Regeering en Regtsoefening genoegzaam stil, voor eenige maanden: hebbende men, ter oorzaake der gemelde geschillen, geene Gedeputeerde Staaten noch Reg-

(z) AITZEMA III. *Deel*, bl. 228.

(a) Resol. Holl. 25 Maart 1655. bl. 108. DE WITT Briefv. III. *Deel*, bl. 33. WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 494.

1655.

Regters in der Hoofdmannen-Kamer kunnen verkiezen (b). De algemeene Staaten beslooten, derhalve, in Bloeiimaand, eene bezending te doen naar Groningen, bestaande uit agt Gemagtigden, twee uit Holland, van welken de Raadpensionaris de Witt een was, en een uit ieder der zes andere Gewesten (c). Zy hadden last om te raadpleegen met den Prinse van Nassau, en, nevens hem, te arbeiden, om de geschillen in der minne by te leggen. Ook troffenze, binnen weinige dagen, een Verdrag by voorraad, in welk de Regeering der Ommelanden, het kiezen der Gemagtigden ten Landdage, en 't begeeven der Ampten geregeld werdt (d). Doch de party, die tegen den Stadhouder was, dreef, dat men hem daarby te veel gezags gegeven hadt (e). Ook bleef de onlust meer of min duuren in deeze Provincie (f). De Raadpensionaris de Witt schreef, in Grasmaand des jaars 1656, dat alle de woeleryen, die, te vooren, „ door en voor Prinse Willem van Nassau, en, zo't „ scheen, ook uit liefde tot den Heere Prinse van „ Oranje, tegen Holland, waren aangewend, nu „ van daar waren afgekeerd naar de andere „ Gewesten, met naame naar Friesland en „ Stad en Lande, die Prins Willem, tot hier- „ toe, vergeefs, tot het aanneemen van zeker „ ontwerp van *Harmonie* of overeenstemming, „ tus-

(b) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42.

(c) See THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 424, 446, 552, 553.

(d) Zie Resol. Holl. 24 Juny 1655. bl. 226. en AITZEMA III. Deel, bl. 1187. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 586, 594.

(e) AITZEMA III. Deel, bl. 1192.

(f) AITZEMA III. Deel, bl. 1308. IV. Deel, bl. 130. THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 567, 772. Vol. VI. p. 70.

„ tusschen de Gewesten gezogt hadt te be-
 „ weegen (g).” In Groningen zelf, ontstondt, 1655.
 in 't jaar 1657, eene geweldige beroerte, ter
 gelegenheid van de gewoonlyke verkiezing
 der Wethouderschap. 't Huis van den Burge-
 meester *Tjassens* werdt geplonderd. Hy zelf,
 zig in de Kerk gebergd hebbende, liep gevaar
 van 't leeven; doch werdt nog gelukkiglyk
 gered, door Prinse Willem van Nassau, die
 egter zorg droeg, dat, in 't verkiezen der Wet-
 houderen, genoeg gegeven werdt aan 't ge-
 meen (b). Hierop volgde, in 't jaar 1659, ee-
 ne bemiddeling van de geschillen der Provin-
 cie, door de algemeene Staaten (i).

In Gelderland, was ook geschil over 't be-
 geeven der Ampten, tusschen de Stad Arnhem Oneenig-
heid in
 en de kleine Steden van het Kwartier van de Gelder-
land.
 Veluwe, en tusschen de Stad Zutphen en de an-
 dere Steden des Zutfenschen Kwartiers. De
 twee groote Steden dreeven, dat zy, hierin, ie-
 der zo veel zeggens hebben moesten, als de an-
 dere Steden van elk Kwartier te samen. De klei-
 ne Steden hielden, daarentegen, staande, dat
 zy elk zo wel eene stem behoorden te hebben,
 als ieder der grooten. Deezen verklaard heb-
 bende, dat zy zig aan de uitspraak van het Hof
 van Gelder, gesterkt met twee Gemagtigden
 uit ieder der drie andere Geregtshoven in de
 Vereenigde Gewesten, van Holland, Utrecht
 en Friesland, wilden onderwerpen, werden
 'er,

(g) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 213. AITZEMA III.
 Deel, bl. 1307.

(b) AITZEMA IV. Deel, bl. 130-133. WICQUEFORT Livr.
 X. p. 595.

(i) Zie Reglem. by AITZEMA IV. Deel, bl. 472.

1655.

in Utrecht.

'er, terftond, Gemagtigden gekooren. Doch de kleine Steden hadden geen en zin in deeze onderwerping; zodat de twiit onbeflist bleef(k).

In Utrecht, lag het eerste Lid van den Staat over hoop met de Stad, welke geoordeeld hadt, dat dit Lid, uit de geestelyke goederen, welken het bezat, eene aanzienlyke somme behoorde af te staan, tot onderhoud der Predikanten: waartoe het eerste Lid niet verftaan kon (l). Ook hadden de Edelen of tweede Staat den Prins van Oranje, in Hooimaand des jaars 1654, tot Stadhouder benoemd: Graaf Willem van Nassau, die zig, ten deezen tyde, in Utrecht bevondt, kon nogtans de Stad niet beweegen, om zig te voegen by de twee eerste Leden der Staaten (m).

in Friesland.

In Friesland, was men ook tweedragtig. De Steden hingen geheellyk af van den Stadhouder. Doch, onder de andere Leden, waren 'er veelen, die de zaaken, gelyk Holland, begon den in te zien(n): waaruit geduurige twiit ontstondt, op de Landdagen.

VII.
Op
schuddin-
gen te
Goes, in
Zeeland.

In Zeeland zelf, veranderden sommige Steden. Te Goes, daar men, in 't jaar 1653, in een' oproer, te wege gebragt hadt, dat eenige Prinsgezinden in de Regeeringe kwamen(o), hadt men, in 't volgende jaar, op gelyke wyze, veroorzaakt, dat eenigen hersteld werden, die, te vooren, verlaaten geweest waren van hun-

(k) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 41. AITZEMA III. Deel, bl. 1191.

(l) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42. WICQUEFORT Livr. IX. p. 493.

(m) THURLOE's Papers Vol. II. p. 438, 450, 451, 479, 480.

(n) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 42.

(o) Zie hier voor, bl. 297.

hunne Ampten ^(p). In 't jaar 1655, ontstondt 'er wederom diergelyke beweeging, na de aanstelling van den regeerenden Burgemeester, *Bartholomeus Dankerts*, tot Baljuw. Doch zy werdt, door Gemagtigden der Staaten, gestild voor dien tyd ^(q). De Wethouderschap bestondt hier, uit den Baljuw, twee Burgemeesters en negen Schepens. Jaarlyks ging er een Burgemeester af, en, het eene jaar, vier, het andere jaar, vyf Schepens. Volgens de oude Privilegien, moesten de opengevallen Plaatsen vervuld worden, door den Baljuw en aanblyvende Regenten; uit eene benoeming van twintig der aanzienlykste burgeren, gemaakt door den afgaanden Burgemeester, de twee Rentmeesters der Stede en twee Verkiezers; zonder dat men den Stadhouder, of eenige mindere Kollegien van Regeeringe behoefde te kennen ^(r): een voorregt, welk geene andere Zeeuwfche Steden met Goes plagten gemeen te hebben, voor de dood des jongsten Stadhouders. Dit voorregt, gelyk het de Magistraatsbestelling onafhangkelyker maakte, gaf ook, somtyds, tot zorgelyke beroerten, aanleiding. Hierna, op 't einde des jaars 1656, rees 'er verschil; over 't verkiezen van twee Rentmeesters, waarvan de benoeming tot de jaarlyksche Wethouderschap, die, in den volgenden Zomer, geschieden moest, grootendeels, afhing. De stemmen staken, tusschen de

(p) Notul. Zeel. 16, 17 Juny 1654. bl. 161. AITZEMA III. Deel, bl. 1110.

(q) Notul. Zeel. 21, 22, 28 Juny 1655. bl. 56, 57, 58, 60.

(r) Cope van twee Privil. gedr. te Middelh. 1657. BOXHORN op REIGERSE. I. Deel, bl. 401.

1655.

de Prinsgezinden en de anderen. De eersten wilden 't geschil aan de Staaten verbleeven hebben: de anderen aan de Vroedschap der Stede, daar zy de sterksten waren (s). De burgers koozen party, en waakten met dubbele wagt, om niet overvallen te worden, en om het Staatfch Krygsvolk, waarmede de Stad gedreigd werdt, buiten te houden. Doch by gelegenheid, dat twee Ronden elkanderen, by nacht, tegen kwamen, raakte men handgemeen. *Gillis van der Nisse*, Kapitein der Burgerye, werdt doorschooten: twee Burgers werden gewond: waarvan een, *Jakob Gorssen* genaamd, het beftierf: het Huis van den Oud-Schepen *Benjamin van den Steene*, daar de party der Prinsgezinden in geweeken was, werdt geplonderd (t). De Baljuw Dankerts, die 't met deezen hieldt, op 't einde des voorleeden jaars, door Burgemeesteren en Schepenen, ontfchutterd, en sedert aangetaft en ontwapend zynde door de Burgerye, was genoodzaakt geweest, zyn ampt neder te leggen (u). Zyn aanhang hadt, derhalve, deeze moeilykheid veroorzaakt, om hem te doen herftellen (v). Het Hof in den Haage zondt, eerlang, Gemagtigden naar Goes, om, zonder zig aan de tegenkanting der Staaten van 't Gewest te bekreunen, onderzoek op 't gebeurde te doen (w); en eenige handdaadigen

(s) Notul. Zeel. 9, 10, 11, 15, 16, 27 January 2, 3, 24 Febr. 2 Maart 1657. bl. 4, 9, 11, 15, 25, 32, 33, 35, 39, 47, 48, 52.
(t) Doleantie van B. van den Steene. gedr. 1657.

(u) Notul. Zeel. 21, 30, 31 Maart 14, 16 April 1657. bl. 67, 68, 73, 74, 79, 81.

(v) Manifest der Burgerye van Goes, gedr. Middelb. 1657.

(w) Notul. Zeel. 18 April 1 May 8 Juny 30, 31 July 1 Aug. 1657. bl. 83, 85, 95, 103, 104, 105.

gen werden met geëffeling gestraft. Doch 1655. deze beroerte veroorzaakte, dat de Staaten van Zeeland der Stad, die eenen tyd lang van de Staatsvergaderinge bleef, eerlang, op haar verzoek, vergunden, voortaan, vier Burgemeesters en zeven Schepens te mogen hebben, van welken twee Burgemeesters, en drie of vier Schepens, by beurten, jaarlyks, zouden afgaan: door welke schikking, de Baljuw minder vermogen hadt, om de stemmen te doen uitvallen naar zynen zin. Dankerts egter, uit Goes geweeten zynde, nam, in Bloemaand des jaars 1658, op eenen vroegen morgen, zynen slag waar, kwam, met eenigen van zynen aanhang en eenige soldaaten, door de Oostpoorte, in de Stad, maakte zig meester van 't Stadhuis, en zettede zig op zyne oude plaatse, voorgeevende aldaar te willen leeven en sterven. Doch also hem byna geene burgers toevielen, en de schuttery, midlerwyl, in de wapenen kwam, tot voorstand der tegenwoordige Regeeringe, moest hy 't Stadhuis en de Stad haast wederom verlaten. Sedert, werdt hy in eene geldboete van vyf honderd ponden vlaams verweezen, en uit Goes en Zuidbeveland gebannen. De Staaten van Zeeland stelden eenen anderen Baljuw, in zyne stede (x): waarna eene algemeene vergiffenis afgekondigd (y), en de rust binnen Goes allengskens hersteld werdt (z). Doch tegenwoordig,

in

(x) Notul. Zeel. 6 Juny 1658. bl. 15.

(y) Notul. Zeel. 10 Dec. 1658. bl. 20. 7 Maart 1659. bl. 17.

(z) Memoriaal der Regeer. van Goes 1658. Notul. Zeel. 25. 27 Aug. 5, 10, 14, 22, 23 Sept. 21, 24, 26 Nov. 1658. bl. 110, 111, 113, 117, 122, 125, 140, 141, 147, 149, 151. Byl. bl. * 4, 5, 23. AITZEMA IV. Deel, bl. 128. WICQUEFORT Livr. X. p. 594. THURLOE'S Papers Vol. VI. p. 165, 166.

1655.

in 't jaar 1655, was de verdeeldheid tusschen de Leden van Zeeland zo groot, dat veele zaaken onafgedaan bleeven, om dat Middelburg, Zierikzee en Thoolen vierkant overstonden, tegen Goes, Vlissingen en Veere (*a*). Thoolen zelf was ook verdeeld; schoon zy, die, naar 't oordeel van den Raadpensionaris de Witt, goede grondregels volgden, aldaar, tot nog toe, het onderpit delfden (*b*). In 't volgende jaar, was 'er een opstand onder de Landluiden van Walcheren, die op de Dykgraaven en Heemraaden misnoegd waren (*c*). Doch men vindt 'er weinig van aangetekend. Na 't stillen der beroerte, werden de Regenten, door eene bondige Akte der Staaten, tegen alle schade, die hun, in 't vervolg, zou mogen overkomen, verzekerd (*d*). Sommigen strooiden uit, dat Holland, en in 't byzonder de Raadpensionaris de oneenigheden in de Gewesten verwekte en aanstookte, om daardoor andere luiden, die 't nader met hem eens waren, in de Regeeringe te brengen. Doch de Witt betuigde, by alle gelegenheden, het tegendeel (*e*). Ondertusschen, liep de tweedragt nergens hooger dan in Overysfel, daar zy reeds eenen geruimen tyd geduurd hadt, en nog niet weggenomen was. Wy hebben 'er, te vooren reeds (*f*), met een enkelwoord, van gewaagd, en 't zal hier te pas-

(*a*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42. THURLOE'S Papers, *Vol.* II. *p.* 361, 393. *Vol.* III. *p.* 446, 447.

(*b*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 74. THURLOE'S Papers, *Vol.* III. *p.* 544, 553, 594.

(*c*) THURLOE'S Papers, *Vol.* V. *p.* 132.

(*d*) Notul. Zeel. 12 Decemb. 1656. *bl.* 123.

(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1192.

(*f*) *Bl.* 361.

passé komen , datwe 'er uitvoeriger verflag 1655.
van doen.

De Staaten van Overijssel waren, in Gras- VIII.
maand des jaars 1654, te Deventer, ten Land- Oor-
dage beschreeven, om te raadpleegen, op de ^{sprong}
bewilliging in den Staat van oorloge en bui- ^{van de}
tengewoone toerusting ter zee, op het betaalen ^{scheuring}
der onderstandgelden aan Deenemarke, op de ^{der Staa-}
zaaken van Portugal, op de gevolgen der Vrede ^{ten van}
met Engeland, en op verscheiden' andere zaa- ^{Overys-}
ken van gewigt, den Staat der Landen in 't ^{sel.}
gemeen betreffende. Doch in plaats van zig,
hiermede, voornaamlyk, bezig te houden, ver-
deelden zy zig, onderling, ter gelegenheid van
een huisselyk geschil, ontstaan over de begee-
ving van het Ampt van Drossaard van Twen-
te, welk, by meerderheid van stemmen, op-
gedragen was aan *Rutgert van Haarsolte*, die,
als Drost van Lingen, in byzonderen dienst
was van het Huis van Oranje, en zeer gezet
op de bevordering der belangen van dit Huis.
Om de Steden, welken hy bedugt was, dat hem
meest hinderlyk zouden zyn, in 't verkrygen
van dit Ampt, op zyne zyde, te winnen, hadt
hy zyn Land-Rentmeesterschap van Salland,
ten behoeve der Steden Kampen en Zwolle,
afgestaan, en hierdoor de meeste stemmen ge-
wonnen. Doch verscheiden' Edelen en de Stad
Deventer weigerden hem voor Drossaard te
erkennen. Die 't met hem hielden vertrokken
uit Deventer, daar de Wethouderschap de be-
zetting op haare hand hadt; den Landdag, zo
veel in hen was, verleggende naar Kampen,
en van daar naar Zwolle; terwyl de andere par-
ty,

1655.

De ver-
deelde
Staaten
werven
tegen el-
kande-
ren.

ty, te Deventer, bleef vergaderen (*b*); daar de Landdag belegd was, en, naar de orde der Regeeringe, dit jaar, gehouden moest worden. Zo ver liep de twist tusschen de verdeelde Staaten, dat men de trom begon te roeren, om volk te werven tegen elkanderen, en zig zelfs van de gewoonlyke bezettingen in de Steden dagt te bedienen, om zynen aanhang te styven. Doch de Staaten van Holland (*i*) en de algemeene Staaten zelven voorkwamen dit, bevel geevende, de eersten aan het Krygsvolk, welk zy betaalden, en de anderen aan al het ander Krygsvolk, dat het zig niet zou hebben te steeken in den twist, die, tusschen de Staaten van Overijssel, ontstaan was, en der eene noch der andere partye de hand bieden. Dit bevel scheen aan te loopen, tegen een der besluiten van de Groote Vergadering, volgens welk, de algemeene, noch eenigen der byzondere Staaten, geen zeggens hadden over 't Krygsvolk, in een der andere stemmende Gewesten leggende. Ook hadden Zeeland, Friesland en Stad en Lande dit doen opmerken, ter algemeene Staatsvergaderinge, en Friesland hadt eene aantekening laten doen, tegen het besluit der Vergaderinge. Doch de andere Gewesten en Holland in 't byzonder scheenen te begrypen, dat 'er, federt het scheuren van den Landdag, geene Staaten, en derhalve geene *Souverainen* in Overijssel waren. Voorts, verzogt men, aan beide de partyen, dat zy hunne geworven' troepen wilden afdanken, en de geschillen verblyven,

(*b*) *ETHURLOE's Papers, Vol. II. p. 462, 515.*

(*i*) *Resol. Holl. 18 Sept. 1654. bl. 354. in de Resol. van Confid. bl. 216.*

ven, aan de bemiddeling der algemeene Staaten. Die van Deventer, genoegzaam eens zyn- 1655.
de met Holland (*k*), en wel onderregt van 't gezag, welk dit Gewest thans hadt in de algemeene Staatsvergaderinge, zouden hiertoe gaarne verstaan hebben; doch die van Zwolle hadden 'er geene ooren naar. Zelfs hielden zy Een der
elkanderen voor, dat het beste middel, om partyen den gereezen twist by te leggen, was het verkieft den
kiezen van eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal. Ook benoemden zy, tot deeze waardig- Prins van
heden, op den veertienden van Wynmaand tot Stad-
des gemelden jaars 1654, den jongen Prins van en Prins
Oranje: wien zy den Stadhouder van Friesland, Willem
land, Prins Willem Fredrik, tot Luitenant toe- van Nas-
voegden. Men hadt die van Hasselt en Steen- fau tot
wyk, anders niet gewoon op de Staatsverga- zynen
deringen te verschynen, verzogt, deeze verkie- Luite-
zing te willen bywoonen. Doch 't werk was nant.
reeds verrigt, toen zy aankwamen: waarom zy
zig verklaarden tegen 't gene 'er gedaan was,
en verstoord te rug keerden. Prins Willem Fredrik begaf zig, kort hierop, naar Zwolle en
Kampen (*l*), daar hy in 't bezit tradt van zyne
nieuwe waardigheid. Hy keerde, omtrent den
aanvang van Wintermaand, te rug naar Friesland (*m*). De Vergadering, die te Deventer zat,
onder de hand gestyfd, door die van Holland,
kantte zig, heviglyk, tegen de aanstelling der
twee Prinsen (*n*), haar gedrag verdedigende,
in

(*k*) Zie Resol. Holl. 18 Sept. 1654. *bl.* 355.

(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 616, 636, 648, 649, 666, 667, 682, 683, 687, 715.

(*m*) THURLOE's Papers *Vol.* II. *p.* 735.

(*n*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 168, 188, 198. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 456, 457. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1111. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 662, 664.

1655.

Beide de
partyen
vervoe-
gen zig
aan de
Staaten
van Hol-
land.

in een Vertoog, welk aan de Staaten van Hol-
land gerigt was. Die van Zwolle stelden 'er
een schriftelyk Vertoog tegen (o). De eersten,
die, naar de Witts oordeel, *betoonden de Vryheid*
af te hebben (p), zonden, in Lentemaand dee-
zes jaars, drie Gemagtigden, *Rabo Herman*
Scheele en *Bernard Bentink*, uit de Edelen van
Salland en Twente, en *Joan van der Beeke*,
Burgemeester van Deventer, naar den Haage,
op eenen Geloofsbrief, die, uit naame der Staa-
ten van Overijssel, getekend was; om ter Ver-
gaderinge van Holland te klaagen, over de on-
geregelde verkiezing van eenen Stadhouder,
die, onlangs, zo sprakenze, ondernomen was,
tegen de Privilegien en tegen een besluit der
Staaten van den negentienden van Herfst-
maand des jaars 1653, waarby vastgesteld was,
dat zulks niet dan met eenpaarige stemmen zou
mogen geschieden. Voorts, moesten zy der
Staaten bystand verzoeken, tegen de verdruk-
king, voor welke zy vreesden. De Staaten
hen gehoord hebbende, oordeelden de Edelen,
Dordrecht en Haarlem, dat men hun behoor-
de by te staan, zo de andere party hen wilde
noodzaaken, tot het erkennen van den Stad-
houder. Amsterdam, Gouda, Schiedam, Brie-
le, Monnikendam, Medenblik en Purmerende
voegden zig hierby. Nogtans, besloot de Ver-
gadering alleenlyk de bevelen te vernieuwen,
die zy, te vooren, aan 't Krygsvolk, ter haarer
betaalinge staande, hadt laten afgaan (q). In
Bloei-

(o) Resol. Holl. 28 Octob. 1654. bl. 397.

(p) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 33. THURLOE'S Papers,
Vol. III. p. 115.

(q) Resol. Holl. 20 Maart 1655. bl. 65.

Bloeimaand, kwam 'er eene bezending van de andere party, die zig ook de Staaten van Overijssel noemde, aan de Staaten van Holland. De Gemagtigden waren *Adriaan Juriaan van Haarfolte*, tot den Oldenhove, Luitenant-Colonel, *Rudolf van Langen*, Burgemeester van Kampen, en *Henrik Wolffen*, Burgemeester van Zwolle. Zy vertoonden den Staaten breedvoeriglyk „ dat de Edelen en de drie Steden, „ Deventer, Kampen en Zwol, de opperste „ magt van Overijssel uitmaakten. Dat 'er, tegenwoordig, negenenzeftig Edelen waren, „ die zitting hadden ten Landdage, alwaar alles, uitgenomen zaaken van belastinge, met „ meerderheid van stemmen, beslooten werdt. „ Dat deeze meerderheid werdt uitgemaakt, „ door een' Edelman, gevoegd by de drie Steden; of door vierentwintig Edelen, gevoegd „ by twee Steden; of door zevenenveertig Edelen, gevoegd by eene enkele Stad. Dat „ 'er, tegenwoordig, maar zeventien of agttien Edelen nevens de Stad Deventer waren, „ die zig kanteden, tegen het Drofflaardschap van den Heere van Haarfolte. Dat hieruit „ de scheuring van den Landdag en veelerlei opschuddingen en verwarringen gevolgd „ waren, om welken weg te neemen, en de eenigheid te herstellen, zy geen en beteren raad geweeten hadden, dan den Heer Prins van Oranje, tot Stadhouder, en Prins Willem Fredrik, Vorst van Nassau, tot deszelfs Luitenant, te verkiezen. Dat de laatstgemelde Prins hun den weg van bemiddeling aangeraden hadt, om de geschillen by te leggen;

1655.

„ doch dat die van Deventer zig hiertegen en
 „ tegen de aanstelling van enen Stadhouder
 „ hadden gekant. Dat zulk eene aanstelling,
 „ een punt van ordezynde, huns oordeels, by
 „ meerderheid van stemmen, kon afgedaan
 „ worden. Dat zy dit alles den Staaten van
 „ Holland wel hadden willen vertoonen, tot
 „ hunne eigene verdediging, en nu, ten be-
 „ sluite, verzogten, dat hunne Edele Groot-
 „ Mogendheden hun het regt wilden doen van
 „ te verklaaren, dat zy, en niet de Stad De-
 „ venter, en de weinige Edelen, die zig by
 „ dezelve gevoegd hadden, 's Lands opperste
 „ magt vertoonden, ter tyd toe, dat de ver-
 „ deelde Leden allen wederom vereenigd
 „ zouden zyn; en dat zy hen wilden helpen
 „ herstellen in het Regtsgebied over Twente,
 „ welk die van Deventer zig aangemaatigd
 „ hadden, bevel geevende, dat men daar niet
 „ Haarfolte, maar *Bevervoorde*, als Dros-
 „ faard, erkennen zou.” Zy voegden 'er by,
 „ dat dit zou kunnen geschieden, door, ter
 „ Generaliteit, te bewerken, het intrekken
 „ van den last, aan 't Krygsvolk van den Staat
 „ gegeven, om noch de eene noch de andere
 „ party te helpen (r).” De Staaten, 't Ver-
 „ toog van die van Zwolle, welken zig, midlerwyl,
 „ ook by de Staaten van Zeeland vervoegd had-
 „ den (s), overwoogen hebbende, verstonden,
 „ daarna, dat men den twist in der minne moest
 „ zoeken by te leggen; wanneer de zaaken eerst
 „ hersteld waren in den staat, waarin zy geweest

wa-

die tot
byleg-
ging der
geschil-
len be-
sluiten.

(r) *Zie Resol. Holl. 11 May 1655. bl. 180.*

(s) *Nat. Zeel. 19, 26 Juny 1655. bl. 55, 59.*

waren, voor het ontstaan der scheuringe: oordeelende zy, dat, ten minsten in 't stuk der aanstellinge van eenen Stadhouder, geene overstemming vallen kon (t). Men bragt deeze meening in, ter Generaliteit. Doch de algemeene Staaten oordeelden, in Herfstmaand, dat men, zonder zulk eene herstelling te vorde-
 ren, Gemagtigden afzenden kon, om de geschillen te bemiddelen. Maar de Afgevaardigden van Holland, wel bevroedende, dat zulke Gemagtigden, uit en door de algemeene Staaten gekoozen wordende, niet zouden kunnen nalaaten, de verkiezing des Stadhouders te bevestigen, kanteden zig hiertegen. Ook verklaarden die van Deventer, dat zy zulk eene bezending niet zouden ontvangen, noch in onderhandeling treeden met iemand, die van wege de algemeene Staaten afgezonden werdt (u). De tweedragt bleef, derhalve, duuren. Ondertusschen bragt men 't, onder de hand, zo verre, dat de algemeene Staaten, in den aanvang des jaars 1656, die van Overijssel bewoogen, Gemagtigden herwaards te zenden, met welken zy of hunne Afgevaardigden zouden kunnen handelen. Beide die van Zwolle en van Deventer kwamen toen overeen, om, tot be-
 sliffing der geschillen, te benoemen Prins Willem van Nassau en den Raadpensionaris de Witt (v), die, eerlang, eens werden „ dat de „ voorgewende verkiezing van eenen Stad- „ hou-

1655.

De algemeene Staaten verschillen met die van Holland.

Prins Willem van Nassau en de Raadpensionaris de Witt be-

(t) Resol. van Confid. bl. 241. THURLOE's Papers, Vol. IV. p. 60, 61.
 (u) WICQUEFORT *Livr. IX. p. 495.*
 (v) Resol. Gener. 5 Febr. 1656. in THURLOE's Papers, Vol. IV. p. 466, 490. DE WITT Brieven I. Deel, bl. 258.

1655. „ houder, zo wel ten opzichte van den Prinse
 fliffen „ van Oranje, als ten opzichte van den Prinse
 den twist, „ van Nassau, zou gehouden worden voor ver-
 by voor- „ nietigd: dat Haarfolte ook afstand doen zou
 raad. „ van het Drostamt van Twente, waartoe
 „ men hem hieldt te zyn aangesteld, en dat
 „ dit Ampt, by voorraad, zou gelaaten worden
 „ aan den Heere van Bevervoorde, die 't, na
 't overlyden van den jongsten Drossaard, reeds,
 als *Verwalter*, bekleed hadt. De Prins van Nassau
 hadt te vooren al verklaard, dat hy, om vredes
 wille, afstand doen wilde van de waardigheid,
 hem opgedraagen: 't welk, zelfs door eenige
 Leden, die te Zwolle zaten, niet ongaarne ge-
 zien was (w). Maar de twee partyen, aange-
 nomen hebbende, verslag te doen van deeze
 uitspraak (x), vonden de Leden, van welken
 zy gemagtigd waren, met naame die van Zwol-
 le, ongezind, om zig aan dezelve te onder-
 werpen. Ook hadt de Prinses Weduwe gezeid,
 dat haar Kleinzoon niet van 't Stadhouder-
 schap afstondt; al hadt schoon Prins Willem
 afstand gedaan van 't Luitenant-Stadhouder-
 schap: waarom zy het aanneemen van 't Ver-
 drag zocht te beletten (y). De scheuring sleep-
 te, midlerwyl, veelerlei nadeelige gevolgen
 met zig (z). Hasselt zelf werdt, door die van
 Zwolle, in Bloei of Zomermaand des volgende[n]
 jaars 1657, belegerd, en schreef aan Amster-
 dam om bystand (a). Doch toen de tweedragt
 op 't hoogst geklommen was, werdenze beide
 de

(w) DE WITT Brieven III. *Deel*, bl. 47.

(x) DE WITT Brieven III. *Deel*, bl. 178. AITZEMA III. *Deel*, bl. 1305.

(y) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 514, 516.

(z) Resol. Holl. 10, 10, 24 July 1657. bl. 235, 252, 261.

(a) THURLOE'S Papers Vol. VI. p. 333, 336.

de partyen moede. Zy kwamen, eindelyk, over- 1655.
 een, om de geschillen, volstrektelyk, te ver-
 blyven aan de uitspraak der Staaten van Hol-
 land (b), die *Kornelis de Graaf*, Heer van Zuid-
 polsbroek, en den Raadpensionaris de Witt
 benoemden, om, uit hunnen naam, de zaak af
 te doen. Zy arbeidden 'er, eenige dagen, met
 zo veel vlyt, aan (c); dat zy, eerlang, op den
 agtsten van Oogstmaand, eene wydluftige Uitspraak
 deden, die inhieldt de beslissing der ge-
 schillen niet alleen; maar geheele schikkingen
 op het beleid der Regeeringe, in de Vergade-
 ringe der Staaten van 't Gewest, en in de min-
 dere Kollegien en Ampten. De voornaamste
 punten kwamen hierop uit: „ dat de aanstel-
 „ ling van Rutgert van Haarfolte tot Droft
 „ van Twente zou gerekend worden, als niet
 „ geschied: ook de aanstelling van den Prinse
 „ Willem van Nassau tot Luitenant-Stadhou-
 „ der. Dat het geschil over de verkiezing van
 „ den Prinse van Oranje gelaaten werdt in zy-
 „ ne waarde en onwaarde, en aan het oordeel
 „ der genen, die in de Regeeringe zouden
 „ zyn, wanneer zyne Hoogheid bekwaame
 „ jaaren bereikt zou hebben, om de waardig-
 „ heid van Stadhouder te bekleeden. Dat die
 „ van Deventer vryheid hebben zouden, om
 „ de tegenwoordig openstaande ampten, bin-
 „ nen den tyd van agt dagen, te verdeelen in
 „ twee gelyke deelen; en dat de andere party
 „ de keuze hebben zou van een deezer deelen,
 „ om

(b) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 168-178. THURLOE'S Pa-
 pers, Vol. IV. p. 470.

(c) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 397, 404, 408, 415.
 WICQUEFORT Livr. X. p. 547, 548.

1655. „ om de ampten, in het zelve gebragt, te be-
 „ geeven voor de vereeniging der twee par-
 „ tyen; doch indien zy hiertoe niet kon ver-
 „ staan, zouden alle de ampten, vyf jaaren
 „ lang, onbegeven blyven, en het Drostamt
 „ van Twente, midlerwyl, bediend worden,
 „ door den Heer van Bevervoorde. Dat de
 „ Steden Hasselt en Steenwyk, voortaan, op
 „ zaaken van vrede en oorlog, verandering
 „ van Landregten, verkiezing van Stadhou-
 „ deren en opstellinge van nieuwe lasten, ten
 „ Landdage, beschreeven zouden worden, en
 „ helpen raadpleegen. Dat 'er eene algemee-
 „ ne Vergiffenis van al 't voorgevallene zou
 „ afgekondigd worden; waarvan egter de
 „ makers der schimpschriften zouden uitge-
 „ flooten zyn (d).” De Gemagtigden van bei-
 „ de de partyen onderwierpen zig aan deeze uit-
 „ spraak, omhelsden elkanderen vriendelyk, ten
 „ teken van volkomen' verzoening, bedankten
 „ de Graaf en de Witt, en werden, door de Ge-
 „ kommitteerde Raaden, uit naame der Staaten
 „ van Holland, op de Doele, ter maaltijd, ont-
 „ haald (e): waarna de rust, in Overyssel, eindelyk, voor eenen tyd, hersteld werdt.

Doch terwyl de tweespalt aldaar nog duurde, werden de Gewesten allen ingewikkeld, in een nieuw onderling geschil, welke egter, door het beleid van Holland, tot geene merkelyke verwydering uitborst.

IX. De Veldmaarschalk, Heer van Brederode, ter

(d) Zie Resol. Holl. 16, 17 Aug. 21 Sept. 1657. bl. 301, 327 en AITZEMA IV. Deel, bl. 180 195. THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 459. Resol. van Confid. bl. 381.

(e) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 412, 413, 415.

ter oorzaak zyner onpaffelykheid, het Veldle-
gertje, welk, in den aanvang deezes jaars 1655, ^{1655.}
onder zyn bevel gefield was, niet hebbende ^{maar-}
konnen gebieden, hadt zig naar Spa laten ^{schalk}
voeren, om de geneezende wateren te gebrui- ^{Heer van}
ken, die hem, nogtans, zo veel nadeels dee- ^{Bredero-}
den, dat men aan zyne herftelling wanhoopte. ^{de Herft.}
De Staaten van Holland, by deeze gelegen-
heid, raadpleegende, op het gene hun, in ge-
val hy overlyden mogt, omtrent het begeeven
of niet begeeven van de Ampten, welken hy
bekleedde, zou te doen ftaan, oordeelden de
Raadpenfionaris de Witt en eenige andere Ge-
magtigden der Staaten, dat men het Veldmaar-
fchalksamt, in zulk een geval, moest houden
voor vernietigd, en dat men, tot het Bevel-
hebberschap van 's Hertogenbofch, moest zoe-
ken te doen verkiezen een' Heer, waarop
Holland zig, volkomenlyk, mogt konnen ver-
trouwen. Doch hierop was niets beflooten, by
de Staaten (f). Brederode zig, midlerwyl, van
Spa hebbende laten brengen naar Petershem
by Maastricht, overleedt aldaar, op den derden
van Herftmaand (g). Hy hadt het Ampt van
Veldmaarschalk, eenige jaaren, bekleed tot
genoegen der Staaten van Holland, welker
zyde hy, terftond na de dood des jongften Stad-
houders, gekooren hadt, latende den bekrom-
pen ftaat zyner huisfelyke zaaken hem niet toe,
zig te kanten tegen de inzigten van hun, die
thans

(f) Secr. Refol. Holl. 4, 11 Aug. 1655. I. Deel, bl. 216,
219. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 108. THURLOE'S Papers,
Vol. III. p. 669.

(g) AITZEMA III. Deel, bl. 1192. THURLOE'S Papers, Vol.
III. p. 731, 746.

1655.

De Prin-
sen Wil-
lem en
Joan
Maurits
staan naar
dit Ampt.

Men
handelt
over 't
begeeven
van het

thans genoegzaam 't zelfde gezag in den Staat oefenden, welk de Stadhouders, eertyds, ge- oefend hadden (*b*). Zyn Zoon *Henrik* zegt, in zyne stede, tot eersten in 't Lid der Edelen van Holland beschreeven te worden. Doch 't mislukte hem (*i*). Zo dra was de Heer van Brederode niet overleeden, of Prins Willem van Nassau en Prins Joan Maurits booden den algemeenen en byzonderen Staaten hunnen dienst aan, tot bekleedinge van het openge- vallen Veldmaarschalksamt (*k*). Doch het besluit hierop werdt, ter Vergaderinge van Holland, verschooven, tot dat het Bevelheb- berschap van 's Hertogenbosch begeven zou zyn: 't welk, eerst in Slagtnaand, opgedraa- gen werdt aan *Joan van Wynbergen*, Heere van Oudenaller (*l*). Sommigen deeden toen veel moeite, om den Heer van Sommelsdyk te doen voorzien met het Bevelhebberschap van Sluis, welk open viel, door de bevordering van *Wyn- bergen* (*m*); doch de Staaten van Holland, nog gedagtig aan 't gene zy, in 't jaar 1650, ten zy- nen laste, gehad hadden, bragten te wege, dat het aan den Heere van Noordwyk opgedraa- gen werdt (*n*). Ter algemeene Staatsvergade- ringe, werdt, sedert, gehandeld over 't begee- ven van het Veldmaarschalksamt, waartoe de Afgevaardigden van Friesland Prins Wil- lem

(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 496.

(*i*) THURLOE'S Papers, *Vol.* IV. p. 204.

(*k*) Resol. Holl. 8, 18 Sept. 1655. *bl.* 329, 341. Notul. Zeel. 16 Sept. 4 Nov. 1655. *bl.* 174, 216. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1194. THURLOE'S Papers, *Vol.* IV. p. 14, 15, 34, 84.

(*l*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 142.

(*m*) Notul. Zeel. 4 Nov. 1655. *bl.* 216.

(*n*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 142.

lem van Nassau aanpreezen. Doch die van Holland verklaarden, dat hierop nog niets beflooten was, by hunne Edele Groot-Mogendheden. Ook meende men, ten deezen tyde, dat Amsterdam, alwaar men egter, onlangs, de Prinses Weduwe vorstelyk onthaald hadt, geheel niet neigde, om Prins Willem van Nassau tot Veldmaarschalk aan te stellen (o). De geschillen in Overyssel waren, ten deezen tyde, in hunne kragt; en Prins Willem scheen nog niet gezind, om af te staan van de waardigheid, hem, door een gedeelte der Leden van dit Gewest, opgedraagen. Doch de raadpleegingen op het Veldmaarschalksamt schynen den Raadpensionaris de Witt aanleiding gegeven te hebben, om te beproeven, of hy 'er niet toe te beweezen zou zyn. Immers, de Witt bragt te wege, dat hem en eenigen anderen Gemagtigden last gegeven werdt, om, met de andere Gewesten, te beraamen, 't gene zy, zo ten opzichte van het Veldmaarschalksamt, als tot behoudenis en bevestiging van de eendragt onder de Gewesten, overeenkomstig met de bekende inzigten van hunne Edele Groot-Mogendheden, dienstig zouden oordeelen (p). Voorslag De Witt en de andere Gemagtigden ontwierpen, kort hierop, een' voorslag aan de Gewesten, welke, door die van Holland, werdt goedgekeurd, en behelsde 1. „ dat de alge- meene Staaten en de Staaten der byzondere Gewesten, uit de openbaare Registers, „ ligten zouden alle de scherpe Geschriften, „ te-

1655.

zelve, ter algemeene Staatsvergaderinge.

(o) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 93, 95, 110, 111, 112.

(p) Seer. Resol. Holl. 26 Nov. 1655. I. Deel, bl. 256.

1655. „ tegen de bekende Akte van Uitfluiting in-
 „ geleverd: te gelyk beloovende, deswege,
 „ geen verder ongenoegen tegen iemand te
 „ zullen betoonen. 2. dat met der daad zou-
 „ den worden vernietigd alle Resolutien, ver-
 „ meld in de Akte van Vergiffenisse van den
 „ jaare 1651, met naame die van den agttien-
 „ den van Oogstmaand des jaars 1650, zo ge-
 „ zeid werdt, genomen by hunne Hoog-Mo-
 „ gendheden. 3. dat Prins Willem van Nas-
 „ sau bewoogen zou worden, om afstand te
 „ doen van het betwistte Luitenant-Stadhou-
 „ derschap van Overijssel. 4. dat gemelde Prins
 „ Willem, gekooren wordende tot Veld-
 „ maarschalk, zig zou moeten verbinden, om
 „ geene andere Stadhouderschappen of Lui-
 „ tenant-Stadhouderschappen te zullen be-
 „ kleeden; ja dat men, voor 't aanstellen van
 „ eenen Veldmaarschalk, tot eene algemeene
 „ Wet maaken zou, dat geen Veldmaarschalk
 „ Stadhouder of Kapitein-Generaal zou mo-
 „ gen wezen van een der Vereenigde Gewes-
 „ ten; doch zo men, tegenwoordig, eenen
 „ Stadhouder van een of meer Gewesten tot
 „ Veldmaarschalk verkoos, zou hy zyne Stad-
 „ houderschappen mogen behouden. 5. dat de
 „ Veldmaarschalk alle Verdragen, met uit-
 „ heemsche Mogendheden aangegaan, en by-
 „ zonderlyk de jongste Vrede met Engeland,
 „ plegtiglyk, zou moeten bezweeren (q).”
 Vindt „ Deeze voorslag, die, sedert, meen ik, onder
 geen' „ den naam van *Harmonie*, bekend (r), en Fries-
 ingang. „ land

(q) Secr. Resol. Holl. 3 Decemb. 1655. I. Deel, bl. 257. DE
 WITT Brieven III. Deel, bl. 148, 149, 161.

(r) Zie hier voor, bl. 396.

land en Stad en Lande, door Prinse Willem van Nassau, aangeprezen werdt (s), ter algemeene Staatsvergaderinge gebragt zynde, werdt, door Zeeland, van de hand geweezen (t). De andere Gewesten maakten 'er ook eenige zwaarigheid in. Ondertusschen, stondt Prins Willem van Nassau, hoop scheppende, naar't schynt, uit den voorslag van Holland, op het Ampt van Veldmaarschalk, het betwistte Stadhouderchap van Overijssel af. Men wil, dat hem ook geverg'd werdt, te bewilligen in de Akte van Uitsluitinge (u): waartoe hy egter, geenszins, besluiten kon. Doch ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, in eenen geruimen tyd, niet gerept van 't aanstellen van eenen Veldmaarschalk. De Gewesten waren niet gezind, om in den voorslag van Holland te bewilligen, en verschilden onderling; en Holland hadt geen belang, om op 't begeeven van 't Veldmaarschalksampt aan te houden (v): hoewel verscheiden' Leden van dit Gewest zig uiterlyk zeer genegen toonden voor het Huis van Oranje, 't welk sommigen zeggen deedt, dat zy zig *hunner Vryheid schaamden* (w): terwyl, van den anderen kant, 't gedrag van Prinse Willem van Nassau den vrienden van het Huis van Oranje zeer tegenstondt (x). Voorts, waren de Ontrouwraadpleegingen op het Veldmaarschalksampt, van de reeds eersten

(s) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 627.

(t) Notul. Zeel. 9, 10, 11 Febr. 1656. bl. 12, 13, 17. THURLOE'S Papers Vol. IV. p. 61.

(u) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 241.

(v) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 173, 202, 260, 290, 331, 332, 568, 612, 637.

(w) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 202, 262.

(x) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 637.

1655.
Klerk
ontdekt.

reeds te vooren, een weinig gestremd geworden, ter gelegenheid der ontdekte ontrouw van *Joan van Messen*, eersten Klerk van den Raadpensionaris de Witt (y), die, sedert eenigen tyd, zyn werk gemaakt hadt, om de geheimste Stukken, Brieven en Resolutien af te schryven en te leveren aan eenen *Dirk van Ruiven* (z), die de zaaken van Prinse Willem van Nassau, in den Haage, waarnam, en, zo sommigen melden, en zelfs niet donkerlyk blykt, uit het vonnis, naderhand, ten zynen laste geweest, den Prinse ter hand stelde, 't gene hy byzonders van van Messen hadt weten te bekomen. Hierdoor was uitgelekt, 't gene, in den jaare 1654, met Kromwel, gehandeld was. Ook hadden van Messen en van Ruiven zig niet vergenoegd, met het ontdekken van geneime waarheden; maar zelfs, ten nadeele van de Witt, dingen verdigt, die hem ten hoogste strafbaar gemaakt zouden hebben, zoze waaragtig geweest waren. Hy zou, onder anderen, door middel van Beverningk en Nieuwpoort, den Protector hebben getragt te beweegen, om een Vloot te zenden op de Zeeuwsche kusten, en Zeeland, daardoor, te dwingen, om Holland, in 't stuk der Uitsluitinge, mede te vallen: waarnamen, zelfs in Holland; Engelsch Krygsvolk brengen zou, onder eenen Engelschen Overste. Ook zou hy het Haarlemsch Lynwaat hebben willen doen verbieden in Engeland. Wyders, zouden deeze twee luiden, of een van beide de Brieven van den Raadpensionaris

(y) DE WITT Brieven III. *Deel*, bl. 121.

(z) Secr. Resol. Holl. 21, 22 Sept. 1655. I. *Deel*, bl. 230, 231. THURLOE'S PAPERS, Vol. IV. p. 33, 35.

ris hebben gezogt te onderscheppen, en een koffer, waarin de geheimste papieren bewaard werden, te ligten uit zyne wooning. Zelfs zou men, met hunne kennis, op zyn leeven hebben toegelegd. Alle deeze dingen en meer anderen staan vermeld, in de Sententien van den Hove, gedagtekend den zevenentwintigsten van Wynmaand: waarby van Messen oneerlyk verklaard, en voor altoos; van Ruiven, alleenlyk voor tien jaaren, uit Holland, Zeeland, Friesland, dat is, Westfriesland, en Utrecht, gebannen werdt (a). Doch deeze straf werdt, by veelen, en, zo ver zy van Messen raakte, ook by de Witt (b), voor veel te zagt gehouden.

De zaak van 't Veldmarfchalksampt bleef, ondertuffchen, fleepen, tot omtrent den aanvang des jaars 1657; wanneer de Heer *Joan Mulert*, die, wegens Overyffel, voorzat, ter algemeene Staatsvergaderinge, voorftelde, „ dat de Staaten, zyne magtigigers, toefstonden, „ dat Beverningk bezit name van het Thesaurierschap-Generaal, in gevolge van het besluit, welk den twintigsten van Wintermaand laatsleeden genomen was, ” en waarin Friesland nog niet bewilligd hadt (c). Elk stondt verwonderd, over deeze toegeevendheid, alzo *Mulert* bekend was voor een' der voornaamften van die partye in Overyffel, welke meest met Holland verschildte. Ook nam hy, tot het doen van een voorstel, welk aangenaam moest

1655.

X.
Nieuwe
poogingen van
eenige
Gewesten, om
eenen
Veld-
marfchalk te
doen verkiezen.

(a) Zie de Sentent. by AITZEMA III. Deel, bl. 1194, 1195.

(b) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 223. III. Deel, bl. 124, 135. WICQUEFORT Livr. IX. p. 499.

(c) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 310. AITZEMA III. Deel, bl. 1311, 1312. THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 661, 662, 700.

1655.

moest zyn aan Holland, eenen tyd waar, dat de Witt en verscheiden' andere Hollandsche Afgevaardigden afwezig waren; 't welk de verwondering vermeerderde. Doch men meende het oogmerk van dit alles te ontdekken, toen Epo Bootsma, wegens Friesland zitting hebbende ter Generaliteit, op het voorstel van Mulert, by wyze van inval, zeide „ dat het „ zeer vreemd was, dat men, over de zaak „ van het Thesaurierschap, by meerderheid „ van stemmen, besloot, en dat men zwaarigheid maakte, om het zelfde te doen, in de „ begeevinge van het Veldmaarschalksamt, „ welk zo lang open geweest was.” Mulert, dit zeggen opvattende als een' volkomen voorslag, lei het, terstond, in beraad. De Afgevaardigden van Holland verzogten, dat men uitstelde, over dit stuk, te besluiten, tot dat de Staaten van dit Gewest byeen zouden zyn. Die van Gelderland verstonden, dat men Holland hierin te wille behoorde te zyn. Die van Utrecht weigerden te stemmen. Doch Mulert besloot, des anderendaags, met vier Gewesten, dat men, tot het naarzien van 't Berigtschrift voor eenen Veldmaarschalk, eenigen uit de Vergadering magtigen zou; en daarna treeden, tot de begeevinge van dit aanzienlyk Ampt. Beverningk, die thans zitting hadt in de Gekommitteerde Raaden, was, des avonds voor dat de eerste voorslag geschiedde, in den Haage gekomen, en vernam wel haast, dat de Prinses Weduwe deeze zaak hadt doen leevendig maken, uit eene boodschap der Prinsesse zelve, die hem voorhieldt, dat men 't, ter Generaliteit, zo ver gebragt hadt, dat Prins Willem

Bever-
ningk en
anderen
beletten
dat men
'er over
besluite.

lem van Nassau haast tot Veldmaarschalk zou verkooren worden; hem, voorts, verzoeken-
de, hiertoe de hand te willen leenen, of 'er zig ten minste niet heviglyk te willen tegenkan-
ten. Doch Beverningk verklaarde, rondelyk, dat hy zulk een besluit, uit al zyn vermogen, zou zoeken te beletten. De Gekommitteerde Raaden, thans, behalve Beverningk, de Heer van Wimmenum, de *Heer van Merode*, Zwa-
ger des Heeren van Obdam, die, in 't jaar 1654, in de Ridderfchap beschreeven was (d), *Oost-
dorp*, *Meerman*, *Kortenhoeft*, *Abbesteege* en *Goe-
ree*, waren 't volkomen met hem eens. Men vervoegde zig, in vollen getale, ter Generali-
teit, sprak met de Afgevaardigden der andere Gewesten in 't byzonder, en zegt, op allerlei wyzen, de Leden tot uitsfel en maatiging te be-
wysen. De Geldersche Afgevaardigden verschilden van gevoelen. Doch een derzel-
ven, die meest met Holland eens was, hieldt door onpasselykheid het bedde. Beverningk bewoog hem egter, naar de Vergadering te gaan, daar hy te wege bragt, dat Gelderlands meening, schoon, volgens een besluit der Staa-
ten, waarvan Friesland een afschrift vertoonde, strekkende tot bevordering van Prinse Willem van Nassau, niet duidelyk verklaard werdt. Hierop was het besluit gevolgd, welk wy boven gemeld hebben. Maar de Gekommitteerde Raaden verklaarden, te verstaan, dat men „ een Gewest geen Legerhoofd over 't Krygs-
„ volk ter zyner betaalinge staande, zyns on-
„ danks, vermogt op te dringen;” daarby ver-

(d) AITZEMA III, *Decl.*, bl. 1106.

1655. verzoekende, dat men de vaststelling van 't genomen besluit, nog veertien dagen, wilde uitstellen. Hiertoe liet zig een der drie Zeeuwsche Afgevaardigden, eerst, beweegen, en de Vergadering bewilligde 'er, eindelyk, in (e). De Staaten van Zeeland, sedert vergaderd zynde, beslooten, nog in Louwmaand, den Prins van Nassau, Stadhouder van Friesland en Groningen, ter Generaliteit voor te slaan tot Veldmaarschalk, gelyk eerlang geschiedde (f).

XI. Doch de Staaten van Holland, ook in merkelyken getale byeengekomen, hadden, reeds te vooren, verklaard, dat dit Ampt niet by overstemming zou mogen begeven worden (g). Zy zonden, daarenboven, eenen beredeneerden Brief af aan de andere Gewesten, waarin zy beweerden „ dat het aanstellen van eenen Veldmaarschalk over de krygsmagt van alle de Gewesten, tegen den zin van eenig byzonder Gewest, eene blykbaare inbreuk was op deszelfs hoogste magt. Dat men, tegenwoordig, niet alleen geenen Veldmaarschalk noodig hadt; maar dat men dit Ampt, zelfs voor altoos, behoorde te vernietigen, en dat men, in geval van nood, het opperbevel over het Leger, slegts voor éenen Veldtogt, opdraagen moest. Dat Holland gaarne in onderhandeling treeden wilde, om deezelven dingen klaarlyk te bewyzen. Doch zo men „ voort-

(e) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 313 enz. AITZEMA IV. Deel, bl. 3. THURLOE'S Papers Vol. V. p. 734, 750. Vol. VI. p. 11, 13.

(f) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 327, 328, 331. AITZEMA IV. Deel, bl. 3, 7.

(g) Resol. Holl. 12, 17, 23 January 1657. bl. 5, 10, 19, 23. Resol. van Confid. bl. 283, 286, 294.

„ voortginge met het aanstellen van eenen 1655.
 „ Veldmaarschalk, zouden de Staaten van dit
 „ Gewest de middelen, die de voorzienigheid
 „ hun in handen gesteld hadt, gebruiken, om
 „ de Vryheid en Souverainiteit van hun Ge-
 „ west te beschermen (b).” Zy lieten 't niet
 by deezen Brief; maar traden, kort hierop, tot
 het ontwerpen van een Berigtschrift voor het
 Overhoofd, welk zy, over het Krygsvolk ter
 hunner betaalinge staande, voorgaven, te wil-
 len aanstellen. Volgens dit Ontwerp, zou zulk
 een Overhoofd geen Stadhouder of Kapitein-
 Generaal van eenig byzonder Gewest mogen
 zyn, geene vreemde Mogendheid mogen die-
 nen, noch mogen staan naar het Stadhouder-
 schap van Holland. Ook zou hy zyn Ampt
 niet langer, of ten langste twee jaaren agtereen
 mogen behouden (i). Wy houden ons niet op,
 met de overige punten van dit Ontwerp, om-
 dat het, ten deezen tyde, niet ter uitvoeringe
 gebragt, en eenige jaaren hierna, by eene ande-
 re gelegenheid, merkelyk veranderd werd.
 Midlerwyl, kwam 'er antwoord van de Staa- Ant.
 ten van Friesland op den Brief van die van woord
 Holland, behelzende „ dat men, zelfs met be- van Fries-
 „ williging der Afgevaardigden van Holland, land op
 „ in de groote Vergadering des jaars 1651, Hollands
 „ vastgesteld hadt, dat de Krygsampten, die brief.
 „ ter begeevinge der gezamenlyke Gewesten
 „ plagten te staan, voortaan, ook door dezel-
 „ ven, begeeven zouden worden. Dat het
 „ Ampt

(b) Zie den Brief in de Resol. van Confid. bl. 290 en by
 AITZEMA IV. Deel, bl. 3.

(i) Zie Resol. van Confid. bl. 296. Seer. Resol. Holl. 27
 Jan. 1657. I. Deel, bl. 300.

1655. „ Ampt van Veldmaarschalk in 't byzonder,
 „ te vooren, door de algemeene Staaten, be-
 „ geven was, zelfs laatstelyk aan wylen den
 „ Heere van Brederode. Dat de Gewesten, o-
 „ ver alles, by meerderheid van stemmen, be-
 „ flooten, zulke zaaken alleenlyk uitgenomen,
 „ tot welken by de Unie eenpaarigheid ver-
 „ eischt werdt, waaronder het aanstellen van
 „ eenen Veldmaarschalk niet genoemd was.
 „ Dat het, hierom, redelyk was, dat Holland
 „ zig, in dit stuk, onderwierp aan de meeste
 „ stemmen, en Prins Willem van Nassau hielp
 „ aanstellen tot Veldmaarschalk: waarover
 „ men ook niet weigerde, in nadere onderhan-
 „ deling te treden *(k)*.” Gelderland verklaar-
 „ de, den twaalfden van Lentemaand, dat de
 „ Brief van Holland nadeelige regels van Staat-
 „ kunde inhieldt *(l)*. Van Stad en Lande kwam
 „ een diergelyk antwoord als van Friesland *(m)*.
 „ Wat de andere Gewesten schreeven, is my niet
 „ gebleeken. De Staaten van Holland, die nog
 „ niet verklaard hadden, dat zy Prins Willem niet
 „ met dit ampt zouden bekleeden; ja die zelfs,
 „ in hunnen voorslag tot bevordering der ruste
 „ en eendragt, in 't jaar 1655 gedaan, geschee-
 „ nen hadden te zeggen, dat zy 'er hem toe voor-
 „ schikt hadden onder zekere voorwaarden; von-
 „ den zig zo sterk geperst, door Friesland en door
 „ andere Gewesten *(n)*, dat zy, in Bloemaand
 „ des jaars 1657, een wydluftig Vertoog zon-
 „ den

(k) Zie den Brief by AITZEMA IV. Deel, bl. 7.

(l) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 9, 11. THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 38.

(m) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 9.

(n) Resol. Holl. 14, 22 Maart 26 April 1657, bl. 58, 85, 122.

den aan de Gewesten, strekkende, om te bewyzen „ dat de Staaten van elk Gewest volkomen ^{1655.}
 „ gezag hadden, over het Krygsvolk ter hun- ^{Holland}
 „ ner betaalinge staande, en dat de algemeene ^{beweert,}
 „ Staaten geen vermogen hadden, om, by ^{in een}
 „ overstemminge, zulk een Overhoofd over ^{wydluf-}
 „ 't Krygsvolk der gezamenlyke Gewesten aan ^{tig Ver-}
 „ te stellen, welk ook gezag hebben zou over ^{toog, dat}
 „ het Krygsvolk, staande ter betaalinge van ^{elk Ge-}
 „ een Gewest, welk in de aanstelling des O- ^{west vol-}
 „ verhoofs niet hadt bewilligd.” Men be- ^{komen}
 diende zig, hiertoe, van de volgende redenen: ^{gezag}
 „ Dat de Nederlanden, voor en na dat zy on- ^{heeft, o-}
 „ der de Huizen van Bourgondie en Oosten- ^{ver het}
 „ ryk gekomen waren, afzonderlyk op zig ^{Krygs-}
 „ zelve bestaande Souveraine Staaten waren ^{volk ter}
 „ geweest. Dat zy zo waren gebleeven, se- ^{zyner be-}
 „ dert de Unie vanden jaare 1579; by 't eerste ^{taalinge}
 „ Lid van welke, elk Gewest de behoudenis ^{staande.}
 „ zynen vryheden en voorregten bedongen
 „ hadt. Dat het gezag en bewind over het
 „ Krygsvolk, onder de wezenlykste deelen
 „ deezer vryheid, gerekend moest worden.
 „ Dat geen Gewest hiervan immer afstand ge-
 „ daan hadt, schoon zy aan de Vergadering
 „ der algemeene Staaten en aan den Raad van
 „ Staate magt gegeven hadden, om op de be-
 „ scherming van den Staat te raadpleegen;
 „ blykende by de stukken, dat de byzondere
 „ Gewesten, na 't sluiten der Unie, meermaa-
 „ len, Krygsvolk aangenomen en afgedankt
 „ hadden, en het Krygsvolk ook hadden doen
 „ zweeren aan de Staaten der Gewesten,
 „ waarin het gelegd werdt. Dat, uit hoofde
 „ van dit regt, de Bevelhebberschappen over

1655.

„ de sterke Plaatsen binnen een stemmend
 „ Gewest, door de Staaten van zulk een Ge-
 „ west, begeven werden. Dat de Staaten, Be-
 „ taalsheeren, buiten dit, nog een byzonder
 „ regt hadden over het Krygsvolk ter hunner
 „ betaalinge staande, bestaande in de begee-
 „ vinge van alle Krygsampten onder het zel-
 „ ve, en in de vryheid om zig van het zel-
 „ ve, of door hunne Kapiteins-Generaal, of
 „ op eenige andere wyze, binnen en buiten
 „ hun *souverain* gebied, te mogen bedienen,
 „ ten nutte van den Staat; behalve wanneer
 „ het bezetting hieldt, binnen een ander stem-
 „ mend Gewest, aan de Staaten van welk, het
 „ eerder en meerder gehoorzaamheid schul-
 „ dig was dan aan de Staaten Betaalsheeren.
 „ Dat de Prinsen van Oranje de Krygsampten
 „ wel begeven hadden, als 't Leger te velde
 „ was, of onder vreemde vendels; doch niet,
 „ ten minste niet zonder tegenspraak, onder
 „ 't Krygsvolk van een Gewest, welk een'
 „ anderen Stadhouder en Kapitein-Generaal
 „ hadt. Dat hieruit volgde, dat zy de Krygs-
 „ ampten niet hadden kunnen begeven, als
 „ Kapiteins-Generaal der Unie; maar als Ka-
 „ piteins-Generaal der byzondere Gewesten,
 „ over welken zy Stadhouders waren, en in
 „ gevolge van het gezag, hun door de Staa-
 „ ten van zulke Gewesten opgedraagen. Dat
 „ de byzondere Staaten ook dikwils Krygs-
 „ volk buiten hun Gewest gezonden, verlegd
 „ en gebruikt hadden, gelyk, met menigvul-
 „ dige voorbeelden, beweezen werdt. Dat
 „ Prins Maurits en Graaf Willem Lodewyk,
 „ te gelyk, en staande in even hoog gezag,
 „ het

„ het bevel gehad hadden, elk over de Krygs- 1655.
 „ magt der Gewesten, waarvan hy Stadhou-
 „ der was, en dat zy zig beide, meermaalen,
 „ van hunne troepen bediend hadden, enkel
 „ op last der byzondere Staaten. Dat men het
 „ zelfde, ten tyde van Prinse Fredrik Henrik
 „ en Graave Ernst Kasimir, gezien hadt. Dat,
 „ wyders, Holland, op de gloote Vergade-
 „ ring, duidelyk, eenpaarigheid gevorderd
 „ hadt, tot de aanstelling van een Overhoofd
 „ over 't Krygsvolk. Dat men het Ampt van
 „ Veldmaarschalk wel bleef aanmerken, als
 „ een Ampt, welk, door de algemeene Staa-
 „ ten, behoorde begeven te worden; doch niet
 „ met gezag over 't Krygsvolk van een Ge-
 „ west, welk in de aanstelling van deelen of
 „ genen byzonderen Veldmaarschalk, niet
 „ bewilligd hadt; also zulks zou stryden, met
 „ het regt en gezag over 't Krygsvolk, welk
 „ ieder Gewest zig altoos hadt voorbehouden.
 „ Dat ook de algemeene Staaten, in dit op-
 „ zigt, gelyk in veele anderen, niets doen kon-
 „ den, dan uit kragte der eenpaarige bewilling
 „ van alle de Bondgenooten. Dat de al-
 „ gemeene Staaten, op geenen anderen grond,
 „ voorheen, Lastbrieven aan Veldmaarschal-
 „ ken verleend hadden. Of zo zulks, somtyds,
 „ ondernomen was, by meerderheid van stem-
 „ men, was het niet zonder hevige tegenkan-
 „ tingen geschied; wanneer het regt alleen
 „ voor de magt hadt moeten wyken. Dat
 „ Friesland zelf aan de algemeene Staaten
 „ geen bewind over Krygszaaken hadt willen
 „ afstaan, dan met beding, dat het Krygsvolk
 „ van dit Gewest, zou staan, onder den Stad-
 „ hou-

1655. „houder en Gedeputeerde Staaten. Dat het
 en dat „aanstellen van eenen Veldmaarschalk thans
 men te- „ook noodeloos was, om dat de Staat geen
 gen- „Leger in 't veld hadt; gelyk de laatste Veld-
 woordig „maarschalk, na 't sluiten der Munstersche
 geenen „Vrede, in deeze hoedanigheid, naauwlyks
 Veld- „eenigen dienst hadt gedaan. Dat men, in
 maar- „tyd van nood, eenen Veldmaarschalk aan-
 schalk „stellende, zulks slegts voor éenen veldtogt
 noodig „behoorde te doen, zynde, uit de Historien,
 heeft. „kenbaar, hoe gevaarlyk een geduurig Over-
 „hoofd over 't Krygsvolk ware voor de Vry-
 „heid. Dat andere Ryken en Staaten ook ge-
 „woon waren, zulke Overhoofden niet te kie-
 „zen, voor 't opkomen van den oorlog. Dat
 „de Friezen, van ouds, zeer zorgvuldig ge-
 „weest zynde, om hunne vryheid te bewaa-
 „ren, nu den weg niet inslaan moesten, omze-
 „t' eenigen tyde, te verliezen. Dat ten min-
 „ste die van Holland vastelyk gezind blee-
 „ven, om zig te handhaaven in het regt over
 „'t Krygsvolk, welks gegrondheid in dit Ver-
 „toog beweerd was (o).” Dit rustig besluit
 der Staaten van Holland bragt de andere Ge-
 westen een weinig tot bedaaren (p). Prins Wil-
 lem van Nassau zelf, niet gezind om zig Hol-
 land geheel te vyand maaken, liet, schoon hy,
 zo wel als Prins Joan Maurits, in 't voorjaar,
 zynen dienst, als Veldmaarschalk, den Staaten
 van Holland, nog wederom, aangeboden hadt
 (q), allengskens na, te dringen op zyne bevor-
 de-

(o) Zie de Deduct. in de Resol. van Confid. bl. 309 enz. en
 by AITEMA IV. Deel, bl. 14 enz.

(p) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 395.

(q) Resol. Holl. 23 January 13 Maart 1657. bl. 23, 55.
 THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 2, 40.

dering tot dit Ampt. Men meent, dat deeze
gemaatigdheid hem den weg reeds gebaand 1655.
hadt om het te verkrygen (r), toen hy, door
een ongelukkig toeval, aan zyn einde kwam:
waarvan wy, hierna, breeder gewaagen zullen.
In Oogstmaand des jaars 1658, deedt Amster-
dam een' voorslag, om eenen Veldmaarschalk,
voor twee of drie jaaren, aan te stellen. Doch
de andere Leden bleeven by het voorige be-
sluit (s). Prins Joan Maurits verzogt, in Slagt-
maand des zelfden jaars, nog eens, om het
Veldmaarschalksampt; doch by die van Hol-
land, werdt niets, op dit verzoek, beslooten (t).

De Staaten van dit Gewest meenden te meer XII.
reden te hebben, om het aanstellen van eenen ^{Hollands}
Veldmaarschalk te verwylen, also men, uit de ^{poogin-}
raadpleegingen hierover, agterdoegt geschept ^{gen om}
hadt aan het Engelsche Hof; en zelfs gedree- ^{Engeland}
ven, dat de opdragt van dit Ampt aan Prinse ^{te vriend}
Willem van Nassau de kragt der Akte van ^{te hou-}
den.
Uitsluiting, voor een groot deel, verydelde
(u). Men deedt dan der Regeeringe van En-
geland, welker vriendschap Holland gaarne
behouden wilde, dienst met het uitsstellen der
begeevinge van dit gewigtig ampt. In de Len-
te deezes jaars 1655, hadt men, om gelykere-
den, op een gerugt, dat Koning Karel de II.
zig op 't Huise te Teilingen bevondt (v), naauw-
keurig onderzoek hiernaar laten doen; doch
berigt bekomen, dat hy 'er niet geweest was.

Maar

(r) WICQUEFORT *Livr. X. p. 552.* AITZEMA IV. *Deel, bl. 42.*

(s) *Secr. Resol. Holl. 8 Aug. 1658. I. Deel, bl. 605.*

(t) *Resol. Holl. 22 Nov. 1658. bl. 343.*

(u) Zie DE WITT *Brieven III. Deel, bl. 97, 171.* THUR-
LOE'S *Papers, Vol. III. p. 747. Vol. IV. p. 203, 204.*

(v) See THURLOE'S *Papers, Vol. V. p. 517.*

1655.

Maar de Hertog van Glocheſter, zyn Broeder, wat laater, in den Haage gezien zynde, werdt genoodzaakt, Holland te ruimen. Koning Karel bevondt zig, in Grasmaand, wederom te Keulen (w), vanwaar hy, onlangs, een togtje gedaan hadt, zonder dat men wift werwaards. Sommigen ſchryven, dat hy in Zeeland, en wel te Middelburg (x) geweest was (y). Doch on-aangezien Holland, in 't byzonder, Engeland en den Protector, op allerlei wyze, zocht te be-haagen, hadt de handeling van Nieuwpoort over een Verdrag van Zeevaart traagen voort-gang. De oorlog met Spanje was oorzaak, dat de Protector zulk een Verdrag niet ſluiten kon; alzo hy den Staaten daarby vryheden zou heb-ben moeten toefaan, welke hy hun, in dee-zen oorlogſtyd, miſgunde. Maar omtrent dee-zen tyd was 'er iet voorgevallen, 't welk de twee Gemeenebeſten nader ſcheen te zullen vereenigen, en eerlang een onderwerp werdt der handeling van den Staatschen Gezant Nieuwpoort.

Moord
der Wal-
denzen in
Piemont.

Van de dertiende eeuw af, hadt zig de ge-zindheid der Waldenzen onthouden in het Dau-finé, en in de dalen van Piemont. Doch op het einde des voorleeden jaars 1654, deedt de Hertog van Savoje, die, ter gelegenheid van den kryg tuſſchen Frankryk en Spanje, een Le-ger op de been hadt, den Waldenzen in Pie-mont aanzeggen, dat zy, binnen twintig da-gen, den Roomſchen Godsdienſt aanneemen,
of

(w) Reſol. Holl. 17, 23 Maart 1 Mey 1655. bl. 51, 70, 164.
DE WITT Brieven III. Deel, bl. 21, 27, 32, 43, 57.

(x) THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 276.

(y) RAPIN Tom. IX. p. 75.

of het Land ruimen zouden moeten. De *Markgraaf van Pianeze*, eerste Staatsdienaar des Hertogs, sedert, geene kans ziende, om zig meester te maaken van de enge wegen der Alpen, en de Waldenzen met geweld te bedwingen, hieldt hun voor, dat de Hertog hun vryheid van Godsdienst toestondt, zo zy gedoo-gen wilden, dat een gedeelte van zyn Leger, voor eenigen tyd, in hun Land trok, om zig te ververschen. De Waldenzen, niets args vermoedende, bewilligden hierin. Doch naauwlyks hadden zy zes Fransche Regementen en twee Savoischen en Ierschen ontvangen, of zy werden, onverhoeds, overvallen, en, voor een groot gedeelte, deerlyk omgebragt, terwyl hun Land aan plondering, brand en verwoesting overgegeven werdt. 't Getal der ge-neuvelden werdt op omtrent vierduizend be-groot (z). Eenigen ontkwamen uit de alge-meene elende, en weeken naar een ander ge-bied. Sommigen verstaken zig, in ongenaak-baare plaatsen van 't gebergte, en kreegen, al-lengskens, eenige meerdere vryheid. Hunne Geloofsgenooten in het Dauphiné en Langue-doc gaven kennis van hunnen jammerlyken toestand aan de Protestantische Zwitlersche Kantons; die aan den Protector Kromwel, en aan de Staaten der Vereenigde Gewesten schreeven om hulpe (a). Kromwel scheengenen, om den verdrukten Waldenzen by te staan, en schreef verscheiden' brieven aan de Staaten, om 'er hen, insgelyks, toe te beweegen

(z) THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 446.

(a) THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 443.

1655. gen (1). Doch de Staaten, reeds in vroeger tyd ondervonden hebbende, wat het oorloogen, in en omtrent Italie, voor hun inhadt, en daarenboven belemmerd met de uitrusting naar 't Noorden, vonden ongeraaden, hunne wapenen te gebruiken, om de Piemonteezer Dallui-

Geldver-
zameling
voor hun
hier te
Lande.

den te besche men. Zy deden egter eene aanzienlyke verzameling van penningen (2), ten hunnen behoefte (b): de uitdeeling van welken aan die van Geneve toevertrouwd werdt (c).

Zy ver-
draagen
zig, met
den Hertog
van
Savoje.

Zy schreeven ook voor hun naar Frankryk en aan den Hertog van Savoje, en beslooten, eerlang, den *Heer van Ommeren* te zenden naar 't Hof van Turin (d), om, nevens *George Downing*, Gezant van Engeland by de Protestant-sche Zwitserfche Kantons, middelen voor te slaan, tot bevrediging. Doch toen hy in Zwitserland kwam, vernam hy, dat 'er, door bemiddeling van Frankryk, reeds een Verdrag tusschen den Hertog van Savoje en het overfchot der Waldenzen getroffen was (e). De Hertog vergaf hun hunnen opstand; doch op zeer harde voorwaarden. Hy wilde egter den naam hebben, dat hy hun gunst bewees, om de

(b) Resol. Holl. 30 July 5 Aug. 1655. bl. 284, 301. AITZEMA III. Deel, bl. 1228, 1240. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 476.

(c) Resol. Holl. 2 Octob. 23 Nov. 1655. bl. 361, 389.

(d) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 212, 215, 218. III. Deel, bl. 94.

(e) See THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 626. Vol. IV. p. 108, 346, 648. Vol. V. p. 240.

(1) Men vindt twee van deeze Brieven, in JOHN MILTONS *Works*, Vol. II. p. 185, 199.

(2) Ter somme van tweehonderdeenduitwintig guldens en zeven stuivers. Zie AITZEMA III. Deel, bl. 1240.

de voorspraak van Engeland en van de Vereenigde Gewesten, dieze 'er, schriftelyk, voor bedanken moesten. Downing en van Ommeren, verneemende, dat men 't eens geworden was, begaven zig niet naar het Hof van Turin. De Protestantfche Kantons zouden, naar alle waarschynlykheid, betere voorwaarden hebben kunnen bedingen voor de Waldenzen; doch zy lagen, ten deezen tyde, overhoop met de Roomsche Kantons (f), en moesten, om deeze reden, den Hertog van Savoje ontzien. Zy verzogten zelve ook hulp van de Vereenigde Staaten; doch de tegenwoordige toestand der zaaken gedoogde zulks niet. De Kantons bevredigden zig ook onderling, in de Lente des jaars 1656. Niet lang hierna, schoot men aan het Gemeenebest van Geneve dertigduizend guldens, tot verbetering der Vestingwerken (g). De zaak der Waldenzen, die, nog lang na deezen, beweeging maakte (h), scheen, in 't eerst, gelegenheid te zullen geeven, tot een' naauwer Vereeniging tusschen den Protector en deezen Staat. Kromwel, als wilde hy zig, zo wel als de Koningen van Engeland voorheen, den titel waardig maaken van *Beschermer des Geloofs*, betoonde grooten yver, om zynen verdrukten Geloofsgenooten by te staan. De Staaten handelden ook met hem over de middelen, welken men, hiertoe, hadt in 't werk te stellen (i). Doch de beide Gemeenebes-

1655.

 Onder-
stand aan
Geneve.

(f) Zie Secr. Resol. Holl. 17 Decemb. 1655. I. Deel, bl. 267.

(g) AITZEMA III. Deel, bl. 1229 enz. 1238. WICQUEFORT Livr. IX p. 502 & suiv. THURLOE'S PAPERS, Vol. V. p. 355.

(h) Zie AITZEMA V. Deel, bl. 295-302.

(i) Resol. Holl. 5, 8, 10 Juny 1655. bl. 230, 235.

1655.

besten hadden de handen thans zo vol werks, dat zy zig niet dieper steeken konden in de zaak der Waldenzen.

XIII.
Holland
vermin-
dert de
renten en
intresten
van vyf
op vier
ten hon-
derd.

Vrydom-
men aan
de Stad
Delft
toege-
staan.

De uitrusting van 's Lands Vloote naar 't Noorden veroorzaakte zulke zwaare kosten, dat men wel noodig hadt, op het uitvinden van geldmidelen hiertoe verdagt te zyn. Ook hadt de Witt, sedert eenen geruimen tyd, alle zyne kragten ingespannen, om de renten en intresten, die Holland betaalen moest, te verminderen van den penning twintig tot den penning vyfentwintig, dat is, van vyf tot vier ten honderd. Eindelyk, werdt dit werk in orde gebragt, in Oogstmaand deezes jaars (*k*), zynde Leiden en Alkmaar de eenigste Leden, die 'er, niet dan oversten, dzynde, in bewilligd hadden. Holland won, door deeze vermindering, jaarlyks, veertien tonnen schats uit (*l*); waaruit blykt, dat dit Gewest, ten deezzen tyde, honderdenveertig millioenen aan Rente en Schuldbrieven ten zynen laste hadt. Doch terwyl men, door dit middel, eene aanzienlyke somme in 't jaar bespaarde, moest men, aan de Stad Delft, die, door 't springen van haaren Kruidtooren, op den twaalfden van Wynmaand des voorleeden jaars, eene geweldige schade geleeden hadt (*m*), toestaan vrydom van verponding voor alle de huizen, gedurende den tyd van vier jaaren, jaarlyks beloopende negenentwintigduizendvierhonderd vyf-

(*k*) Resol. van Confid. bl. 250, 252, 253.

(*l*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 101. WICQUEFORT Livr. IX. p. 501.

(*m*) AITZEMA III. Deel, bl. 1107. THURLOE's Papers, Vol. II. p. 649, 650.

DELFT van binnen, na de verwoesting, veroorzaakt door 't springen van den Kruidtooren, in't jaar 1654.
 Getekend naar eene Origineele Schilderij van van der Poel, op de plaats zelve gedaan, en nu berustende by den H. N. van Bremen.

vyfennegentig ponden van veertig grooten; 1655
 en voor de huizen, die van nieuws weder op-
 gebouwd moesten worden, veertien jaaren
 vryheid van verponding; vryheid van den
 veertigften penning van alle vervreemdingen
 en geregtelyke belastingen der genoemde hui-
 zen, en vryheid van den Impost op de grove
 waaren, voor den tyd van zes jaaren (n).

De Koning van Zweeden, zyne overwinnin- XIV.
 gen in Pruiffen vervolgende, bemagtigde, in Staat van
 Wintermaand deezes jaars, de Stad Elbing. den oor-
 Men begon toen voor 't verlies van Dantzig log in 't
 te dugten, en men vondt, in den Haage, Noor-
 vreemd, dat deeze Stad zo lang draalde, eer zy den,
 by de Staaten aanliedte, om onderftand. Ook
 maakte men weinig ftatts op het Verbond,
 onlangs aangegaan met den Keurvorft van
 Brandenburg, alzo men, zelfs uit den Zweed-Brandens-
 fchen Resident Appelboom, vernam, dat de burg ver-
 Koning, zyn meester, en de Keurvorft elkan- draagt
 deren verftonden (o). Aan welk zeggen men zig met
 langer geen geloof weigeren kon, toen men. den.
 in Sprokkelmaand des jaars 1656, berigt ont- 1655
 ving, dat de Koning van Zweeden en de Keur-
 vorft zig verdraagen hadden met elkanderen.
 De Staaten waren ten hoogfte misnoegd op
 den Keurvorft; over dit Verdrag (p); te meer,
 om dat zy hem, onlangs, op zyn aanhoudend
 verzoek, een gedeelte der beloofde onderftand-
 gelden vooruit betaald hadden, en hem meer
 had-

(n) Refol. Hail. 24 Maart 1655. bl. 86.

(o) AITZEMA III. Deel, bl. 1244. DE WITT Brieven III.
 Deel, bl. 168, 169, 180. THURLOE'S Papers Vol. IV. p. 439,
 431, 432, 448, 449, 459.

(p) THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 181.

1656. hadden aangeboden onder verband nogtans van de inkomende en uitgaande regten van Memel en de Pillauw, alwaar de Staaten bezetting zouden mogen leggen; en van de Vorstelyke inkomsten en Souverainiteit der Steden van Kleeve (*q*). Docheer men hieromtrent eens werdt, verdroeg de Keurvorst zig met Zweeden. De Staaten, die reeds beslooten hadden, eene bezending te doen naar den Keurvorst, veranderden, terstond hierna, van gedagten (*r*). De Keurvorst, die beloofd hadt, niets te zullen sluiten ten nadeele van deezen Staat, deedt regt het tegendeel, afstand doende van alle de Verdragen, welken hy, tegen het belang van Zweeden, mogt hebben aangegaan. Wyders, verbondt hy zig, den Koning van Poolen, voortaan, niet te zullen erkennen voor zynen Leenheer; maar 't Hertogdom Pruissen ter leen te zullen houden van de Kroone van Zweeden (*s*). De Staaten, kennis van dit Verdrag bekomen hebbende, beslooten de benoemde Gezanten naar Zweeden, Poolen en Deenemarke te doen vertrekken; gelyk, in 't begin deezes jaars, geschiedde (*t*).

De Heer van Obdam wordt Luitenant Admiraal. Terwyl zy uit waren, werdt 's Lands Vloot ook in staat gesteld, om, met Bloei maand, in zee te konnen steeken. Het opperbevel over dezelve was vertrouwd aan Jakob van Wassenaar, Heere van Obdam, die, na de dood van Tromp, in Herfst maand des jaars 1653, tot Luitenant-Admiraal van Holland en Westfriesland,

(*q*) AITZEMA III. Deel, bl. 1209 enz. 1245.

(*r*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 207.

(*s*) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 1288.

(*t*) AITZEMA III. Deel, bl. 1247, 1253.

land, verheeven was (u). De vrienden van het Huis van Oranje hadden veel moeite aangewend, om een' ander' te doen voorzien met dit gewigtig Ampt, alzo zy den Heer van Obdam hielden niet zeer genegen te zyn tot dit Huis: veelligt, om dat hy, al kort na de dood van wylen den Prinse van Oranje, verscheiden' bezendingen hadt bygewoond, die strekten om den jongen Prins buiten benoeming tot de bekende waardigheden te houden (v). Hy maakte, in 't eerst, eenige zwaarigheden in 't aanvaarden van het Ampt; hoewel hy 't, kort daarna, deedt, op dezelfde voorwaarden, als Tromp het bekleedt hadt (w).

De Staaten hadden, tot versterking van 's XV. Lands Vloote, den Vice-Admiraal de Ruiter, met zyne onderhebbende Schepen, t' huis ontboden uit de Middellandsche zee. Hy was, in den Zomer des jaars 1654, derwaards ge- zonden, tot bescherming en geleide van eenige Koopvaardyschepen. Voor Kadix gekomen, in Wynmaand, hadt hy vernomen, dat de Regeering van Salee eenige Hollandsche Koopvaarders aangehouden hadt. Hierop was hy naar Salee gezeld; doch 't was hem niet mogelijk geweest, het ontslaan der aangehouden' schepen te bewerken. In 't volgende jaar, wederom derwaards gekeerd zynde, en onder weg in gevegt geraakt met een' Tetuanner, en daarna met een' Algierschen Kaaper, gelukte het hem,

(u) Resol. Toll. 3, 22 Sept. 1653. bl. 470, 506.

(v) Zie hier voor, bl. 130, 188, 288.

(w) THU LOE'S Papers, Vol. I. p. 465, 467, 471, 485, 507, DE WITT Brieven I. Deel, bl. 8. WICQUEFORT Livr. VII. p. 389.

1656.

's Lands
Vloot on-
der Ob-
dam
komt
voor
Dantzig.

hem, op den twee-entwintigsten van Wyn-
maand, een Verdrag te sluiten met *Abdala Ben
Sid Muhammed Ben Buker*, Prins van Fez en
Heer van Zuid- en Noord-Salee: waarna de
aangehouden' schepen, personen en goederen
ontlaagen werden. Op den hertogt, raakte
hy wederom slaags met eenige Turksche Kaa-
pers, op welken hy merkelyk voordeel behaal-
de. Met den aanvang van Bloeiimaand deezes
jaars, was hy in 't Vaderland te rug gekeerd
(x), vanwaar hy, terstond, wederom uitliep
naar de Zond. De Luitenant-Admiraal Obdam
volgde hem, kort daarna, met het gros van 's
Lands Vloote, die in 't geheel bestondt uit
twee-enveertig schepen. Obdam hadt last, om
de Koopvaardyschepen der ingezetenen van
den Staat in de Oostzee te beschermen, en de
Stad Dantzig te ontzetten: waartoe de Gewes-
ten in 't gemeen, byzonderlyk Friesland, schoon
tegen den zin van Prinse Willem van Nassau,
sterk neigden (y). Voor 't einde van Zomer-
maand, was hy reeds in de Zond: vanwaar hy,
te lande, naar Koppenhagen trok. Hy werdt,
hier, door den Koning van Deenemarke, met
de Ridderorde des Olifants, vereerd, en keer-
de, eerlang, te rug naar de Vloote, met welke
hy, den zevenentwintigsten van Hooimaand,
voor Dantzig kwam. De Zweeden werden,
hierdoor, verhinderd, in het beleg dezer Stad.
Doch weinige dagen laater, behaalden zy en
de troepen des Keurvorsts van Brandenburg ee-
ne merkwaardige overwinning te lande op
het

(x) BRANDT de Ruiter, bl. 70-96.

(y) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 213.

het Leger des Konings van Poolen (z), die, 1656.
 door het omslaan van eenige Edelen, welken,
 voorheen zyne zyde verlaaten hebbende, we-
 derom tot dezelve waren overgegaan, in den
 Voorzomer, verscheiden' voordeelen op de
 Zweeden behaald, en op den eersten van Hooi-
 maand, Warschauw hernomen hadt (a). De Keert
 Vloot onder Obdam hieldt zig voor Dantzic naar't Va-
 tot in Wynmaand, wanneer zy naar 't Vader-derland.
 land te rug keerde. De Ruiter werdt, nog voor
 't einde des jaars, wederom met een Esquader
 Oorlogschepen naar de Middellandsche zee
 gezonden, om te kruiffen (b).

De Gezanten naar Zweeden hadden, in 't Verdrag
 eerst, last gehad, om een Verdrag tusschen dit te Elbing
 Ryk en Poolen te bewerken, en de belangen tusschen
 van den Keurvorst van Brandenburg voor te Zweeden
 staan (c); doch na dat de Keurvorst zig met en dee-
 Zweeden verdraagen hadt, kreegenze nieuw zen Staat.
 bevel, om een Verdrag van Koophandel met
 Koning Karel Gustaaf te sluiten. Zy werden
 eenige dagen opgehouden, te Lauwenburg.
 welk Zweedsche bezetting inhadt; doch tra-
 den, eerlang, te Elbing, in onderhandeling
 met den Koning van Zweeden (d), die, bezef-
 fende „ dat hy Poolen, welk geene sterke Plaat-
 „ sen hadt, niet zou kunnen inhouden; dat de
 „ Czaar van Moskovie in Lyfland gevallen
 „ was, en Riga belegerd hieldt, schoon zonder
 „ gevolg (e); dat de Keurvorst van Branden-
 „ burg

(z) Zie AITZEMA III. Deel, bl. 1272.

(a) WICQUEFORT Livr. IX. p. 528.

(b) BRANT de Ruiter, bl. 97-103.

(c) Zie binnne Instruct. by AITZEMA III. Deel, bl. 1253, 1287.

(d) AITZEMA III. Deel, bl. 1275 enz.

(e) THURLOE's Papers, Vol. V. p. 540.

1656. „ burg argwaan begon op te vatten over den
 „ voorspoed zyner wapenen; en dat de Staaten
 „ den Koning van Deenemarke tegen hem op-
 „ stookten, en eene Vloot in de Oostzee hiel-
 „ den;” begon te luisteren naar de voorstellen
 der Staatsche Gezanten, welken, eerlang, een
 Verdrag met hem slooten, dat, den elfden van
 Slagtmaand, getekend werdt (*f*), en eene ver-
 nieuwing der Verdragen van de jaaren 1640
 en 1645 behelsde. De Gezanten hadden, be-
 halve Deenemarke, Engeland en den Keur-
 vorst van Brandenburg, de Stad Dantzig in dit
 Verdrag doen begrypen; schoon de Stad zulks
 niet begeerd hadt, en het raderhand ronduit
 affloeg, ter oorzaake dat haare gelegenheid niet
 toeliet, dat zy zig scheidde van den Koning van
 Poolen. Ook hadden de Staaten, te vooren (*g*),
 twee Verdragen geslooten in den Haage, met
 den Resident van Poolen Nikolaas de Bie, en
 met *Christiaan Schroder*, Afgevaardigde van
 Dantzig, by welke Verdragen, de Staaten be-
 loofd hadden, Dantzig te zullen beschermen
 (*h*): waarom zy ook, by 't vertrek der Vloote
 onder Obdam, eene bezetting van vyftien-
 honderd man in de Stad gelaaten hadden (*i*).

Verdra-
gen met
Poolen
en Dant-
zig.

Verdrag
tusschen
Deene-
marke en
deezee
Staat.

Het Verdrag van Elbing tusschen Zweeden
 en deezen Staat vorderde, dat de beide Mo-
 gendheden elkanderen, in geval van nood, met
 de wapenen, ondersteunden. Het kon, derhal-
 ve, den Koning van Deenemarke niet naar den
 zin

(*f*) Zie het by AITZEMA III. Deel, bl. 127.

(*g*) AITZEMA III. Deel, bl. 1253, 1267. TURLOE's Pa-
pers, Vol. IV. p. 564.

(*h*) Zie deeze Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 269, 1285.

(*i*) WICQUEFORT Livr. IX. p. 525, 526, 527, 531, 534, 536.

zin zyn (k). Hy was bedugt, dat de Staaten, uit hoofde van het zelve, verplicht zouden ge-
 agt worden, om de Zweeden te helpen tegen den Czaar van Muskovie, die voorhadt, hun Lyfland afhandig te maaken, hoewel hem dee-
 ze toeleg mislukte. De Staatsche Gezanten te Koppenhagen hadden den Koning, volgens hunnen last (l), gezogt op te zetten tegen Zweeden, en in Oogstmaand, een Verdrag met hem geslooten, waarby men zig verbondt, den wederzydschen handel op de Oostzee te zullen beschermen tegen elk, die denzelven, ter gelegenheid van den oorlog, tusschen Zweeden en Poolen ontstaan, zou zoeken te ontruften (m). Na 't sluiten van dit Verdrag, handelde men over eenige byzondere openstaande geschillen (n). Doch het spoedig treffen van 't Verdrag van Elbing, deedt den Koning van Deenemarke dugten, dat hy weinig voordeel zou kunnen trekken van het jongste Verdrag. De Staaten bezeften zelve, dat zy hun oogmerk in 't Noorden niet zouden kunnen bereiken, zo zy zig Deenemarke te onvriend maakten. Zy hielden voor, Zweeden en Poolen te bevredigen, en Koning Joan Kasimir te doen afstaan van zyne eischen op de Zweedsche Kroon, en Koning Karel Gustaaf van 't gene hy, onlangs, in Poolen en in Pruiffen, bemagtigd hadt: waarna zy den Keurvorst van Brandenburg wilden doen herstellen in den staat, waarin hy voor den

(k) THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 514. AITZEMA III. Deel, bl. 1294.

(l) Zie h. nne Instruct. by AITZEMA III. Deel, bl. 1245.

(m) Zie het Tract. by AITZEMA III. Deel, bl. 1292.

(n) AITZEMA III. Deel, bl. 1290.

1656.

De Staa-
ten maa-
ken
zwaarig-
heid om
het Ver-
drag van
Elbing te
bekrag-
tigen.

den oorlog geweest was. Doch dit oogmerk kon, tegenwoordig, naauwlyks anders bereikt worden, dan door den bystand van Deenemarke, welk, door het Verdrag van Elbing, afkeerig gemaakt was van 't bevorderen der inzigten van deezen Staat. De Staaten, dit alles bezeffende, maakten zwaarigheid, om dit Verdrag te bekragtigen. Zy vonden 'er eenige duistere bewoordingen in, die sommige Steden van 't Noorderkwartier van Holland niet scheenen te kunnen verzwelgen. Vooral, stietten zy zig aan 't woord *circiter* of *omtrent*, welk, by gelegenheid van de begrootinge der regten in Zweeden, gebruikt was, en, zo zy meenden, den Koning te veel ruimte liet, om deeze regten, naar welgevallen, te verhoogen. 't Verdrag bleef, derhalve, niet zonder dat 'er veel van te zeggen viel (*o*), onbekragtigd van de zyde der Staaten (*p*), die, gelykwe boven zagen, ook na dat het geslooten was, geene zwaarigheid maakten, om Dantzig bezet te laten, waardoor de toeleg des Konings van Zweeden op deeze Stad belet werdt. De Koning van Poolen, in zyn Ryk te rug gekeerd zynde, begaf zig naar deeze Stad (*q*). Het niet bekragtigen van 't Verdrag van Elbing en de omwenteling van veele Poolfche Grooten veranderde den staat der zaaken zo zeer in zyn voordeel, dat de Keurvorst van Brandenburg, eerlang, wederom wisselde van partye (*r*), de Zweedsche zyde

(*o*) THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 101.

(*p*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 463. AITZEMA III. Deel, bl. 1283. THURLOE's Papers, Vol. V. p. 784.

(*q*) AITZEMA III. Deel, bl. 1301.

(*r*) DE WITT Brieven V. Deel, bl. 408, 461. AITZEMA III. Deel, bl. 1282. WICQUEFORT Livr. IX. p. 529-532, 534, 535, 536.

zyde verliet, en zig begaf aan die des Konings van Poolen en der Vereenigde Staaten, welke hy te vooren verlaaten hadt (s). 1656.

Terwyl de zaaken in 't Noorden nog hagchelyk stonden, hadt de Prinsef Weduwe van Oran-<sup>De Prin-
ses We-
duwe</sup> ranje, voorwendende hulp noodig te hebben, zoekt eenige Heeren uit de Regeeringe en Geregts-^{hulp by} hoven van Holland in haare gemeenzaamheid Holland, gezogt te trekken (t): waartoe zy, by eenen Brief, verlot verzogt van de Staaten. Doch Voogdyschap. deezen weigerden te bewilligen in haar verzoek, zig houdende aan een besluit van den jaare 1651, waarby vastgesteld was, dat zig geene Regeeringspersoonen, in de Voogdyschap over den jongen Prinse, zouden laten gebruiken (u). Zeeland hadt, reeds in 't voor-^{Zeelands} leeden jaar, aangehouden by de andere Gevoorslag westen, om een' Predikant aan te stellen, die omtrent den Prins in de beginfels van den Christelyken de opvoedinge Godsdiensf onderwyzen zou, en een' ander' be-^{van den} kwaam' Persoon, die hem de taal, zeden, ge-^{jongen} schiedenissen, regten en gewoonten deezer Prinse Landen zou leeren. Doch de Staaten van Hol-<sup>van O-
ranje.</sup> land hadden toen reeds verstaan, dat zy zig niet te steeken hadden in 't gene de opvoeding van den jongen Prinse betrof; dat zulks veel minder behoorde tot de andere Gewesten, en dat het, in geval de Voogden, in dit opzigt, te kort schooten in hunnen pligt, der hooge Overheid van Holland alleenlyk toestondt, hen daar-

(s) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 719.

(t) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 262.

(u) AITJEMA III. Deel, bl. 1308. Resol. van Confid. bl.

267. THURLOE'S Papers, Vol. V. p. 259.

1656.

daartoe te vermaanen en te houden (v): waarby de zaak, voor dien tyd, gebleeven was. Doch nu werdt de Predikant Trigland, door de Voogdenzelven, aangesteld, om den Prins van Oranje, die thans zes jaaren bereikte, te onderwyzen in den Godsdienst (w). 't Was, voorheen, gebruikelijk geweest, de Prinzen van Oranje, zelfs in schriften, die onder 't oog der Staaten van Holland kwamen, te noemen *Zyne Hoogheid* zonder byvoegfel; doch de Staaten verstonden, dat zulks, voortaan, niet meer zou geschieden; maar dat men, deeze woorden gebruikende, klaarlyk zou moeten doen zien, dat menze op *den Heere Prinse van Oranje* toepaste (x).

XVII.
Kwellin-
gen den
Neder-
land-
schen
Koop-
vaarde-
ren aan-
gedaan
door de
Fran-
schen en
Engel-
schen.

De oorlog tusschen Frankryk en Spanje, die reeds veele jaaren geduurd hadt, en de oorlog tusschen Spanje en Engeland, die onlangs ontsteken was, gaf den ingezetenen deezer Landen gelegenheid, om den handel op Spanje voort te zetten (y). Doch dit kon niet geschieden, zonder dat dezelve, van de Fransche en Engelsche zyde, geduuriglyk, belemmerd werdt. De Fransche Vrybuiters namen, van tyd tot tyd, veele Nederlandsche schepen, die voorgegeven werden *Contrebande* of vyandlyke goederen te voeren. Men verklaarde vrye en vrienden goederen verbeurd, om dat zy ge-

von-

(v) Notul. Zeel. 5 May 1655. bl. 117. Resol. Holl. 17 July 1655. bl. 250. Resol. van Confid. bl. 240. WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 491. THURLOE'S Papers, Vol. III. p. 633.

(w) AITZEMA III. *Deel*, bl. 1308.

(x) Resol. Holl. 3, 4 Maart 1656. bl. 26. Resol. van Confid. bl. 263.

(y) RAPIN *Tom.* IX. p. 78. THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 60, 271.

vonden werden in schepen, die ook onvrye goederen inhadden, volgens den Franschen regel *que Robe d'ennemi confisque celle d'ami*, of *dat vyanden goed vrienden goed verbeurd maakt*. 1656.
 De Engelschen maatigden zig het regt aan, om de Nederlandsche schepen, in volle zee, te onderzoeken (z). De Gezanten der Staaten, te Parys en te Londen, lieten niet af van klaagen over deeze ongeregeldheden; doch zy kreegen klagten tot bescheid. In Engeland, stelde men het sluiten van een Verdrag van Zeevaart, van tyd tot tyd, uit. In Frankryk, hadt men reeds ontwerpen gesmeed, om zig, door het sluiten van een Huwelyk tusschen den Koning en de Infante van Spanje, te bevredigen met dit Ryk; waarom men minder reden vondt, om de Vereenigde Gewesten te ontzien. Doch Don Jan van Oostenryk, natuurlyke Zoon van Koning Filips, den Aartshertoge Leopold, in Bloei maand deezes jaars, zynde opgevolgd in de Landvoogdye der Spaansche Nederlanden (a), behaalde, in zynen eersten veldtogt, zulke merkelyke voordeelen op de Frantchen, dat 'er de Vrede door veragterd werdt. De Fransche kaaperyen hielden, ondertusschen, Kaaperyen. aan, en gingen, somtyds, verzeld met wreedheden, die de onzen zeer verbitterden tegen de Franschen. Men verhaalt, dat zy eenen Schipper hadden omgebragt, terwyl hy bezig was met zyne zeebrieven op te zoeken, omze hun te toonen. Ondertusschen, handelde Bo-reel nog, te vergeefs, over een Verbond aan

(z) Resol. Holl. 5 Dec. 1656. bl. 324. DE WITT Brieven III. Deel, bl. 263.

(a) AITEMA III. Deel, bl. 1314.

1656.

't Fransche Hof. De Koning begeerde niet dan een beschadigend en verdedigend, de Staaten alleen een verdedigend Verbond te sluiten. Lodewyk de XIV. en Kromwel, met wien ook over een nader Verbond gehandeld werdt, zогten beide de Staaten te beweegen, om zig tegen Spanje te verklaaren. Doch de Staaten hadden thans geen belang meer, om Spanje kleiner te maaken, en de Munstersche Vrede was, onder anderen, geslooten, met oogmerk, om zig te ontslaan van de naauwe verbindtenis, die men, te vooren, met Frankryk gehad hadt. 't Verbond kon hierom noch met Frankryk noch met Engeland getroffen worden. De Franschen, Engelschen en Portugeezen zelven lieten dan niet na, den Koophandel der Nederlanderen, in de Hoofden, in de Noordzee en in de Middellandsche zee, geduuriglyk, te ontruften. De Admiraal van Frankryk, Hertog van Vendôme, hadt zelfs, in Lentemaand dezes jaars, beslag doen leggen op de Nederlandsche Koopvaardyschepen, te Toulon, welken de Koning nogtans, voorgeevende, dat de Admiraal hiertoe geenen last gehad hadt, kort daarna, ontsloeg.

Schepen
in Frank-
ryk be-
slaagen.
Weder-
om vry
gelaaten.

XVIII. De aanhoudende kwellingen der Franschen hadden de Staaten doen besluiten, om de Ruiter te zenden naar de Middellandsche zee, met last, om de Engelsche en Deensche Koopvaarders te beschermen; doch de Fransche, Portugeesche en andere Vrybuiters, en de Turksche roovers inzonderheid te veroveren en op te brengen. De Admiraliteit te Amsterdam hadt hem ook heimelyk gelaast, het onderzoeken der Koopvaardyschepen door de Engelschen

De Rui-
ter wordt
naar de
Middel-
landsche
zee ge-
zonden.
Zyn last.

schen te beletten. Doch deeze last was, zeer tegen de Ruiterszin, naderhand, ingetrokken, door de Staaten; hoewel de Admiraliteit hem, eerlang, eene orde toezondt, die genoegzaam met haaren eersten last overeenkwam, en Holland, meent men, niet kwalyk aanstondt; schoon Zeeland zig'er over te onvrede hieldt (b). Ondertusschen, hadt de uitrusting onder de Ruiter agterdocht veroorzaakt, in den Spaanschen Gezant Don Estevan de Gamarra, die, wetende, dat men over een Verbond met Frankryk en Engeland handelde, vermoedde dat men 't, daarmede, op Spanje gemunt hadt. Hy gaf'er den Staaten kennis van. Doch men stelde hem wel haast geruust (c).

De Ruiter, op het einde van Wintermaand, in zee geloopen zynde, kreeg, den agtentwintigsten van Sprockkelmaand des volgende jaars, jagt op twee Fransche schepen, die hy, tusschen Gorgona en 't Eiland Corsica, agterhaalde en veroverde. Men kendeze, terstond, voor Kaapers, die, voordeezen, verscheiden Nederlandische Koopvaardyschepen genomen hadden. Doch in Frankryk beweerde men, dat het Konings schepen waren, die eenig Krygsvolk van Toulon naar Italie zouden voeren, tot versterking van het Leger onder den Hertoge van Modena. Nogtans, konden de Franschen niet loochenen, dat de twee schepen, voor rekening van byzondere Perfoonen, waren uitgeruust. De Ruiter verkogt een der schepen te Kadix, na dat hy'er 't geschut afgenomen

1656.

Hy neemt twee Fransche Kaapers. 1657.

(b) BRANDT de Ruiter, bl. 103-109.

(c) WICQUEFORT *Livr.* IX. p. 544.

1657.

Misnoe-
gen hier-
over in
Frank-
ryk.

Beslag al-
daar op
Neder-
landsche
schepen
en goe-
deren.

men hadt. 't Volk, behalve de hooge bevelhebbers was, reeds te vooren, te Barcelona, aan land gezet; vanwaar het, met barken, naar Marseille gevoerd werdt (d).

Doch 't neemen deezer twee schepen was zodra niet rugtbaar geworden in Frankryk, of 't Hof toonde 'er zig zeer misnoegd over op de Ruiter en op den Staat. Sommigen hielden 't voor eene Vredebreuk, en dreeven dat men den Staaten, terstond, den oorlog verklaaren moest. De Graaf van Servien, die, sedert de Munsterfche Vredehandeling, geen vriend van de Vereenigde Gewesten geweest was, en, zo men zeide, groot belang hadt by de kaaperye, yverde meest tegen de Staaten (e). Anderen, gelyk de Kanselier, de Hertog van Villeroi en de Graaf van Brienne, wilden zagter gaan. 't Besluit viel egter, dat men, terstond, alle Nederlandsche schepen, goederen en schulden, door gantsch Frankryk, in beslag neemen zou, gelyk geschiedde. De Koning gaf 'er den Staaten, schriftelyk kennis van. Men was hier zeer verwonderd, over 't gedrag van 't Fransche Hof. 't Beslaan van schepen en goederen schein te vreemder, om dat het geschied was, zonder dat men over de Ruiter geklaagd hadt, en zonder dat men wist, of de Staaten zyn bedryf voor hunne rekening zouden willen neemen, of niet. De Staaten van Holland waren hierom van verstand, dat men, terstond, allen handel met Frankryk verbieden, en de Fransche goederen, hier, insgelyks, beslaan moest. Doch

de

(d) BRANDT de Ruiter, *bl.* 113, 115, 116. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 349.

(e) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 246, 247.

de andere Gewesten lieten zig zo ver niet brengen. De algemeene Staaten beslooten, alleenlyk, door hunnen gewoonlyken Gezant Boreel, te doen klaagen (f), over 't beslag: 't welk hy, met zo veele ernst en vrymoedigheid, deedt, dat de Kardinaal Mazarin hem dikwils in de rede viel, zonder dat hy 'er zig door verzetten liet, den Kardinaal alleenlyk te ontmoet voerende, *dat hy de eer hadt van tegen den Koning te spreken.* Mazarin was zo gestoord op Boreel, dat hy hem, in 't uitgaan, onheuschelyk bejegende, en te wege bragt, dat hem, by de Koninginne Moeder, die, nevens den Kardinaal, nog 't voornaam bewind der zaaken hadt, gehoor geweigerd werdt. De Koning hadt hem, alleenlyk, geantwoord, *dat hy zynen Ambassadeur, die pas vertrokken was, last gegeven hadt, om den Staaten vergoeding af te vorderen, wegens den hoon, hem, door de Ruiter, aangedaan (g).*

De Fransche Ambassadeur, *Jakob Augustus De Thou* de Thou, Zoon van den beroemden Historie-schryver van den zelfden naam, kwam, tegen hier ver-
't einde van Grasmaand, in den Haage (h), goeding
en begeerde, in zyne eerste aanspraak, voor 't
„ de twee genomen' schepen den Koning, der twee
„ zynen meester, te rug gegeven werden; dat schepen.
„ de Ruiter, voorbeeldelyk, gestraft werdt,
„ en dat men den Ambassadeur Boreel last ga-
„ ve, om meer bescheidenheid en eerbied
„ voor den Koning te betoonen, dan hy, on-
„ langs,

(f) Zie Secr. Resol. Holl. 21 April 1657. I. Deel, bl. 403. AITZEMA IV. Deel, bl. 47. THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 166.

(g) AITZEMA IV. Deel, bl. 48-51. THURLOE'S Papers Vol. VI. p. 177, 189, 206, 207.

(h) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 207, 225.

1657. „ langs, gedaan hadt.” Hierby voegde hy,
 „ dat hy uitdrukkelyken last hadt, om van
 „ geene zaaken te spreken, noch geene voor-
 „ flagen te hooren, voor dat de twee sche-
 „ pen, in ééne der Havenen van Frankryk, te
 „ rug gebragt waren.” Maar de Staaten van
 Holland, twee dagen te vooren, reeds be-
 slooten hebbende, den Koning deeze soort
 van voldoening geenszins te geeven, ver-
 scheenen, in vollen getale, in de Vergadering
 der algemeene Staaten, zeggende „ dat de
 Moedig „ Koning van Frankryk alleenlyk klaagde,
 besluit „ om de billyke klagten der Staaten, over de
 der Staa- „ aanhoudende rooveryen der Franschen, en
 ten van „ over het jongste beslag, te voorkomen. Dat
 Holland. „ de twee schepen alleenlyk genomen waren,
 „ om dat men geen regt zag te krygen in
 „ Frankryk. Dat de vonnissen van 's Konings
 „ Raad, ten behoeve van verscheiden' Koop-
 „ luiden deezer Landen gewezen, niet wer-
 „ den uitgevoerd. Dat verscheiden' hangende
 „ gedingen niet werden afgedaan, in Frank-
 „ ryk. Dat men, wanneer dit geschied en 't
 „ beslag opgeheeven ware, de twee schepen
 „ te rug geeven zou, en voorts een goed Ver-
 „ drag van Koophandel en Zeevaart kunnen
 „ maaken. Dat men, om 't een en 't ander te
 „ verkrygen, alle Fransche waaren verbieden,
 „ alle Fransche schepen beslaan en neemen
 „ moest, ten deezen einde, de Vloot van agt-
 „ enveertig schepen, welken men reeds be-
 „ slooten hadt in zee te brengen, met nog
 „ twaalf schepen versterkende.” Men liet
 het niet by deezen voorslag. Door gantsch
 Holland werdt, zonder uitstel, beslag gelegd
 op

op alle Fransche goederen, wisselbrieven en schulden (i): de invoer der Fransche waaren 1657. werdt, aldaar, verboden: men raadpleegde 'er op het bezetten der Fransche havenen (k), en de Staaten van dit Gewest, verneemende, dat de Thou eenige Afgevaardigden der andere Gewesten, door belofte van byzondere voordeelen, zocht te winnen, beslooten, te wege te brengen, dat alle Afgevaardigden zig, plegtiglyk, verbonden (l), om, in 't raadpleegen en stemmen over de zaak van Frankryk, geen opzigt te hebben op eenige byzondere voordeelen, die aan hune Gewesten of perſoonen zouden mogen toegezeid worden (m).

De algemeene Staaten beslooten, hierna, den Ambassadeur de Thou, genoegzaam overeenkomstig met de meening van die van Holland (n), te antwoorden (o). Hy bedaarde toen een weinig, en gaf hoop, dat het beslag opgeheeven zou worden, zo dra de twee schepen in eene der Havenen van Pikardye zouden aangekomen zyn. Doch men hieldt hem voor, dat zulk eene toezegging weinig of niet verschildt van 't gene hy, in zyne eerste aanspraak, gezeid hadt (p). Ondertusschen, zag men klaarlyk, dat het Fransche Hof zig een punt van eere maakte, om de Staaten den eerſten ſlap te

(i) Resol. Holl. 20; 26 April 1657. bl. 111, 120.

(k) See THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 275.

(l) Zie Resol. Holl. 15 May 1657. bl. 143.

(m) Secr. Resol. Holl. 26 April 17 May 1657. I. Deel, bl. 411, 453. AITZEMA IV. Deel, bl. 51-54. THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 225, 226.

(n) Zie Secr. Resol. Holl. 1 May 1657. I. Deel, bl. 422.

(o) Zie het Antwoord by AITZEMA IV. Deel, bl. 54.

(p) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 320. III. Deel, bl. 380. AITZEMA IV. Deel, bl. 57, 58.

1657.

De han-
del op
Frankryk
wordt
verboo-
den.
Alle
Fransche
schepen
en goe-
deren be-
swaagen.

Het Fran-
sche Hof
komt by.

te doen doen, tot bylegging van 't gereezen ge-
schil. Doch men kon den Koning niet te wille
zyn, in het te rug geeven der twee schepen, zon-
der ten minste stilzwygends toe te staan, dat zy
onregtvaardiglyk genomen waren: waardoor
de menigvuldige Kaaperyen der Franschen, die
nu omtrent negen jaaren geduurd, en den in-
gezetenen der Vereenigde Gewesten driehon-
derdagtentwintig schepen gekost hadden, ge-
noegzaam gewettigd werden, en anderen Mo-
gendheden de weg gewezen, om den Staat,
op gelyke wyze, naar hunne hand te zetten (q).
De Heeren van Gend en de Witt, die meest
met de Thou handelden, bleeven, derhalve,
volständiglyk, weigeren, te voldoen aan 's Ko-
nings eisch. In Zomermaand, namen de alge-
meene Staaten, onaangezien de tegenkanting
van Zeeland (r), een diergelyk besluit, als
Holland, te vooren, genomen hadt. De han-
del op Frankryk werdt nu, door alle de Ge-
westen, verbooden, en de Fransche schepen
en goederen, alomme, in beslag genomen.

De moed en volständigkeit der Staaten (s)
maakten het Fransche Hof gedwee. De Thou
beloofde, op den zestienden van Zomermaand,
schriftelyk „ dat het beslag, in Frankryk, op-
„ geheven zou worden, zo dra de Staaten het
„ te rug geeven der twee schepen zouden be-
„ loofd, en daartoe den noodigen last afge-
„ zonden hebben.” Hy voegde hierby „ dat
„ men, daarna, aan een Verdrag van Zee-
„ vaart

(q) DE WITT Brieven I. Deel, bl. 317.

(r) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 56. THURLOE's Papers,
Vol. VI. p. 250, 262, 299, 300, 305.

(s) THURLOE's Papers, Vol. VI. p. 320, 321, 333, 344.

„ vaart zou arbeiden, en dat de ingezetenen
 „ van deezen Staat, midlerwyl, in Frankryk, 1657.
 „ genieten zouden alle de voorregten, welken
 „ men, aldaar, in den jaare 1655 (t), aan de
 „ Hanze-Steden, toegestaan hadt. Dat de
 „ vonnissen van 's Konings Raad en de Ko-
 „ ningklyke bevelen, betreffende het te rug
 „ geeven van genomen' schepen, stiptelyk,
 „ zouden uitgevoerd worden, en dat men een
 „ spoedig einde maaken zou van de Regtsge-
 „ dingen, die in Frankryk onafgedaan hin-
 „ gen.” De Staaten, in deezen voorslag, alles Verdrag
 vindende, wat zy begeeren konden, namen met de
 dien, gereedelyk, aan, en gaven, terstond, last Thou ge-
 aan de Ruiter, om het eene genomen schip te flooten.
 rug te leveren, en het andere van de Spanjaards,
 die 't gekogt hadden, wederom in te koop-
 pen, of zo dit, binnen drie maanden, niet ge-
 lukken wilde, beloofden zy de waarde van dit
 schip te zullen voldoen aan den Koning. Men
 floot, op deezen voet, een Verdrag met den
 Ambassadeur (u), welk, nogtans, in Frankryk,
 niet bekragtigd werdt (v), voor dat men 'er
 tyding bekomen hadt, dat de Ruiter, die, mid-
 lerwyl, de Vrede met Salee vernieuwd hadt,
 vyf Fransche Oorlogschepen aangetaast en een
 derzelven genomen hebbende, de vier overig-
 en in de Haven van Spezza bezet hieldt, tot
 dat de Staaten hem last zonden omze te ont-
 slaan. Ook drong het belang van den Koop-
 handel den Koning, om het Verdrag te be-
 krag-

(t) Zie 't Verdrag by AITZEMA IV. Deel, bl. 64.

(u) Zie 't Verbaal van de Witt in de Secr. Resol. Holl. II,
 12 July 1657. I. Deel, bl. 454-533.

(v) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 394.

1657.

Frankryk
blyft eg-
ter dee-
zen Staat
ongene-
gen.

kragtigen: 't welk egter klaarlyk bleek, niet dan uit nood, te geschieden. Men zegt, daarna, met de Thou, in onderhandeling te komen, over een driefvoudig Verbond, tusschen Frankryk, Engeland en deezen Staat (w), waartoe de Protector niet ongenegen scheen. Doch Frankryk toonde, allenthalve, afkeerig te zyn van zulk een Verbond. Dit Ryk hadt, na 't sluiten der Munstersche Vrede, de voorige geneigdheid tot den Vereenigden Staat verlooren, en oordeelde, na dat het zig met den Protector verbonden hadt, den Vereenigden Staat, die toch ongezind bleef om met Spanje te breeken, niet noodig te hebben. 't Verdrag van Zeevaart en Koophandel bleef ook agter. De inboorlingen van deezen Staat, die zig in Frankryk nedergezethadden, werden genoodzaakt, lasten te betaalen, waarvan de Engelschen en de Hanze-Steden vry waren. In Wintermaand, verboodt de Koning den invoer van allerlei vreemde Traan (x), waarby de Walvischvangst deezer Landen zwaar benadeeld werdt (y). De handel op Spanje en op de Indien (z) bloeide alleen in de Vereenigde Gewesten; doch dit werdt, beide in Frankryk en in Engeland, met afgunstige oogen, aangezien, en was oorzaak, dat men of misnoegd was op deezen Staat, of onverschillig omtrent deszelfs belangen (a). De Ruiters, ondertusschen, het verkogte schip tegen 't herleveren der

(w) DE WIJF Brieven III. Deel, bl. 389. AITZEMA IV. Deel, bl. 69.

(x) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 207.

(y) Resol. Holl. 3 Decemb. 1658. bl. 349.

(z) THURLOE's Papers, Vol. V. p. 326, 333.

(a) WICQUFORT Livr. X. p. 552-566.

der kooppenningen, wederom magtig geworden zynde, zondt het naar Toulon: 't Geschut der twee schepen hadt hy, reeds te vooren, te rug gegeven. Het ander schip, welk naar Holland gevoerd was, werdt, van daar, te rug gezonden naar Frankryk (b). 1657.

De uitrusting ter zee, welke men, dit jaar, tegen de Fransche Kaaperyen hadt ondernomen, werdt, sedert, gebruikt, om Portugal tot reden te brengen (c). Men besloot *Nikolaas ten Hove* en *Gysbrecht de Wit* in gezantschap derwaards te zenden, hen doende geleiden, door veertien Oorlogschepen, onder bevel van den Luitenant-Admiraal, te vooren bekend by den naam van Heere van Obdam; doch onlangs verlyd met de Heerlykheid van Waffenaar, die, uit zynen Huize, by Huwelyk, geraakt zynde aan het Huis van Ligne en Faucquenberge, door dit Huis, aan *Pieter Nooms*, Ambagtsheer van Aarlanderveen, verkogt; doch, op verzoek des Heeren van Obdam, door last der Staaten van Holland, volgens het regt van naastringe, of by overdragt van koop, wederom, aan hem afgestaan was (d): waarom hy, sedert, *Heer van Waffenaar* genoemd is, gelyk wy hem, voortaan, ook noemen zullen. De Ruiter en de Wildt, die zig nog in de Middellandsche zee onthielden, kreegen bevel, om zig, omtrent Lisbon, of elders op de Portugeesche kust, te voegen by den Heere van Waffenaar, die last hadt, om met Portugal te breeken, XIX. De Staaten zenden een Gezantschap en Vloot naar Portugal.

(b) BRANDT de Ruiter, bl. 131, 132, 134.

(c) Secr. Resol. Holi. 1 Aug. 1657. I. Deel, bl. 54.

(d) Resol. Holl. 30 Nov. 1656. bl. 317.

1657.

ken, zo de Koning weigerde, den Staaten de begeerde voldoening te geeven. Doch alzo Frankryk en Engeland, die zig van Portugal bedienden, om Spanje, waarmede zy in oorlog waren, afbreuk te doen, ligtelyk in 't vermoeden zouden kunnen vallen, dat de Vloot der Staaten Portugal hierin hinderlyk zou zyn, deedt men, te Parys en te Londen, verklaaren, dat zy alleenlyk geschikt was, om der handelinge met Portugal gewigt by te zetten, geenszins, om Spanje tegen Portugal te helpen. Men verzogt, te gelyk, dat Lodewyk de XIV. en de Protector de handeling te Lisbon, door hunne tusschenspraak, vorderlyk wilden zyn(e).

XX.

Hande-
ling der
Gezan-
ten, te
Lisbon.

De Vloot onder Wassenaar liep, op den vyfden van Herfstmaand, in zee, en kwam, op den vyfentwintigsten, in den mond der Riviere van Lisbon, ten anker. De Gemagtigden der Staaten kreegen, terstond, gehoor by de Koninginne, zynde den Koning, Joan den IV, onlangs, overleeden, en door zynen jongen Zoon, *Alfonfus den VI.* opgevolgd. Zy vertoonden naare Majesteit „ dat de Staaten, „ sedert veele jaaren, hadden aangehouden, „ om vergoeding der schade, hun, of der West- „ indische Maatschappye, door de Portugee- „ zen, in Brazil, Angola en S. Thomé, aan- „ gedaan. Dat men, in stede van deeze vol- „ doening te geeven, de Sterkten op het Re- „ cif belegerd en overmeesterd hadt. Dat de „ Staaten wel reden hadden, om zig zelven „ regt te doen, door de wapenen; doch voor- „ af nog eens wilden bezoeken, wat zy zou- „ den

„ den konnen te wege brengen , door min- 1657.
 „ zaame onderhandeling. Dat zy , ten dien
 „ einde , aanboden , zig , met haare Maje-
 „ steit , te willen verdraagen , op den voet , in
 „ den jaare 1648 , door den Portugeeschen
 „ Ambassadeur , in den Haage , voorgeslaagen ,
 „ volgens welken , zy begeerden , dat men
 „ hun te rug gave al 't Land tusschen de Ri-
 „ vier S. Francisco en Siara gelegen , nevens
 „ al 't geslüt en de krygsbehoeften , gevon-
 „ den in de Sterkten van Brazil : voorts , de
 „ landen , huizen en erven , die de onderzaa-
 „ ten van deezen Staat , ten tyde vanden op-
 „ stand in Brazil , toebehoorden , en , binnen
 „ den tyd van zes jaaren , duizend ploeg- os-
 „ sen , duizend koeijen en driehonderd paar-
 „ den. Dat de Portugeezen alle hunne schul-
 „ den , met de agterstallen en intresten , vol-
 „ deeden , te weeten zesmaalhonderdduizend
 „ guldens , in gereeden gelde , binnen zes
 „ maanden , en dertienduizend kisten suiker ,
 „ in dertien jaaren. Dat men , eindelyk , de
 „ Maatschappy herstelde , in 't bezit der Ste-
 „ den , Plaatsen en Havenen , op de kust van
 „ Afrika , van den vierden tot den dertienden
 „ graad ingeslooten , benevens het Eiland S.
 „ Thomé en de Sterkten , door de Portugee-
 „ zen , sedert het jaar 1642 , op de Noordkust
 „ van Afrika aangelegd. ” Op deezen voor-
 „ slag , begeerde men , binnen veertien dagen ,
 „ antwoord , also de Gemagtigden verklaarden ,
 „ last te hebben , om terstond na verloop van
 „ dien tyd te vertrekken. Het Hof , zig zeer
 „ gebelgd houdende over den voorslag der Ge-

1657.

magtigden, gaf, terftond, bevel, om de Koningklyke Vloot in staat te ftellen, om zee te kiezen. Lisbon werdt, met dubbele wagt, bewaakt: en alle de Nederlandfche fchepen, voor deeze Stad leggende, in beflag genomen. De Portugeefche Staatsdienaars verklaarden den Staatfchen Gemagtigden, dat 'er geene kans was, om in onderhandeling te komen, zo zy den harden eifch, dien zy gedaan hadden, niet konden maatigen, en zig vergenoegen met de waarde van Brazil, in de plaats van 't Land zelf, welk de Koning niet magtig was hun te rug te geeven. Ook zouden de Portugeezen aldaar, die van ouds onder de Kroone van Portugal geftaan hadden, nimmer te beweegen zyn, om zig aan een vreemd Gemeenebeft, welk eene andere taal fprak, en eenen anderen Godsdienft beleedt, te onderwerpen. De Gemagtigden hernamen,

„ dat Brazil veroverd was op den Koning van
 „ Spanje, gelyk Koning Joan de IV. zelf erkend had, by 't fluiten van het tienjaarig
 „ Bestand. Dat de Staaten den Portugeezen
 „ in Brazil hunne goederen zouden laaten behouden, en dat de Regeering van Portugal
 „ gezags genoeg behoorde te hebben over
 „ haare onderzaaten, om dezelve te verpligten, tot onderwerping aan 't gene regt was,
 „ en door het belang van 't Koningkryk gevorderd werdt.” De Fransche Ambaffadeur biedt zy-
 „ aan 't Hof van Portugal, laft ontvangen hebbende van den Koning zynen meester, om
 „ een Verdrag tuffchen de twee verfchillende
 „ partyen te bemiddelen, boodt zig hiertoe, ge-
 „ ree-

Frankryk,
 biedt zy-
 ne be-
 midde-
 ling aan.

reedelyk, aan, deedt zelfs verscheiden' voor-
 slagen, en begeerde, dat de geschillen, of in 1657.
 den Haage, of in Frankryk, door de bemid-
 deling van den Koning, zynen meester, en
 van den Protector van Engeland, of van een'
 van beide, werden afgedaan. Het Portugee-
 sche Hof luisterde naar deeze aanbieding.
 Doch de Staatsche Gemagtigden verklaarden, Die de
 dat deeze bemiddeling noodeloos was, alzo Staat-
 hunne meesters Brazil te rug vorderden, en schen af-
 op zyn meest Angola en S. Thomé aan Por- wyzen.
 tugal zouden kunnen laten. De Portugee-
 zen verzekerden, daarentegen, dat zy geen
 voet lands te rug dagten te geeven, en ver-
 der niet komen zouden, dan dat zy de begroo-
 ting der waarde van Brazil en 't gene men
 meer met reden vorderen mogt zouden stellen
 aan den Koning van Frankryk en aan den Pro-
 tector. De onderhandeling hierop zynde af- De on-
 gebroken, stelden de Gemagtigden het twee- derhan-
 de punt van hunnen last in 't werk, zendende ling
 den Geheimschryver van Staat *Don Pedro de* wordt af-
Silva, eene Oorlogsverklaaring toe, die zy gebroken
 der Koninginne zelve zouden overgeleverd en Por-
 hebben, zo zy, zig onpasselyk houdende, hun tugal de
 geen gehoor van afscheid geweigerd hadt. oorlog
 Terstond hierop, verlieten zy de Stad, en ver-
 keerden, den Heere van Wassenaar kennis ge- klaard.
 geven hebbende van 't gene zy verrigt had-
 den, te water, naar Rochelle, en voorts, te
 lande, naar den Haage, daar zy, den twaalf-
 den van Slagtmaand, aankwamen. Friesland
 hadt niet bewilligd in den oorlog met Portu-
 gal, ten ware dezelve gevoerd werdt ten be-
 hoe-

1657. hoeve van den Staat in 't gemeen, hebbende dit Gewest geen aandeel in de Westindische Maatschappye. Ook hadden de Friesche Afgevaardigden beweerd, dat de andere Gewesten deezen oorlog niet doordryven mogten, om dat 'er, volgens de Unie, eenpaarigheid toe vereischt werdt. Doch men hieldt hun voor, dat Friesland, ook volgens de Unie, niet weigeren mogt, den Staat by te staan, als dezelve aangetast werdt, gelyk, door Portugal, in de Westindien, geschied was (f).

De Heer van Wasfenaar, midlerwyl, versterkt geworden met senuar be- de Ruiters schepen, en nu bestaande uit zeven- of agtentwintig zeilen, werdt in drie Esquaders verdeeld, en kruiste op de Portugeesche kust, daar 't haar, in 't begin van Slagtmaand, gelukte, vyftien schepen te bemagtigen uit de Portugeesche Suiker-Vloot, die, omtrent veertig zeilen sterk, uit Brazil naar Lisbon keerde. Met deezen buit, zeilde de Vloot, die gebrek aan water begon te krygen, naar 't Vaderland (g). In 't volgende jaar, werdt de Ruiter, nog eens, met tweentwintig schepen gezonden naar de kust van Portugal, zonder op deezen togt iet van belang te kunnen verrigten. Alleenlyk bezorgde hy de uitwisseling van de bekragtiging der Vrede met Salee (h). De Portugeezen hielden hunne Oorlogschepen binnen de havens, en Koopvaarders kwamen 'er weinigen in 't

(f) WICQUEFORT *Livr. X. p. 567-571.* AITZEMA IV. *Deel*, bl. 137-116.

(g) BRANDT de Ruiter, *bl. 137-140.*

(h) Zie AITZEMA IV. *Deel*, bl. 116.

't vaarwater, alzo de handel, sedert het ver- 1657.
klaaren van den oorlog, genoegzaam stil stondt
te Lisbon (i). Midlerwyl, was men, in den
Haage, in onderhandeling getreden over een
Verdrag, zonder iets te kunnen sluiten. De
Portugeesche Gezant, *Don Ferdinando Telles
de Faro*, hieldt zig koeler, ziende de Staaten
zig, ten deezen tyde, dieper inwikkelen in den
Noordschen kryg (k): waarvan wy nu den
voortgang verhaalen moeten.

De Koning van Poolen hadt, in Bloei maand XXI.
des jaars 1657, eenen merkelyken onderstand ^{Staat van}
in manschap bekomen van den Keizer (l). ^{den kryg}
Daarentegen, hadt *George Ragotski*, Prins van Noor-
Zevenbergen, zig verbonden, om den Koning den.
van Zweeden, met eenige manschap, te on-
dersteunen (m). De Cham van Tartarye zocht
hem zulks te beletten; doch hy trok egter op
naar Poolen, daar zyn Leger geslaagen, en hy
genoodzaakt werdt, slegts van driehonderd
paarden verzeld, te rug te trekken naar Ze-
venbergen. De Grootte Heer, die hem deeze
onderneeming ernstelyk ontraaden hadt, be-
roofde hem, hierop, van zyn Prinsdom (n).
De Koning van Deenemarke, die, tot hiertoe, ^{De Ko-}
buiten den kryg gebleeven was (o), begon zig, ^{ning van}
in de Lente deezes jaars, te beweegen. Hy ^{Deene-}
oordeelde dat de kans hem schoon begon te ^{marke}
staan, om eenig voordeel te behaalen op dezig in.
Zweeden, en dagt hen, beide in Schoonen
en

(i) BRANDT de Ruyter, bl. 141-150.

(k) AITZEMA IV. Deel, bl. 268-272.

(l) Zie een Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 204.

(m) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 64, 67.

(n) AITZEMA IV. Deel, bl. 141.

(o) THURLOE'S Papers, Vol. IV. p. 586, 622.

1657. en in Duitſchland, aan te taſten. Doch de Staa-
ten, wien hy 'er iet van liet blyken (p), ont-
rieden hem nu den oorlog. Zy zогten, ſe-
dert het ſluiten van het Verdrag te Elbing,
welk egter nog niet bekrachtigd was (q), de
Vrede in 't Noorden, door handeling, te her-
ſtellen; alzo zy nu met den kryg tegen Portu-
gal belemmerd waren, en zig verzekerd hiel-
den, dat Deenemarke, zonder uitheemſche
hulpe, thans niet in ſtaat was, om den kryg
uit te houden tegen Zweeden. Doch Fredrik
de III, eenigen onderſtand van de Stenden
zyns Ryks bekomen en een Leger op de been
gebragt hebbende, begon de vyandlykheden,
met het aanhouden van drie Zweedſche ſche-
pen, met Zout belaa-den. In Zomermaand,
Hy ver- bindt zig eene nadere verbindtenis geſlooten hebbende.
bindt zig nader met deezen Staat (r), en zeshonderdduizend
nader met dee- guldens van denzelven ter leen hebbende ont-
zen Staat. vangen (s), trok hy over de Elve, en viel in
het Hertogdom Breemen; doch werdt, eer-
lang, genoodzaakt, te rug te keeren (t). Ten
zelfden tyde, waren de Zweeden in Holſtein
gevallen. In Schoonen, vielen ook eenige
vyandlykheden voor. Fredrichsode, bezet en
verſterkt door de Deenen, viel, in Slagtmaand,
den Zweedſchen Veldoverſte, *Karel Guſtaaf
Wrangel*, in handen. De gantsche bezetting,
die wel vyfduizend man ſterk was, bleef krygs-
gevangen. De Koning van Deenemarke was,
door

(p) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 344.

(q) AITZEMA IV. Deel, bl. 138 enz.

(r) Zie AITZEMA IV. Deel, bl. 100.

(s) Secr. Refol. Holl. 19 Oktob. 21 Nov. 1657. I. Deel, bl. 564, 567.

(t) AITZEMA IV. Deel, bl. 97 enz.

door dit verlies, geheel buiten staat gesteld, ^{1657.}
om zyne oogmerken tegen Zweeden uittevoe-
ren, terwyl 'er Koning Karel Gustaaf, daar ^{zwaar}
entegen, sterk door aangemoedigd werdt, om ^{verlies,}
Poolen en Deenemarke beide afbreuk te doen. ^{te Fre-}
Zyn toeleg om den Weiffelstroom te verlei- ^{drichs-}
den, en daardoor den Koophandel van Dant- ^{ode.}
zig te bederven, mislukte hem egter. Doch ^{Togt der}
beter slaagde de togt naar het Deensche Ei- ^{Zweeden}
land Funen, die, over 't ys, in 't begin van ^{over 't ys}
Sprockelmaand des jaars 1658, ondernomen ^{naar Fu-}
werdt. De Koning, zyn Leger, byna zonder ^{nen.}
verlies, hebbende overgevoerd, bemagtigde ^{1658.}
Odenzee en Nyborg. Toen toog hy, op ge-
lyke wyze, naar de Eilanden Langeland en La-
land, daar hem de Stad Naskou overgegeven
werdt. Van hier begaf hy zig, nog al over 't
ys, naar 't Eiland Falster, daar hy 't Koningk-
lyk Slot Nykoping innam. Van Falster toog
hy, over eenen inham van de Belt, regt toe
regt aan, naar Zeeland, het Hoofdeiland van ^{en eer-}
Deenemarke. Hier bezette hy eerst de Stad ^{lang naar}
Warburg, en stondt op 't punt om naar Kop- ^{Zeeland.}
penhagen te rukken (u), toen de Engelsche
Gezant *Meadow* zynen toeleg stuitte, en eene
Vrede bemiddelde, die, op den laatsten van
Sprockelmaand, te Tostrup geslooten, en,
den agtsten van Lentemaand, te Rotschild, ^{Verdrag}
nader overzien en voltrokken werdt (v). Fre- ^{van Rot-}
drik de III. was genoodzaakt, verscheiden' ^{schild.}
Plaatsen af te staan aan den Koning van Zwee-
den, en de beide Koningen verbonden zig,
nooit

(u) AITZEMA IV. Deel, bl. 211-215.

(v) Zie de Tract. by AITZEMA IV. Deel, bl. 215, 217.

1658. nooit te zullen gedoogen, dat eenige vreemde Oorlogsvloot, door de Zond of Belt, in de Ooftzee kwame.

XXII.
Handel
over de
bekragtiging van
het Verdrag van
Elbing.

De Staaten der Vereenigde Gewesten waren niet wel te vrede over dit Verdrag. Doch zy konden niet verwagten, dat de Koning van Zweeden hen veel ontzien zou, zo lang zy nalieten, 't Verdrag van Elbing te bekragtigen. Ook hadden hunne Gezanten, tot hier toe, vergeefs, gearbeid, om een Verdrag tusſchen Zweeden en Poolen te bemiddelen. Zelfs hadt de Koning hun gehoor g'weigerd, om dat de Staaten nalieten zynen Prefident te erkennen, ter oorzaake dat hy hunne Vergadering, by den Koning, als geheel omgekogt en bedorven, beſchreeven hadt. Doch dit geſchil werdt bygelegd (w). Het Verdrag van Elbing, federt, door een groot getal van punten, die men *Elucidatien* of ophelderingen noemde, nader uitgelegd zynde, verklaarden de Staaten, te verſtaan, „ dat het geen' aan-
„ vang neemen zou, dan met den dag van
„ de uitwiffeling der punten van opheldering;
„ en dat het hen niet zou verbinden, om de
„ wapenen op te vatten, tegen zulken, die
„ den Koning, voor dien tyd, hadden aan-
„ getaſt,” gelyk de Koning van Deenemarke gedaan hadt. Doch deeze verklaring, waardoor het voornaamſte oogmerk des Konings van Zweeden in dit Verdrag te leur geſteld werdt, moeft hem ook zeer onaangenaam zyn. Hier kwam nog by, dat de Staaten

(w) Secr. Refol. Holl. 4 Off. 1657. I. Deel, bl. 556. AITZEMA IV. Deel, bl. 146, 152, 156.

ten den Koning van Deenemarke, op het einde des voorleeden jaars, met zeshonderdduizend guldens ondersteund hadden. Al 't welken den Koning van Zweeden hadt doen besluiten, om den Staaten voor te houden, dat hy, zo hem zyne kosten eenigszins vergoed werden, niet ongeneigd was tot vrede. De Staaten zouden zig, veelligt, hebben laten bewegen, om de Vrede in 't Noorden te koopen van Zweeden. Doch de togt naar Funen, die kort hierop ondernomen was, deedt hen vermoeden, dat 's Konings voorslag geen ernst geweest was, en t'eenemaal veranderen van gedagten (x). De Rotschildsche Vrede zelve was van korten duur. De Koning van Zweeden klaagde, dat Fredrik de III. de voorwaarden derzelve niet naarkwam, naar behooren, en, in Bloeimaand, de Stenden zyns Ryks beschreeven hebbende, besloot hy den oorlog voort te zetten, terwyl hy Fredrik, met dringen op het naarkomen der Rotschildsche Vrede, en met het voorstaan van een naauw onderling Verbond ophieldt. De Staatsche Gezanten ontrieden den Koning van Deenemarke dit Verbond ernstelyk, en beweerden zelfs, dat hy zig, door 't Verdrag van Rotschild, reeds merkelyk benadeeld hadt. Karel Gustaaf bereidde zig, ondertusschen, ten oorloge. Elk meende, dat hy 't oog op Poolen hadt, of op de Landen van den Keurvorst van Brandenburg, die, onlangs, zyne zyde wederom verlaaten, en zig, van nieuws, met den Koning van Poo-

1658.

(x) WICQUEFORT *Livr. X. p. 572-584.* AITZEMA IV. *Deel 2.* bl. 226 enz.

1658. Poolen, verbonden hadt (y); toen hy, zyn Leger te Kiel in Holstein gescheept hebben-
 Koppen- de, ten tweedemaale, in Zeeland viel, en 't
 hagen be- beleg floeg voor Koppenhagen. Ten zelfden ty-
 legerd. de, tastte Wrangel het Slot Kroonenburg aan,
 dat, binnen drie weken, aan hem overging,
 op den zestienden van Herfstmaand. Maar
 Koppenhagen was zo ligt niet te winnen. Fre-
 drik de III. hadt zyne meeste krygsmagt by-
 eengetrokken, om 'er de bezetting van de
 Hoofdstad zyns Ryks mede te versterken, die
 zo dapperen tegenstand boodt, dat Karel Gu-
 staaf zig vergenoegen moest, met het besluiten
 der Stad.

XXIII. De Staaten der Verenigde Gewesten zagen
 De Staa- den voortgang der Zweedsche wapenen in
 ten bree- Deenemarke met verdriet. Zy vreesden voor
 ken de belemmering van de Vaart door de Zond, wan-
 hande- neer Zweeden hier meester werdt. De Ko-
 ling met ning liet hun wel verzekeren, dat zy hiervoor
 Zweeden niet bekommerd behoefden te zyn; doch zy
 af. maakten kleinen staat op zyne verklaaringen.
 Hunne gezanten hadden, te vooren reeds,
 last gehad, om Zweeden en Deenemarke te
 bevredigen met elkanderen. Doch de Ko-
 ning van Zweeden, zig op Deenemarke wil-
 lende wreken, luisterde naauwlyks naar hun-
 ne voorflagen. Zelfs hadt hy de Staaten ge-
 zocht te beweegen, om zig met hem te verbin-
 den tegen Deenemarke, en zig, daarna, niet
 met Fredrik den III. te verdraagen, ten wa-
 re hy de Zondsche tolln afschafte. Doch de
 Staaten lieten zig niet inneemen, door zulk
 een

een' glimpigen voorflag (z). Zy bleeven, hierom, zelfs het bekrachtigen van 't Verdrag van Elbing uittstellen: 't welk hen verplicht zou hebben, om Zweeden tegen Deenemarke te helpen. De gezanten kreegen, eindelyk, verlof, om de onderhandeling af te breeken voor eenen tyd. Slingeland keerde herwaards. Doch Maasdam en Ysbrands begaven zig naar Wismar. De Staaten waren op 't punt geweest, om Deenemarke met hunne gantsche Zeemagt te ondersteunen, toen de tyding van het sluiten der Vrede te Rotschild hen een weinig deedt stilstaan. Doch zy hervatteden hun voorneemen, zo dra hun berigt werdt, dat de Koning van Zweeden de vyandlykheden, op nieuws, begonnen hadt. Zy beslooten, terstond, Deenemarke, kragtiglyk, by te staan. Agtendertig vendelen knegten, onder den Kolonel *Puchler*, werden, in Wynmaand, ingescheept naar Koppenhagen. 's Lands Vloot, vyfendertig schepen sterk, geleidde deezen onderstand, onder bevel van den Heere van Waffenaar, die last hadt, om Deenemarke te helpen tegen Zweeden, en den Koophandel in de Oostzee te beschermen. Ook was hem 't verdelgen der Zweedsche Vloote onder Wrangel, die agtendertig, of, volgens anderen, agtenveertig schepen sterk was, en de Zond bezet hieldt, heimelyk, aanbevolen (a). 't Belang van den handel op de Oostzee, welk zo groot was, dat de schepen van deezen Staat, derwaards vaarende, ten deezen

1658.

Zy zenden eene Vloot naar Koppenhagen.

ty.

(z) Secr. Resol. Holl. 22 Jan. 1658. I. Deel, bl. 576.

(a) Secr. Resol. Holl. 12 Sept. 1658. I. Deel, bl. 610.

WIGQUEFORT Livr. X. p. 181-182.

1658. tyde, gehouden werden, aan vragt alleen, wel zesendertighonderdduizend guldens, in 't jaar, te verdienen, wikkelde dus den Staat diep in eenen kostbaaren kryg, die, in dit jaar en in het volgende, met veele hevigheid, gevoerd werdt.

XXIV. In 't begin van Slagtmaand, kwam 's Lands Vloot voor de Zond, en zeilde 'er, op den agtsten, door, terwyl 'er, uit de Sloten Kroonenburg en Elzingburg, ter wederzyde deezer engte, op Zeeland en op Schoonen, gelegen, vinnig op haar geschooten werdt, zonder haar, die 't midden van 't vaarwater hieldt, eenige schade te doen van belang. Doch terstond hierop, raakte zy slaags met de Zweedsche Vloote onder Wrangel, in 't gezigt van den Koning van Zweeden zelve, die zig, ten deezen tyde, op 't Slot Kroonenburg, bevondt. Scherp werdt 'er, van wederzyde, ge-

Zeeflag
met de
Zweed-
sche
Vloote.

De Witte vogten. Aan de onze, sneuvelden de Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte en Pieter Floriszoon. De Luitenant-Admiraal liep groot gevaar van te zinken, of te verbranden. Doch hy werdt, door Aart van Nes, Jan van Kampen en andere Kapiteinen, zo dapperlyk, bygestaan, dat hy, die, jigtig zynde aan de voeten, op een' stoel voor de groote mast, in 't heetst van 't gevegt, het oog op alles hieldt, de zwaarigheid, gelukkiglyk, te boven kwam. Verscheiden' Zweedsche schepen en dat van Wrangel zelf waren, daarentegen, derwyze, gehavend, dat zy den stryd ontweeken. Drie Zweedsche schepen werden veroverd, agt in den grond geschooten, of verbrand. De Zweeden hadden meer dan duizend dooden: de onzen niet boven vierhonderd. Ook werdt 'er,

Schade
der
Zwee-
den, die
de wyk
neemen.

van

van onzen kant, geen ſchip verlooren, dan dat van de Witte, welk te gronde ging. Zes uren omtrent hadt de ſtryd geduurd, toen de Zweeden weeken onder 't Slot Kroonenburg, waarna zy in de haven van Landskroon liepen, om zig te herſtellen. 's Daags na den ſtryd, werden de ſagtendertig vendelen Landſoldaaten, te Kopenhagen, ontscheept. Men zou de Zweediſche Vloot, toen, ten tweedemaale, hebben aangetaſt; doch wind en ſtroom liepen tegen, en verhinderden den toelig (b). De Staaten beſlooten, ſedert, nog meer Krygsvolk naar Kopenhagen te zenden, en den Heer van Waſſenaar, met de zwaarſte ſchepen, t' huis te ontbieden. Doch zy veranderden, eenigszins, van gedagten, op de tyding, dat de Engeliſchen eene Vloot naar de Zond uitrusten, tot onderſteuning der Zweeden. Waſſenaar kreeg toen bevel, om in Deenemarke te overwinteren, en men beſloot, tegen 't voorjaar, eene Vloot onder de Ruiters, tot zyne verſterking, in zee te brengen (c).

In Engeland, waren, onlangs, veranderingen voorgevallen, die, in haare uitkomst, merkelyken invloed hadden op de belangen van deezen Staat. De Protector Olivier Cromwel, zyn gezag aan 't wankelen ziende, ter oorzaak van de verſcheiden' aanſlagen, die tegen zyn leeven en Regeeringe geſmeed werden (d), hadt, in den Herſft des jaars 1656, een Par-

XXV.
 Veranderingen in Engeland.

(b) Zie Reſol. Holl. 18 Decemb. 1659. bl. 299.

(c) AITZEMA IV. Deel, bl. 233-243, 266-267, 272-283. BRANDT de Ruiters, bl. 153-158. THURLOM'S Papers, Vol. VII. p. 267.

(d) THURLOM'S Papers, Vol. VI. p. 315. Vol. VII. p. 48, 116, 121.

1658. Parlement famengeropen, welk, zo hy verwachtte, geheellyk bestaan zou uit luiden, die van hem af hingen, en geene zwaarigheid zouden maaken, om zyn gezag te bevestigen en te vermeerderen. Zyn toeleg was, zig tot *Koning* te doen verklaaren (*e*), schoon niemant dan eenigen zyner vertrouwdste vrienden wisten, dat hy 't hierop gemunt hadt. De Radpensionaris de Witt, die, omtrent deezen tyd, wederom, voor vyf jaaren, bevestigd werdt in zynen dienst (*f*), kennis gekreegen hebbende, dat sommigen, hiertoe, in 't Parlement, den weg bereidden, schreef, dat men hier geene zwaarigheid maaken zou, om den Protector, die de opperste magt reeds in zyne handen gesteld zag, te vereeren met zulk een' titel, als men goedvinden mogt, hem op te draagen (*g*). 't Kwam, eindelyk, zo ver, dat hy, in Bloei maand des volgenden jaars, door Gemagtigden van 't Parlement, verzogt werdt, den titel van *Koning* te willen aanvaarden. Doch terwyl hy 't in bedenken hieldt, werdt het hem, door zyne beste vrienden en bloedverwanten, zo ernstelyk, ontraaden, dat hy, geen hert hebbende tot het doen van een' stap, die veelen nog meer van hem vervreemd zou hebben, de Kroon, die hem aangeboden was, afloeg (*h*); doch zig, door 't Parlement, bevestigen liet in de waardigheid van Protector (*i*). De oorlog met Spanje en 't Verbond met Frank-

(*e*) THURLOE'S Papers, Vol. VI. p. 37, 328.

(*f*) Resol. Holl. 30 July 2, 6 August. 1658. bl. 201, 207, 213, 218.

(*g*) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 340, 343, 372.

(*h*) THURLOE'S Papers Vol. VI. p. 267.

(*i*) THURLOE'S Papers Vol. VI. p. 309.

Frankryk veroorzaakten, federt, dat Karel de ^{1658.}
 II. zig nader vereenigde met Spanje, en te
 Brugge zyn verblyf kwam houden. Kromwel
 voegde, daarentegen, zesduizend man by 'tken komt
 Fransche Leger in Vlaanderen, welk zig, in in handen
 Winmaand des jaars 1657, van Mardyk, en der En-
 in Zomermaand deezes jaars, van Duinkerken gelschen.
 meester maakte; beide welke Plaatsen aan de
 Engelschen werden overgeleverd. Men meen-
 de, dat de Staaten het neemen van Duinkerken
 gaarne zouden hebben voorkomen, zo 't niet
 door Zeeland verhinderd geweest was (k). De
 Franschen bemagtigden, daarna, nog verschei-
 den' andere Steden in Vlaanderen: 't welk, in
 Holland, niet zonder merkelyke bekomme-
 ring, vernomen werdt (l). Het Parlement van
 Engeland, eenige Leden, die 'er te vooren bui-
 ten geslooten waren, wederom ingeroepen
 hebbende, raakte, midlerwyl, langs hoe meer,
 vervuld met partyen van den Protector, waar-
 om hy 't, eerlang, deedt scheiden. Hierna, Kromwel
 leefde hy nog eenige maanden in geduurige sterft.
 ongerustheid, en overleedt, eindelyk, aan ee-
 ne aanhoudende koorts, op den dertienden
 van Herfstmaand deezes jaars (m). Zyn Zoon Zyn
 Richard werdt, terstond, tot zynen Opvolger Zoon
 verklaard; zeer tegen de gedagten van veelen, Richard
 en onder anderen van den Staatschen Gezant volgt
 hem op.
 Nieuwpoort, die, in de Lente deezes jaars,
 een' keer herwaards doende, aan sommigen

ge-

(k) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 430. THURLOE'S Pa-
 pers, Vol. VI. p. 284, 298, 301, 305, 345, 439. Vol. VII.
 p. 149.

(l) Resol. Holl. 5 Octob. 1658. bl. 314.

(m) Secr. Resol. Holl. 19, 20 Sept. 1658. I. Deel, bl. 614.
 DE WITT Brieven III. Deel, bl. 459, 461.

1658. gezeid hadt „ dat men Kromwel, die, van tyd „ tot tyd, afnam in kragten, gedurende den „ korten tyd leevens, die hem nog over- „ fchoot, het gezag wel laten zou, welk hy „ zig verkreegen hadt; doch dat het Leger „ nooit zou gedoogen, dat een van de *bengels*” (zo noemde hy Kromwels Zoonen) „ hen op- „ volgde (n).” Richard werdt ook eerlang, door het Parlement, welk, in 't jaar 1653, afgedankt, en nu, door 't Leger, hersteld was, ontslaagen van 't bewind (o). De oneenigheid tusschen 't Parlement en 't Leger, welke hier op volgde, baande den weg tot grooter verandering in de Regeeringe, waarvan wy, in 't volgende Boek, verslag zullen doen. Midlerwyl, was Nieuwpoort, dien men, in Engeland, gaarne gezien zou hebben, dat niet wederom gekeerd was (p), nog al bezig met handelen over een Verdrag van Zeevaart, welk, ter oorzaake van den aanhoudenden oorlog met Spanje, niet kon geslooten worden. Ook drong hy sterk, op het intrekken der Akte tot voordeel der Scheepvaart van den jaare 1651 (q); doch zonder eenige vrugt. Voorts, klaagde hy, zonder ophouden, over de kwellingen, die de Engelschen den Nederlandschen Koopvaarderen aandeeden (r). Daarentegen, wa-

ren

(n) THURLOR's Papers, Vol. VI. p. 836.

(o) THURLOR's Papers, Vol. VII. p. 826. RAPIN Tom. IX. p. 80, 84, 85, 88, 89, 91, 95, 105, 115, 119. AITZEMA IV. Deel, bl. 134 enz. 301 enz.

(p) THURLOR's Papers, Vol. VII. p. 32, 119, 130.

(q) Zie Resol. Holl. 24 Jan. 1657. bl. 29. THURLOR's Papers Vol. V. p. 243, 259, 309, 663. Vol. VI. p. 489. LUDLOV's Memoirs, Vol. II. p. 199.

(r) AITZEMA III. Deel, bl. 1295 enz. IV. Deel, bl. 133, 136. WICQUEFORT Livr. X. p. 572.

XLVIII. BOEK. HISTORIE. 473

ren de zogenoemde Engelsche Koopluiden-Avanturiers, die zig, sedert veele jaaren, te Dordrecht en te Rotterdam, hadden nedergezet, ter oorzaake van zeker verbod van invoer der Engelsche Stoffen, welk de Staaten weigeten in te trekken (s), in den Herfst des jaars 1656, van daar vertrokken (t). Ook klaagde de Engelsche Resident Downing over schade hun, onlangs, door de onzen in Oostindie aangedaan (u), en over 't uitrusten van schepen ten dienste van Spanje (v). Doch deeze wederzydsche klagten dienden tot voorwendfels, om het sluiten van een Verdrag van Zeevaart, waartoe Engeland geene genegenheid hadt, te verwylen.

De zaaken der Nederlandsche Oostindische Maatschappye waren thans in bloeienden staat. Kolombo, de eenigste Stad, die de Portugeezen nog op het Eiland Ceilon in bezit hadden, was haar, in Oogstmaand des jaars 1656, in handen gevallen, door 't beleid en de dapperheid van Gerard Hulft, voorheen Sekretaris der Stad Amsterdam, die, in 't bestormen deezer Vestinge, het leeven verloor (w). Ook hadt de Maatschappye, te vooren reeds, poogingen aangewend, om haaren handel te vestigen in China, welk magtig Ryk, eenige jaaren geleeden, overweldigd was, door den

(s) Resol. Holl. 5 Octob. 1655. bl. 362. 11, 12 Octob. 1656. bl. 279.

(t) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 288, 293.

(u) Secr. Resol. Holl. 3 Aug. 1658. I. Deel, bl. 603. AITZEMA IV. Deel, bl. 296-299, 307.

(v) Resol. Holl. 14, 21 Maart 13, 20, 23 July 1658. bl. 35, 46, 165, 181, 186. THURLOE'S Papers Vol. VII. p. 45.

(w) DE WITT Brieven III. Deel, bl. 374. WICQUEFORE Livr. IX. p. 522, 597.

1658.

den Cham van Tartarye. Aan deezen, zondt de Generaal van Nederlandsch Indie, *Joan Maatsuiker*, in den Zomer des jaars 1655, een plegtig gezantschap, welke egter meer niet verwierf dan de hoop op den vryen handel in het Ryk (x). In 't jaar 1657, hadt de Maatschappij ook eene bezending gedaan naar Japan; doch een zwaare brand, die een groot gedeelte van de Hoofdstad Jedo verteerde, en veele ingezetenen tot de diepste armoede bragt, noodzaakte den Gezant, die zig binnen Jedo niet veilig oordeelde, te rug te keeren naar Nangesak. Op een klein Eilandje by deeze Plaats, *Desma* genoemd, hadt de Maatschappij, ten deezen tyde, reeds haar Komptoir van Koophandel, na dat men haare bedienden hadt doen vertrekken uit het Eiland Firando.

Keizer
Ferdinand de
III. sterft.

In het Duitsche Ryk was, onlangs, ook verandering voorgevallen. Keizer Ferdinand den III, in de Lente des jaars 1657, overleeden zynde, arbeidde de Kardinaal Mazarin, om de Keizerlyke Kroon te brengen op het hoofd van den Koning, zynen meester (y). Doch dit mislukte hem. In Hooimaand dezes jaars 1658, werdt *Leopold*, Koning van Hongarye, tot de Keizerlyke waardigheid verheeven (z).

Leopold,
Koning
van Hongarye,
wordt
Keizer.
XXVII.
Vrede
tusschen
Frankryk

Het verlies van Duinkerken bevorderde de Vredehandeling tusschen Frankryk en Spanje, die, sedert eenigen tyd, aangevangen was. Don Jan van Oostenryk, ontslaagen zynde van de Landvoogdye der Spaansche Ne-

(x) Zie NIEUWHOFF'S Gezantsch. naar Sina. WICQUEFORT Livr. IX. p. 520.

(y) WICQUEFORT Livr. X. p. 566.

(z) AITZEMA IV. Deel, bl. 307, 308.

LAST SOME PAGES MISSING IN BOOK

